İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ YIL 5 SAYI 58 AĞUSTOS 1995 60.000TL (KDV DAHİL) ISSN 1300-4158

insanlığın
aydınlık
yüzü...
Aziz Nesin

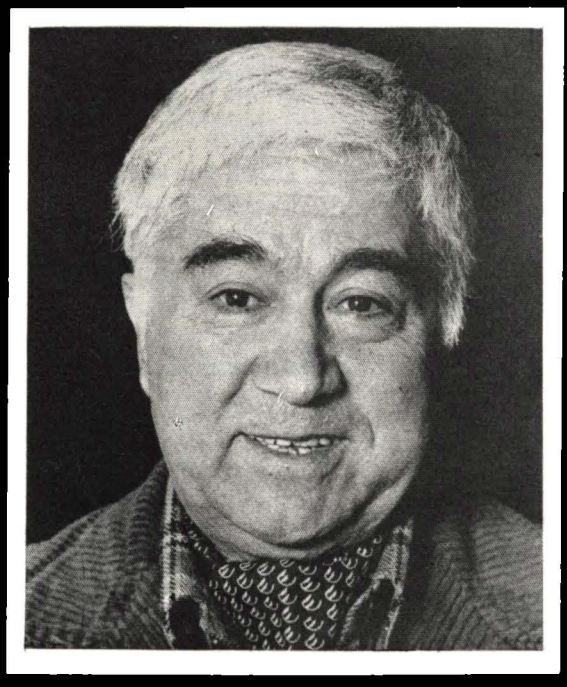

İÇİNDEKİLER

CENGİZ GÜNDOĞDU İnsanlığın Aydınlık Yüzü Aziz Nesin ____ 1

2 _Aziz Nesin'den Ali Nesin'e Mektuplar **AZİZ NESİN'DEN MEKTUPLAR**

ZİHNİ T. ANADOL Ben Görevimi Yaptım, Şimdi Sıra Sizde Sayın Mehmet Ali Aybar ____ 3

5 ____ Pleblerin Çocuğu (Şiir) **BERRİN TAŞ**

AFŞAR TİMUÇİN Demokritos: Bir Yaşam ve Düşünce Ustası _ 6

9 ___ İnsancıl Üzerine Bir Tez Denemesi **MUSTAFA BAYRAM MISIR**

CEMİL GÜZEY Bilim ve Çağdaş Kölelik ____ 11

14 ____ Şiirler **AYHAN ERGÜN**

KAAN ARSLANOĞLU İşçi Sınıfı Neden Evrensel'i Okumuyor ___ 15

21 ___ Bir 12 Eylül Belgeseli; "Vatandaş Abuzer" **FEVZİ GÜMÜŞ**

FETTAH KÖLELİ Şenlik Bitmedi Daha (Şiir) ____ 23

24 ____ 1. Çoğul Şahsıma Mektup **SEDEF DİCLE YAŞATILAN**

SİNAN KUTLU Organik Bir Şiir; Sevgilimsin ____ 25

28 ____ Jacob Arjouni ve Gerçeğin Güncesi **ALİ ÖZENÇ ÇAĞLAR**

AYDIN ÖZTÜRK Öğrenilmiş Bir Yalnızlık (Şiir) ____ 29

30 ____ Ders **KADİR YERCİ**

SEDAT YILMAZ Eleştirel Gerçekçi Bir Sinemacının ____ 33 Rahatsızlığı:Hazır Giyim

35 Psikiyatrinin Günahkeçisi Modeli: Eşcinsel **THOMAS S. SZASZ**

NİHAT ATEŞ Muhlise Aydın: "Yaptıkları ve Söyledikleri Farklı Olan Şairler Beni İncitiyor" ____ 42

45 ___ Adana'nın Temmuzlu Söylemleri (II) **HASAN H. GÜNDÜZALP**

MUHİTTİN ÇOBAN

MEHMET AYDIN Halit Ziya'nın Ölümü ____ 46

47 ____ Tiyatronun Omurgasını **HÜSEYİN HİLMİ BULUNMAZ**
Kuramdan Oluşturmak Gerekir

YILMAZ ELMAS Güngör Gençay "İnsan Olunmadan Hiçbir Şey Olunamıyor" ____ 48

50 ____ Özledim (Şiir) **İDRİS ATMACA**

ZEKİ OĞUZ Fadile (Öykü) ____ 51

54 ____ Kafayı Değiştirmek **ŞEVKET YÜCEL**

CAFER YILDIRIM Türkçe'nin Kirlenme Kanalları ve Potansiyel Geleceği ____ 55

57 ____ Yıldız Güncesi **CENGİZ GÜNDOĞDU**

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 boyutundaki kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması rica olunur.

Sahibi-Yazışleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Teknik Yönetmen
NİHAT ATEŞ
Bilgişlem Sorumlusu
CELAL ERGÜN

ISSN 1300-4158

Görsel Yönetmen
BUKET ÇETİN
Ofset Hazırlık
İnsancıl Teknik Bölümü
Kapak Tasarımı
BUKET ÇETİN
Baskı
Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75
Dağıtım
Yay-Sat

Adres: Molla Fenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu / İstanbul Tel: 511 79 94-513 93 99
Ankara Temsilciliği Burak Gürcan Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18 Sıhhiye Ankara. Tel: (0312) 232 00 80
Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya. Tel: (0326) 214 53 31
Adana Temsilciliği Hasan Hüseyin Gündüzalp Muhittin Çoban. Piramit İşhanı. Kat 1. Atilla Altıkat Köprüsü yanı
Konya Temsilciliği Kazım OĞUZ Sahaf Oğuz Rampalı Çarşı No 37 Konya Tel 0332 353 01 61

Abone olmak için PTT'den 666 043 no'lu posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Atakoy İstanbul 11 37-38678 Berrin TAŞ adına 600.000 TL yatırmanız yeterlidir. Avrupa 80 Mark T. İş Bankası 9. Kısım Atakoy İstanbul Doviz Hesabı 11 37-314 499 17

İnsanlığın Aydınlık Yüzü... Aziz Nesin

Aziz Nesin için yazılanları okudukta derin bir umutsuzluğa düştüm.. okuduğum her yazıdan sonra canım sıkıldı hep Şundan ötürü. Kültürümüzden kaynaklanıyor, belki, tam bilemiyorum. Sevgimizi göstermek için aşağılıyoruz kendimizi. Sevgimizi göstermek için "ben"imizi aşağılarken kendimize yakıştırdığımız sıfatları bir başkası bizim için kullansa, o kişiyle en azından hayat boyu konuşmayız. Aziz Nesin'de de böyle oldu. Aziz Nesin'e kendini aşağılayarak sevgisini gösterenler hayallerini zorlaya zorlaya Aziz Nesin'i insan üstü bir varlık durumuna getirdiler onun ölümden büyük olduğunu puta taparcasına yazdılar

Bayanlar baylar, Aziz Nesin bir insandı Oğlu Ali Nesin'le mektuplarını okuyun, bu dediğimi göreceksiniz.

Peki Aziz Nesin'in önemi neydi Aziz Nesin gerçekçi bir yazardı Oğlu Ali Nesin'e yazdığı mektupların birinde şöyle der "Fransızca hocasının da senin için "sürrealist bir kafa" demesi bence hiç de olumlu bir övgü değil. Sürrealizmi sevmek, anlamak başka, sürrealist bir kafa olmak başka. Realist bir kafan olmalı. Bizim ülkemize, halkımıza ve dünyamıza gerçekçi kafalar gerekir Gerçeküstü kafaların da gereksiz olduğunu söylemiyorum, ama Yirminci Yüzyılın son çeyreğinde yaşadığımızı unutmayalım Ne fantaziye, ne gerçeküstüne karşıyım, hele sanatta Hatta gerçeğe fantaziden bile ulaşılır derim Ama amacımız gerçekçi olmak olmalıdır (Aziz Nesin-Ali Nesin Mektuplaşmaları II Düşün Yayıncılık, İstanbul 1994) Gerçekçilik dendikte tüyleri diken diken olan kişilerin Aziz Nesin'i insanüstü noktaya getirmeleri puta tapınmanın bir gereksinmesi olsa gerek

Aziz Nesin'le ilgili bir yazıda bunları yazmak istemezdim. Ama **İnsancıl**, benini aşağılıyanlardan. puta tapıcılardan kendini ayırmak zorunda Ya susmak ya da her satırda ayrılığımızı belirtmek zorundayız. Çünkü bu konumda Aziz Nesin'i sevmek dendikte, ne kadar çok kendini aşağılarsan. ne kadar çok Aziz Nesin'i putlaştırırsan o kadar Aziz Nesin'i sevmiş olacaksın.

İnsancıl bunu yapamaz Yapmaz.

Aziz Nesin'in önemine devam ediyorum. Türkiye'de sol, insani sorunları toplumsallaştıramadı Sözgelimi, işkence Sivas kırımı yalnızca solun sorunu. Oysa bütün insanları ilgilendirmeli toplumsal olabilmeli. Türkiye'nin kültürel yapısı hukuk sistemi solun önünde büyük engel Bunu kabul ediyorum. Ama sol bu engelleri aşacak yöntemler geliştirmedi... içine kapandı Aziz Nesin, sanatıyla işte bu engeli aştı Bunu son derece önemli buluyorum Hele vakıf yöntemiyle ıslamcıların bilincini bile sarstı.

Aziz Nesin'e tapınma harekatı başlatanlar, bu sorunun üstünde durmadılar Durmazlar Çünkü sanat, onlar için bir azınlığın "estetik sorunu" Ama solda duranların böyle düşünmemeleri gerekir Solda duranların, insani sorunları toplumsallaştırma yöntemini mutlaka bulmaları gerekiyor

Aziz Nesin'e tapınma harekatı başlatanlar "Azız Nesin öldü. Şimdi napacağız.." diye yakındılar Napacağınızı söyleyeyim Aziz Nesin, oğlu Ali Nesin'e yazdığı mektupların birinde şöyle der "Bugün emperyalizm dünyaya egemen Herşey onların elinde Bizim kavgamız da onların silahlarıyla silahlanıp emperyalizme karşı savaşmaktır" (Aziz Nesin-Ali Nesın Mektuplaşmaları IV Düşün Yayıncılık 1995)

Burda biraz durmak gerekiyor Şöyle Bence insanlığın ıkı aydınlanma hareketi var Biri 1871 Paris Komünü öbürü 1917 Sovyet Devrimi. Emperyalizm bir daha bu iki kabusu yaşamak istemiyor Emperyalizm, karanlık yüzlü kişilerle bütün insanlığı yavaş yavaş. alıştıra alıştıra karanlığa götürüyor. Gün geldikte koyu karanlıkta yaşadığını bütün bütün metalaştığını unutacak insan "Mücadele" dendikte "Ne mücadelesi neden. metalaşmak ne. karanlık mı yanılıyorsun.. gül gibi yaşıyoruz" diyecek.

Karanlık yüzlü kişiler, bütün dünyada emperyalizmin yedeğinde işbaşı yapmış durumda. Bu kişiler, emperyalizme uygun bir kullanım değeriyle sanat yapıyor daha önce yazılmış eserlerin kullanım değerini değiştiriyor

Empeyalizmin insanlığı karanlığa götürdüğü bir dönemde Aziz Nesin'i insanlığın aydınlık yüzü olarak görüyorum. Aziz Nesin, emperyalizme karşı bu mücadelesini hep aydınları örgütleyerek yürütmek istedi Ölmeseydi köktendincilığe karşı bir konferans düzenleyecekti Türkiye'de Kendine aydın diyenleri değil de okurlarını halkı örgütleme mücadelesi başlatsaydı daha doğru olurdu İki açıdan Birincisi Türkiye'de aydınları örgütlemek son derece zordur İkincisi, ben kendine aydın diyenlerle bir mücadele yürütüleceğine inanmıyorum Kendilerine aydın diyenlerin Azız Nesin'in ölümüne olağanüstü üzülmelerinin bir nedeni de bundan böyle görüntüleri bozulacak. Çünkü Azız Nesin, hiç bıkmadan. usanmadan onla bunla uğraşarak aydınların tepkilerini örgütlüyordu. Onlar böylece Aziz Nesin'in yamacında görüntüyü kurtarıyorlardı. Şimdi onlarla uğraşacak bir Aziz Nesin yok

Aziz Nesin'i insanlığın aydınlık yüzü olarak gördüğümü söyledim. Ama kimi aydınların söylediği gibi Aziz Nesin, pırt diye nedensiz koşulsuz değil. Böylesi inkarcı bir zihniyeti reddiyorum. Aziz Nesin'in aydınlık yüzü tarihten kopuk değil. Bu yüzün arkasında, binlerce yıldır insan için mücadele edenler var Aziz Nesin öldü diye bu mücadele durmaz. Devam ediyor Edecek. Emperyalizm, dünya yüzünden kazınana kadar devam edecek.

Bu mücadeleyi, ergeç insan kazanacak. Karanlığın yedeğinde bugün işbaşı yapanlar, insanlığın yeni tarihinde, çocukları utanmasın diye unutulacak, ama Azız Nesin saygın yerini alacak. aydınlık yüzüyle

Cengiz GÜNDOĞDU

Aziz Nesin'den Ali Nesin'e Mektuplar(*)

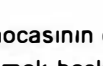

Fransızca hocasının da senin için "Sürrealist bir kafa" demesi, bence hiç de olumlu bir övgü değil Sürrealizmi sevmek, anlamak başka, sürrealist bir kafa olmak başka. Senin hiçbir zaman sürrealist bir kafa olmanı istemem. Realist bir kafan olmalı. Bizim ülkemize, halkımıza ve dünyamıza gerçekçi kafalar gerekli. Gerçeküstü kafaların da gereksiz olduğunu söylemiyorum, ama Yirminci Yüzyılın son çeyreğinde yaşadığımızı unutmayalım. Ne fanteziye, ne gerçeküstüne karşıyım; hele sanatta... Hatta, gerçeğe fantezıden bile ulaşır derim. Ama amacımız gerçekçi olmak olmalıdır Hele ayaklarımızın yere değmemesi. Baudelair, Rembo (nasıl yazılıyor?) çağları çoktan geçti. Üstelik şair de değiliz. Ayaklarımız yere basmalı, hem de sıkıca basmalı Biçok felsefeyle uğraştın, sesimi çıkarmadım hiç, ama biraz da dialektik materialism okusan, belki ayakların daha sağlam yere basar

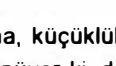

Çocuklarıma, küçüklüklerinden beri hep, Türk halkına olan borcumuzu ödemeleri gerektiğini anlatmaya çalıştım. Öyle görünüyor ki, dört çocuğumdan salt sen bu borcu ödeme olanağına sahipsin ve sen de Portekiz'e yerleşmek istiyorsun. Nasıl ben, Türk halkına borçluysam, sen de öyle borçlusun. Seni yetiştirmek için paraları ben verdim ama, o paralar halkın parasıydı. Durum böyleyken, gel Türkiye'ye yerleş, demiyorum Çünku Türkiye, ne yazık ki, senin bilimsel gelişmene ve bilimsel özgürlüğe hâlâ uygun bir ülke değil Türkiye'ye yerleşme, ama Türkiye'yi, Türkiye halkını da unutma. Şunu da söyliyeyim sana, ben sulu zırtlak hümanistler gibi, insanları seviyorum, Türk halkını seviyorum diyenlerden de değilim. Büyük çoğunluğuyla Türk halkını hıç sevmiyorum. Kötü, kaba, çirkin, ikiyüzlü, korkak, pis bilgisiz insanları ne diye seveyim...Hiç sevmıyorum Onların böyle olmaktaki gerekçeleri, "ama kabahat onların değil ki" sözleri, bana onları sevdirmiyor. Sahteci aydınlar, politikacılar, "halk bilir, halk anlar, benim yüce halkım" diye yalan söylüyorlar Onlar da sevmıyor, ama çıkarları için seviyor görünmek zorundalar Ben bu sevmediğim Türkiye halkı için bütün bir yaşamımı ortaya koydum, harcadım Sevmiyorsam, niçin? Çünkü ben o halktanım. O insanların sevilecek bir düzeye gelmeleri için, hiç abartmasız canımı bile verebilirim. İnsan, nasıl anababasını değiştiremezse, halkını da değiştiremez. Sen de bu halkın çocuğusun, bunu hiç unutmamalısın.

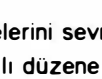

Avrupa ülkelerini sevmediğini yazıyorsun. Ben seviyor muyum? Ama ne yapalım ki, dünya zamanımızda yeniden çok tanrılı düzene girdi. Eski Yunan'da olduğu gibi, baştanrı Zeus, yani ABD. Ondan sonrakiler de Almanya, Japonya, Fransa, İngiltere filan... Büyük pazar onların elinde, kültür kapıları onlardan geçiyor Öyle olmasaydı, sen ne diye Fransa'da, İsviçre'de, İngiltere'de ABD'de okuyacaktın da şimdi ABD üniversitelerinde hocalık edecektin. Önemli olan bu tanrılar gerçeğini (fact) kabul etmek, ama onlara bile başeğmemek ve her zaman tanrıların yokolmasına çalışmak. Bugün emperyalizm dünyaya egemen... Herşey onların elinde. Bizim kavgamız da, onların silahlarıyla silahlanıp emperyalizme karşı savaşmaktır.

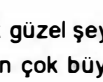

Hayal.. Çok güzel şeydir, her gerçek imgeyle başlar çünkü.

Unutma ki senin deden çok büyük bir hayalci, bir defineciydi, hiç bulamayacağı defineleri aradı yaşamı boyunca. Baban da öyle...

Çok büyük hayaller kurmalı ki, küçümenler gerçekleşsin hiç olmazsa. Ben çocukluğumdan beri büyük bir kent kurmayı hayal etmiştim, işte ancak bu küçücük Vakfı kurabildim, gücüm ancak buna yetti. Gerici hükümetler rahat verseydi, çok daha büyüğünü yapabilirdim.

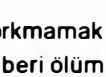

Ölümden korkmamak diye bişey yok. Normal insan ölümden korkar, ama paniğe kapılmak saçma Yirmi- yirmibeş yaşımdan beri ölüm benim içimde yaşıyor Hep ölümü düşündüğüm için bu denli çok çalıştım ve hiç kötülük,alçaklık yapmadım. Paniğe kapılmadan, ölümü doğal kabul ederek ölümü düşünmek, insanı iyi, çalışkan, olumlu yapar, olgun yapar ve o zaman insan dünyaya yararlı olmaya çalışır

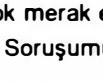

Benim en çok merak ettiğim şu: Sağlıklı sonuçlanan bir ameliyattan sonra kaç yıl yaşarım? Hekimlere hep bunu soruyorum. Soruşumun nedeni şu: yapacağım, zorunlu olarak yapmam gereken işlerimi bu zamana göre planlayacağım.

Bu konuda hekimlerin hepsinin söylediklerinden çıkardığım sonuç şu: Bu tür ameliyattan sonra yaşama ortalaması 5 - 10 yıl. Onbeş yıl yaşayan da var, iki ay sonra ölen de var Ben yaşlı bir insan olduğuma göre en lehine olasılıkla beş yıl daha, yani 83 yaşına dek yaşayacağım demektir Babam da 83 yaşında ölmüştü İşte her ne yapacaksam, bu beş yıl içinde yapmak zorundayım. Demek, zamanımı her zamankinden çok daha iyi, çok daha tutumlu ve çok daha yararlı kullanmak zorundayım.

*** Düşün Yayınları (İstanbul)**

Ben Görevimi Yaptım, Şimdi Sıra Sizde Sayın Mehmet Ali Aybar

Zihni T. ANADOL

Koğuşumuz hapishanenin ün üst katında en uçta bir yerde bulunuyordu. Buradan Marmara denizinin dörtbir yanı seyredilebiliyor, önümüzden geçen gemiler düdükleriyle bizi selamlıyor, hoşçakalın der gibi yollarına devam edip gidiyordu. Burayı siyasilere ayırmalarının nedeni, adi mahkumlarla ilgimizin olmaması, onlara herhangi bir muzur (!) fikir aşılamamız içindi. Yani bizleri rahat ettirmek için değildi. Ama karşı evler, ağaçlar, girintili çıkıntılı denizler, sahil gazinoları, çamlıca tepeleri, özgürlüğe açılan yelkenliler. Bunların hepsi de bir nedene dayanıyor olabilirdi. Bu güzellikler varken bir daha buraya düşmemek, uslu uslu oturup elalemin işine gücüne karışmamak için bir nasihat da olabilirdi !

İki yıla yaklaşan kocaman bir ömür parçasının bu manzara karşısında eriyip gitmesi, bu cıvıl cıvıl devinimli yaşamın içine girip kaynaşamaması koğuştakilerin sinir yapılarını gevşetiyor, yerli yersiz tartışmalara neden oluyordu. Hele Sayın Esat Adil Müstecaplı'nın zamansız ölümüyle dışarıyla olan ilişkilerimizin kesilmesiyle tümden bir yalnızlığın içine atılıverilmiş gibi olmuştuk. Şimdi bize gerçekten bizi anlayan aynı düşünceleri paylaşan bir avukat gerekliydi .Bu adam kim olabilir varsayımları arasında bocalarken, aklıma birden Mehmet Ali Aybar geliverdi. Bir mektupla doğrudan baroya baş vurdum, gelip beni görmesini rica ettim. Kendisi çeşitli dergilerde, gazetelerde yazılar yazmış, özellikle **Zincirli Hürriyet** dergisindeki yazıları nedeniyle hapislerde yatmıştı. Onunla tanışıklığım sadece bu yazılarından ileri geliyordu. Yoksa hiçbir kişisel bağım bulunmuyordu. Milli bağımsızlığı savunan, Amerika'ya ve Nato'ya karşı duran, yabancı sermaye aleyhinde yazılar yazan bu değerli avukat, davamızı üstlenirse mahkeme kurulunu etkiler, tutukluluğumuz daha çabuk kolaylaşır, salıverilirdik.

Mehmet Ali Aybar 1948'lerde yayınladığı **Zincirli Hürriyet** dergisinde fikirlerini yazıp savunduğu için hakkında koğuşturma açılmış, tutuklanmıştı. Bu davadaki savunmasını bir bildiri, yahut da broşür halinde yayınlamış, dağıtılmak üzere tüm bayilere verilmişti. O sıralar askerden izinli gelmiştim. Önemli bulduğum bu bildiriyi kesemin elverdiğince satın almış, gittiğim yerlerde dağıtmıştım. İşte bundan cesaret alarak yazmıştım ona mektubu.

Aradan uzunca bir zaman geçti. Artık umudumu yitirmişken, taa onaltıncı gün kapı altına çağırdılar. Üstümü başımı değiştirmeye vakit bulamadan palas pandıras gardiyanla görüşme yerine geldim. Odanın bir köşesinde iki adam başbaşa vermiş, gergin bir hava içinde endişeli fısıltılarla tartışıyor, biri anlatıyor, öteki onu dikkatle dinliyordu. Diğer bir bölümde gene iki kişi ellerindeki kağıtlardan bir şeyler okuyup parmaklarını kağıdın üstünde gezdirerek karşılıklı konuşuyorlardı. Kimse kimsenin farkında değildi. Bunların dışında kanepenin bir ucunda tek başına bir adam oturuyordu. İnce, uzun boylu, yakışıklı, pos bıyıklı, iyi giyimli birisi. Ben Aybar'ı şahsen hiç görmemiştim. Acaba beni bu adam mı çağırdı diye düşünürken o yalnız adam bana doğru yaklaştı:

"Ben Mehmet Ali Aybar'ım" dedi.

Saygıyla kalkıp yanında bana yer verdi. Cebinden gönderdiğim mektubu çıkararak "Çok özür dilerim. Mektup ancak elime dün ulaşınca hemen geldim." diyerek af dilercesine zarfın tarihini gösterdi, inanmam için. Bana gösterdiği bu tavır, onun görevini ne kadar ciddiye alan bir efendi kişiliğini kanıtlıyordu. Eveleyip gevelemeden meseleyi anlattım:

"Biz Vatan Partisi kurucuları yöneticileri olarak 1957 yılının son gününde tutuklandık. Müdüriyette, Harbiye hücrelerinde her türlü işkencelerden geçirildik. Bu arada avukatlığımızı eski Sosyalist Parti başkanı sayın Av. Esat Adil Müstecaplı üslenmişti. Ancak bildiğiniz gibi onun vakitsiz ölümü hepimizi derinden yaraladı. Sonra tutuklama emri çıkarılınca buraya gönderildik. Halen hapishanede yirmi sekiz kişi bulunmaktayız. Hiçbirimizin avukatlık ücreti verebilecek maddi gücümüz bulunmamaktadır. Çoğumuz emekçiyiz. Dışardan yakınlarımızın gönderdikleri yardımlar ancak kendilerine yetişiyor. Bunların bir kısmını da çocukların nafakalarından kesip bizlere gönderiyorlar. Bunun için size avukatlığımızı üstlenmenizi ricada bulunurken bir ücret ödeyemeyeceğimizi de bildirmek zorundayım."

Bu sözlerim üzerine düşünceli başını yere eğdi, sonra elini cebine atarak bir sigara yaktı, bir tanede bana uzattı. Ağır ve acelesizdi. Yüzünü belirsiz bir keder bürümüştü. Belli ki anlattıklarıma gerçekten üzülmüştü. Kalın kaşlarının altındaki tasalı gözlerini duvarlarda, kapılarda gezdirdi. Yanında yörede bulunanlara baktı. Anlaşılıyordu ki karar vermek için zaman kazanıyordu. Bir tereddüdün kıskacındaydı. Bunların avukatlığını alsam mı almasam mı ! Nihayet başını iki yana salladı, hafifçe bana dönerek:

"Bildiğiniz gibi ben uzun zamandır ağır ceza davalarına girmiyorum. Avukatlığını üstlendiğim sadece Ressam Marta Tozge'nin bir davası var. Onu da bitirince başka dava almayacağım. Bu yüzden sizden özür dileyeceğim " diye konuşurken ellerini iki yana açıyor, bir şey yapamamanın burukluğunu vurgulamak istiyordu.

Bu düşünceler içinde kendi benliğimize dönüp konuşmadan öylece kalakaldık, sonra da kaygılı gözlerle birbirimize bakışıp durduk. Anlaşılıyordu ki, Aybar bizim davayı almayacaktı. O, kendinin bağışlatıcı nedenlerini aynı zamanda yüz hatlarıyla belli etmeye çalışıyordu. Bu durumda ben ne yapabilirdim? Nedir ki onu buraya çağırmamdaki para yerine geçecek sadece elimdeki olanak, Onun "Müdafam" adındaki bildirisiydi. Zaten ben buna güvenerek yazmıştım o mektubu. Onun en son koz olarak kullanacaktım. Ben hiç değilse bunlara gerek kalmadan işin normal şekilde devamını istiyordum. Baktım ki vaziyet o yöne gitmiyor, bu sefer tamamen avukatsız kalmaktansa son kozumu ortaya attım.

" Saygıdeğer Mehmet Ali bey, ben sizin savunmalarınızı asker harçlığımı son kertesine kadar harcayıp aldım ve gidebildiğim her yere köşe bucak dağıttım. Ve görevimi yaptım. Şimdi ise bu görev sizde. Bu durumda bizim avukatlığımızı ister kabul edin, ister etmeyin" dedim.

Aybar'ın bundan haberi nerden olacaktı. Bunu ilk kez benden işitiyordu. Duygulanmıştı. Kendisi hapisteyken onun dışardaki hiç tanımadığı dostları kendisi namına görev yapıyordu. Şimdi sıra kendisine gelmemiş miydi? Bu ikilem karşısında ne yapmalıydı? Ben siyasi davalara girmiyorum deyip, işin içinden sıyrılıp çıkmalı mıydı? Bu özveri örneğini bir tarafa atıp bütün yaşamında boynunda bir zincir olarak taşımalı mıydı?

Kendini bir anda yattığı cezaevinde gördü. Hapislik yıllarının sıkıntılarını, acılarını gözlerinin önünden geçirdi, bir sigara daha yaktı. İri dumanlar pos bıyıklarının arasından koyu bir bulut gibi süzülüp yükselirken zeki, kararlı gözlerini bana çevirdi:

" Kimlerin davalarını alayım?"

Hah dedim içimden. Şimdi tam bir görev taksimi yapmış oluyoruz. Ben ikirciksiz bildiğim inandığım arkadaşların adını verdim. "Gerisini de siz dosyaları inceleyip araştırın, ona göre vekaletlerini alın" dedim. Sonra saygıyla birbirimizin ellerini sıkıp ayrıldık.

Koğuşa geldiğimde arkadaşlar martılar gibi başıma üşüşüverdi. Durumu anlatınca bir sevinç curcunası koptu. Herkes birbirine sarılıyor, güreşe tutuşuyordu. Artık bizim de bir avukatımız olmuştu. Bu habere dışardakiler kimbilir nasıl sevineceklerdi!.

Öğleden sonra saat üç sıralarında Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Hamdi Çapa, Osman Kuzeyli, Şair Süleyman Şahin Tar, Yazar Kerım Korcan, ve diğerleri.. idareye çağrıldık. Bizi Aybar'ın gönderdiği noter katibi bekliyordu. Vekaletnamelerimizi aldı gitti. Buna herkes hayret ediyordu. Ben durumu anlatınca Aybar'ın dürüst kişiliği namuslu bir toplumcu burjuva aydınının borcunun karşılığını ödemesi şeklinde anlatılıp durdu. Bir akşam gardiyan gelip mahkeme günümüzü bildirdi, ertesi gün için hazır olmamızı söyledi gitti.

Bu hanıma pantolon giydirip döven benim vatandaşım değildir

Dışardakilerle konuşturulmamamız için adliye sarayının iç merdivenlerinden dördüncü kata çıkarıldık. Mahkeme salonunda yerlerimizi aldığımızda Mehmet Ali Aybar avukatlar kısmının en baş köşesinde oturuyordu. Onun yanında 1944 TKP'li olduğumuzdan arkadaşım Av. Münir Belen, onun yanında Av. İhsan Altay, Av. Vahdettin Barut bulunuyordu. Yirmi iki aydır tutuklu bulunuyorduk. Salonda heyecanlı gergin bir hava dolaşıp duruyordu .Bu haksız tutuklamalar karşısında şimdi ne olacaktı? Yargı kurulu ne karar verecekti? Usûl yoklaması yapıldıktan sonra sıra Zehra Kosava'ya gelmişti.

"Vatan Partisine niçin girdiniz, amacınız neydi?" diye sorgu yargıcı sordu.

"Vatan Partisi hükümetin izniyle kurulmuş bir partidir. Savcının iddia ettiği gibi herhangi gizli bir yanı yoktur. Programında işçi haklarını savunduğu için partiye kayıt oldum. Partiye girmem bir suçmuş gibi aylardır polis müdüriyet hücrelerinde yatırılıp türlü işkenceler gördüm. Benden gizli örgüt üyesiymişim gibi tanımadığım isimler soruyorlardı. Hiçbir şey bilmediğimi, böyle bir örgüt tanımadığımı ne kadar ısrarla anlatmaya çalıştıysam da dinlemediler. Karanlık yerlere atıp tabutluklarda yatırdılar. Bu yetmezmiş gibi ayağıma pantolon giydirip envayi türlü hakaretlerde bulunup sopa altına yatırdılar. Dayanamaz hale gelince bıraktılar. Sonra gün aşırı bu işkenceler devam etti. Ayaklarım kan içinde kaldı, üstüne basamaz oldum. Ben yıllarca tütün işçiliği yapıp namusumla yaşayarak çoluk çocuğumun geçimini sağladım. Bana işkence yapanları huzurunuzda kınıyor, haklarında koğuşturma açılmasını talep ediyorum."

Zehra Kosova'nın yüzü solmuş, karanlık hücrelerde yata yata zayıflayıp halsiz kalmıştı " Bana bu kanunsuz hareketin sahiplerini protesto ediyorum," derken kendini tutamayarak ağlıyordu. İnce solgun yüzünden akan gözyaşları kendisini izleyenleri yasa bürüyor, salonda sessiz hıçkırıklar yankılanıyordu. Gencecik kızı yirmi iki aydan beri korkusundan anasının ziyaretine gelemiyordu. Başka gelip gideni bulunmadığından hayatından endişe ediyordu.

"Yavrum, buraya atıldığımdan beri ortalarda yok. Dünyada ondan başka da kimsem de mevcut değil. Burada daha ne zamana kadar tutuklu kalacağım. Suçumuzun ne olup olmadığı önünüzdedir. Bir an evvel tutukluluğuma son verilmesini istiyorum" dedi.

Ağır ağır sızlayan ayaklarıyla yerine otururken mendilini gözlerinden ayıramıyordu. Bu sırada Mehmet Ali Aybar dimdik ayağa kalkıp söz istedi.

"Sayın yargıçlar, şu anda hepimizin insanlık duygularını yaralayan korkunç bir cinayet manzarası karşısında bulunmaktayız. Yasal bir partiye üye olduğu için aylarca hücrelerde işkence gören, hürriyetlerinden mahrum bırakılan zayıf, mecalsiz vücuduna pantolon giydirilerek işkence edilip dövülen bu hanım, bizim hepimizin vatandaşıdır, yurttaşıdır. Her şey meydanda aşikar dururken bu tür işkence yapanlar Benim Vatandaşım Değillerdir? Lütfen zapta geçirilmesini, işkence yapanlar hakkında dava açılmasını talep ederim "

Aybar'ın bu konuşması deminden beri içimizi kavuran kedere bir panzehir olmuş, yüreğimizi ferahlatmıştı.

Duruşma gizli yapıldığından içeriye dinleyici almıyorlardı. Kapının dışında benim çocukların seslerini duyuyordum.

"Anne babam nerde? onu ne zaman bırakacaklar"

diye ağlıyordu. Onun küçüğü de "eşşek hakimler, babamı bırakın" diye annelerinin kucağında kapıları dövüyordu. Duruşma yargıçları olgun, anlayışlı insanlardı. Vakit geldiğinde duruşmaya ara verildi. Bu sırada Aybar, mahkeme kuruluna çocuklarımızı görmemiz, için istemde bulundu. Bu istem kabul edildi. Verilen ara bir kararla on dakikacık bir zaman içinde çocuklarımızı görmek olanağına kavuşmuş olduk. Mehmet Ali bey çocuğumu kucağına aldı. Öptü, kucaklayıp sevdi ve bu kıymetli dost, tam iki yıl davamızı savundu. Sonunda yöneticiler, ve Vatan Partimiz beraat etti.

Yukarıdaki alıntılarını yaptığım **Kırmızı Gül Ve Kasket** adındaki anı kitabımı kendisine takdim için Bebek'teki evine gitmiştim. Yapayalnız oturuyordu. Gene o heybetli duruşunda herhangi bir değişim yoktu. Dik başı, ışıklı gözleri, zekice süzüşlerin insanı yerli yerinde duruyordu. Geldiğimi görünce sevindi, mutlu oldu. Hele ona ait olan yukardaki bölümleri okudukça daha çok mutlu olduğu yüzünün tatlı kıvılcımlarının yanıp tutuşmasından nasıl da çevreye yansıyordu.. Kalktı. Şöyle odada bir iki adım yürüdü. Pencereden baktı. Aşağıdan, Boğaz'dan geçen vapurların yorgun kalın düdük sesleri duyuluyordu. Sonra gene oturdu. Konuşmadan epey kendimizi dinlenmeye çektik sanki.. anıların içinde yaşıyorduk şimdi: Despot bir CHP, yönetiminden sonra bir umutla gelen 1950 Demokrat Parti'nin despot yönetimi. aydınların sürgün edilmeleri. 1951 1953 ve 1957 Vatan Partisi'nin tutuklanmaları ve 27 Mayıstan sonra Mehmet Ali Aybar başkanlığında kurulan Türkiye İşçi Partisi. ve 1965'de Onbeş Milletvekiliyle partinin meclise girişi..ve sol kesimdeki bayram havaları coşkular, sevinç dalgalarının memleketin köşe bucağına yayılması ve Meclis'te ansızın gerici milletvekillerinin ansızın İşçi Partisi milletvekillerine saldırması kafa göz yaralamaları. ve her şeye rağmen gene de işçi ve emekçi sınıfının kurtuluşu için savaşıma devam kararı..

Sayın Aybar önce demokrasi ondan sonra sosyalizm diyordu. Parti yöneticileri, ve solun büyük kesimi hepimiz "Önce sosyalizm, ondan sonra Demokrasi" diyorduk. Bu tartışmanın sonu gelmedi. Aybar partiden ayrıldı. Sol adeta ikiye bölündü. Aybar ikinci kez gene milletvekilliğine seçildi. Sonradan kendi düşünceleri doğrultusunda Devrimci Sosyalist Partisi'ni kurdu.

Böyle tartışmalarımız olduğu halde gene şimdi aradan geçen otuz beş yıl sonra bu saygın insanla birlikte kahvemizi yudumluyoruz keyifle. Yıpranma alametleri göremiyordum kendisinde. Sadece yüzünde yalnızlığın hüznü epeyce kendini belli ediyordu.

Biraz sonra kalktı. Bana sigara takdim etti. Herhalde otuz beş yıl önceki ilk görüştüğüm hapishanedeki günler aklına gelmişti. Kendisi içmiyordu. Dolaptan nefis nadide bir pipo çıkardı" Bana İngiltere'den göndermişler. Ben artık sigara kullanmıyorum. Onu sana hediye ediyorum" diyerek pipoyu verdi. Sonra kitaplığa yöneldi. Oradan gazete kağıdının dörtte biri kadar bir kağıda basılmış uzunca bildiriyi imzalayarak ! " Belki sende şimdi yoktur, işte senin 1948 de dağıttığın bildiri" diyerek imzalayıp verdi. Nasıl sevinmeyiz !.

Seni 13 haziran perşembe günü Bebek'ten alıp iki kilometre boyundaki dostlarınla Aşiyan'a kadar seninle birlikte yürüdük. Seni tüm işçi ve emekçi sınıfımızın adına saygıyla anar, önünde eğilirim..

Pleplerin Çocuğu

Çölün susuzluğunda kurumuş hoyrat bir daldın
kuşku sevmeni engelliyordu
sana sevmeyi öğrettim
o acımasız dikenlerini
sınır tanımaz yürcğimde dencdin
beabelli güvenmek istiyordun
duygularını acılarak direncimi ölçtün
ben varoluşunu sevdim
varlığında çiçeklenen insanı
ben bana benzemeyen yanlarını sevdim
seni sen yapan yağmurlarını

sen ekmeğini dağları yırtarak kazanan
pleplerin çocuğu
ben utanmaların gizlenmelerin
kıyıda beklettiği yosunlaşmış tortu
beni okyanusa at
dalgalarla boğuşalım desem
gelemezsin
çağırsan dağları yırtmaya
ben gelemem
acır ellerim
bırakmaz kök saldığım topraklar
tutar gövdemi
ya tut ellerimi
dağla denizi buluşturalım
ya da nasırlaşmış yüreğini al gil
pusu kurduğun ormanına
orda acıman gerekmez bir kadına

Berrin TAŞ

Demokritos: Bir Yaşam ve Düşünce Ustası

Afşar TİMUÇİN

En eski düşünceler bize hep alaca karanlıkta görünür. Geçmişe doğru gittikçe ya da geçmişte daha da yürüdükçe karanlık büyür. Bilgiler bilinmezliklerle kesilir yazılanların çoğu yitip gitmiştir. Demokritos epeyce yapıt vermiş bir filozoftur, ancak yazdıklarının büyük bir bölümü yokolmuştur Evrenin düzenini açıklayan iki yapıtı **Küçük diakosmos** ve **Büyük diakosmos**'dan başka; **İnsanın doğası üzerine, Ruhun dinginliği üzerine, Sayılar üzerine. Uyumun göksel nedenleri üzerine** gibi yapıtları vardır Ancak ondan elimizde kalan yok denilecek kadar küçük bir parçadır. Gene de onun büyüklüğü tarihin aynalarından bize yansır. Dünyayı görmeye çıkmış, bu yolda babadan kalma tüm varlığını harcamıştır. Öldüğünde yüz yaşını çoktan geçmişmiş. Bazı kaynaklara göre, öldüğünde yüz dokuz yaşındaymış. Bir şair onu şöyle anlatıyor: **"Öyle bir bilge yaşamadı ve yapıtlar vermedi/ Her şeyi bilen Demokritos gelene kadar/ Demokritos ölümü üç gün kapısında bekletti/ Sıcak ekmek kokusundan beslenerek".**

İlk gerçek felsefe tarihçimiz Diogenes Laertios ya da Laertes'li Diogenes **bu ölümü üç gün kapıda bekletme olayını** şöyle anlatır Demokritos çok yaşlıdır, artık besbelli işin sonuna gelmiştir, ölüm kapıyı çalmaktadır. Kızkardeşi onun Thesmophories bayramında öleceğini düşünerek çok üzülür. Thesmophories bayramı Demeter ve Persephone adına Atina'lı kadınların kutladığı bir bayramdır, bugünkü takvimle eylülekim aylarına rastlar. Kızkardeşi Demokritos' a direnmesini söyler ve ona her sabah taze ekmek getirir. Demokritos taze ekmeğin kokusunu ciğerlerine çekerek bayramı geçirir. Üç gün süren bayramın sonunda hiç acı çekmeden, tam bir dinginlik içinde, mutlu bir ölümle ölür gider. Ölümü yaşamına benzemiştir Diogenes Laertios bu taze ekmek öyküsünü Hermippias'a dayanarak anlattığını söyler

Demokritos Abdera'lıdır (Trakya), belki de Miletos'ludur Leukippos ve Anaksagoras'dan etkilenmiştir. Yalnız felsefeyle ilgilenmez, fizikle, ahlakla, matematikle de ilgilidir, daha doğrusu ilgilenmediği konu yok gibidir. Onun Pythagoras'çılarla yakın ilişkiler kurmuş olduğunu, hatta onların çömezi olmuş olduğunu düşünenler vardır. Kimilerine göre Demokritos doğrudan doğruya Pythagoras'ın derslerini izlemiş olmalıdır Demokritos'un yaklaşık M.Ö.460-380 arasında, Pythagoras'ın yaklaşık M.Ö 585 ya da 570'le 500 arasında yaşamış olduklarını göz önünde tutarsak böyle bir şeyin olanaksız olduğunu anlarız. Demokritos baba mirasından payına düşeni yolculuklarda yemiş, Mısır'a ve oradan daha ötelere, Hindistan'a gitmiş. Amacı elbette yer görmek değilmiş, oralardaki düşünce gelişimlerini izlemek istiyormuş. Yolculukta tüm parasını tüketince erkek kardeşi Damasios'un yardımıyla yaşamını sürdürebilmiş. Öngörüleri yüzünden halkın ilgisini çekmeye başlamış, giderek bir tanrı gibi değerlendirilmiş.

Aristoksenos'a göre, Platon, Demokritos'un bütün yazdıklarını yoketmek istemiş. Onu Amyklas ve Klinias engellemişler Pythagoras'ın çömezleri olan bu kişiler Platon'a şu gerekçeyle karşı çıkmışlar onun yazdıklarını yakmakla bir şey elde edemezsin, demişler, çünkü yazdıkları elden ele dolaşıyor, sen ancak bunlardan birini ortadan kaldırabilirsin, öbürleri gene elden ele dolaşır. Bu anlatılanlar doğru mu? Diogenes Laertios elbette doğru diyor ve buna şöyle bir gerekçe gösteriyor Platon tüm filozofların sözünü etmişken Demokritos'un adını hiç anmamıştır, hatta karşı çıkmak için bile anmamıştır, onu anması için pekçok fırsat çıktığı halde anmamıştır Gene de Platon'un Demokritos'la tam bir karşıtlık içinde olup olmadığını saptamak olası değildir diyebiliriz

Yunan kültürü araştırmacısı Leon Robin bizim için altın değeri taşıyan **La pensee grecque et les origines de l'esprit scientifique** (Yunan düşüncesi ve bilimsel anlayışın kökenleri) adlı yapıtında Demokritos'un Miletos ya da Elea kökenli olduğunu, Abdera'da bir okul açmış olduğunu bildirir Araştırmacıya göre, daha başka kaynaklara göre de, Leukippos bu okulun, Abdera okulunun öncüsüdür Ancak Abdera okul ya da Atomculuk denilince akla her zaman Demokritos gelecektir Leon Robin de Demokritos'un Pythagoras'çılardan dersler almış olduğunu benimser Diogenes Laertios, Leukippos'un Elea'lı, Abdera'lı ya da Melis'li olabileceğini söyler Ona göre Leukippos Zenon'un öğrencisidir Leukippos her şeyin sınırsız olduğuna, şeylerin birbirlerine dönüştüklerine, bütünün boş olduğuna ve cisimlerle dolu olduğuna inanırmış

Bu cisimler boşluğa girdiklerinde ve birbirlerine karıştıklarında dünyalar oluşmuştur; cisimlerin devinimlerinden ve yığılışmalarından yıldızlar oluşmuştur, güneş ayın çevresinde oldukça büyük bir çemberde dolanmaktadır Diogenes Leartios atomları tüm şeylerin ilkeleri olarak belirleyen ilk kişinin Leukippos olduğunu söyler "O, evrenin sınırsız olduğunu, bir başka deyişle evrenin bir bölümünün dolu ve bir bölümünün boş olduğunu söyler. Ögeler ve onların yarattığı dünyalar sınırsızdırlar ve bu dünyalar bu ögelere dönüşürler " Leukippos'da Demokritos'da atomları devindiren ve birbirine yaklaştıran ve böylece oluşumu sağlayan bir çevrinti ya da burgaç kavrayışı geliştirmişlerdir Bu kavrayışın açık ve anlaşılır bir kavrayış olduğunu söylemek güçtür Emile Brehier bu konuda şöyle der "Atomların oluşturduğu kitle, kökeni belirsiz olan bir çevrinti devinimiyle canlandırılmıştır. Bu devinimin so-

nucunda her ağırlıktan atomlar arasında çeşitli çarpmalar oluşmaktadır Bir hava ya da su burgacında olduğu gibi hafif atomlar dış boşluğa doğru itilirler, ağır atomlar merkezde toplaşırlar, orada ilk küresel birleşmeyi oluştururlar "

Leukippos atomculuğun kurucusu olsa da atomculuğun ilk büyük adı Demokritos'dur. Leon Robin, Demokritos'un Protagoras'dan on yaş daha küçük olduğunu, ancak sofistlerin ve bu arada Sokrates'in kuşağından olduğunu söyler Demokritos Atina'ya gittiğinde bile isteye insanlardan uzak durmuş, adını öne çıkarmak istememiştir Onun Sokrates'le tanışıp tanışmadığı da bilinmemektedir Demokritos atomculuk felsefesinin ilk gerçek temellendiricisidir Ona göre iki şey vardır: varlık ve yokluk. Cisimler varlığı oluştururken boşluk da yokluğu ya da varlık-olmayan'ı karşılar Varlık bu çerçevede kitlelerin sonsuz çokluğudur, bu kitleler küçüklüklerinden ötürü gözle görülemeyen nesnelerdir Onlar boşlukta devinirler Birbirleriyle ilişkiye girdiklerinde ya da dokunuştuklarında bir birlik oluştururlar. Onların bir araya gelişi oluşumu, birbirlerinden ayrılışı da ölümü getirir Buna göre yaşam bir bileşim, ölüm bir ayrışım olgusudur diyebiliriz. Atomlar ya da atom toplulukları birbirlerinden biçimleriyle ayrılırlar, yoksa onların tümü özce biridir "Böylece iki uzam vardır, direngen olmayan uzam ya da boşluk, direngen olan uzam ya da atom" (Leon Robin). Her şey atomdandır, insan ruhu da ince atomlardandır Böylece Abdera'lılar XVII. ve XIX. yüzyıllarda yeniden canlanacak bir evren kavrayışının kurucuları olmuşlardır

Kimileri Leukippos'u yadsırlar ya da zaten öyle birinin yaşamamış olduğunu söylerler Onlara göre atomculuğun temellerini atan kişi, onu bir felsefe öğretisi olarak geliştiren kişi Demokritos'dur Epikuros, Demokritos'un ardılı olarak atomculuğu geliştirmeye çalışacak, ancak ona ahlak anlayışı dışında bir de açıklanması hiç de kolay olmayan "Klinamen" kavramı dışında bir yenilik getiremeyecektir XVII. yüzyılın ünlü filozofu Gassendi bile Demokritos'un atomculuğuna çok şey getirememiştir Nietzshe, Demokritos'u ilk usçu filozof olarak yüceltir, onun düşünceden mitosları kovmuş bir kişi olduğunu bildirir Demokritos tam anlamında maddeci-mekanikçi bir filozoftur atomları birleştiren ve ayıran devinim tam anlamında mekanik bir devinimdir Buna göre atomlar da boşluk da ölümsüzdür ve devinim de her zaman varolacaktır Hiçbir şey kalıcı olmayabilir ya da kalıcı değildir, kalıcı olan yalnızca atomlardır ve boşluktur, bir de devinimdir

Demokritos'un atomculuk öğretisi İonia okulunun duyumculuğuyla Elea okulunun usçuluğundan mantıksal olarak türemiş bir kavrayış gibidir Her iki anlayış arasında bir uzlaşma noktası oluştururken her iki anlayışın sakıncalarını ortadan kaldırır İonia okulunun filozofları tüm bilgiyi duyu verilerine dayandırırken sürekli akıp geçen bir duyulur gerçekliği bilginin temeli olarak görme sakatlığına düşüyorlardı Gerçi temele bir değişmezi, bir ilk ilkeyi, örneğin Su'yu ya da Hava'yı koyuyorlardı ama, gene de doğrudan doğruya ilk ilkeye inmek söz konusu olamayacağına göre bilginin varolan duyulur düzenden türetilmesi gerekiyordu. Herakleitos sorunu akıp geçer olanla kalıcı olanı bir arada varsayarak aşmaya çalıştı temelde bir **Logos** vardı, tüm oluşumları bu evrensel usun bilgisi gerçek bilginin kaynağı olabilirdi. Her ne olursa olsun, akıp gidenin bilgisi her zaman her araştırmacıya tedirginlik verecektir

Elea filozofları, tam tersine, değişmez olanı temele koydular Parmenides "Bir Varlık"ı varsaydı Hiç değişmeyen "Bir Varlık" vardı, bu asıl gerçeklik ancak usla kavranabilirdi, onun duyumsallıkta bir karşılığı olmayacaktı Kendi başına kapalı bir bütün oluşturan bu "Bir Varlık" tüm devinim fikrini ortadan kaldırıyordu. Boşluk bırakmayan herşey gibi o da devinime elverecek bir şey olamazdı. Zaten Elea filozofları devinim diye bir şeyin olmadığını, devinim bir yanılsamadan başka bir şey olamadığını bildiriyorlardı Elea'lı Zenon devinim olmadığını kanıtlamak için birkaç kanıt ortaya atmıştı Örneğin Akhilleus hiçbir zaman kendisinden az önce yola çıkmış olan kaplumbağaya yetişemeyecekti. Bu çerçevede atomculuk duyumculukla usçuluk ya da İonia okuluyla Elea okulu arasında tam anlamında bir uzlaşma oluşturur Hem devinim olanaklıdır, çünkü boşluk vardır, hem de kalıcı bir temel, ölümsüz atomlar sözkonusudur Böylece atom ya da **bölünemeyen en küçük parça** bilginin ve evrenin temeline yerleştirilmiş olur

Demokritos bilgi anlayışıyla olduğu kadar ahlak anlayışıyla da önemlidir Bu doğa filozofu birçok ahlak formülü bırakmıştır Onun ahlak formülleri ya da ahlakla ilgili özdeyişleri belli bir ahlak anlayışı oluşturmaz Her bir özdeyiş insana yolgösterici bir temel kural niteliğindedir Onun ahlak anlayışıyla bilgi anlayışı arasında bir koşutluk bulabilir miyiz ya da bir başka deyişle onun ahlak anlayışını bilgi anlayışı üzerine kurulu sayabilir miyiz? Gerçekten, bunu söyleyebilmek çok zor Zaten Demokritos'un ahlak anlayışı köklü bir ahlak anlayışı değildir Onda her şeyden önce bir takım davranış kuralları belirgindir Gene de Yedi Bilgeler'in ahlakçılığından daha köklü bir ahlakçılıktır bu. Bazıları, başta Nietzsche, Demokritos'un bilgi anlayışıyla ahlak anlayışı arasında büyük bir yakınlık bulurlar, hatta koşutluk bulurlar Bu görüş bize biraz abartılı görünür Ne olursa olsun, Demokritos ahlakı özellikle tutucu bir ahlaktır, insana özellikle başkalarına uyma noktalarını belirlemekle sınırlanmıştır Ancak bu ahlakta çok yaşamış ve iyi yaşamış bir gerçek bilgenin yaşam deneyleri vardır Biz bu kurallar bahçesinden size bir demet sunuyoruz.

* Düşünmek insana üç üstünlük sağlar iyi görmek, iyi konuşmak, iyi eylemde bulunmak.

* Haz ve acı yararlının ya da yararsızın sınırını çizerler

* Hekimlik bedenin hastalıklarını iyileştirir, bilgelik ruhun hastalıklarını iyileştirir

* Cinsel edim kısa süren bir inme gibidir insan insan olmaktan çıkar, ayrılır, kurtulur, bir çarpmaya uğramış gibi.

* Doğa ve eğitim birbirlerine yakındırlar Çünkü eğitim insanı dönüştürür, ancak bu dönüşümle eğitim insan için ikinci bir doğa yaratır

* Sözlerime dikkat edilirse ve söylediklerim anlaşılırsa genellikle onurlu insan olarak davranabilir ve birçok kötü eylemden kaçınılabilir

* Ruhun iyiliklerini aramak tanrısal iyilikleri aramaktır; bedenin iyilikleriyle yetinmek insani iyiliklerle yetinmektir

* Ya iyi insan olmalı ya da iyi insanları öykünmeli.

* İnsanı mutlu eden ne beden gücüdür ne zenginliktir, insanı mutlu eden dürüstlük ve sakınıklıktır

* Yanlış yapmaktan kaçın, korkuyla değil ödev

duygusuyla kaçın.

* Mutsuzlukta doğru düşünmek güzel bir şeydir.

* Utanılası eylemlerinden pişmanlık duymak yaşamı kurtarmaktır

* Adaletsizlik eden adaletsizliğe uğrayandan daha mutsuzdur

* Kabalığı sessizce karşılamak ruh yüceliğidir

* Yasaya, yetkeye ve kendinden daha bilge olana öncelik tanımak ödevlerinin anlamını bilmektir

* Sizin için değerli olmayan bir adamın yönetiminde olmak sıkıcıdır

* Zenginliklerin mutlak biçimde egemen olduğu kişi iyi insan olamayacaktır

* İnandırma yolunda genellikle söz altından daha ağırlıklıdır.

* Pek çok kişi ussal olanın ne olduğunu bilmeden gene de usa uygun biçimde yaşamaktadır

* Pek çok kişi utanç verici bir yaşam sürdürürken tam anlamında ussal bir biçimde konuşur

* Kalabalıklar mutsuzluk içinde bilgeleşirler

* İyinin ne olduğunu bilmek ve ona ulaşma yolunda çaba göstermek için doğanın bir vergisi gereklidir

* Hayvanın iyisi beden yetkinliğinde kendini gösterir, insanın iyisi kişilik yapısının yüksekliğiyle belli olur

* Doğru düşünenlerin umutları gerçekleşebilir umutlardır, kafasızların umutları gerçekleşmez umutlardır

* Kendini sanatı ve bilgeliği incelemeye adamış insan ne sanata ne bilgeliğe ulaşabilir

* İnsan başkalarının yanlışlarından çok kendi yanlışlarını alaya alabilmeli.

* Dengeli bir özyapısı olmak aynı zamanda düzenli bir yaşam sürdürmektir.

* Adaletsizlik etmemek iyidir ama yetmez, adaletsizlik etmemeyi istememek de gerekir

* Çok bilmek değil çok düşünmek, yapılması gereken budur

* Eylemde bulunmadan önce düşünmek eylemde bulunduktan sonra yanmaktan iyidir

* Herkese güvenme denediklerine güven. Herkese güvenmek tam anlamında basitliktir, denediklerine güvenmek bilgeliktir

* Güvenilecek ya da güvenilmeyecek insan yalnızca eylemleriyle değil, aynı zamanda eğilimleriyle kendini belli eder

* İyi ve doğru tüm insanlar için benzer şeylerdir, oysa hoş kişilere göre değişir

* Aşırı arzulamak insan gibi değil çocuk gibi davranmaktır.

* Yersiz hazlar tiksinti uyandırır

* Bir şeyi şiddetle arzulamak ruhunu başka şeyler için kör etmektir

* Arzu aşırıya kaçmadan güzel izlediğinde kendini doğrular

* Yarar getirmeyen her türlü hazdan uzak dur

* Ustan yoksun insanlar için yönetilmek yönetmekten daha iyidir

* Aptalları eğiten söz değil mutsuzluktur

* Dünyalık elde etmek yararsız değildir, ama adaletsizce elde etmek en kötü şeydir

* Kötüleri öykünmek ve iyileri öykünmemek kötüdür, iyileri oykunmek istememek daha kötüdür

* Kendini başkalarının işlerine adayıp kendi işleriyle ilgilenmek utanç vericidir

* Sürekli sakınıklık kendi işlerimize yönelmekten engeller bizi.

* Yalancılar ve ikiyüzlüler her şeyi sözle yapan yanı hiçbir şey yapmayan kişilerdir

* Utanç verici biçimde davranan kişi önce kendinden utanabilmelidir

* Hiç durmadan karşı çıkmak ve gevezelik etmek, gerekeni öğrenmeye doğal olarak yeteneksiz olduğunu göstermektir

* Hiçbir şey dinlemeden her şeyden sözetmek bir tür açgözlülüktür

* Kıskanç kişi düşmanına kötülük eder gibi kendine kötülük eder

* Başkaları karşısında kuşkulu değil sakınık ve tutarlı ol.

* Dostumuz görünen pek çok insan gerçekte dostumuz değildir; bunun tersi de geçerlidir

* Aklı başında tek bir kişinin dostluğu tüm kafasızların toplu dostluğundan daha değerlidir

* İyi bir dostumuz olmadığı zaman yaşam yaşanılmaya değmez.

* Çok kişi zenginlikten yoksulluğa düşen dostlarından yüz çevirir

* Kimseyi sevmemek bana göre kimse tarafından sevilmemektir

* Mutlulukta bir dost bulmak kolaydır, mutsuzlukta bir dost bulmak çok güçtür

* Biz insanız, bize insanlığın acılarına gülmek yakışmaz, insanlığın acılarına üzülmek yakışır

* Kınamayı seven kişiler doğaları gereği dostluğa pek yatkın olmayan kişilerdir

* Bir kadın tarafından yönetilmek bir erkek için ayıpların en büyüğüdür

* Akılsız insanları övmek onlara çokça haksızlık etmektir

* Atina'ya geldım, orda hiç kimse beni tanımıyordu

* Gerçekte hiçbir şey bılmiyoruz, çünkü doğru uçurumun dibindedir

* Domuzlar gübrede yuvarlanırlar

* Kendi içine göz atarsan orada her çeşit yıkıcı tutkudan bir depo ve bir hazine bulacaksın

* Sıradan balıkların içinde kılçık yoktur

* Önemli konularda öbür canlı varlıkların öğrencileriyiz; örerken ve yamarken örümceği öykünürüz, ev yaparken kırlangıcı, şarkı söylerken kuşları -kuğuyu ve bülbülü- öykünürüz

* Eğitim mutlular için bir süs, mutsuzlar için bir sığınaktır

* Eğıtilmiş insanların umutları bilgisizlerin zenginliğinden daha değerlidir

* Düşüncede uyum dostluğu doğurur

* En büyük sevinçler en güzel yapıtların gözlenmesinden doğar

* Aptallar yaşamdan hıçbir sevinç derlemeden yaşarlar

* Aptallar uzun yaşamak ısterler ama bu uzun yaşamdan hiç bir haz duymazlar

* Bedenin hastalıkları gıbi aılenin ve yaşamın da hastalıkları vardır

İnsancıl Üzerine Bir Tez Denemesi

Mustafa Bayram MISIR

Herhangi bir "biz"den söz etmek sanıldığı kadar kolay değildir. Biz, bir kimlik ifadesidir. Kimlikler toplumsal pratikler içinde kurulur ve siyaseten yönetmeye kabiliyetli iki temel sınıftan birinin izini taşırlar. Kapitalist egemenlik koşullarında yöneten sınıf olarak burjuvazi bütün toplumsal pratiklere rengini vererek sahte bir eşitlik duygusuna ve adalete dayanan "özgür insan"ı prototip olarak yaratmıştır. İşte bu burjuvazinin sahte "özgür insan"ından kurtularak proleteryanın tarihsel eyleminin olanaklı kılacağı "ortaklaşmacı insanı" yani gerçek özgür insanı hedefleyen yeni bir kimlik oluşturmak, güç bir iştir.

Dürüst ve demokratik bir platform olarak **İnsancıl**'ın bu yeni kimliğin neresinde olduğu üzerine bir iki laf etmek zamanının geldiğini düşünüyorum. **İnsancıl** o-kur ve yazarları bir "biz"den söz edebilir mi? Eğer bir "biz"den söz edemiyorsak bizi birarada tutan ne? Bu asgari müşterekler nasıl **İnsancıl** topluluğunu bir "biz" haline sokabilir ya da sokabilir mi? gibi sorulara nes-nel yanıtlar bulabilmemiz gerekiyor.

"Ben" ve "Biz" ve Parantez İçinde Cengiz Gündoğdu

Ben, **İnsancıl**'a bir misyon yüklüyorum. Bu misyonun en özlü ifadesi şu: muhalif toplumsal bir kültür hareketi... (Umarım "üç nokta" dikkatinizi çekmiştir. Çünkü bu yazıda Cengiz Gündoğdu'dan, başarabilirsem, yalnızca bu parantez içinde söz edeceğim. Sığmaz, doğrudur. Ancak, sığdırmak gerekiyor. Kastım şu: Gündoğdu birçok yazısında belirttiği üzere **İnsancıl**'la özdeşleşmiştir. Bu **İnsancıl** için eksiklik değil, aksine önemli bir olanaktır. Ama **İnsancıl** topluluğu bu olanağı tüketmemelidir. **İnsancıl**, Cengiz Gündoğdu'dan daha fazla bir "şey" olmalıdır. Gündoğdu'nun da içinde olduğu, bütün Anadolu'yu kucaklayabilecek güçlü bir devrimci aydınlanma hareketi; **İnsancıl** bu olmalıdır. Bunun için, "biz" yani **İnsancıl** üzerine düşünürken, **İnsancıl** topluluğu içinde yer alan her "ben" Cengiz Gündoğdu'yu parantez içine sığdırabilmelidir. Aksi halde, yani ne yalnızca Cengiz Gündoğdu ile ne de Cengiz Gündoğdu'suz, "biz" olma sürecine giremeyiz.)

Ne demek muhalif toplumsal kültür hareketi? Aydınlanma hareketi demek; devrimci aydınlanma hareketi. Ben, bunun için **İnsancıl** içinde bulunuyorum. Ancak, herkesin aynı saikle bu çatı altında olduğunu iddia edemem. İyi ki de öyle değil. Öyle olsaydı Anadolu aydınlanmacılığını güçlü bir hareket olarak birleştirme şansımız azalırdı.

Daha açık konuşmak gerekiyor. **İnsancıl** demokratik bir kültür platformudur. Bir "biz" bu anlamda yoktur. Farklı saiklerle biraraya gelmiş ancak süreç içerisinde birtakım asgari müşterekler oluşturabilmiş ve bunlar üzerinde tutunan bir platform. Kimler var bu platformun içinde: sosyalistlerden militan materyalistlere kadar, örneğin, sosyalizme düşman olmayan ve her türlü gericiliğe karşı olan Anadolu aydınlanmacılığının güzel insanlarına kadar uzanan bir yelpaze.

Böyle bir yelpazen'in asgari müşterekleri elbette çok azdır, ama önemlidir. Bu asgari müştereklerin bence en önemlisi bir ahlak kategorisidir: dürüstlük. **İnsancıl**, dürüst insanlar koalisyonudur. Dürüstlüğün insanları birarada tutan yapıştırıcı olmasını, marksistler dahil pek çok insanın anlamakta güçlük çekeceğini biliyorum. Bu etik ilke, "ortaklaşmacı insan"a giden yolda önemli bir duraktır. İyi ki bunu "biz" olma yolundaki "biz", yani **İnsancıl** ilk kez söylemiyor. Lucien Goldmann'ın, marksist ütopyanın rasyonalize edilerek burjuvazinin "özgür insan"ına kurban edildiği 20. yy ortaları boyunca bu yönelişe karşı duran, "ortaklaşmacı insan" için yeni bir ahlak öneren konferansları ve yazıları iyi ki bulunuyor. İlk kez söylemekten korktuğumuz için değil; tarihsel bir damarı, marksist damarı sürdürdüğümüzün bilinmesi için "iyi ki" diyorum.

Bu yelpazenin ikinci asgari müştereği, aydınlanmacılıktır. Pozitivizm değil ama: aydınlanmacılık. Gericiliğe karşı özgür geleceği, dine ve her türden bilinemezciliğe karşı bilimi, sanatı, felsefeyi, secde eden insana karşı geleceği kendi elleriyle kurmak isteyen insanı tercih eden aydınlanmacılık.

Üçüncü asgari müşterek, muhalifliktir. Gündoğdu'yu parantez içinde tutmak zor, "star sistemi"nden söz edeceğim çünkü... Genel olarak her türlü verili egemenlik ilişkisine ve onun çağcıl kaynağı kapitalist egemenliğe ve özel olarak da onun bir yeniden üretim mekanizması olan kültür endüstrisine, Gündoğdu'nun formülasyonuyla "star sistemi"ne karşı muhaliflik.

Kanımca bu üç asgari müşterek, devrimci bir aydınlanma hareketinin de temel taşlarıdır. Bu temel taşlar, bu platform içinde yer alan her arkadaşı, okuru ya da yazarı kapsayarak, hiç kimseyi dışlamadan bir "biz"in yaratılması sürecinin de başlangıç noktalarıdır. "Biz" ne zaman yaratılabilir ya da yaratılacaktır? Bu konuda aceleci olmamak gerekiyor. Hele de "devrimci" gerekçelerle yapılacak bir acelecilik son derece işlevsiz olur. Bu **İnsancıl**'ın bugüne dek biriktirdiklerinin de yok edilmesi demektir. Dünyada enternasyonalin ve ülkemizde bir proleterya partisinin var olmadığı konjonktürde bir "biz" olmaz: **İnsancıl** olur **İnsancıl**, kültürel alanda bu konjonktürde olabilecek en sol duruştur. Bazı hem devrimci hem de komünist olan yayın organlarının star sistemine beyaz bayrak çekmeleri ortadayken, **İnsancıl**'ı "devrimcileştirmeye çalışmak" en hafifinden komiklik olur.

Bunları niye mi anlatıyorum? Yanlış anlaşılmayayım diye. Çünkü, **İnsancıl**'a devrimci aydınlanma hareketi olma misyonu biçerken **İnsancıl**'ı yeni bir çizgiye çekme amacı taşımıyorum; yalnızca, **İnsancıl**'ın kanımca farkında olmayarak yaptığı işin adını koyuyo-

rum. Yani, yaptığımız işin farkına varalım, diyorum.

"Biz" ve Sosyalizmin Sorunları

Sosyalizmin sorunları, devrimci bir aydınlanma platformunun seyirci kalamayacağı bir üst başlıktır. Böyle olmakla birlikte, soruna tarihsel materyalist bilim, diyalektik materyalist felsefe ve bilimsel sosyalist siyaset teorisi (ideoloji) bağlamında yani marksizmin içinden "bütünsel" yaklaşmak gereklidir Bu bütünsellik, teori pratik bağını yani eylemin önceliği ilkesini görmemizi sağlayacaktır (Hadi hatırlatma olsun: Feuerbach üzerine üçüncü tez.)

Dolayısıyla soruna "daha sakin" yaklaşmak gerekir **İnsancıl**'ın son sayılarında kimi arkadaşlarımızın tüm teori sorunlarını (masa başından) çözüyoruz havası ile IV Enternasyonal sakızlarını çiğnemelerini doğru bulmuyorum. Ben, stalinizm diye bir kuram-akım pratik olduğuna inanmadığım için, herhangi bir anti-stalinizmin, sırf "anti" olduğu için bir teori değeri taşımayacağı bir yana, 1989'da bütün yaratılanlar yerle bir olduğu için de bir anlamı olduğunu düşünmüyorum; bu bir **İnsancıl**'ın sözünü ettiğim asgari müşterekleri IV Enternasyonal sakızları ile çiğnemesinin "biz"e hiçbir şey kazandırmayacağını düşünüyorum; bu iki.

Yine de sosyalizmin sorunlarını mutlaka tartışacağız, tartışmamazlık edemeyiz. İyi de nasıl tartışacağız? Tüm bu yapacağımız tartışmalar kendi pratiğimize dönük olmalıdır Burada "kendi pratiğimiz" ihtiyaca göre en geniş ve en dar yorumlara tabi tutulabilir Buradan uluslararası sosyalist hareketin tüm bileşenlerinin pratiği de anlaşılabilir en geniş olarak; **İnsancıl**'ın pratiği de anlaşılabilir en dar olarak. Örneğin marksist estetik kuram içinde yeni kavramlaştırmalara gitmek zorundaysak, bunun için **İnsancıl** önemli bir olanaktır· çünkü eylemli bir yürüyüş içindedir İşte bu olanaktan yararlanmalı, yeni kavramlaştırmaları pratiğimizin içine atmalıyız. Bakalım kırılıyor mu, kırılmıyor mu? Teori böyle inşaa edilirse bir anlamı olur

Bu arada, ben bir komünistim. Komünist Manifesto'dan beri komünistler kimliklerini ceplerinde taşımıyorlar; ben de taşımıyorum. Bu yüzden, sosyalizmin sorunları üzerine bir iki söz etme ihtiyacı duyuyorum.(1) Reel sosyalizm deneyimi, bizim tarihimizdir. Yenildiği için "kötü" bir tarih(bozuk bir sicil) Bu tarih yeniden yazılmalıdır· her yeni tarih yazımı yeni bir teori yazımıdır Böylece yaşananların devrimci bir eleştirisi olanaklı hale gelir Devrimci eleştiri ise ancak yeni ekim devrimleri ile yapılabilir O güne dek elimizde yalnızca yolumuzu aydınlatmak için teorik olanaklar vardır Başkaca da hiçbir şey. Bu yüzden ne Stalin, ne de en az Stalin kadar, hatta teorik olarak ondan çok daha önemli olan Trotsky "bizim bugünkü meselelerimizi" çözebilir Teorık olarak da pratik olarak da bu sorunları tüm dünya devrimcileri yeni devrimci süreç içinde çözecektir Onlar, tarihimizin bir çift yaprağı olarak yolumuzu aydınlatabilirler; o ayrı. Dolayısıyla, IV Enternasyonal bugün "tarih" olmuştur Tarih olan kısmıyla tüm sosyalistlerindir; ama o kadar!

Bugün sosyalistlerin tümünün kendini tanımlarken dayanabileceği tek gelenek III. Enternasyonal'dir Dolayısıyla hareket noktamız III. Enternasyonal olmalıdır Güncel meselemiz de II. Enternasyonal ile III. Enternasyonal ayrılığının bugün kimi çevrelerce yok sayılmaya başlanmasıdır.(2) Yani reform ve devrim çizgileri arasındaki kavgadır Saflarımızda güçlenen reformcu, ekonomist çizgilere karşı "Ne Yapmalı"yı düşünmemiz gerekiyor bugün. Yoksa, IV Enternasyonal güncel bir mesele değildir, "tarih"tir.

Sanırım bu kadarı yeter Ben, **İnsancıl**'da daha çok bu politikaların "devrimci aydınlanma" şiarı için taşıdığı önemin ya da yarattığı tahribatın tartışılmasını önemli buluyorum. Bu yazıya kadar da böyle bir çizgi izledim. Çağımızın gericiliğini, her türden postmodern pratiği açığa çıkarmaya, ele vermeye ve böylece yeni bir devrimci aydınlanmanın temel taşlarını döşemeye çalıştım. Bundan sonra da böyle olacak.

Kooperatif ve "Biz"

Nihayet **İnsancıl**'ın bugünkü en önemli sorununa gelebildim. Nihayet, yayın-üretim-dağıtım kooperatifi KARYA' yı kurabildik. Şimdi onu yaşatmamız gerekiyor

Neden? Çünkü "biz" hem devrimci bir aydınlanma düşüncesini hem de tüm bu tartışmaları en geniş kitlelere, genel olarak sosyalizmin hegemonyasını inşaa temelinde yaymak zorundayız. Bunun için, iletişim-yayın tekellerinin hegemonyasını kırmak zorundayız Bu güç bir iş elbette; ama, başarılamaz değildir

KARYA bunun için bir adımdır Bütün **İnsancıl** okurları ve yazarları, emekten yana olan tüm aydınlanmacı güçler KARYA'ya destek vermelidir Üye olmak küçük gibi görünse de "şimdilik büyük" katkıdır Tüm yolarkadaşlarımızın, dostlarımızın gereken desteği vereceklerini umuyorum. Bu, "biz" bilma yolunda atılmış küçük bir adım olacaktır

Aslında söyleyeceklerim bitti gibi. Ancak, **İnsancıl** okuru hakkında söylenenler kafamı kurcalıyor biraz **İnsancıl** okurunun da diğer "kültür sanat" dergilerinin okurundan farklı olmadığı söyleniyor çoğu kez. Ben, henüz bu teze inanmıyorum. Bugüne dek yaptıklarımız bu tezi çürütüyor Yine de bilinmesinde fayda var KARYA'nın kaderi, **İnsancıl** okuru üzerine olan bu tezin de kaderi.

Bir **İnsancıl** okuru ve yazarı olarak, tüm okur ve yazar arkadaşlarımızı bu kaderi güzellemeye çağırıyorum.

(1) Elbette burada söyleyeceklerim çok genel şeylerdir Bu yazı kapsamında ayrıntılı bir tartışmayı olanaklı görmüyorum. Yine de daha somut şeyler duymak isteyenler için şunu söyleyebilirim: SSCB bir işçi devletiydi. Bürokratik ve otoriter bir işçi devleti (Totaliter değil, çünkü işçi sınıfının bürokratik egemenliğini toplumsal yapı içinde olanaklı kılan, zor değil ideolojik hegemonya yani marksizmin meşruiyeti idi.) Ayrıca Stalin döneminde inşaa edilmedi bu toplumsal (üst)yapı. Çok daha önce, iç savaş koşullarında ve devamında oldu bütün bunlar. Kafa yormak isteyenler için, 1918-1921 sürecini: sovyetlerin ve fabrika komitelerinin yetkilerinin alınarak partiye devrini, en sonda sendikaların işlevsizleştirilmesini, işçi muhalefetinin ezilmesini ve Kronstadt ayaklanmasını gösterebilirim. Sendikaların işlevsizleştirilmesinde Trotsky'nin "emeğin üretiminin militarize edilmesine dair" tezlerinin büyük rol oynadığını da hatırlatabilirim vs. Neyse, görüldüğü gibi bu yazıya kesinlikle sığmayacak şeyler

(2) Eurokomünizm, post marksizm, yeni sol vb. sorunsalı çok farklı zeminlerde tanımlayıp (demokratik-totaliter) reform ve devrim ayrılığını karartmak istiyor SSCB'nin çözülüşünden sonra bu reformist akımların yıldızları iyice parladı. Türkiye gibi sınıf çatışmasının oldukça belirgin olduğu periferide bile taraftar bulabiliyorlar Sol içi bir hesaplaşmanın olası güncel tarafı bunlardır, Troçkistler ya da Stalinistler diye yaşamın içinde temsil edilmeyen sahte iki kategori değil...

Bilim ve Çağdaş Kölelik

Cemil GÜZEY

Günümüzde bilim, çoğumuzun zihinsel kavrayışından uzaktadır ve bilimsel kavramlar, yüksek öğrenim görmüş bir kitleye bile yabancıdır. Bunlar hiçbir kozmik spekülasyona neden olmazlar, insanı duygulandırmaz ve hayalgücünü dürtüklemezler, ozanlarımız bu kavramlar karşısında kayıtsızdırlar.

Bu yeni düşünme tarzı, ki 20.yy'a damgasını vurmuş olduğu, ilkokulu bile bitirmemiş insanların dilinden düşmemesiyle bellidir, zihinsel yetimize duyduğumuz saygıda açılan onulmaz bir yaradır. Bu aşağılanma karşısında çoğumuz sessiz kalmayı yeğleriz.

Bunlar bir akademisyenin kurumtuları gibi gelebilir ilk bakışta. Başka bir deyişle gerçek dünyadaki tehlikeleri unutmuş (yarım milyar insanın yalnızca "açlık" gibi sudan bir nedenle ölümün eşiğine gelmiş olması, ellibin nükleer başlığın mahşerin atılarını beklediği, milyonlarca insanın baskı rejimleri altında inlediği, hatta demokrasilerdeki bilinçli kitlelerin bile kendilerini yönetecek kişileri seçmedeki başarısızlığı) at gözlüğü takmış aydınların arabesk acısı olarak alınabilir. Oysa bu, gerçekte aklın gücünü yitirmesi, azalan toplumsal beklenti karşısında kendi özgürlüğünden ve gücünden feragat etmesi demek değildir.

Vurgulamak istediğim şey, pekçok düşünürün, onsuz dünyayı tam olarak kavrayamayacağımızı ileri sürdükleri bilimin, zihinsel ve siyasi sonuçlarıdır. Bu bilim çağında, bizim adımıza verilen toplumsal ve siyasi kararlara dikkat çekmek istememin nedeni, pek yaygın bir kanıda kendini göstermektedir: birey eğitimden ne denli fazla nasip almışsa, bilimi de o denli fazla takdir eder; bilime olan güvensizlik cahillere, mürekkep yalamamış olanlara özgü bir olgudur. Oysa şimdi durum tam tersine dönmüştür, güvensizlik en naiv insanlarda en aza inmiştir. Brecht'in Galileo'nun Yaşamı adlı oyununun sonu şöyle bağlanır: zamanla keşfedilecek ne varsa keşfetmiş olabilirsiniz, ancak ilerlemeniz daima insanlıktan öte bir ilerleme olacaktır. İnsanlarla aranızdaki uçurum derin olacaktır ki, bir gün yeni bir başarı sonucu atacağınız zafer çığlığı evrensel bir korku çığlığı ile karşılanacaktır. "Nobel ödülünü alırken yaptığı konuşmada William Faulkner şöyle demiştir: "artık tinsel sorunlar sözkonusu değildir. Yalnızca şu soru var: ne zaman havaya uçurulacağım?"

Sözü bir zamanlar yandaş olan iki öbeğin kutuplaşmasına getirmek istiyorum. İlkin, bilim adamları ve onların izleyicileri (teknoloji amigoları buna dahildir), gittikçe gözalan bilimsel gelişme vaadleriyle sarhoş olmuşlardır; ikinci ise bu gelişmeler karşısında korkuya kapılanlardır. Bu kopukluk nasıl başlamıştır?

Öncelikle bilimsel gelişmenin kendi zihinsel mekanizmasını incelemek gerekir sanıyorum. Hoşnutluk ve umutsuzluğun nedeni, bir ve aynı şey midir? Bir etkinlik nasıl olur da,mutlu bir kontemplasyon içindeki birkaç insanın soyutlanmış ve özgül bir uğraşı, hatta toplumun yönünü belirleyen egemen güç olarak görülebilir? Çağdaş bilimi, görece az bir takım insanların elinde başarılı kılıp, geriye kalanlar içinse bu denli zor ve lanetli kılan nedir?

Yanıtın anahtarı, bilimin ve bilim-temelli teknolojinin izlediği yolun bir konstrüksiyon olması ve diğer etkinliklerdeki ilerlemeden farklı olmasıdır. Bu düzen, sıradan insanda teknoloji-temelli endüstrinin veya Üniversitelerin laboratuarlarından neşeyle yükselen "buluş" çığlıklarının (Neyse ki ülkemiz bu açıdan oldukça " sessiz") uyandırdığı izlenimle çatışmaktadır. Bir araba dolusu buluşun çıkardığı gürültü, Napoleon'un savaş alanında serserice gezen, Tolstoy'un Pierre'ine döndürür insanları. Yine de görünüşteki bu gelişigüzelliğe karşın, bilimsel ve teknolojik ilerlemeler ağaç biçiminde bir gelişmeyi yansıtırlar diyebiliriz. İki bileşkesi olan bir harekettir bu: biri dikeydir ve daha yüksek, daha soyut bir bilimsel özellik durumuna uzanır, ikincisi ise yataydır ve uygulamaları ve etkileri mühendislikten edebiyata dek yayılır. Bu iki-boyutlu görüntü tarihselliği içinde izlenebilir.

Öncelikle bilimin itici gücünün çağrıştırdığı özüne göz atalım. Bu gücü harekete geçiren şey, doğadaki çeşitliliğin ardındaki basitliğin ve birliğin aranması ve

fenomenler arasındaki ortak özelliklerin kavranılması sağlayan daha genel, daha yüksek düzeydeki kavramları elde etme arzusudur. Bu arayışın ille de başarıya ulaşması gerekmiyor kanısındayım. Öyle ya, akustik dalgalara başarıyla uygulanan matematiksel bir denklemin neden farklı alanlara, örneğin temel parçacıkların hareketine de uygulanması gereksin. Veya iletkenlik gibi makroskobik fenomenlerin incelenmesi sonucu geliştirilen düşünceler, neden çekirdeğin yapısıyla ilgili atom-altı sorunlara da tam olarak uygulansın? Gayet anlaşılır biçimde, tek bir sayfaya yazılabilecek olan quantum kuramının, sayısız tek tek durumlara doğru olarak uygulanmasını beklemek, hatta iddia etmek biraz safdillik olmaz mı? Albert Einstein'ın şu sözleri geldi aklıma: "nesnel dünyadaki yüksek düzen derecesini a priori kabul etmek doğrulanamaz. Bilginin gelişmesiyle artan **merakın** anlamı burada yatmaktır."

Bilimin başarısının kavranabilirlikten uzak köklerini bir yana bırakıp, birlik ve basitliği motive eden ögenin, "duyumlar dünyasına tam bir egemenlik" olduğunu söyleyebiliriz. Newton'ın çekim yasasıyla pek çok fenomeni açıklamasının ardından, tüm diğer fenomenleri de benzer mekanik ilkelerle türetme arzusunu(optik, kimya, insan duyularının işleyişi, v.b) hatırlamak yeterli olur kanısındayım. Daha sonraları, Oersted, bir yanda elektirkli ve diğer yanda manyetizm fenomenlerinin aynı çatı altında toplanabileceklerini ileri sürerken, yarım yüzyıl sonra Maxwell ışığın yayılması fenomenini Oersted'inkilere ekledi. Bunlar hep Newton çizgisindeki gelişmelerdir, yani farklı görünen fenomenler gerçekte yakından bağıntılıdırlar. Quine'ın dediği gibi, bilim birbirinden soyutlanmış inanç parçacıkları değil, deneyin verdiklerine ayarlanmış içten bağlantılı bir sistemdir. Ayrıca, bir cüretkar konstrüksiyon şema bu yönteminin neden bir Babil kulesiyle sonuçlanmadığını gösterecektir: alt katlarındaki dil çeşitliliği, yukarıda birleşip bir bütün oluşturmaktadır. Yazımın başında belirttiğim gibi, temel sorunumuz, bilimsel-teknolojik gelişmenin **"insan hakları"** sorununa getirdikleridir. Thomas Hobbes'un "Homa homini lupus" (İnsan insanın kurdudur) oburluğundan bu yana, sözü edilen haklar oldukça fazlalaşmıştır. Biyolojinin, antropolojinin ve psikolojinin bulguları, insan ırkının homojenliğini kanıtlamada yardımcı olmuştur. İnsan hakları kuramı, değişen koşullara paralel olarak değişiklikler geçirmiştir ve bu değişiklikler büyük ölçüden bilim ve teknolijinin çağdaş toplumun değerleri üzerindeki etkilerine bağlıdır. Artık Hobbes-Locke'cu "liberal-bireyci" gelenek ve Rousseau-Marx'cı "burjuva karşıtı" gelenekler tek başlarına yeterli olmamaktadırlar. Şimdi de bilim-teknoloji simbiyoz'unun daha tatsız sonuçlarına değinmek istiyorum. Belli başlı iki sonuçtan sözedebiliriz. İlki iletişim kopukluğudur Kitle iletişim araçlarının tüm olanaklarına karşın, bilimin kavram ve yöntemleri, bilimle doğrudan ilgili kişiler ve bilim eğitimi almış olanlar dışında herkese kapalıdır Son elli yıl içinde öğrenciler ve toplumun çeşitli katmanlarındaki yetişkinler, bilimin yabancı ve yitik bir "şey" olduğunu ve ne anlayabildikleri ne de anlamaya gerek duydukları bir öğreti olduğunu iyiden iyiye hissetmişlerdir. Teknolojik endüstrinin cicileriyle her zamankinden fazla içli dışlı olduğumuz şu günlerde, bu cicilerin işleyişinin kavramsal temelleri hemen herkes için bir muammadır. Bu işleyişler, iyice uzmanlaşmış kişiler dışındakilerin etkin katılımı veya gerçek zihinsel temasından soyutlanmış olan yeni bir özellik biçimi kazanmışlardır 18 yy beklentilerinin aksine, bilim adamları kendilerinin en insansal ve en bilge eleştirmenleri olan izleyicilerini yitirmektedirler.

Bu biraz da ironik bir ifadeyle, bilimsel-teknik ilerleme yönteminin başarısından ileri gelmektedir Birleşik bir bilimsel dünya tasarımının inşası ilerledikçe ve kavramsal yapı yükseldikçe, yukarıdaki aksiyomlar ve aşağıdaki deneysel taban arasındaki zincirler de uzamak zorundadır Aksiyomlardan deneye uzanan mantıksal yapı gitgide daha biçimsel ve ekonomik olmuştur. Newton fiziğinin egemen olduğu dönemlerde, ilgilenen herkes çağın bilimini anlayabiliyordu, ama yüz yıl kadar önce işler değişti. Tüm bunlar Einstein'ın uyarısına karşın gerçekleşmiştir: "yalnızca "bilim adamları için bilim" düşüncesi kadar karşı çıkılacak başka bir şey düşünemiyorum. Bu en azından "sanatçılar için sanat" ve "din adamları için din" kadar kötüdür." Bilim ilan ettiği amacına giden yolda, gittikçe artan zaferlerle ilerlerken, kenarda bekleyen çaresizler, modern çağın karakteristik başarısı olduğu söylenen düşünme tarzına erişmemenin utanç ve ezikliğini duymaktadır

Bilim-teknoloji metabolizması yolunda gidedursun, bir yandan yaşamımızdaki teknik katılım artmakta, öte yandan ise bu katılımların ahlaksal etkilerini değerlendirme şansımız azalmaktadır Teknolojik ilerlemeye duyulan kör inanç, yerini özerk bir teknoloji karşısında duyulan korkuya ve bir **sınırlar** ideolojisine bırakmak üzeredir.

Bu olayı tarihselliği içinde biraz daha açmak yerinde olur sanıyorum; 1831 Ekim'i Londra'sına dönelim Michael Faraday elini bakır bir diskin üzerine koyup, bir mıknatısın kutupları arasında döndürdüğünde, diskin içinde bir elektirik akımı oluştu. Bu, elektirik jeneratörünün veya **dinamonun** keşfiydi(ya da icadı) Bulunan basit araç, Faraday'ın oldukça Newton'cu amacının gerçekleşmesi için yaşamı boyunca sürdürdüğü araştırmalarının bir yan-ürünüydü (değişik bilimsel fenomenlerin incelenmesi yoluyla, doğadaki tüm kuvvetlerin birliğini bulmak). Faraday'ın dinamosu, elindeki enerjiyi diske aktarmış ve bu mekanik enerjinin elektirik enerjisi olarak yeniden ortaya çıkmasına neden olmuştu. Dinamo kısa zamanda, her tür kaynaktan gelen (rüzgar, su, buhar, kömür, petrol) mekanik enerjiyi elektirik enerjisine dönüştürüp, kabloların ulaşabileceği her noktaya ulaştıracak şekilde yeniden tasarımlandı. Burada motorlar süreci tersine döndürüp, **iş(W)** yapılmasını sağlayan mekanik enerjiyi açığa çıkarıyorlardı; ya da rezistanslar elektirik enerjisini ısı ve ışığa dönüştürüyordu.

Kullanılan fizik bilgisi pek karışık değildi, ama toplum üzerindeki etkisi için aynı şey söylenemez. Artık enerji kaynağı ile bu enerjiyi tüketen kişinin aynı yerde olmaları gerekmiyordu (buhar makinesinde olduğu gibi); uzaklara enerji taşınıyordu; etkisi çabuktu, kapasitesi ilkece sınırsızdı, yakıt ucuzdu. Kısacası sistem bütünüyle güçlüydü. Dinamo, yüzlerce biçim ve kullanımıyla, endüstri devriminin tamamlanmasındaki mihenk taşı oldu. Asansörler, metrolar, aydınlanma, sinyalizyon, iletişim v.b. görüldüğü gibi modern kentin tüm ögelerinin temelinde dinamo bulunumaktadır Burada bizi ilgilendiren, elektirk gücünün topluma ve doğal çevreye yerleşmesindeki başarıdır Bunun nedenlerinden biri, zihinsel ve siyasi bakımdan sindirilmesi

için yeterli zamanın geçmiş olmasıydı. Çünkü ticari açıdan jenaratörlerin tasarımları için elli yıl geçmesi gerekmişti. "Elektirikleşme" süreci, tek tek kasabalardan, parlementolara dek uzanan bir çizgide enine boyuna tartışılmıştır

İşte bilim-temelli teknoloji, toplumların yaşamına iyiden iyiye yerleştikçe (azalıp yokolmaya yüz tutan bu toplumsal katılımdır). Batıda nükleer reaktörlerin ve robotlaşmanın uzun vadeli sonuçları, yalnızca ani gelişmeler yüzünden şiddetli tartışmalara yolaçmıştır (atom bombasının neden olacağı etkiler tüm Amerikan kamuoyunca bilinseydi, savaşta evlatlarını kaybetmiş de olsalar anne-babalar, bu bombanın atılmasını onaylarlar mıydı acaba?). Amerikan Kongresine sunulan faturaların yarısı bilimsel-teknolojik kaynaklardır. Yine de bunları onaylayan veya karşı çıkan kaç kongre üyesi gereken bilimsel eğitime ya da arka plana sahiptir? Bu tür ortamda, karar verme süreci "bilimsel-derebeyleri" tarfından pekala kötüye kullanılabilir. Eissenhower Ocak 1961'deki veda mesajında buna değinmişti:"askeri-endüstriyel komplekslerin değil, kamuoyunun da bilimsel teknolojik elit kesimin tutsağı olmaması..."

Bilim adamları ve mühendislerin bu konuda yapabilecekleri sınırlıdır. Tek çözüm, problemlerin kamuoyuna eksiksiz olarak sunulmasıdır. Çünkü yalnızca yurttaşlar kendi özgürlüklerinin bekçisidirler: ne denli iyi niyetli olurlarsa olsunlar, yargıçlar ve mahkemeler, bilim adamları, mühendisler ya da diğer uzmanlar bu görevi onlar adına yerine getiremezler. Bunların tümü, yurttaşların yurttaşlık hak ve bilinçlerini etkin kılmada kullanacakları çerçevenin bir parçasıdırlar. Bunu yapabilmek ise okullarda kazanılacak sistemli bir genel eğitim yoluyla ulaşılacak olan yeterli bir bilgi düzeyiyle olanaklıdır. Condorcet'nin`de belirttiği gibi, "insan zihni henüz düşleyemeyeceğimiz bir dereceye kadar yetkinleşebilir." Tersini düşünmek, **insan zihninin**, bilimin ileri aşamalarını kavrayamayacak bir yapıya sahip olduğunu söylemek, dünyanın bugünkü Tiran'larının ve işbirlikçilerinin ekmeğine yağ sürmektedir. Çünkü karşılarındaki en önemli engel olan "özgür insan zihni" ancak eğitilmiş ise ve kendini geliştiriyorsa tam bir engel oluşturabilir. Eğer ahlak felsefesinde bir "en yüksek iyi"den sözedilebilirse, bu bence bir tek şey olabilir: bireylerin temel (veya doğal) haklarının **uygulayıcıları** olmaları. Bu türün devamının ve mutlu yaşamın "olmazsa olmaz" koşuludur.

Bu yazgıdan kimse kurtulamaz. Bir mühendis, meslek yaşantısının ortasında, bir termik santralı nasıl kuracağını bildiği halde, şimdi bunun ekolojik etkilerini ne şekilde değerlendireceğini öğrenmesi gerektiğini düşünecektir, anne-babalar çocuklarına hangi hazırmamayı yedirmeleri gerektiğine, son aşamada kendileri karar vermek zorundadırlar; doktorlar veya yargıçlar bir yaşamı başlatmak, önlemek veya sona erdirmek olanağını veren yeni teknolojilerin doğurduğu ahlaksal problemlerle karşılaşacaklardır.

Bir insan, didikleyici, kurcalayıcı sorular sorabilme temelinden yoksunsa, ameliyata alınmak için kuşatıcı, tüketici bir "rıza göstermesi" olanaklı mıdır? Banka hesapları elektronik fon transfer sistemine katıldığında "mahremiyet" ne denli etkilenmektedir? Ne histerik ne de tekno-manyak bir tavır almadan, nükleer olsun olmasın yanıbaşımıza kurulacak olan bir güç merkezine nasıl bir tepki vermeliyiz?

Bilim adamları ve yurttaşlar arasındaki ortaklık, karmaşık teknik problemlere ışık tutmaktadır. Bunlardan biri, 1960'larda atmosferde nükleer denemelerin durdurulmasına neden olan ve bir öbek bilim adamı ile radyoaktif serpintinin sağlığa zararlarıyla ilgilenen diğer kurumlar tarafından sürdürülen büyük bir eğitim kampanyasıyla ilgilidir. Bir kongre üyesinin şöyle söylediği ileri sürülür: "anneler bana yazıp, serpintiden kaynaklanan Strontium-90'ın bebeklerinin diş ve kemiklerine sızdığını söylediklerinde, konunun önemsenmesi gerektiğini anladım." Neden mi? Strontium'u harfi harfine hatasız yazmışlardı. "İkinci ve daha yeni bir örnek de, rekombinant DNA ile deney yapan laboratuarlardaki bir tartışmadır ve herkesçe doyurucu bulunan anlaşma ile sonuçlanmıştır. Tüm bu ve diğer örneklerde ortak olan yan, sabırlı bir eğitme çabası ve bilim adamlarıyla sıradan insan arasındaki iletişimı sağlayan olaylardır.

İşte bu yüzden bunların uç örnekler olduğunu söyleyebiliriz. Bilim adamları ve yurttaşlar arasındaki "teknik ayrıntılar bilgisi" dengesizliği, sorunu epey güçleştirmektedir. Silahlanma politikaları üzerinde verimli, anlamlı bir tartışma ortamı yaratmak bile neredeyse olanaksızdır ("İnsanlar doğuştan eşittirler" temeli üzerinde bir uluslararası seminer de aynı derecede hayalcidir). Silahlanma yarışı saçmalıklarla doludur;her ülkede uluslararası, birleştirici olan **bilim** ile yobaz, saldırgan olan ulusçuluğun sapık ilişkisinden doğan grotesk bir çocuktur o. Üstelik artık yarış öyle bir boyut kazanmış durumdadır ki, Amerikalıların o pek güvendikleri ulusal nükleer dokunulmazlık ayrıcalığı ellerinden alınmıştır. Nükleer başlıklı füzeler, A.B.D sınırları içinde 1 cm² lik de olsa güvenli bir yer bırakmamaktadırlar. Gitgide devleşen ve pahalılaşan sistemler, hem güvenlik bakımından marjinal değere sahip olan oyuncaklar olarak nitelendirilebilir hem de sırçadan yapılma jeopolitik dengeyi tehlikeli biçimde sarsmaktadırlar. Birkaç yıl önceye kadar yarışı güden her iki süper güçte de teknik etkenler değil, siyasi ve algısal etkenlerdi; fiziksel gerçekliklerin değil, gücün algılanmasıydı. Eğer bu durum, şu iki süper gücün yurttaşlarına tam olarak anlatılabilseydi, bir zafer olurdu bu. Bunun için en büyük engel, teknik türden anahtar kavramlarla başa çıkmanın güçlüğüdür. Ayrıca politik önderler bile ne denli iyi niyetli ve iyi bilgilendirilmiş olsalar da, zaman zaman halkın tepkisinden korkup kötü kararlar vermişlerdir. J. F. Kennedy'nin kendisine sunulan ve Sovyetler Birliği ile nükleer silah denemelerinin karşılıklı olarak durdurulmasını sağlayacak bir antlaşma taslağını salt bu korkuyla geri çevirmiş olduğunu yeni öğrendim. Tasarı uyarınca her iki ülke de birbirlerinin topraklarında yılda 2-3 " radyasyon ölçme" gezisi yapabileceklerdi. Teknik olarak bu olanaklıydı, çünkü gözden kaçabilecek birkaç küçük deneme değil, yeni bir teknolojiye uzanacak olan, daha üstün bir sistemin planlı ayak seslerini duyabilme olasılığı yüksekti. Yine de Kennedy bu tür tarihsel bir anlaşmayı Kongre'ye götürmemiş bile. Önerinin, barındırdığı tüm çıkarlara karşın, geri çevrileceğini düşünmüş olsa gerek ve kanımca böyle düşünmekte yerden göğe dek haklıydı da. Çünkü öneri, **olasılık kuramının kavramları** üzerinde temellenmişti ve bu da çağdaş eğitimdeki, **orta malı** olmuş çatlaklardan biridir. Süregiden tartışmalar göstermiştir ki, olasılık ilkelerinden haberi olmayan büyük bir yurttaş

kitlesi, daha fazla sayıda (ki bunun Sovyetlerce kabul edilmesi olanaksızdı) "yerinde inceleme" gezisinden yanaydılar; "kesinlikle" bilmek, "kesin" olarak emin olmak istiyorlardı. Gerçekte ise "kesin" olan bir şey vardı. geniş kapsamlı bir durdurma olmazsa, yarış yavaş da olsa gitgide artan bir hızla sürecekti.

İnsanlık ortadan ikiye bölünme tehlikesi ile karşı karşıyadır: bir yandan bilim adamları, mühendis ve teknisyenler vardır ki elit bir sınıf oluşturmaktadırlar. Önemli kararlar artan oranda bilimsel-teknik bileşkeye sahip olduklarından bu elit sınıfın söz hakkı fazla olacaktır. Diğer yanda ise uzmanlarla tartışmak için yeterli araç, dil ve yöntemlerden yoksun olan çoğunluk, ki bu azınlığın sunduğu görüşleri denetleyemeyecek ve teknik ihtiraslarına ya da **kıyamet günü uyarılarına** karşı kanıt getiremeyeceklerdir. Bu çoğunluk, sonunda kendisini elit sınıfın eline bırakacak ve belki de teknolojinin getirdiği cicilere ve rahata gömülecektir. Bazı Kinik'ler bundan hoşlanabilirler (Diogenes'in kulakları çınlasın) çünkü cahil insanlar, yönetilmek ve militan arabeskliğe itilmek için biçilmiş birer kaftandırlar. Çağdaş köleler olacaktır bu insanlar. Köle sözcüğünü kasıtlı olarak kullandım, çünkü Amerika'da da köleliği ayakta tutan nedenlerden biri Antikite'ye dek gider: köleler akıl yürütme yetisinden yoksundurlar. Pek çok 18. yy düşünürü doğanın yasasının (ki bu John Locke'un sözettiği akıldır ve "doğuştan haklar"ı bundan çıkarımlamıştır) köleleri dışta bıraktığını savunuyorlardı. Locke'un **Devlet Üzerine İkinci Tez**'inde kabaca şöyle denir: "İnsanın özgürlüğünden cayma özgürlüğü yoktur; doğuştan özgür bir varlık olmaktan cayıp başkalarının kölesi olamaz." Locke'un sözcükleriyle, bir köle olmak **akıl sahibi yaratıkların ortak durumundan azledilmektir**, yani söz konusu olan apayrı bir türdür. 18 yy kölelerinin seçme özgürlükleri yoktu; prangalarının sorumlusu onlar değildi. Yeni çağdaş kölelerimizin durumu bu bakımdan farklı olacaktır, çünkü aklın özgücünden ve özgürlüğünden sıyrılması, gönüllü bir yabancılaşmaya yani insanların kaderini belirleyen zorlu sorunlarda karar verme arzusundan caymaya yol açar.

Şiir Yazarken I

Ne güzel dinlenir
mutluluklar ve acılar orada
Gerçekle düş içiçe yaşanır
bazen bir şiirin güzelliği
canımı acıtır.
Canlanıp çıkar
beynimdeki kıvrımların arasından
kendi filmini seyreder İnsan o zaman
kendi senaryosundan

Şiir Yazarken II

Çarkın düğümünde
yorucu olmaktır şiir yazmak
ayak parmaklarına iner de canın
basamazsın topuklarına
söyleyemezsin bile kendine
acımasaydın diye
seversin üstelik ölesiye

Sessizce

İş yorgunu beden
düş yorgunu beyin
sende dinlenmek ister.
Bakmak gözlerine
tutmak ellerini
sarılmak sıcaklığına
Boşvermek gürültüyü fabrikalarda
çocukların sesini sokakta
haberleri radyoda...
saati de buzdolabına koy
yalnız biz konuşalım
sessizce.

Ayhan ERGÜN

İşçi Sınıfı Neden Evrensel'i Okumuyor?

(Evrensel Gazetesinin Değerlendirilmesi)

Kaan ARSLANOĞLU

Evrensel gazetesi çıktığında kapıldığımız şaşkınlık, bir olguyla ilk kez karşılaşmaktan kaynaklanmıyordu. Bu olgunun başka birçok örneğini görmüş, duymuş, yaşamıştık. Şaşkınlığımız, insanın, üstelik bilgili, deneyimli, sosyalist insanın onca yaşanmışlıktan sonra nasıl bu denli kolayca yanıldığını bir kez daha izlemekten, insanın yanılgıya yatkınlığını bir kez daha gözlememizden kaynaklanıyordu. 'Evrensel gazetesini değerlendireceğim' dediğimde böyle bir olay için artık yazı yazmak gereksiz diyenler çıktı; susup konuşmamanın en iyi yanıt olduğunu söyleyenler, gülmece yanı ağır basan bir yazıyla tepkimizi dile getirelim, diye öneride bulunanlar oldu. Sosyalist solun görünürde hiçbir zorlama olmaksızın, belki yılların birikimi, yılların zorlamalarıyla burjuva dünya görüşüne, burjuva yaşam anlayışı ve etiğine, hakim sınıf estetiğine teslim oluşunu izledik. Hem de birden bire... Hem de az çok yakın şeyler düşünüyoruz, dediğimiz dostlarımızın anlaşılmaz çabalarıyla.

Bu ülkede solcuyum diyen hiç kimse komşusunun haline kıs kıs gülmesin. Tencere dibin kara, seninki benden kara misali herkes aynada kendi yüzüne baksın. Geçmişte **TKP** yapmıştı aynı hatayı: solcuyum, ilericiyim, hürriyetçiyim diyen her 'aydın'la, her sanatçıyla birleşmişti; ardından **Aydınlık gazetesi**, şimdi de Evrensel. Evrensel'in yaptığı kör kör parmağım gözüne, göstere göstere uyarıla uyarıla bir çıkmaza saplanma olayıydı ama, bugünkü anlayışlarıyla başka sol akımların da önlerine kitleselleşme, açıklaşma hedefi koyduklarında yapacakları şey farklı olmasa gerek. Sol, felsefeyi, bilimi, psikolojiyi, sosyolojiyi, estetiği, okumayı öğrenmeyi küçümsediği, hakim görüşlere karşı her alanda almaş görüşleri kafalarda sistemleştiremediği sürece belli alanlarda, belli zamanlarda politik mücadele veren, başka alanlarda ve çoğu zaman düzeni olumlulayan, düzeni oluşturan insanlar yetiştirmekten kurtulamayacak, ülke bir bırakmışlar, kaset dinleyen, TV izleyen, barlara takılan seyirciler cenneti durumundan uzaklaşamayacaktır.

Değerlendirmemi aşağı yukarı tamamlayıp, yazıya geçirdiğimde gazetede beklenen gelişme hızlı bir biçimde gerçekleşti, büyük bir grup ayrıldı. Durumu tekrar değerlendirdim, gazetenin bundan sonraki sayılarını okudum ve hazırladığım yazıda önemli bir değişikliğe gerek olmadığına karar verdim.

Bellekte Kalan Nahoş İzler

Hakim ideoloji öyle bir kıskaca alır ki insanı, insan öyle bir yanlış bilgi bombardımanına tutulur ki, bir süre sonra çok iyi bildiğinizi sandığınız şeylerden kuşku duymaya başlar, yaşadığınız gerçeklikten şüpheye düşer, acaba bunlar gerçekten oldu mu? diye sormaya başlarsınız kendinize. Evrensel çevresinin ittifak kurduğu insanları gözümün önüne getirdiğimde bir an için kendi paranoyamdan şüphe etmedim değil. Acaba biz mi çok sekterdik, ben mi çok katı fikirliydim; gerçeği göremeyecek, değerlendiremeyecek kadar?

Anılarımı yokladım, eski gazeteleri karıştırdım: Yıl 1988. İlk romanım Devrimciler yayımlanmıştı. Yayınevim BDS- Gölge Cumhuriyet Kitap Kulubüne üyeydi. Aylar geçmişti, kitabım hakkında tek kelime edilmemişti gazetede. Cumhuriyet'in kültür şefi **Celal Üster**'di. Kitap çıktıktan ancak dört ay sonra ona torpil yaptırarak onüç satırlık baştan savma bir tanıtım yazısı çıkarabildim. (Bu onüç satır yedi yılda çıkan üç romanım hakkında bu gazetede görebildiğim tek yazıdır.) Belleğimi yoklamaya devam: Yayınevim güzel kitaplar çıkarıyor, fakat çoğundan söz edilmiyordu Cumhuriyet'te. Önceleri yayınevi sahibi iki dostumun ilgisizliğine bağlıyorum olguyu. Merakı dinmez bir çocuk gibi sorular soruyordum onlara, aldığım yanıtlara somut kanıtları bile bulunsa inanmak istemiyordum. Onların açıklamalarından anlıyordum ki, kitap tanıtımı ve eleştirisi sektörü ülkede kültür çetelerinin elindeydi. Bu mafyaya girmek değil, kenarından köşesinden bunlarla ilişkiye geçmek için bile kirleten ilişkileri göze alması gerekiyordu insanın.

Ben birkaç yıl aynı soruları sorup benzer yanıtları aldıktan sonra işi kurcalamaktan bıktım, yazın çevresinden de soğudum ve bu alandan koptum. Köşe başlarını tutmuş, hiç tanımadığım, tanımak da istemediğim insanlarla birlikte olmayı da, onlara karşı mücadele etmeyi de tek başıma göze alamıyordum çünkü. İnsanın böyle bir uğraş içinde hemen pisleneceğini düşünüyordum. Sesinizi çıkardığınızda kıskançlıkla, iftiracılıkla suçlanacak; daha kötüsü sözleriniz, yetersiz beceriksiz bir yazarın kendini kabul et-

tirme çığlıkları olarak değerlendirilip aşağılanacak, iki paralık olacaktınız.

Bugün bile onca yazıya, onca mücadeleye karşın değişen fazla bir şey yok. Yaşlı yaşlı yazarlar, şairler bile bazı şeyleri eleştiremiyor, bildiklerini açıklayamıyorlar. Korkuyor, titriyorlar tecrit edilme kaygısıyla. Başka türlü davrandınız, biraz başınızı kaldırdınız mı afaroz tehditi geliyor. Küçümsenme, aşağılanma paniği kaplıyor yürekleri. Teslimiyetin verdiği yapış yapış pis bir suç ortaklığı sıvanıyor ruhunuza, esir alıyor sizi, kişiliğiniz erimeye başlıyor. Aslında yazar çizer çevresinde dedikodu, odadan her çıkanın ardından konuşma, birbirini çelmeleme, koltuk kavgası, kara çalma, nabza göre şerbet verme gibi davranışlara çok sık rastlanıyor; ama bunlar yazıya pek ender dökülüyor. Bu da işin raconu. Raconu bozan çok şiddetli cezalandırılıyor. Bakın daha geçenlerde **Mehmet Yaşın** ne yazıyor, hem de sırtı sağlam bir edebiyat dergisinde: "Tabii, bu ülkede düşündüğünü açıklamak için zır deli olmak lazım, zır! 16 yıl sustuktan sonra, son 6-7 aydır düşündüklerimi söylemeye çalışıyorum, bakın başıma neler geldi. Valla kimseye tavsiye etmem. Bir çift laf etmeye kalkar, karşılığında akla hayale gelmedik küfürler, aşağılamalar, hakaretler, saldırılarla karşılaşırsınız. Hem de kimler? Memleketin en 'yüksek' şairleri! Hem de nerede? Memleketin en 'demokrat' edebiyat kültür dergilerinde! Hem de ne şekilde? Memleketin en 'değişimci' gazete, kurum ve çevreleri tarafından onaylanarak! Hem de daha nelerle? Memleketin en seçkin yerlerinden gözdağı telefonları, dedikodu ve ayakoyunlarıyla. **Düşündüklerini söylemeye kalkanı, sıra DGM'ye, polise, 8.md.'ye filan gelene kadar, bizim düşünce özgürlüğü taraftarlarımız öyle bir terörize eder ve daha kötüsü, öyle bir pisliğe bulaştırırlar ki, 'eksik olsun, bu çirkefe taş atmayayım' diyesiniz gelir** " (Adam Sanat. Sayı 115) Eleştiren insanı eleştiriden caydırmak için nasıl yöntemlere başvurulduğuna bir örnek: Bilindiği gibi Cengiz Gündoğdu yıllardır edebiyattaki sistemi, yani star sistemini eleştirir. Bu eleştirilere karşı kullanılan yöntem duymazlıktan gelmedir. Bazen birisi kuralı bozar ve eleştiriyi duyar. O zaman da eleştirenin kimliği ve eleştirinin yapıldığı derginin adı anılmadan konu saptırılır, içine de bolca pislik atılır. Deli dergisinde **Hulki Aktunç** şunları söyler: " Aylık dergileri açtım. Baktım birisinde 'geçersiz' ilan edilmişmişim. Ne güzel. Yaşamakta ve yazmaktayım demek ki. Dergiyi biraz karıştırdım; meğer bu derginin baş yazarına herkes haksızlık etmiş, star olacak nitelik ve eğilimi taşıdığı besbelli. Üzüldüm. " Tüm yaşamınız, tüm mücadeleniz ve değerleriniz, beceriksiz bir yazarın star olamama rahatsızlığı gibi gösterilip yalnızca moda olanla, popüler olanla yetinen binlerce tırılın önünde ayaklar altına alınıp çiğnenir. Kaç kişi dayanabilir bu kirlenmeye? Kaç kişi devam edebilir?

Yine anılara dönelim. Ben Yaşın'ın söylediklerinin biraz daha farklı yönleriyle kirlenmekten, kendim için, kendi ünüm, kendi ismim için mücadele eder görünmekten korktuğumdan sessiz sesiz otururken İnsancıl çevresiyle tanıştım. O sayede sorunun bireysel bir sorun olmadığını, sömürücü sistemlerde hakim ideoloji ve hakim estetiğin doğruyu ve gerçek güzeli boğmak için sistemli bir çaba gösterdiğini, benim başıma gelenin de her zamanki olağan uygulamanın parçası olduğunu kavradım. Bunu genel anlamda zaten biliyordum ama, bazı şeyleri sindire sindire kavramayla kitaptan okuma ya da duyma aynı şey değildir. Ben de kültür-medya alanında neler olup bittiğini birkaç yıllık bir süreçte gerçek anlamda kavradım, içime sindirdim. Hakim estetiğe karşı mücadelenin insanı kirletmediğini, biraz kirlenme olsa da bundan korkmamam gerektiğini, çünkü bunun bireysel bir uğraş değil toplumsal bir uğraş olduğunu öğrendim. O zaman sesim daha güvenli çıkmaya başladı, eski sorularımı daha cesaretli sormaya alıştım.

Çok Satan Gazete!!!

Evrensel çevresi ilerde açık kitle partisi kuracak. Bunun ilk ayağı çok satan bir gazetenin çıkarılmasıydı. 100- 150 bin satış hedeflenıyordu. Nereden çıktı bu sayı? Ben önceleri tüm sol grupları birleştirmeyi hedefleyen bir politikaya dayandığını sanmıştım. 100-150 bin sayısı ancak bu yolla gerçekçi bir kestirim olabilir. Meğer bu sayı Orhan Pamuk ve bazı popüler yazarların varsayılan okuyucu kitlelerine dayanıyormuş. Küçük bir hesap hatası olmuş. Evrensel'in birinci ay sonundaki net satışı Yay-Sat verilerine göre 14 bine kadar düşmüş.

Evrensel'in bir takım kötü ünlü insanlarla birleşmesine iki gerekçe gösteriliyor. İki gerekçe de geçersizdir. Birinci gerekçe, bu insanlarla birlikteyken gazete satışının artacağı kestirimine dayanır. Ne garip, İnsancıl ise beş yıldır ülkedeki hakim kültürün, egemen kültür adamlarının insanı sanattan, felsefeden, okumaktan uzaklaştırdığını savunuyor. Cengız Gündoğdu'nun her iki yazısından birinde bu gerçeği vurguladığını görürsünüz. Ben de Evrensel'deki yazılarımda aynı şeyi vurgulamaya çalıştım, ne çare ki, hiç başarılı olamamışız. Ülkede insanı, kitaptan, dergiden, gazeteden koparan sanıldığı gibi yalnızca devlet politikaları, açık siyasi baskı, terör, ekonomik kriz, mali zorluklar değil. Hakim sınıflar bilinçli, gönüllü uzantıları aracılığıyla daha sinsi bir yöntem de izliyorlar. Ülkedeki yazar çizer takımının çoğunluğu da bilerek bilmeyerek onların yoluna giriyor. Bu hakim kesim, sanatı, felsefeyi marjinalleştiriyor, marjinal olması gerektiğini savunuyor, edebiyatı barlara hapsediyor, edebi coşkuyu ödüllere endeksliyor, en çok satan kitap listeleri, danışıklı eleştiri ve başka yollarla haksız kapitalist rekabeti körüklüyor, sanatı ticarileştiriyor, sanatta biçim ve öz itibariyle sahte seçkinciliği savunuyor, birtakım ruhsuz küçük burjuvaların yaşam biçiminin anlatılmasını sanatın tek izleği haline getiriyor. Oğuz Atay'ları, Kundera'ları pazarlıyor, sonra da halktan niye koptuk diye şaşkın sorular yöneltiyor herkese. Ülkedeki sol da bu duruma seyirci kalıyor. Hatta bu tür faaliyetleri desteklemeyi kendilerine doğrudan bir eleştiri gelmedikçe uygun buluyor. Ülkede sosyalist sol yetersiz Marksizm kavrayışıyla okumayan, düşünmeyen, sorgulamayan, üretmeyen, hık deyici 'sosyalist' kuşaklar yetiştiriyor. Bu insanlar yalnızca politik oldukları dönem, politik çevreleri içinde bir sosyalist gibi düşünüp davranıyorlar, ortamdan uzaklaştıklarında, çoğu TV izleyicisi sıradan bir vatandaş haline geliyorlar. Örneğin sonra bır bakıyorsunuz 27 yıllık mücadelenin ardından birden bire düşman estetiğe, düşman felsefeye esir düşmüşler, kabahati ona buna atıp kurtulmaya çalışıyorlar. Bakın birkaç ay önce Tevfik Taş Gerçek'te ve İnsancıl'da Orhan Pamuk için ne demişti. " Bir hayalperestin, zihni zorda olan birinin sayıklamalarına sanat denilebilir mi? Hayır. Yeni Hayat. Bu

adla piyasaya sürülen nesne okunarak, incelenerek, üzerinde düşünülerek bu etkiyi ele geçirmedi. **Hemen herkes reklamın yarattığı imajın peşine takıldı. Sağcısıyla solcusuyla yayın organlarının önemli bir bölümü aynı tuzağa düştü**... Sırları dökülmüş bir yazar ne yazar? Şunu: Yapış yapış bir kederi ve ölümü... **Bugün Orhan Pamuk'u ve temsil ettiği anlayışı özetlemek gerekirse söylenebilecek olan şudur**: Pamuk, 'Yeni Dünya Düzeni' denilen karabasanın, 'yükselen değerler' diye sunduğu gericiliğin medyatik temsilcilerinden biridir Bir yanda Yeni hayat'ta idealizmin övgüsü yapılıyor, öte yandan Doğu Perinçek'in yazısının altına imza atılarak hapishaneye 'girmek' 'tehlikesiyle' demokrasi 'savunuculuğu' yapılıyor Ve ne yazık ki bütün bunlar Pamuk'un ne denli güçlü bir demokrasi savunucusu olduğu gibi bir yanılsamayı güçlendirdi... Cevdet Bey ve Oğulları'nı Buddenbrook Ailesi ve Anna Karanina'dan, Kara Kitap'ı İslam eserlerinden ve çeşitli ansiklopedilerden apararak yazdığı biliniyor Orhan Pamuk'un. Peki ama etrafında daha okunmadan bu kadar şaşaa kopartılan Yeni Hayat'ı kimden aldı?" (Gerçek, Sayı 32)

Ülkede insanı sanattan, insanı kitaptan soğutan kesimlerle ittifak kof bir başarı bile getirmez, artık bu kavranmalı.

İkinci bir sav ise şu: Biz cephe oluşturduk. Biz kimsenin yazdığına karışamayız. Sosyalist olmayabilirler ama onlar demokrat insanlar Yazsınlar Çeşitlilik olur Değişik renkler, özgürlüğü getirir Bu sav da temelden yanlış. Birincisi birleştikleri çevre demokrat bir çevre değil. Bizi çıktığımız günden beri yok saymaya, yok etmeye çalışan bir çevre. Bu bir hezeyan mı? Keşke öyle olsa. O zaman tedaviyle iyileşme imkanımız bulunurdu. Bakın size bir öykücük anlatayım: Yıllar önce 1984 ya da 85'de **Afşar hoca İlhan Selçuk'la karşılaşır.** Selçuk, hocaya neden Cumhuriyet'te yazmadığını sorar Cumhuriyet'e karşı olumsuz bir tavrının olmadığını söyler Timuçin; ama ben yazarsam, sizin gazetede basmazlar der Olur mu öyle şey, der Selçuk; ben basılmasını sağlarım. Siz isteseniz de basılmaz, der hoca. Basılır, der Selçuk. Yazıyı getir! Afşar Timuçin yazıyı yazar, getirir; Selçuk okur, tamam işte, ne güzel yazı, neden basılmazmış ki, der. Alır kağıdı. O yazı Cumhuriyet'te basılmaz. Hoca'da Selçuk'a bir şey sormaz. Şimdi öykünün ikinci bölümünü yaşamaktayız. Ses getirecek cin fikirli projelerin sahibi olan Üster bu projeleri İlhan Selçuk yüzünden hayata geçiremediğini söylemektedir orada burada. Şimdi özgür bir ortam bulmuştur ve hayata geçirmektedir

İkinci öykü **Sennur Sezer'le** ilgili. Sennur Sezer yıllardır Cumhuriyet'e yazılar yazmaktadır İnsancıl'la ilgili haberlere sansür koyan Cumhuriyet'te, neden 'arkadaşlar niçin böyle yapıyorsunuz?' demediğini merak etmişimdir hep. Fikir özgürlüğünü, haber alma özgürlüğünü savunan demokrat insanların kendi çalıştıkları kurumlardaki sansürcü politikalara neden karşı çıkmadıklarını merak etmişimdir Konuyu toparlayayım. Sennur Sezer'e övgüler düzer bir yazısında Cengiz Gündoğdu. Birkaç ay sonra da İnsancıl yayınlarında kitabı basılır bu şair ve yazarın. Bunu kutlamak için 25-30 kadar yazar ve şairin katıldığı bir kokteyl düzenler İnsancıl. Bu kokteylin haberi ve kitabın duyurusu çıkar Cumhuriyet'te. Ama İnsancıl adı hiçbir biçimde geçmeden. O sıralarda sık sık gelir Sennur Sezer İnsancıl'a. Evrensel'e ateş püskürmekte, 'Ben Celal Üster'in sorumlu olduğu bir gazetede çalışmam' demektedir. Bir yere otobüsle giderlerken Evrensel'cilere bağıra çağıra 'solu sattınız!' diye çıkıştığını söylemektedir Onu duyanlar da bundan cesaret alarak gazetenin çıkış yöntemiyle ilgili olumsuz düşüncelerini sıralamaktadırlar çekinmeden Evrensel çok değil on gün sonra çıkar Sennur Sezer Evrensel yazarları arasındadır ve artık uğramamaktadır İnsancıl'a

Türkiye 'solundaki' çevreler de eleştirisiz bir aydın hareketi istemektedirler

Çıktığından beri 38 gün okudum Evrensel'i. Birkaç yüz satan dergilerin (Birkaç yüzü küçümsemiyorum, yalnızca Evrensel'in ölçüsünü merak ediyorum) haberleri çıktı, İnsancıl'ınki çıkmadı. Bu dönem içinde İnsancıl temsilcilikleri 5 etkinlik gerçekleştirdiler, bir yayın kooperatifi kurdular; bunların da haberi çıkmadı Bu arada **Kopuş** dergisiyle ilgili bir haber de çıkmadı Bunlar bildiklerim. Parantez içinde Evrensel'in ölçüsü nedir merak ediyorum dedim ya, yalan. Ölçüyü aslında biliyorum. Adlandırmaya gerek yok.

Peki Kopuş'tan niye söz ettim? Şundan: Diyelim Biz İnsancıl çevresi olarak bir günlük gazete çıkardık, haber vereceğiz, dedik; haber alma özgürlüğünüzün kısıtlanmasına izin vermeyin, dedik ve sonra bizden ayrıldılar diye Kopuş'la ilgili haberlere ambargo koyduk. Bu nasıl bir anlayıştır Faşist bir anlayıştır açıkçası. En azından iki yüzlülüktür Hem demokrasiden, çokseslilikten, ya da fikir özgürlüğünden söz edeceğiz, hem de işimize gelmeyenleri yok sayacağız. Bırakın Kopuş'u, İnsancıl'la arası iyi olmayan, fakat en azından solda kabul edilen tek bir kişinin, diyelim Bay X'in bir konferansını bilerek haber yapmadık, ya da yalnızca bir saatlik emeğini gözlerden gizlemeye çalıştık: Bunun adı da emeğe ve insana ihanettir Bir günlük gazetede yazmanın sorumluluğu o yüzden çok büyüktür. Bir gün sorarlar adama: Fikir özgürlüğünden, çok sesli cepheden yanaydın güya. Falancanın filancanın, ya da x veya y çevresinin gazetende yok sayılmasına karşı ne yaptın? Ambargoya, sansüre karşı ne yaptın?

Çok seslilik falan deniliyor ya, hikaye. Gazete oluşturulurken Afşar Timuçin çağrıldı, Sırrı Öztürk, Zihni Anadol, Güngör Gençay, Muzaffer ilhan Erdost, Cengiz Gündoğdu çağrıldı, fikirleri alındı, bu fikirlerden çok yararlandık denildi, sizi arayacağız denildi. Sonra bunların hiçbiri aranmadı. Neden? Çünkü eski Cumhuriyet takımı bu insanlarla yapamazdı. O zaman bir tercih söz konusu oldu. Yüksek tiraj tercih edildi. Oysaki işin başında örneğin Aydın Çubukçu, İhsan Çaralan, İsmail Kayhan, Tevfik Taş bulunsaydı ve öbürleri ipler ellerine teslim edilmeden gazetede bulunup çalışsaydı durum bu denli vahim olmazdı. Ancak bugüne dek hep despotizm, hep sansür, hep ambargo uygulamış güçler yüksek satış vaatleriyle sosyalistleri bir kez daha kandırdılar Bir gün Bektaşiye iki adam gelmiş. İkisinin de elinde birer şişe şarap. Kimin şarabının daha iyi olduğunda anlaşamazlarmış. Bektaşiyi hakem yapmışlar Bektaşi birinci şişeden bir yudum almış ve cevabını söylemiş: Öbür şişe daha güzel! İlk şişenin sahibi isyan etmiş. Ama demiş, sen öbür şişeyi daha tatmadın ki. Tatmama gerek yok demiş Bektaşi. Bu içtiğimden daha kötüsü olamaz. Evrensel çevresi kimseyle birleşmeden bir gazete çıkarsaydı herhalde bu gazeteden daha kötü olmazdı. Ama bu arkadaşlar

defalarca uyarıldıkları halde Türkiye'de sosyalistlerin 20 yıldır mücadele ettikleri güçlerle birleştiler, bu güçlerin yitik itibarlarını iadeye kalkıştılar

Bu arada gazetede spor dahil her konuda yazı yazabileceğimi, katkıda bulunmak istediğimi belirtir bir mektup yazmıştım Evrensel'e. Adımı kullanmayabileceğimi söylemiş, yazı karşılığı para konusunun sözünü bile etmemiştim. Gazete çıkmadan gönderdiğim bu mektubuma hala yanıt gelmedi; tekrar anımsatırım.

Nasıl Bir Kültür Sayfası?

Evrensel Kültür'deki bir yazımda, kültür alanıda köşe başlarını tutan despotlara örnek olarak Hilmi Yavuz'u göstermiştim. Para eksenli tavırları vardır bu kişilerin demiştim. **Hilmi Yavuz** bol para verilen bir erkek dergisinde felsefe yapar, ama Evrensel'de yapmaz. Bir kez olsun gelip de arkadaşlar, siz burada ne yapıyorsunuz, sorunlarınız nedir diye sormaz... Evrensel'de çok kötü dizgi hataları oluyordu o dönem ve benim bu düşüncelerimi ifade etmeye çalıştığım cümleler birbirine girmiş, anlamsız, saçma sapan bir yazı çıkmıştı ortaya ve basılmıştı bu haliyle. Arkadaşlar, galiba burada Hilmi Yavuz'un bir dostu var, yazımı sabote etmiş, diye güya espri yapmıştım da gülmüştü duyanlar

Yazarlara başka örnekler mi vermemi istersiniz. **Gürol Sözen** ismi önemlidir, çünkü İnsancıl'ın tek sözcük giremediği Evrensel'e **Aksanat'ın** yirmi haberi girmiştir Bunlardan biri Nail Satılgan'ın ToyotoSA'yı teşhir ettiği sayfanın arkasındadır. **Oruç Aruoba**: Geçmiş bir tarihte Cengiz Gündoğdu'yu Freud'u eleştiren bir yazısından ötürü **Oruç Aruobalar** 'Stalinist çığlıklar' attığı için ihbar etmiş ve o zamanki bir derginin (Tartışma Dergisi) bu yüzden kapanmasına yol açmıştır O ve Hulki Aktunç saklamayacakları kadar dürüstçe komünist düşmanıdırlar ve şiirin sağı solu olmaz anlayışını savunurlar...

Önyargılarımdan kurtulmaya çalışarak gazeteyi okudum. Beklediklerim gerçekleşti. Bankaların kültür etkinlikleri, bankaların kültür merkezlerindeki gösteriler, bankaların çıkardığı yayınlar Bunları sosyalist bir gazete haber diye basıyor ve bizim birtakım sosyalistlerimiz güzel bir sayfa diye okuyor Yıl 1990. **Demir Özlü** bey on yılı aşkın bir aradan sonra Türkiye'ye geliyor Cumhuriyet Kitap ekinin ilk sayfasında kocaman haberi: Haşmetmeab on yıl aradan sonra Türkiye'ye gelmiş ve ülkeyi bir okuma çölü olarak görmüş. Yıl 1995. Demir Özlü bu kez Evrensel'de. Kitaplar tanıtmış Fransa'da, onu yazıyor Ağır "Bohem'i, bilmem neyi. On yıl önce küfür romanları çıkarılmış piyasaya bu ülkede, Cumhuriyet'te bile sayfalar sayfalar ayrılmış bunların tanıtımına; sosyalistler dirayetsizlikleri yüzünden onları üreten ve destekleyenlerin maskesini düşürememişler Sonra bir Ahmet Altan yine gelmiş, düşünce özgürlükçüsü olarak koca bir yazı yazmış Evrensel'e.

Evrensel çevresinin romanlarımla ilgili tek yazılı değerlendirmesi Özgürlük Dünyası adlı derginin Ekim 1988 sayısında Fatma Gökhan imzalı yazıda ifade edilenlerdir Bakınız F.G ne demişti o yazıda: " Okuyucuyu sıkmayan, dilde akıcı bir üsluba sahip. Yazarın ilk kitabı olmasına rağmen, bu özellikler kitabı benzer romanlardan farklı kılan yanlar Ama dünü bugün bugünü yarın için yaşamayı, yaşam biçimi olarak seçen birçok okuyucunun, kitabı okuduktan sonra ne düşündüklerini biraz ayrıntılı dile getirmesinde yarar var Devrimciler, yönsemi aydınlıktan gelecekten yana değil, yok olandan tükenenden yana Bu ülkenin insanının hayatının her alanında olduğu gibi edebiyatta da karanlığa karamsarlığa ihtiyacı yoktur "

Bir romanı okursunuz, beğenmiyorsanız eleştirir, yerden yere vurursunuz Burada ifade edilen görüşler sözde Marksist sığ değerlendirmelerin sonucudur Ama buna bile saygım var Bugünkü gelişmeler olmasaydı, bu yazıyı da gündeme getirmezdim. Ama böyle görüşler savunan bir çevre günün birinde birden bire o eleştirdiği anlayışın asıl uygulayıcılarıyla, hatta küfür romanları yaratıcıları ve destekçileriyle birleşir, bize karşı tavır alırsa eleştirmek yeterlidir Hiçbir burjuva kurumu beni desteklemiyor Altan'ları, Pamuk'ları, Tekin'leri burjuvazi göklere çıkarıyor, star yapıyor, 'popüler' yapıyor Sonra bizim sosyalistlerimiz neden 'popüler', neden medya gülü olduklarına bakmaksızın gazetelerinin baş manşetlerinde onlara yer veriyor Sanırım böyle sosyalistlere dünyanın hiçbir yerinde rastlanmaz. Yalçın Küçük bu ülkeyi terk etmek isteyişinde bin kez haklıdır

Ferda Ereren ve grubu Üç Deniz 9 ve 11 Haziran'da iki konser verdiler Küçük bir haber olarak duyurusu her nasılsa girdi gazeteye. Konserler gerçekleştikten sonra ne haber, ne yorum Ben bir gazete çıkarsam bu haberi sayfanın baş manşetinden verirdim. Aramızdaki fark işte burada. Ereren ve grubu benim yıllardır özlemini çektiğim saf, pürüzsüz, çok sesli halk müziğini üretmişler Ama ilgi olmazsa, bilgi de olmaz. 10 Haziran günü İstanbul Tabip Odasının Yayın Organı Hekim Forumu 100 sayısını bir boğaz gezisiyle kutladı. Gitar denilen aleti dünyada en iyi çalanlardan biri olan **Ricardo Moyano**, vapurda bir konser verdi. Kendisini İTO üyesi aydın hekimlerin büyük çoğunluğu tanımadığı için otuzbeş kırk kişi dinledi konseri. 'Arkadaşlar gelin dinleyin, bu adamı bir daha kolay dinleyemezsiniz' dedikse de ikna edemedik kimseyi. 'Bu delikanlı mı dünya çapında!' dediler bize, Dalga geçmeyin!' Elbette bu haber de Evrensel'in kültür sayfasında yerini bulmadı İlgi olmazsa bilgi de olmaz. Çok iyi bir gitarcının toplumsal yarar veya hatır için vapurda gitar çalması sistem medyasının özellikle gözlerden saklayacağı çok tehlikeli bir eylemdir Öyle ya, o zaman belki gecede yarım milyar alan abuk sabuk şarkıcıların konserlerine gitmeyiverir yığınlar O zaman da 'Cola Savaşları' gibi bir baş sayfa müzik haberi yapamaz Evrensel gazetesi.

Görgül Mantık Yüzünden Düşülen Yanılgılar

Mustafa Topal'ın ilerki sayıda yayınlanacak yazısı görgül mantık nedeniyle düşülen yanılgıları anlatıyor Bu mantık verili birkaç değeri temel alıp başka değerleri araştırmadan sonuca varanların mantığıdır ve dünyada en yaygın kullanılan mantık yöntemi, daha doğrusu yöntemsizliğidir Örneğin bu mantığa göre sistem içinde başarılı olan her ne alanda ve her kimse gerçekten iyidir Örneğin ben demin anlattığım örnekleri verdiğimde birçok eski arkadaşım şunları söylüyor Söylediklerinde büyük ölçüde haklısın. Bunları biz de biliyoruz zaten. Ama bu adam, diyelim Hulki Aktunç, dili iyi kullanıyor, Orhan Pamuk iyi roman yazıyor Başka bir örnek: Orhan Alkaya Express'teki yazısında Metin Kaçan için, 'bu adam şöyle ya da böyle olabilir, ama 'iyi bir yazar'dır', diyor Burada ona ıyı sıfatının takılması bir tek şeye dayanıyor O yazarın sistem içinde başarılı olmasına Burada bilimde (hatta sporda)

olduğu gibi bir karşılaştırma yapılmıyor Ölçütler konulmuyor, ölçütler tartışılmıyor. Hatta karşılaştırma ve ölçüt kullanma bilerek engelleniyor, bunun gereksiz olduğunun kuramı geliştiriliyor Sonuçta var olmayan birçok yazarın içinde bazıları yalnızca var olmalarıyla 'iyi' kabul ediliyorlar İçlerinde daha sivrileni ise 'en iyi' oluyor Olmayan yazar, şairler, olmayan düşünürler ne demek? Bunlar yok edilen değerler demek; biraz sonra açıklayacağım.

Bu mantığı sömürücü sistemlerde iktidarlar da yaygın olarak kullanıyor Daima iktidarlarının çok iyi, çok başarılı olduğunu söylüyor baştakiler Örneğin başarı göstergesi olarak diyelim %10 kalkınma hızına işaret ediyorlar Muhalefettekiler ise buna karşın kötü giden işleri öne çıkarıyorlar Tarafsız bakan, ya da baktığını sanan kişi ise şunu görüyor· Evet muhalefettekiler haklı, bazı işler kötü gidiyor ama, bir şey de gerçek: (İnkar etmek haksızlık olur) Ülkede %10 kalkınma hızı gerçekleşmiş, bu bir başarı Kalkınma hızının bir takım uydurma rakamlara dayandığı ve bunu ispat etmenin çok zor olduğu gerçeğini bir tarafa bırakalım. Diyelim ki şişirme rakam yok. Fakat başka bir sistem yürürlüğe girse, ya da iktidara başka bir parti geçse, belki kalkınma hızı %40 olacak. Bu bir olasılıktır ve baştakilerin başarılı olduğu savını geçersizleştiren bir olasılıktır. İşte çoğu kişi bunu düşünemiyor, düşünse de kanıtlayamıyor Çünkü iktidara ulaşma yolları bir şekilde engelleniyor %40 ı gösterme yolu kapatılıyor Dolayısıyla diyelim sanat alanında, felsefe alanında bir takım tanınmış ödül sahipleri, kariyer sahipleri birtakım 'ünlü', popüler yazarlar varken birilerinin çıkıp biz bunlardan iyiyiz demesinin anlamı bulunmuyor Öndekiler 'popülerlik'lerini koruyorlar, niye ve kimin için popüler oldukları algılanmıyor Yine onlar popüler olurken hangi değerlerin yok edildiği de gözlerden kaçıyor Örneğin hep Ahmet Kaya ön plana çıkarıldığında Ferda Ereren geriliyor Hem müziğini istediği gibi geliştiremiyor, hem onun müziği tanınmıyor ve hem de bu yanlış bilinçli, kirli kulaklı ortamda iyi müzikçi olabilecek yüzlerce genç değerin ortaya çıkışı engelleniyor

Görgül mantığın yaygın önermelerinden biri de şudur· Azmeden muhakkak başarıya ulaşır, çalışan hakkını alır, yeteneği olan muhakkak sivrilir Bu önermelere, zor koşullardan azimle, çalışmayla çıkıp o çok tartışmalı 'başarıya' ulaşan az sayıda insan kanıt gösterilerek varılır Oysa çok çalışarak, azmederek, ya da yeteneği olduğu için zorlukları yenip başarıya ulaşanların sayısı bir ise, bu mücadelede çeşitli nedenlerle yarışı bırakıp geri düşenlerin sayısı en az yüzdür ki; bu unutulur Gerçekten de bizler hep başarılı olanları gözlemleyerek, ezilip yok edilenleri yadsıyarak sistemin çarklarını bir yerde kutsarız. Dünyanın politika ve kültür tarihi bugün adı unutulan, yaşadıkları dönemde de unutturulan milyonlarca insanın kapatıldığı karanlık bir mahzendir Bunlardan yarışı sonlara doğru kaybedenlerin bazılarının isimlerini sayabilmekteyiz Oysa yarışı ortalarda ya da başlarda kaybeden, kulvar dışına dirseklenen insanların horlanan değerleri, toplumların gelişme dinamiklerine konulamamış yapı taşları olarak bugünkü geriliğimizin nedenlerinden birini oluşturur O yüzden hakim ideoloji ve despotik yapılanmalara karşı mücadele tek tek kişilerin hak arama, adalet sorunu olarak kavranmamalı, toplumsal gelişmeyi hızlandırma mücadelesi olarak algılanmalıdır Bugün Türkiye ve tüm Dünya daha küçük yaşlardan başlayarak ve her yaşta sevgiden, kardeşlikten, öğrenimden, şiirden, sanattan, spordan, politikadan, düşünden, insani her edimden uzaklaştırılan, soğutulan milyonların, milyarların dünyasıdır Yalnızca yakın çevremde siyasetten, bilimden, sanatın çeşitli dallarından daha başlarken soğutulmuş, itelenip kakalanmış, küstürülmüş, bireysellığe mahkum edilmiş pek çok insan tanımaktayım O yüzden ben Hulki Aktunç gibi unsurların 'iyi' dilini değil, onların yüzünden gelişemeyen dilimizi düşünürüm ve bunun mücadelesini vermek gerektiğini düşünürüm. O yüzden 'populer' fakat güvenilmez isimlere karşı daha az popüler fakat temiz isimlerin ön plana çıkarılmasının, Timuçinler'in, Öztürk'lerin hatta ismi hiç duyulmamış değerlerin ön plana çıkarılmasının sosyalist bir görev olduğunu, olmazsa olmaz bir görev olduğunu düşünürüm

Kültür ve Politika Su ile Ateş mi?

Tüm bu söylediklerimden sonra şöyle düşünülebilir· Tamam kültür alanında haklı olabilirsin Ama gazete bir kültür gazetesi değil ki; haber yönü var, politik yönü var... Bu noktada şaşkınlığımı ifade etmek zorundayım. Sanatla, felsefeyle, ideolojiyle gündelik politikanın, kişisel yaşam biçiminin ve gündelik davranış kalıplarının bizimki kadar ayrı görüldüğü ve pratikte ayrı yaşandığı başka bir ülke görmedim ben Başka bir deyişle kendini düşünsel planda Marksist olarak niteleyenlerin burjuva sanatına, burjuva yaşam biçimine, sömürgen, gayri insani, bireyci davranış kalıplarına bu denli hoş görüyle baktığı başka bir ülke duymadım. Bir kişi sanatıyla sizin ideolojinizi yok etmeye çalışır, yaşam biçiminizi, değerlerinizi alaya alır, sizi aşağılar, düşlerinizi yerin dibine batırır, ama politik alanda risk getirmeyen birkaç bildirinize imza atıp, TV kameraları önünde gazetenizi satar gibi yaptı mı gönlünüzü fetheder Böyle bir şey bizim ülkemiz dışında başka bir ülkede olmaz, inanamam Nedeni nedir peki bunun? Bizim Marksistlerimiz mi acaba Marksist değildir; yoksa burjuva sanatçılarımız mı çok anasının gözüdür? Bilen varsa lütfen izah etsin Bizde kültürel mücadeleye yıllarca 'entel' lüksü olarak bakanlar bir-den kültür dostu oldular Sonuç yine içler acısı Gazetenin ilk günkü yorumlarından birinde, Celal Üster'in başka gazetelerden de teklif aldığı, fakat Evrensel'i yeğlediği yazılıyor Ne kadar komik değil mi? Bir tarafta sosyalist bir gazete, öbür yanda burjuva gazeteler Herkes bir adamı elde etmek için uğraşıyor Sınıflar üstü bir kültür adamı!

Gazetenin Politikası

Sistem insanı teslim almak için ağlarını kurmuş bekliyor Hergün yüzlerce iyi niyetli insan bu ağlara düşüp yozlaşma yoluna giriyor Sosyalist solumuz da dünyaya bakışı, mücadele ve taktik anlayışlarıyla bu tuzağa düşüyor

Evrensel gazetesi örneğin Bazı aydın örnekleri sunuyor önümüze. Gençlere, emekçilere birtakım aydın tiplemeleri gösteriyor Gösterilen örneklerin çoğunluğu olumsuz örnek Sınıf savaşımına bakışları, yaşam biçimleri, insanı yeğlemeleriyle kötü örnekler İnsanlara böyle örnekler gösterilir, siz de böyle olun denirse o gazeteyi okuyan insanların dönmesini çok doğal karşılamak gerek. Bize de aynı örnekler gösterili-yor şimdi. Bırakın o sapkın yolu deniliyor Çıkıntılık yapmayın, uysal olun! Bakın siz de şunlar şunlar gibi davranın, 'aydın' cephesinde yer alın, sizin de gazete-

de adınız geçsin, fotoğrafınız basılsın.

Gazetenin politikasına, özellikle çıkış politikasına yönelik hiç mi eleştirimiz yok. Konu kanımca bir yönüyle iyi açımlandı ve o açıldığı yerden her tarafı görüldü. Görünmeyen tek yüzüne değinmekte yine de yarar var.

Gazetenin çıkış aşamasında bütün güçleriyle hiçbir karşılık beklemeksizin Evrensel'i dağa taşa yazdıracak insanlar hazır bekliyordu. Ama bunlarla bütün iletişim anlaşılmaz bir biçimde kesildi. Kitleler bilgilendirilmiyor, dostlar bilgilendirilmiyor, öteki sol gruplar bilgilendirilmiyor. Kapalı kapılar ardında ikna çalışmaları, pazarlıklar yapılıyor. Sosyalist bir gazete herhalde böyle çıkmaz. Bir cephe gazetesi de böyle çıkmaz. Pazarlık yapmaya o denli enerjileri vardıysa, diye geçiyor insanın aklından; yakın ve uzak zamanda günlük gazete çıkarmaya niyetli öbür gruplarla, ya da irili ufaklı tüm gruplarla pazarlık yapılsaydı. Türkiye'de solun birliği adına olumlu ve çok önemli bir adım atılmış olurdu. Paramız var, erken davranalım, popüler isimleri kapalım, işi bitirelim diye düşünüldü. Başarılı olunamadı. Başarılı olsalardı iyi mi olacaktı peki? Gazete 150 bin satılsaydı iyi mi olacaktı. Bizler artık sadece iktidar değişikliğini değil, yeni insanı, sosyalist toplumu kuracak insan ilişkilerini de şimdiden düşünmek zorundayız. Bu gazete sosyalist iktidarın gazetesi olsaydı nasıl bir gazete olacaktı. Eleştiriye, bizler gibi çevrelere daha şimdiden tahammül gösteremeyen o iktidar bizi yarından tezi yok ülkeden sürecekti. Hilmi Yavuz'larla, Hulki Aktunç'larla Oruç Aruoba'larla gazete çıkarıldı.

Felsefi olarak burjuvaziye teslim olanın iyi habercilik yapması mümkün mü? Yanıt ortada. Celal Başlangıç'ı ve uzmanlık dalını iyi bilmem. Ancak yanında Celal Üster'i, ve öbürlerini getiren bir gazetecinin nasıl haberler yapacağı baştan malumdu. Onlar ayrıldıktan sonra 8 Temmuz tarihli gazetede, Evrensel'in işçilere emekçilere dönük haberciliğinin eksikliği kabul edildi. Gerçi son bölümde açıklayacağım gibi bu yazının mantığı da baştan aşağı sakattı, ama şöyle denilmek isteniyordu: Bu adamlar bizim kafamızdaki sosyalist haberciliği hayata geçiremediler! Birçok ciddi uyarıya karşın geçireceklerini sanmak başından yanlıştı. Öyle ya da böyle gazetenin haber işlevi yetersiz kaldı. 6 Temmuz'da Aziz Nesin'in ölüm haberini vermeyen neredeyse tek gazeteydi Evrensel. Haberleri donuktu, gündemi kendine göre belirleyemiyordu. Makalelerin çoğu da ruhsuz, renksiz, coşkusuzdu. Gazete tümüyle yeni bir çizgi, yeni bir bakış, yeni bir biçim oluşturma havası ve iddiasından uzaktı. Sivas olayı yorumlanıyor; "Devlet Sivas'ta yoktu"(???) diye manşet atılıyordu. Polis operasyonları "Polis Fırtınası" ("!") diye güya yeriliyordu. 'Hazıran sıcağında yapılan sınavdan sonra "Öğrenciler Sınavda Ter Döktü" deniliyor, altında kazaklı, anoraklı öğrenciler fotoğraflanıyordu.

İşçi Sınıfı Evrensel'i Neden Okumuyor?

Ülkede on milyonlarca işçi ve emekçi var. Evrensel'i okuyan şimdilik 14-15 bin kişi, bu sayı muhtemelen daha da düşecek. Bu da şunu gösteriyor. Her bin işçiden biri, bir paket sigara parası ederinde Evrensel'i almıyor. Tüm sosyalistlerin bu konu üstünde durması lâzım. Tüm sosyalistler bu konuya ve birliğe kafa yormalılar bence. İşler sanki çok iyi gidiyormuş gibi burnu büyüklük ve rahatlık, olsa olsa düzen içinde mutlu mutlu yaşayıp kulüpçülük mentalitesiyle sosyalizmle ilgilenmekten kaynaklanır.

Evrensel'den o bilinen grup ayrıldıktan sonra yine umutlanır gibi oldum. 8 Temmuz tarihli gazetedeki açıklama umutlarımı yine söndürdü. Burada şunlar söyleniyor: Bu gazete fraksiyon gazetesi değilmiş. Kendileri kendi fraksiyonlarının görüşlerini açıklamıyorlarmış. O halde gazetede yazan hiç kimse kendi grup görüşünü, ya da kişisel görüşünü açıklayamazmış. Gazete aydınlara, "solculara" dönük değil, emekçilere dönük olmalıymış.

Bazı arkadaşlar bu görüşlerin dil bilmemezlikten kaynaklanan yanlış ifadeler olduğunu iddia ettiler. Bence sorun yalnızca dil sorunu değil. Bu dostlar cıddi ciddi grup görüşünü ya da kişisel fikri açıklamadan yazı yazılabileceğini, böyle bir gazete çıkarılabileceğini, bu gazetenin emekçilere seslenebileceğini sanıyorlar. Kişisel görüş açıklamadan yalnızca anonım halk türküleri söylenebilir, dostlar bunu bilmiyorlar. Ya da söylemek istedikleri şu: Yazı yazalım ama, tartışmayalım. Kuramsal sorunlara girmeyelim. Yalnızca "gerçek" haber verelim. Çıldırmak işten değil, insanın ağlayası geliyor. Marksizm bu sorunu yüzyıl önce çözdü. Yüz hatta yüzelli yıl önce tartışıldı bu sorunlar. İdeolojinin, ideolojik mücadelenin girmediği hiçbir alan yoktur şu yeryüzünde; yüzlerce kez kendileri de yazdılar bunları. Kuramsal tartışmanın birliğe engel olmadığını, aksine birliğe hizmet edeceğini, üstelik kuramsal konuları açık açık tartışmadan emekçilerle de birleşilemeyeceğini binlerce kez kendileri söylediler.

Ben yine de şunu öneriyorum. Sözümün hiç de önemsenmeyeceğini bile bile öneriyorum: Zararın neresinden dönülürse kârdır. Bu gazetede herkes yazı yazsın. Herkes, Doğu Perinçek'ten, Sadun Aren'e, Atılımcı'lardan, Tavır'cılara görüşlerini ifade etsinler. İstiyorlarsa Celal Üster'ler, Hilmi Yavuz'lar da yazsın (para almadan), Cem Boyner de yazsın. Bu arada verilebildiği kadar haber de verilsin. İşte o zaman emekçiler de, aydınlar da, solcular da alır gazeteyi, gerçek gazete o zaman olur.

Yine bir yığın emek, bir yığın para heder oldu, arkada kırık kalpler kaldı. Yazık! Ama ne yapalım, halkımız böyle, sosyalistlerimiz böyle; atsan atılmaz, satsan satılmaz. Onlar insanı değerler üstünde başarılı olursa yine biz seviniriz, yenilirlerse yine biz üzüluruz.

Tek silahımız var elimizde. Aklımız ve bilgimiz. Hiç değilse onu iyi kullanalım! İçtenlikle başarılar dilerim sana Evrensel!

Not: Dergi baskıya girmeden önce, Füsun Özbilgen'in Evrensel'den ayrıldığını okudum. Füsun Özbilgen'in açıklamasına göre ayrılanlar, fikir özgürlüğüne müdahale olduğu için ayrılmışlar, Füsun Özbilgen de "fikir özgürlüğüne saygı ilkesi" zedelendiği için ayrılmış Evrensel'den. Oysa ayrılanlar düşünce despotlarıdır. Düşünce despotlarının, tatsız bir taktikle demokrat görüntüsüne bürünmeleri hayatın acı bir tesellisi. Evrensel dostlarımızın ayrılanlarla ta baştan ittifaka girmelerini bu yüzden istememiştik. Ama onlar birçok insanı kırmak pahasına, bu despotlarla gazete çıkardılar. Hayat hakkını aldı. Despotlar despotluğunu yaptı, ama demokrasi görüntüsü vererek. Teşekkür ediyoruz Füsun Özbilgen'lere, Celal Başlangıç'lara, Celal Üster'lere, siz demokrat değildiniz. Olmadığınızı da kısa zamanda gösterdiniz. Anlaşıldı değil mi.

Bir 12 Eylül Belgeseli; 'Vatandaş Abuzer'

Fevzi GÜMÜŞ

Zeytin'e;
Geciksin istedim,
Gözyaşlarım kalpleri kirletmesin diye.

12 Eylül'ün Romanları Yazıldı mı ?

12 Eylül karşı hareketinden bu yana yaklaşık onbeş yıl geçti Toplum halen o karanlık dönemin acılarını üzerinden atmaya çalışıyor Sermayenin gelişen toplumsal muhalefeti bastırmak ve kendi iç çelişmelerini sonlandırmak için giriştiği karşı hareketin sonuçları, sosyalistler açısından 27 Mayıs'ın aksine ve 12 Mart'a göre daha ağır oldu. Genelde toplumun dinamik kesimleri özel de sosyalistler 12 Eylül'le birlikte şiddetli bir dağılma ayrışma dönemine girdiler; kurumlarıyla, yasalarıyla depolitizasyon toplumun tüm kesimlerine hakim kılındı

Doğal olarak toplumda derin etkiler bırakan 12 Eylül yansımasını edebiyat alanında göstermede gecikmedi ve hareketin çözülmeye başlamasıyla birlikte ard arda öncesiyle sonrasıyla dönemi anlatan romanlar, öyküler, şiirler yayınlandı Sosyalistler açısından bu yansıtma birkaç alanda yürüdü: Kimileri günah çıkarırcasına yenilginin 'yalan şiirler'ini yazdı, kimileri kendi hareketlerini haklı çıkarmak çabasına kapılarak özeleştiriden kaçtılar, kimileri de kendi öznelliklerinde devrimci kişilikleri dönem özgülünde sorguladılar Roman bağlamında da benzer şeyler yapıldı Ancak 12 Mart'ı anlatan romanların genelinin aksine 12 Eylül romanları bizzat dönemin politik konjektürünün sıcaklığını yaşayanlarca kaleme alındı Yanı 12 Eylül'ü anlatan romanların geneli "içerdekilerce" ya da "içindekilerce" yazıldı ve yaşanmışlığın anlatılması (otobiyografi de denilebilir) şeklinde oldu. Her yaşanmışlığın anlatılmasının birincil handikapı olan nesnelliğin kaybedilmesi kimi zaman dönem romanlarına da musallat oldu, yer yerde bu bilinçli etkinlik haline getirildi. Yine de 12 Eylül romanları anlatılması, gelecek kuşaklara akıtılması gereken objektiviteler açısından kendisine düşeni yaptı ve dönemin politik süreçlerini bütünlemesine bireysel, toplumsal bazda romanın olanaklarını sonuna kadar kullanarak gözler önüne serdi.

Bir 12 Eylül Romanı 1 'Vatandaş Abuzer'

"İçerdekilerce" ya da "içindekilerce" yazılmış 12 Eylül'ü anlatan romanların içinde en "özgünü" **Yücel Sarpdere**'nın* **Vatandaş Abuzer** romanıdır (Evrensel Basım Yayın, Ikinci Baskı, Temmuz 1993) Özgünlüğünün nedeni. Romanı bilinçli etkinlik olarak kullanmada tutmuş olduğu yöntemle (mizahı bır üslupla yazılmış olması). anlattığı dönemin politik özelliklerını olabıldığıne nesnellikle roman içinde kurgulayabılmesindendir Gerçekten roman kahramanı Abuzer gülmece kişisi olarak konumlandırılmış, bu yapılırken de yaşama bilinçli müdahelesi de sağlanmaya çalışılmıştır

Bir imkan olarak komik olana gülünç olanın yerleştirilmesi bizde çok az denenmıştır Halbukı "gülme insanların idealiyle çelişen, bağdaşmayan, ona düşmanca olan bir şeyi insanda zihince üstünlüğü dolayısıyla çağrıştırarak, bır hoşlanma duyusu uyandırdığı sürece komık olana ılışkın yardımcı olaylardan sayılır Çünkü, idealle çelişen bir şeyin açığa çıkışı, böyle bır çelışmenın farkına varılışı, kötü olanın aşılması ve ondan kurtulunması anlamına gelır Gerek yaşamda, gerek sanatta komik olanın yolaçmış olduğu gülmenin eğitsel gücü burdan gelir" (M Kagan, **Estetik ve Sanat Dersleri**, İmge 1993, s 184). İşte, Y Sarpdere 'Abuzer'in gülmece kişiliğinde donemi bir bütün olarak komıklığıyle sergileyebılmeyı başarmıştır

Konusu

Roman, Abuzer'in Anadolu'dan Istanbul'a çalışmak iş bulmak amacıyla, yolculuğuyla başlar İstanbul'a varınca ılkin arkadaşının evine gıtmek isterken gözaltına alınır Dönem sıkıyönetimin ilk günleridir ve emniyet güçleri kuş uçurtmazlar Abuzer'in işsiz güçsüz olduğu anlaşılınca 'serseri' olduğuna karar verilir ve nezarethaneye atılır, orda yirmiyedi gün kaldıktan sonra diğer serseriliğine karar verilenlerle birlikte Anadolu'ya giden bir trene doldurulup İstanbul'dan uzaklaştırılırlar Ne var ki Abuzer trenın ilk durduğu yerde aşağıya ıner ve bir 'tesaduf sonucu' İstanbul'a gıden bır başka trene bıner Boylece Abuzer'in ikinci ve belki de en önemli Istanbul macerası başlamış olur Tam ış bulmuş ve işler düzene gırmışken bu kez de örgut üyesi ol-

ması sebep gösterilerek gözaltına alınır Romanın bundan sonraki kısmı Abuzer'in emniyette geçen konukluğu ile tutuklandıktan sonra cezaevinde konukluğunun anlatılmasıdır Abuzer emniyette, örgüt lideri olduğunu itiraf etmesi için, günlerce işkenceden geçirilir Tam seksen dokuz gün emniyette sorgulandıktan sonra tutuklanır Ancak cezaevindeki durum da emniyetten farklı değildir, siyasi mahkumlar cezaevi yetkililerinin sürekli şiddet ve sindirme politikalarına maruz kalırlar ve Abuzer mizahi kişiliği fazlaca konuşkanlığıyla bu politikaların en fazla mağdurudur Ardından mahkumların açlık grevleri baş gösterir artık 'cezaevi savaşları' başlamıştır Mahkumların, yaşam koşullarının düzeltilmesi için, cezaevi yetkililerinden taviz koparmasının ardından daha fazla baskılar gelmeye başlar, devrimcilerden ölenler olur Artık gündeme firar gelmiştir

Abuzer Örgütlü müdür ya da Roman da Devrimcilik Sorunsalı

Sonda söyleyeceğimizi başta söyleyelim, Roman kahramanı Abuzer örgütlüdür Yazar kurguyu bunun üzerine kurmuş, en azından bunu amaçlamıştır İlginç olanı, Abuzer'in örgütlülüğünün romanın son satırlarında anlatıcı tarafından açıklanmasıdır Firar başarıyla sonuçlanmış, ayrılık saati gelmiştir, firarda etkili örgütün üyesi Mehmet Ali, Abuzer'e kendileriyle gelebileceğini söyler ve "kalabilecek sağlam bir yerin var mı" (s 305) diye sorar Abuzer bu soruya "bundan hiç kuşkun olmasın sevgili dostum, ve eğer günün birinde başınız sıkışırsa, beni bulun. Sizi istediğiniz sürece kalabileceğiniz bir sürü dostumla tanıştırabilirim" (s.305) diye cevap verir Bu cevabı da Mehmet Ali," bundan en küçük bir kuşkum yok" (s 305) diye karşılar Böylece okuyucu Abuzer'in örgütlü kimliğiyle tanışır

"Örgütlü kimliğiyle tanışır" dememiz bilinçlidir Çünkü bu olgu romana içkin değildir ya da şüphelidir Örneklersek Abuzer, "nedendir bılınmez" kimi insanları dış görünüşünden dolayı sevmez ve "sevmediği biriyle asla konuşmaz" (s 6), aksine temiz giyimli beylerin "merakını gidermenin mahzurlu olmadığını" (s 9) düşünür ve onlarla konuşur; nezarethanede uyuklayanları "solucanlar"a (s.16) benzetir, daha da önemlisi İstanbul'da evlerinde kaldığı ve romanın sonunda gideceğim çok dostum var dediği, onlardan birileri olabileceği akla gelen, arkadaşlarına "günlük yaşayacaksın Nerde akşam orda sabah ve günün birinde herhangi bir yerde, belki bir limanda sandıklar arasında, belki geminin en karanlık köşesinde, belki de salaş bir gemici meyhanesinde cartayı çekeceksin. Dünyanın işine akıl sır ermez arkadaşlar Sonuç olarak, işinin çorapçılık mı, iç çamaşırcılık mı olacağını iyi düşünmek gerekir" (s.28) diye nutuk çeker Yine cezaevinde hangi gruptan olduğunu soran Murat'a, "Bir türlü anlamıyorum. Nedir bu grup? Her yerde aynı soruyu soruyorlar ve ben verecek cevap bulamıyorum" (s.106) diye cevap verir Halbuki 12 Eylül öncesi sol örgütlerin cezaevi tanışıklığı yaşamayanının olmaması gerçeği karşısında; nedendir bilinmez Abuzerin kendi örgütünden arkadaşlarıyla buluşmaları engellenir, grupsuz bırakılır Benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür

Sonuçda, romanda verilmek istenen tema okuyucuya (dikkatli okuyucuya mı desek) zorlamalı da olsa ulaşabilmiştir diyebilirz. okuyucu romanın sonundaki konuşmadan Abuzer'ın örgütlü olduğunu öğrenir Abuzer "olumlu kahraman"dır ve örgütlüdür de Ancak onu örgutlu kılmak, olumlamak sosyalıst kılmaya yetmemektedir Burdan da sosyalist örgütlerin sosyalist olmayan öznelerle donatıldığı gibi hem istemediğimiz hem de absürd olan bir sonuca gideriz ki roman yazarının bunu amaçlamadığını kestirmek güç değildir Bu yönüyle de yer yer kurgusal çelişkiler taşıyan, popülizme taviz verilmiş bir romanla karşı karşıya olduğumuz sonucu çıkar ve 'olumlu kahraman' sosyalıst gerçekçiyse "Vatandaş Abuzer" romanında onu 'tarihsel eylemının bilincinde' kılmakda gerekecektir Abuzer bir işçidir ve "bir işçi komünist olduğu zaman, o kendisinde gelişmemiş bır şeyın açılıp serilmekte olduğunu hisseder; bulanık biçimde bilgı sahibi olduğu bir kültürün onu aydınlattığını keşfeder, Marksizmde kendisini açıkça ileri sürme olanağı bulur, bilinç altında varolan bir şey hakkında bilgi sahibi olur Böylece bir işçi komunist olduğu zaman kendini inşa eder ve pekıştırır" (Enver Hoca'dan aktaran Aydın Çubukçu, **Kültür ve Politika**, s 132) Dolayısıyla 'Abuzer'i roman kurgusunda, 'devrimci dönüşüm ve hareket içinde' örgütlü kılmak hem roman gerçekliğine hem de nesnel gerçekliğe uygun olurdu

Romanda Abuzer (') dışında işlenen dört devrimci tip vardır Mehmet Ali, Mesut, Bayram ve Murat. Bu dört devrimci tıpın temsil ettiklerını şöylece özetleyip sıralayabiliriz Öncelikle, Murat olumsuz devrimci kişilik olarak verilmiştir Her şeyin doğrusunu bilen, hırçın ve sol sapmaya yatkın küçük burjuva tıptir Teoride sol sapmalara yatkın olduğu halde, pratikte savunduğu fikırlerin gerisine sağına düşebılıyor Nitekım Abuzer'i sürekli kapalılıkla ve gereksiz konuşmalar yapmasıyla eleştirip, Bayram'a çocuk muamelesi yaparken açlık grevinde çözulenlerın başındadır sonrasında gardıyanların şamaroğlanına döner Bayram, onyedi yaşında emekçi bir aileden gelme toy bir delikanlıdır Sevecenliği, içtenlığı ve baskıya karşı direnmesıyle olumlu kişılık olarak verilmıştir Dayak sırasında yara almıştır açlık grevinde sonuna kadar direnir ve yıne bır açlık grevi sonrasında ölür Mehmet Alı ve Mesut olgun, dürüst ve sabırlı kişiliklerdir fıraın başarıyla sonuçlanmasında etkin olurlar Toparlarsak, bir bütün olarak anlatılan dört devrimci tipten, kabaca 12 Eylül öncesi devrimci kışılıklerın panoramasını buluruz Ancak yazar bunu yaparken 12 Eylül'ü işleyen romanların genelinde yapılanın aksine derinlemesine kişılık çözümlemelerine girmez, yüzeysel değıntılerle yetınılır

12 Eylül Belgeselinde Uğrak Noktaları

Roman çoğunlukla cezaevinde devrımcılerle egemen sınıf temsilcileri arasında geçen olayların anlatılması olmakla bırlikte, döneme ılışkın ipuçları vermekte ve dönemın belirgin uğrak nok-

talarını sorgulama imkanı sağlamaktadır

İlk belki de en önemli ipucu. Egemen gücün temsilcilerinin (General'den cezaevi komutanına,polis memurundan gardiyana) kişiliğinde toplumda belirli düşünce gruplarının devrimcilere bakışlarının traji komik şekilde anlatılmasıdır Devrimcilerin "savaş esiri" olarak görülmesi buna en açık örnektir Bu bağlamda cezaevi komutanın ruhsal durumu başarılı bir şekilde tasvir edilmiştir; Toplumsal rolü kişisel hayatını belirliyor, bu toplumsal rolün titizce ve ayrıntıyla gösterilmesi kişisel davranışlarını da inandırıcı kılıyor

Yine döneme ilişkin hukuksal uygulamalar açıklıkla sergilenebilmiştir Artık tereddüt yok: Burjuva sınıflar kavganın kızıştığı, iktidarlarının ciddi şekilde tehlikeye girdiği dönemlerde kendi yasalarını zorlar, çiğner ve hatta yok sayar İşkence yapar, sonrada ona 'kamu yararına' olduğu yolunda hukuksal kılıf bulur Burjuvazinin hukuku aynı zamanda kendisinin hukuksuzluğudur da.

Cezaevlerindeki yaşam koşulları ülkenin genel havasıyla parelel yürür, 12 Eylül sonrasında da böyle olmuştur Sokağa çıkmanın yasak olduğu günlerde siyasi tutuklu ve mahkumlar güvenlik vs gibi yapay gerekçelerle baskı ve sindirme politikalarına maruz kalmışlardır Sindirme politikalarına karşı devrimcilerin cevabı günlerce süren açlık grevleri oldu Öyle ki baskılar artıkça da açlık grevleri adeta hayat döngüsünün olağan uğraklarından biri haline geldi Diyebiliriz ki 'Vatandaş Abuzer'de açlık grevleri bağlamında geçen ilişkiler nesnellikle kurgulanabilmiştir ve hatta gerçeklik çoğu kere eksik bırakılmıştır

Sonuç Yerine

Olumsuz tiplerin olumsuz tasviri, olumlu tiplerin olumlu tasviri roman sanatında artık çok gerilerde kaldı İyiyle kötü iç içe Vatandaş Abuzer'de iyiler iyi, kötüler kötü tasvir edilmiştir Fare surat ve kıllı iki gardiyanın lakabıdır, Cezaevi komutanı "saçlarının üst kısmı tamamen dökülmüş dazlak" (s.95) dır; komserin "yüzünde şark çıbanı izi kalmıştır" (s 20), amir "kara tenli, şekilsiz dişleri" olan biridir ve önemlisi olumsuz devrimci tip Murat,"kısa gövdeli, irice kafalı, sivri burunlu"(s.106) dur

Romanın baştan sona kullandığı dil popülist bir dildir ve dilin sadeleştirilmesi kaygılarına uzak durulmuştur (cüsse, carta.), yenilik arayışları yoktur Kimi konuşma cümleleri gereksiz yere uzatılmış, fazlaca ayrıntılara girilmiş, eylemin yerini uzun konuşmalar almıştır

Gereksiz mizah öğeleri romana eklenmiş böylelikle de neyin mizah olduğu neyin mizah olmadığı konusu okuyucuyu zorlamıştır Bu yüzdendir ki aşırı mizaha kaçış romanın genel felsefesinin alımlanmasını da engellemiştir

*İlkin Y Sarpdere hakkında araştırmalarıma rağmen bilgi bulamadım, "içindekilerce" ya da "içerdekilerce" tanımlamasını romana egemen olan yaşanmışlığın anlatılması özelliklerini taşımasından çıkardım İkinci olarak da, romanın 12 Eylül sonrasında geçtiği açıkça söylenmez, romana içkindir bu; "Güvenlik Konseyimiz bu güne kadar bir sürü kitabı toplatmış durumda" (s.145) gibi

Şenlik Bitmedi Daha

- rüzgar ancak doğuracağı zaman
böyle haykırır-

Önce domino taşları
Sonra kaleler
Tek bir taş atmadan düşmana
Devrildiler birer birer

Karda seçilmiyor şimdi
Harfleri gecenin
Buz tutmuş bütün heceleri kentin
Anlaşılan ağır olacak kış
Yüzlerimize tükürür gibi kar
Vuruyor fabriklara rüzgar
Kırıldı ayakları meydanlarımızın
Ağır aksak
İlerliyor günler

Ama bu kavga
sınıf kavgasıdır baylar
Yürekler konur masaya
sınıf kiniyle yağlanır silahlar
Asla affedilmez bu kavgada
elleri titreyenler
Tarih çizmiştir oyunun kurallarını
Daha doğar doğmaz başlanır
düelloya
Evet yendiniz
Ama söyleyiniz
Neden titriyor elleriniz

Çılgınca yaratırken kan ter içinde hayatı
Baldırı çıplak gerçek tanırlar
Gebe bir rüzgar gibi haykırıyorlar
Evet yenildik
Ama şenlik bitmedi daha baylar
Kavalyesini bulur bulmaz
Dansa durur yine yumruklar

Analar barikatların tarihini emzirin bebelerinize
Sütünüzün şavkı düşsün yeryüzüne

Fettah KÖLELİ

1. Çoğul Şahsıma Mektup

Sedef Dicle YAŞATILAN

İnsan ilişkileri temelde "sanı"lar, "yanılsama"lar üzerine kurulu. Yargılarımızda öznelliğin payı düşünüldüğünden çok daha fazla. Kimi vargılarımızda ya da sezilerimizde değil belki.. Ama kesin ve mutlak yargılara varma tutumumuzla hep bir aldanış içinde değil miyiz? İlintilerimizde bir psikoloğun nesnelliğiyle, kişileri yargılamaz, kafamızda bir anda beliriveren sabit fikirlere mahkûm etmek yerine salt derin bir anlayışla yaklaşamaz mıyız birbirimize? Bu formasyonu edinmek - ki gerçek anlamda psikoloji bilmek de budur, yoksa bir kaç kitap okumuş olmakla öğrenilmez psikoloji. - sanıldığı denli güç olmasa gerek. Yeter ki bilelim insanın kendinde insana değin her olanağı taşıdığını.. Kimsenin kimseden **Üstün** ya da **Aşağı** olamayacağını... Her bireyin biricik'liğini ve kimsenin ölçülemeyeceğini. Bilgece bir sezişle kavramak için insan gerçeğini, önce içimize çevirmemiz gerek gözlerimizi. Gördüklerimizi yadsımadan, ürkmeden kendimizi kabullenmemiz gerek. Sonrası, mutluluğun kapılarını açan anahtarlar cebimizde demektir; Özsaygı, özsevgi, özgüven özkabul, özbeğeni - kibirle karıştırılmamalı, ve özerklik, iç özgürlük.. Kendinin emekçisi olmayı bilenler için artık bitmiştir aşağılık ve üstünlük duyguları, kimsenin kimseyle kıyaslanamayacağı gerçeğine erişilmiştir. Böylelikle insanları kendi penceremizden gördüğümüz, algıladığımız kadarıyla onları gerçekten tanıdığımızı hatta çözdüğümüzü (!) sanarak, vardığımız kesin yargılara tüm kalbimizle inanma tutumumuz da sona erecektir. Kimsenin **Bize Göründüğü Gibi** ve **Bize Göründüğü Kadar** olmadığı artık bilinecektir.

İnsan başkalarını kendini tanıdığı oranda tanır, anladığı oranda anlar, sevdiği oranda sever. Bu oran ne kadar büyükse, o kadar fazla sokulur bir diğerinin gerçekliğine. İnsan vazgeçebilirse eğer kendini dünyanın merkezine koymaktan, vazgeçer şu boğucu sahiplenme güdüsünden de. Dünyaya kendi penceresinden baktığını her an içinde duyan kişi, kalıplaşmış değerlerin ve düşüncelerin boyunduruğundan kurtulur. Geleneklerde verili olana sorgulamaksızın inanan bir zihniyetse, başkalarını da kul etmeye çalışır kendi doğru ve yanlışlarının önünde. Kalıpların, keskinliklerin, mutlaklığın ve değişmezliğin dışında nasıl bir özgürlük içinde yaşadığı başkalarının, aklının ucundan bile geçmez. O, tutsağıdır yazgısının, yaşamı dönüştürme gücünün bilmez. Kendisi gibi başkalarının da tutsak olmasını ister. Ezildiği oranda ezmeyi, boyun eğdiği ölçüde eğdirmeyi kendisinde bir hak olarak beller. Gücü yettiğine efendilik taslar. Kendi kurallarının dışına çıkıldı mı, öfkeye kapılır, sık sık suçlandırır, mahkum eder insanları ve yoğunluğuna nefret eder. Kolaydır onlardan biri olmak. Kendini gizli ya da açık düşmanlık duygularına kaptırmak kolaydır. Kendini sorgulamak, davranışlarıyla, sözleriyle başkaları üzerinde nasıl bir etki yarattığını düşünmeksizin insanları yargılamak kolaydır. Nefret etmek kolaydır başkalarından, hele hele suçlamak, kınamak, küçümsemek, kendi içindeki ezikliği gidermek açısından adeta bir yoludur. Kendi aşağılık duygusunu telafi etmenin vazgeçilmez ilacıdır başkalarını küçümsemek. Herkes herkes hakkında yerli yersiz, gerekli gereksiz, uygunsuz ve yakışıksız söz söyleme olanağına sahiptir. Ama yalnızca, kendini var edemeyen-etik, estetik kaygılardan uzak, felsefeden boş laf etmeyi anlayan, maksimlerini koyamamış, verili olanı aşamamış, kendi açısından gördüklerini mutlak ve bütünsel "gerçeklik"ler olarak farz eden, dar kafalı, sabit fikirli, ön yargılı insan müsvetteleri. Evet ancak onlara doğal gelebilir başkalarının arkasından çirkince ve sınırsızca konuşmak. Henüz biraz temiz, biraz daha insancıl olanlarsa, yine kuvveden fiile çıkar, yine çekiştirirler ama arkasından konuştuklarıyla karşılaşınca yüzlerine bakmaz olurlar. Derken zamanla unuturlar arkadan neler neler söylediklerini ve o kişilerin yüzüne gülerler yine. Hiçbir şey olmamışçasına rahat ve pişkin. Tümüyle kirlenmiş olanlar daha kurnaz, daha aşağılıktır. Hem söylemediğini bırakmaz, sövüp sayar, hem de o kişiyi nerde görse bir an bile kaçırmaz gözlerini, sırıtır. Çok kolaydır bunlardan biri olmak, bu düzende. İnsanın etik değerlerine sahip çıkmazı, temiz, arı kalabilmesi ise gerçekten zordur. Bunun için kendine özen göstermek gerekir. Air-condition gibi bir alet takıp kafaya, içini sürekli arıtmak gerekir. Bu tür kaygıları olan güzel insanlarsa, parmakla sayılacak kadar azdır çoğu kişi, insanların doğuştan nankör, alçak, kötü, aşağılık ve bencil olduğuna inanır. Belki buna inanmasanız, insanın doğuştan iyi olduğunu savlasanız Sokrates gibi. ve insandaki bu potansiyel iyiyi, güzeli, erdemi açığa çıkarmaya çalışsanız, kötü ve aşağılık saydıklarınızın arasında yer almaktan kaçınabilirdiniz o zaman.

Organik Bir Şiir; Sevgilimsin

Sinan KUTLU

Ataol Behramoğlu, Gösteri dergisi için yapılan bir söyleşide (Şubat 1982), Kemal Özer'in sorularını yanıtlarken şunları söylüyor; "Kitaplarım genellikle yeni basımlar yapıyor, yapmakta. Bunu şiiri en içtenlikli, en yalın bir söz olarak düşünmeme borçlu olduğumu sanıyorum. Çünkü içten ve yalın bir sözün her zaman bir önemi olduğuna ve hep olacağına inanıyorum. Düşündüklerimi, duyduklarımı, elden geldiğince ilk biçimleriyle, mekanikleştirmeden aktarmaya özen gösterdim. Çünkü şiiri şiir yapan şeyin o insanca sıcaklık, kendiliğindenlik olduğunu düşündüm hep. Ama bu, şiirin bir çırpıda yazılıp tamamlanan bir şey olması da demek değildir. Bir şiir üzerinde aylarca, bazen daha uzun süreler çalıştığım oluyor. Her seferinde, başlangıçtaki o duygu birikimini yakalamaya çalışıyorum. Yoksa şiir mekanik bir söz yığınından başka bir şey olamaz diye düşünüyorum."

Altı yıl sonra, **Adam Sanat** dergisinde yayımlanan (Mayıs 1988), **Organik Şiir** adlı yazısında da şu görüşlere yer veriyor;" Birkaç kez kullandığım bu deyimi biraz açmak istiyorum. 'Organik', canlı organlarla, canlı organizmalarla bağıntılı olan demek. Onu, yapay (synthetique), yapmacık (artificiel), ve mekanik (makineyle yapılan) kavramlarının tümünün birden karşıtı olarak kullanıyorum. İyi bir kural bilgisi ve uygulamacılığıyla iyi bir teknisyen olunabilir. Ama salt bunlarla sanatçı olunabileceğini sanmıyorum. 'Organiklik' kavramı ve karşıtı olarak düşündüğüm kavramlar da sanırım bu noktada çıkıyor karşımıza. Kişisellik, kuralları bilmenin, onları başarıyla uygulayabilmenin, yeni ve özgün yöntemler geliştirebilmenin ötesinde, bunları da içeren, ama daha karmaşık bir kavramdır. Sanatçının bir insan, bir birey olarak varoluşuyla kendi oluşuyla (kimi kez kendisinin de yeterince bilincinde olamayabileceği) bir dizi karmaşık olguyla ilgilidir. .şairin kişisel varoluşunun, salt kendi oluşunun özgünlüğü, anlatılan şeyin sahiciliği, yaşanmışlığı duyumsanmıyorsa, mekanik, yapay, yapmacık bir ürün sözkonusu demektir. 'söz'ün dolaysızlığı, doğrudanlığı, şiire öteki sanatlar arasında en organik olabilme şansını da tanımaktadır..."

Mayıs 1991'de, İstanbul 1. Uluslararası Şiir Forumu'nda (Poesium) sunduğu bildiride yer alan görüşleri ise şöyle; "Yaşayan, varoluşsal, organik bir yaratı. Kavramları soyutlaştırarak, süsleyerek, sentetik metaforlara dönüştürerek 'şiirleştirme' çabası değil... Sözcük cambazlığı, zeka gösterisi, buluş becerisi değil. Yaşayan, organik bir şiir. "

Belirttiği düşüncelerden, dahası salt bu çabanın kendisinden de kolayca algılanacağı gibi, Ataol Behramoğlu şiir sorunsalı olan, daha genel anlamda sanatsal yaratı üzerine düşünen bir şair. Ortalığı, 'ne olduğu' sorusuna yaratıcısından bile yanıt alamayacağınız, çalakalem ürünlerin kapladığı günümüzde, kuşkusuz saygıyla yaklaşılması gereken bir çaba bu. Durum böyle olunca, şairin son şiirlerini içeren **Sevgilimsin** adlı kitabı incelerken, bu etkeni de gözönünde bulundurmak gerekiyor. Şiirlere estetik bir çözümleme kaygısıyla yaklaşırken, onları bağımsız birer sanat yapıtı, nesnelliği, içdüzeni olan birer bütün olarak değerlendirirken, bunu şairin düşünsel temellendirmeleriyle koşutluk içinde yapmak durumundayız.

Bu bağlamda, öncelikle ozanın şiir anlayışı üzerine düşünmekte yarar olduğu kanısındayım. Daha sonra da, bu anlayışın ürünleşme sürecine nasıl yansıdığını ele alabiliriz. Ozanın yıllardır içinde oluşturduğu, zaman içinde yeni yapı taşları ekleyerek 'organik şiir' olarak adlandırdığı bu yaklaşım, doğru saptamaları barındırıyor. Bu açıdan bakılınca, benim de katıldığım bu doğruları şöyle toparlayabiliriz; Şiir - genelde sanat - insanın özvarlığından kopuk salt dışsal bir uygulamacılık, bir teknisyenlik değil, yaratma eyleminde kendini bulan öznel bir etkinliktir. Duygu ve duyarlıktan yoksun mekanik şiir, söz bezekçiliğine, sığ eğretlemelere, ancak bulmaca çözmeye yetecek yavan bir zekaya dayanırken, gerçek şiirin yapı taşı imgedir ve imge, metaforun, tüm söz sanatlarının ötesinde karmaşık, derin bir boyutta oluşur. Bu da özgün kişilik, kişisellik kavramlarıyla çok yakından ilintilidir. Bireyin, yaratıcı öznenin içselliğinde yoğrulmamış hiçbir gerçeklik, duygu, düşünce, anı ya da izlenim imge olarak dışlaştırılamaz. Kişiselliğin özgün rengini, tarzını taşımayan bir yaratı

ise sanat yapıtı değil, genelin, verili olanın basit bir tekrarı, bir kopyası olabilir ancak, Böyle bir şiir fotoğraf kadar cansızdır, oysa gerçek şiir peyzajdaki tinsel doluluğu taşır, en küçük ayrıtısına dek yaratıcısının yaşayan bir parçasıdır.

İşte şiire ve genelde sanatsal yaratıya böyle bakıldığında, yadsınamayacak doğrular ortaya çıkıyor Ancak, şiirin ve yaratım sürecinin en az bunun kadar yadsınmaz bir başka yanı daha var ki, yaratma dediğimiz eylem bu iki varlık alanının diyalektik ilgisinde oluşuyor Ataol Behramoğlu'nun görüşlerine baktığımızda, tam bu noktada bir boşluk olduğunu algılıyoruz. Bu aşamada akla gelen iki olasılık var Birincisi, bunun bir rastlantı olmaması ve ozanın diğerini gölgede bırakarak tek boyuta eğim kazanan temellendirmelerinin, doğrudan görüşlerini yansıtması. Durum bu olduğunda, daha sonra geniş olarak değineceğim gibi, katılamayacağım bir şiir anlayışı çıkıyor ortaya. Ancak kolaycı, öznel bir yargıya varmamak için ikinci bir olasılığı da barındırmakta yarar var O da, belirsiz sezdirilerle bulanık bırakılan bu alanın, yadsıma amacı taşımaksızın yalnızca eksik temellendirilmesi.

Şimdi, bu olasılıkları daha net değerlendirebilmek ve sözü geçen iki yanlı varlık alanını açığa vurmak için, sanat yapıtını ve onun oluşum sürecini kabaca toparlamaya çalışalım. Söze, estetik değerin bir "görünüş" değeri olduğu saptamasıyla girmek istiyorum. Çünkü bu kavram, sanat yapıtını, onda ortaya çıkan estetik değeri ve yaratma sürecini bütünüyle kuşatan bir anlamı ifade ediyor Konuyla ilgili en genel nitelemelerden, en ince ayrıntılara kadar sürecin eksiksiz bütünlüğünü bu kavramda buluyoruz. Peki, nedir bu "görünüş" değeri? Burada öncelikle "görünüş"ü tanımlamak ve kavram olarak "görüntü"den ayırdetmek durumundayız. Görünüş, var olan bir şeyin duyularla kavranması, tıpatıp kendisi olarak nesnelleşmesidir Görünüş ile görünüşü olduğu varlık arasında negatif bir ilişki yoktur Oysa görüntü her zaman yanılsamayı çağrıştırır ve varlıkla pozitif bir ilişki içinde değildir. İşte bir görünüş değeri olarak sanat yapıtı bu ilgide ortaya çıkar. Örneğin bir şiir, idealite alanı - duygular, düşünceler, tasarımlar - ve real yapı - sesler, sözcükler, biçimsel kurgu - dediğimiz iki varlık alanının ayrılmaz bütünlüğünden oluşur İdealite alanı, real yapıda görünür, yani bir başka deyişle yapıtın nesnel görünüşü, öznel içeriğin taşıyıcısıdır. Yaratma süreci, tinsel katmandan nesnel yapıya iniş ile başlar, hedefi bu ön-yapıdır. Sanat yapıtını algılayan özne ise, önce ön-yapıyla karşılaşır, sonra bu yapıda görünüşe ulaşan varlık katmanlarını önden arkaya doğru geçer Bu geçişte arka - yapı, gitgide artan bir biçimde ön -yapıyı belirler Bir katmanda düşünce ve anlamın görünebilmesi için, bir üst katmana ihtiyaç vardır Ama, üst katmanın görünüşe ulaşabilmesi de bir alt katmanın taşıyıcılığını gerektirir. İşte bu, sanat yapıtının dayandığı biçim yasasıdır. Estetik değer ne salt bir idealitede, soyut bir idede, ne de öznellikten kopuk mekanik bir biçimlendirmede ortaya çıkar. O, sanat yapıtının somut varlığında, iki bağlılaşık yapı unsurunun kopmaz birliğinde bulunur, görünüşe ulaşır.

Demek ki sanatsal yaratı, bir öznel derinlik, Ataol Behramoğlu'nun deyimiyle insanca sıcaklık, sahicilik, kendiliğindenlik gerektirdiği gibi, aynı zamanda bir biçim verme etkinliğidir Burada insan yaratıcılığının duyumsayan, sensitiv etkinliğinin yanında, ona başkalarınca algılanabilecek biçimsel düzenlemeyi kazandıran düşünsel yanı ortaya çıkar Yaratım sürecinde bu ikisi birbirini destekleyerek ürünü oluşturur

İşte ozanın görüşlerinde tam temeline oturmayan, sanatsal yaratının bütünselliğini bir yanıyla boşlukta bırakan yan burada beliriyor Düşündüklerini duyduklarını "ilk biçimleriyle" aktardığını, şiiri şiir yapan şeyin" kendiliğindenlik" olduğunu, oluşturma sürecinde "kimi kez kendisinin de tam bilincinde olamayabileceği" etkenlerin varlığını belirtmesi, amaç bu olmasa da, akla ister istemez "bilinemezcilik", "kendinde şey" gibi kavramları getiriyor Örneğin, kuramsal donanımını bir usta şairin görüşleriyle zenginleştirmek isteyen genç bir şiirsever, bu sözlerden salt duygu ve samimiyetle, dahası ilhamla şiir yazabileceği sonucunu çıkaramaz mı acaba? Oysa şu bir gerçek ki, günlük konuşma dilimiz bile iki sözcüğü - ah, of gibi ünlemler dışında - yan yana getirebilmek için zihinsel bir düzenleme gerektiriyor Ayrıca, şiirin bir üst kültürün ürünü olabilmesi için bilimle, felsefeyle ne denli içiçe olması gerektiğinden uzun uzadıya sözetmeye gerek duymuyorum. Sözcük oyunlarından oluşan mekanik bir şiir nasıl tinsel doluluktan yoksun ve anlamsızsa, insani düşünce süreci ile bağlarını koparmış, içeriğini tıpatıp yansıtmayan, sağın (exact) bir düzenlemeden yoksun şiir de kendinde kalıyor, görünüşe ulaşamıyor Başka türlü söylersek burada varlığı karşılamayan, yanıltıcı bir "görüntü" oluşuyor

Yalnız, bu konunun değinilmesi gereken şöyle bir yanı da var' İçeriğin algılanamaması, ozanın deyişiyle sahiciliğini duyumsatamaması her zaman yapısal yetersizlikten değil, bazen de verili kültürel değerleri, bildik aşınmış söylemleri aşmasından, yeniyi, gelişmeyi temsil etmesinden kaynaklanabiliyor Egemen söylemleri aşmak, bir üst kültürün ürünü olmak savındaki yapıtların genelde başına gelen de bu. İnsani kültür etkinliğinin, ölümünden 100 yıl sonra farkına varılan Johann Sebastian Bach gibi sayısız örnekle dolu olduğunu biliyoruz. İşte çoğunluğa dolaysız yoldan ulaşmanın, çok uzun tartışılabilecek böyle çetrefil bir yanı da var.

Biz şimdilik, buraya dek getirdiğimiz düşünsel genellemelerle yetinerek, onların ışığında ozanın son kitabına adını veren şiiri okuyalım;

SEVGİLİMSİN

Sevgilimsin, kim olduğunu düşünmeye vaktin
yok yapacak işleri düşünmekten
Kalabalığın içinde kalabalıktan biri
Gecenin içinde bir yıldız, yitip gitmiş çocukluk gibi
Sevgilimsin, ak dişlerini öpüyorum, aralarında bir
mısra gizli
Dün geceki tamamlanmamış sevişmeden

Sevgilimsin, boğuk aşkım, kanayan gençliğim
Uçuruyorum seni çocukluğuna doğru
Kanatların yoruluyor, ter içinde kalıyorsun
Gece yanıbaşımda bağırarak uyanıyorsun
Her sabah el sallıyorum metalle karışmana

Sevgilimsin, arasına bir kağıt koyup erteliyoruz aşkı
Otobüslerde ve trenlerde kaçamak yaşanan
Ve bedenlerimiz kana kana kanayamadan yan yana

Şiir, günlük hayatın koşuşturması içinde yaşanan, her şeyi sıradanlaştıran hayata karşı onda güzellikler var eden bir aşkı anlatıyor İlk izlenimde daha adın-

dan başlayarak - salt bir sevgi şiiri gibi görünmesine karşın, insanı değerleri, güzelduyuyu mekanikleştiren toplumsal yaşayışımıza yönelik bir tepki barındırıyor içinde. Burada hemen kişisel görüşümü aktarmak, **Sevgilimsin** şiirinin Ataol Behramoğlu'nun oturmuş deyişiyle oluşan oldukça güzel ve ustalıklı bir yapıt olduğunu belirtmek istiyorum. Duyarlığın imgeye dönüşümü, sonra onların birbirine eklenerek, birbirinde açılarak gelişimi, bu dokuyu destekleyen uyumlu ses bireşimleri, şiirin okundukça kendini yeniden yazacağının habercisi.

Bunları düşünürken, Sevgilimsin'in ve kitaptaki diğer şiirlerin şairin genel çizgisindeki yeri, geçmiş - bugün- gelecek ekseninde izlediği gelişim akla geliyor. Arka kapaktaki tanıtım yazısında buna ilişkin düşüncelere yer verilmiş, "Yoğun duygu birikimleri ve yeni biçim arayışlarının ürünleri olan bu şiirler, Behramoğlu'nun şiirinde yeni bir aşama oluşlarının yanı sıra, ozanın gelecekteki yönelişlerinin ipuçlarını da taşımaktadır " Kuşkusuz ozanın görüşlerini de yansıtan bu ifadelerden yola çıkarak, sözü edilen yeni biçim arayışlarının ne olduğu, belirtilen yeni aşamanın nasıl ve ne ölçüde gerçekleştiği üzerinde düşünmeye çalışalım.

Burada hemen belirtmeliyim ki, kendi biçim anlayışımla baktığımda Ataol Behramoğlu'nun bilinen sözdizimini, sözcükleri ifadeye dönüştürme, yani kodlama tarzını tümüyle aşan, hele hele yeni aşama denebilecek bir değişim saptayamıyorum, Burada insanın biçimden ne anladığı önemli tabii. Sanatsal biçim deyince ben, bir üründe kullanılan kanalın verilerini - yerine göre ses, renk, figür - kişisel bir üslupla yan yana getirince oluşan düzeni anlıyorum. Eşdeyişle biçimin kullanılan malzeme değil, onunla oluşturulan yapı olduğunu. İşte bu açıdan bakılınca Ataol Behramoğlu'nun bildik söyleminde niteliksel bir dönüşüm, yepyeni bir aşama olduğundan sözetmek güç. Ancak, biçim kavramının üst-kaplamı dışında, bir de alt anlamı var Bu anlam, yalnızca biçim öğelerini kapsıyor, yani şiirde kullanılan sözcük, kavram, deyim gibi unsurları. Buradan bakılınca, sözü geçen biçim arayışları, yeni aşama gibi ifadeler bu alt anlamda bir ölçüde yerine oturabiliyor Gerçekten de özellikle kitabın Sevgilimsin adını alan birinci bölümündeki şiirlerde bir takım yenilik arayışlarından sözedilebilir Örneğin okuduğumuz şiirde göze çarpan "metalle karışmak" türünden imgeler, sürekli değişim geçiren toplumsal hayatımızdaki yeni olguların sanatça yansıtma biçimi. Yine aynı bölümdeki "Yaz" şiiri de günümüz insanı için oldukça geçerli bir ruh durumunu, hayatın güzelliğiyle, mutsuzluk ve yalnızlık arasındaki gelgiti, bundan doğan bunaltıyı içsel bir konuşmada aktarıyor. Şiirin son dizeleri şöyle;

Yaz beni derin yatağına çekiyor
Ağlıyorum ve diriliyorum yeniden
Yaz bir ölüm uykusu ve bir gece dürtüsüdür
Serin yıldızlar kuşandığımız
Sözcükler derin sulara batıp çıkıyor
Yaz budur ve roman budur
Yaz beni yaralıyor

Buna benzer arayışları kitabın ikinci bölümü olan Kıbrıs Günlükleri'nde de yer yer algılıyoruz. Ancak son bölüm, yani Leningrad 1988 ile birlikte seçilen temaların da etkisiyle Bir Gün Mutlaka'daki Ataol Behramoğlu'yu tüm tanıdıklığıyla karşımızda buluyoruz. Buradan bir ornek;

UĞUR'A AĞIT DEĞİL, ÖVGÜ
Günümüzde insan olmanın
Çok ağır bedeli var
Ya parçası olacaksın alçaklığın
Ya seni parçalarlar
Oysa insan olmak
Çoğalabilmektir başkalarıyla
İnsansın, birinin canı yanarken
Senin de canın acıyorsa
Bir bombayla canına kıyılan
Çoğalmasını bilen biriydi
Daha az Uğur Mumcu'yduk dün
Daha çok Uğur Mumcu'yuz şimdi

Dünyaya yakın duyarlık ve düşüncelerle bakan insanların, acı veren bir olay karşısında ortak duygularını içten bir dille anlatıyor bu şiir İnsanı insan yapan, en insani duygulardan biri olan acı, geleceğe inananları, onun bilincine varmış olanları derinden yaralasa da umutsuzluk ve çöküş duygusu yerine, her şeye daha sıkı sarılarak çoğalmayı, ölenlerin bıraktığı yerden sürdürmeyi güçlendiriyor bir duygu olarak. Tabii bu somut pratiği değil, söylediğim gibi yalnızca bir duyguyu ifade ediyor

Bence bu anlatım, yani duygunun aktarım tarzı tüm yeni biçim arayışlarının dışında gerçekleşmiş. Ama hiç de eskimiş, dönemini kapatmış bir söylem gibi gelmiyor insana. Bir ölünün acısını paylaşan herkesi, o duygunun yaşandığı insani derinlikte buluşturabiliyor Bu anlamda şiirdeki biçim, içeriğini yansıtmış, işlevini gerçekleştirmiş oluyor Buradan şuna gelmek istiyorum. Daha önce de söylediğimiz gibi sanatsal biçim, belli bir içeriğin kendini kendisi olarak görünüşe çıkarmasıysa, yeni biçim arayışlarının içeriken bağımsız, salt kendinde bir anlam taşımadığı çıkıyor ortaya. Gelişen yaşam koşullarında, henüz kendini yeterince duyuramamış, dışsal bir ifade kazanamamış sayısız kavramın sıkıntısını yaşıyoruz. İşte yeni biçim arayışlarını gerektiren, kendisini görünür kılacak biçimler arayan kavramlar bunlardır bence. Şöyle kabaca değinirsek, günümüz insanının yaşadığı bir çok gerçeklik, örneğin geçim sıkıntısı, toplumsal adaletsizlik, iletişimsizlik ve bunaltı salt birer duygu olarak yeni biçimler gerektirmiyor Ama, neden ve nasıl bağıntılarıyla birlikte, tarihsel gelişim doğrultusunun, geleceğin dayattığı kaçınılmaz içeriğin bilincine varan ve bunun sıkıntısını duyan birey için aynı konuları bu içerikle diğer insana yansıtmak, eskimiş ve işlevsiz söylemleri aşan yeni bir biçim gerektiriyor Demek ki biçim kavramını kendi kendine değişim sürecine giren, bağımsız bir olgu değil, asıl değişenin yani içeriğin uygun bir aktarımı olarak anlamak zorundayız.

Şimdi bir sonuç değerlendirmesi yaparsak, Ataol Behramoğlu'nun girdiği yeni biçim arayışları, şiirinde öteden beri süregelen içeriğin aynı düzeyde devamı niteliğinde.. Ne içeriğini gölgeleyecek soyut girişimlere yöneliyor, ne de onu bir üst aşamada açımlayan niteliksel evrelere.. Ancak sanıyorum ki, taşıdığı farklı biçimlendirme kaygıları ve böylelikle gelişen süreç, yukarıda tanımladığımız ve şiirimizin gereksindiği daha yetkin ürünlerin oluşumunda, ozanın üstüne düşeni yapacağına bir gösterge oluşturabilir

Jakob Arjouni ve Gerçeğin Güncesi

Ali Özenç ÇAĞLAR

Jakob Arjouni'nin kitaplarına uzun süre ilgisiz kalmıştım. Hatta Almanya'da yayımlandığı sıra bir hayli fırtınalar koparmasına karşın bile alıp okumadım. **İyi ki Doğdun Türk** filmini de o yüzden izlememiştim zaten. Nedeni ise, gençliğimde dahi bir türlü sevemediğim polisiye filmlerine olan önyargımdı. Sanırım yapım gereğiydi bu. Ya da gelişen teknolojiyle birlikte çağı adım adım kara bir gölge gibi ardısıra takip eden Amerikan patentli "Rambo" kültürünün ürpertici tepkisiydi üzerimdeki. Sevgiyi katleden ürünlere "Sanat" denemez çünkü. Günümüzde Avrupa'yı kasıp kavuran seks, cinayet ve korku filmleri, giderek sağlıksız bir gençliğe damgasını vuruyordu işte. Bu filmler ırkçı saldırgan Neo Nazi grupların beslendiği başlıca kaynaklar oluyordu neredeyse. Tüm bunlardan sonra "Polisiye romanı okumaz, polisiye filmi seyredilmez diyordum. Değerli yazar Jakob Arjouni'nin **İyi ki Doğdun Türk** ve **Daha Çok Bira** romanlarını geç edinebildim, gecikmeli okuyabildim.

Romanlarıyla birlikte bay Arjouni'nin Kayankaya tiplemesini de aynı kuşkuyla karşılamıştım. Ancak kitapları okuduğumda burada yanıldığımı farkettim. Yazara haksızlık etmiştim demek. Oysa yapılacak en akıllıca iş, okuduktan sonra bir yargıya varmaktı. Bense tam tersini yapmıştım. O yüzden yazının başlığını koyarken, "Yoksa yine abartılı bir yaklaşım içinde miyim? diye, kendime sordum. Ama hayır, bu kez yanılmıyordum. Çünkü yazarın her iki romanı da günceli işliyordu. Öyleyse masa başında, lüks otel lobilerinde, pahalı içkiler yudumlayarak kurgulanmış romanlar değildi bunlar. Yaşanan gerçeğin güncesiydi adeta.

Jakob Arjouni, 1964 Frankfurt doğumlu. 1985'te yayımladığı **İyi ki Doğdun Türk** adlı romanı yayımlandığında, Almanya'da hemen edebiyat çevrelerinin, eleştirmenlerin ve basının dikkatini çekiyor Hatta onu, diğer usta polisiye yazarlarından R. Chandler ve D.Hammertt'le kıyaslayanlar bile oldu.

Kısa zamanda yurt içinde kitapları bir kaç baskı yapıyor. Başta Fransızca olmak üzere, diğer Avrupa dillerine de çevriliyor. Türkiye'de ise **"İyi ki Doğdun Türk"** Dilek Zaptçıoğlu'nun, **"Daha Çok Bira** İlknur Özdemir'in o güzel çevirileriyle 1993 yılında Can Yayınları tarafından yayınlanıyor.

İyi ki Doğdun Türk'ü okurken, sürekli satır aralarında önyargımı doğrulayacak tümceler aradım. Bir yazar da olsa, yabancı toplumu, hele hele Almanların % 60'ından fazlasının karşı olduğu Türkleri nasıl bir gözle görüyordu acaba; hangi "Uyumsuzluk"larını, nasıl bir söylemle anlatacak, o "Temiz- çağdaş Avrupalı" kimliğini nasıl ortaya koyacaktı. Okudukça duruluyordum Okudukça, içimi bir sevecenlik kaplıyordu. Farkında olmadan kaptırmıştım kendimi...

Kemal Kayankaya, romanda kendi kimliğini şöyle anlatıyordu: "Özel dedektifliğe başlayalı daha üç yıl olmuştu. Ama Türklüğüm doğuştandı. Babam Tarık Kayankaya ile annem Ülkü Kayankaya Ankaralıydılar. Annem bin dokuz yüz elli yedide, beni doğururken ölmüştü. Öldüğünde yirmi yedi yaşındaydı. Mesleği kaynakçı olan babam bir yıl sonra Almanya'ya gitmeye karar vermişti. Ailesi yoktu; annemin akrabaları ise babamı benim bilmediğim nedenlerden ötürü sevmezdi. Beni bırakacak kimse bulamadığı için yanına aldı. "Frankfurt'a gidip üç yıl belediyenin çöp kamyonlarında çalıştı ve sonunda bir posta kamyonetinin altında kaldı. Beni yetimler yurduna verdiler. (İyi ki Doğdun Türk/ s. 10)

Aynı satırların devamında, Kayankaya'yı bir Alman ailenin evlat edindiğini, liseyi bitirdikten sonra üniversiteye başladığını ancak öğrenimini yarıda bıraktığını ve sonuçta üç yıllık bir özeldedektiflik sınavından geçerek, bu işe başladığını öğreniyoruz. Kayankaya kendi deyimiyle, "Kısaca ben sapına kadar Alman bir çevrede büyüdüm" diyor. Türkçe bilmemesine karşın Kayankaya kendini Türklerden uzak tutmuyor. Hatta onlardan biri olarak görüyor. Yazar bu çizgiyi tutarlı bir şekilde romanın sonuna kadar götürüyor. Türk işçilerini, kitapta konu edilen esrarengiz cinayeti ve Ahmet Hamul ailesini duru bir dille anlatıyordu.

"Zillerin düğmeleri kopmuştu, deliklerinden kablo yumakları sarkıyordu. Kapıyı açtım. Koridor

loştu. Çocuk çişiyle kızarmış patates karışımı bir koku burun kemiğimi sızlattı... posta kutuları ya kırıktı, ya da bükülüp açılmışlardı. Anahtarlarını kaybetmiş olmalıydılar... Oda ışık saçıyordu, güneş üç büyük pencereden içeri dolmuştu. Duvarlarda vatan hasretini yansıtan resimler vardı. Farklı koşullar altında gelinse sevimli, ferah bir mekân sayılabilirdi." (**İyi ki Doğdun Türk** S.21.)

Jakob Arjouni, konuyu işlerken bir şey daha yapıyordu. Bu "Temiz" Alman toplumu içinde yabancıların nasıl savrulduklarını, kimvurduya gittiklerini, eroin, esrar, kadın ticareti gibi konularda nasıl kulanıldıklarını. Alman polis aparatının döndürülen bu kirli işlerde nasıl rol oynadığını sakıncasızca ortaya koyuyordu. Roman bir ölçüde, topluma yönelik eleştirel bir içerikte taşıyor. J. Arjouni'n gözlemlerindeki tutarlılık, onun usta yaklaşımlarıyla da bütünleşince, ortaya mükemmel bir yapıt çıkıyordu kuşkusuz. **İyi ki Doğdun Türk** aynı zamanda yeni Alman sinemasının ünlü kadın yönetmenlerinden Doris Dörrie tarafından "Happ Birthday Türke" adıyla sinemeya aktarıldı ve 1992 yılında gösterime girdi.

Yazarın 1987 yılında yayınladığı **Daha Çok Bira** isimli ikinci kitabı da bir önceki gibi aynı yankıyı gösterdi. Konu: "Ekonomi cephesinin dört üyesi, Rheinmain Boyaları İşletmesinin yönetim kurulu başkanını öldürmek suçundan yargılanmaktadır. Bu dört kişi, olay gecesi fabrikaya bombalı bir saldırı düzenlediklerini itiraf etmelerine karşın, cinayetle ilgili olmadığını ileri sürmektedirler. Tanıkların ifadelerine göre baskına beş kişi katılmıştır, ama beşinci kişiden hiçbir iz yoktur. Sanıkların avukatları beşinci kişiyi bulması için özel dedektif Kemal Kayankaya'yı görevlendirir... J. Arjouni, cinayet öyküleri anlatıyor, ama olayların nedenlerine, güç ve paranın yol açtığı yozlaşmaya da değiniyor ve bunu, eğlendirerek, müthiş bir kara mizahla yapıyor. Jakob Arjouni'nin Frankfurt'ta özel dedektiflik yapan Türk asıllı kahramanı Kemal Kayankaya'nın serüvenlerini anlatan kitapları daha şimdiden polisiye klasikleri arasına girdi, Almanya ve çevrildiği başka dillerde geniş okur kitlesinin büyük ilgisiyle karşılaştı." Asıl adı "Jakob Bothe" olan yazarın 1988'de kaleme aldığı **Garajlar** isimli bir de tiyatro oyunu var. İkinci tiyatro oyunu olan, **Nasıl Sınırdışı Ediyor** ise, Devlet Tiyatrosunca sahneye kondu.

Bu oyun yazara bir ödül kazandırıyor. J. Arjouni'nin en son romanı 1991 yılında yayımlanan **Bir Adam, Bir Cinayet'tir**. Tiyatro oyunlarının üçüncüsüyse, İkinci Dünya Savaşı sonrası bir SS subayının kimliğini alarak Yahudiliğini gizleyen bir adamın öyküsünü anlatıyor. Yazar bu oyunda, Almanya'nın birleşmesinden sonra patlak veren milliyetçi ve ırkçı eğilimlerle hesaplaşıyor."

Öğrenilmiş Bir Yalnızlık

nesimi

bırakın gitsin ibo'yu

benim gibi evinde

günboyu

sadece bir menekşe

beklemiyor onu

sadece öğrenilmiş bir yalnızlık

bu kentte bir kadın

-sırrımı sakla olur mu-

o menekşe gibi

kaç yıldır bekliyor beni

-unutmadan-

üstelik menekşe de onun hediyesi

Aydın ÖZTÜRK

Ders

Kadir YERCİ

yazarın işlevi, çetin görevlerle birliktedir.
O, tanımı gereği, günümüzün tarih yapıcılarına hizmet edemez;
yazar, bu tarihin konusu olanlara hizmet etmelidir.
Albert Camus*

İnsancıl' ın Temmuz 1995 sayısında, Kaan Arslanoğlu'nun bir yazısı var. Bu yazıda, başkaları ile birlikte, benim de adım geçiyor. K.A., İnsancıl' ın Mart 1995 sayısında "Öldürmek Üzerine" başlığı ile yer alan ve gerçekte, bir konferansımın bant çözümü olan metindeki bir yargıyı ele alarak, birtakım değerlendirmelerde bulunuyor.

O yargı şudur: "Psikiyatri, egemen ideolojinin bir aracıdır. Bu işlevini de, bilim olmadığı halde bilim kisvesi altında yapıyor."

Önce, tartışmanın taraflarına bakalım: Kaan Arslanoğlu, psikiyatrist; Kadir Yerci ise değil! Bunun şöyle bir sonucu oluyor: Bazı okur (lar), K.A.'ya mektup yazıp, bu yargıya yanıt vermesini ondan istiyorlar (mış). Neden bir başkasından, hatta bu yargıda bulunandan bu konuda düşündüklerini yazmasını istemiyorlar da, K.A.'dan istiyorlar? Çünkü, psikiyatriyi psikiyatristler bilir (!) Hem, -o okuru her kim ise- o, hem de K.A., bu varsayıma yaslanarak, yanıt haklarını (!) kullanıyorlar.

Dışarıdan biri psikiyatri hakkında bir yargıda bulunacaksa, demek ki, okullar aracılığı ile öğrenmediği psikiyatriyi öğrenmesi gerekiyor! Yani, psikiyatri dersi çalışması gerekiyor! Bu dersi çalışıp çalışmadığı yargısını kim verebilir? Elbette bir psikiyatrist (!) Yani, ne oluyor? Psikiyatrist, dışarıdan ders çalışarak, psikiyatri hakkında söz söyleyen kişiyi yargılayacak yargı otoritesi oluyor. K.A., halk sözlerini pek seviyor; birini de biz söyleyelim: "Davacı dahi savcı ve dahi kadı; derler mi o mahkemenin hükmüne adalet!"

Yalnız ilginç bir durum var: Psikiyatrist olan K.A., içeriden yani psikiyatri ile ilgili durumu tam söylemiyor. Ya bilmediği için söyleyemiyor; ya da bildiği halde gizliyor (K.A.'nın yazı başlığı: "Dürüstlük.. Dürüstlük.. Dürüstlük..") Yani, K.A.'nın yazısını okuyanlar, benim tartışma yaratan yargımı destekleyici desteklemek ne kelime, doğrudan oradan doğan örneklerin psikiyatride olmadığını düşünecekler. Gerçek ise, hiç de böyle değildir: Thomas S. Szasz adlı, Macar asıllı Amerikalı bir psikiyatristin hemen tüm yapıtları, benim yargımı destekleyen yapıtlardır; adları dahi öyle: Akıl Hastalığı Söylencesi, Deliliğin İnşası, vb. (Deliliğin İnşası, 1995 yılında, benim çevirimle Türkçede yayınlanacaktır. İnsancıl'ın elinizdeki sayısında, bu yapıtın bir bölümü, -derginin, eşcinsellik tartışmalarına bir katkı sağlaması amacıyla- yayınlanmaktadır).

Öte yandan, Gündüz Vassaf adlı bir Türk psikiyatristini K.A. herhalde biliyordur. Gündüz Vassaf'ın, Türk okuru ilgilenmez düşüncesiyle İngilizce yazdığı, daha sonra ve bir başkasının çevirisiyle Türkçe yayınlanan Cehenneme Övgü adlı kitabı, baştan sona, psikiyatriye bir reddiyedir. Yine, ayni Gündüz Vassaf, psikiyatri mesleğini, egemen ideolojinin bir aracı olduğu için bırakmıştır. (Kendisiyle yapılan söyleşi, İktisat dergisinde yer almıştır. Meraklısı, bulup okuyabilir.)

Szasz'ın Deliliğin İnşası adlı kitabının önsözünü aşağıda, çerçeve yazı olarak veriyorum. K.A.'ya ve konu üzerinde düşünecek herkese, psikiyatriyi gerçek yerine oturtmada yarar sağlar umudunu koruyorum.

K.A.'nın yazısındaki en önemli yanlış, yaptığı uslamlama ve verdiği örneklerden de anlaşılıyor ki, bilim anlayışındadır. K.A., bilimi, mutlaklar alanı olarak algılamaktadır. Dolayısıyla da, herhangi bir disiplindeki çalışmalara karşı olmayı, mutlak karşıtlığı olarak algılamaktadır. Bilimi, bir mutlaklar alanı gören anlayış, naif bir görüştür. Bilim çokça sanıldığı-

nın tersine kesinlikler alanı değildir. (Şimdi soralım: Kadir-i mutlak, dinsel bir kavram olduğuna göre, K.A., beni oturtmak istediği metafizik çerçeveye "cuk oturmuyor mu"?) Niçin değildir? Çünkü, bilim, modeller alanıdır. Batlamyus gökbiliminden Kopernik gökbilimine geçiş, bilgisine erişilen mutlakların sayısındaki bir artış değil, elemanları ve elemanlararası ilişkileri değişen bir modelin değişimidir. Birazcık bilim koklamış bir kişi, yanlılık ve karşı olmaklığın nesnesinin model olduğunu bilir.

Zorunlu olarak, ideolojiyle çalışması gereken yalnızca toplumsal bilimlerde değil, doğal bilimlerde de- bilim adamının, bu ideolojik etkinlik içindeki gerçek yerini saptamaktır önemli olan. Yoksa, onu ideolojiden koparıp, katıksız bir bilim çabasının ardında olmak ya da, bilimin ideolojiyle ilişkisini, yalnızca kullanım biçiminde aramak değil. Böyle bir -boşunaçabanın geleceği sonucu, görkemli bir biçimde gösteren Türk Edebiyatındaki -sanırım- tek örnek, Nazım Hikmet'in Kafatası adlı oyunudur. 1932'de oynanan oyunu, oynanışının üçüncü gecesi yasaklayanlar, elbette, bilimin katıksızlığının (!) bozulmasını istememişlerdir. Madem ki, adı geçtiği yerde, derin bir huşu uyandırıyor bilim kavramı, o halde onu, "asude bahar ülkesinin nadide gülü" olarak dokunulmaz bir noktada tutmalıdırlar!

Eh, artık anlaşılmış olmalıdır ki, ben, psikiyatriyi öteki bilimlerden ayırıp başka bir yere koymuyorum. Psikiyatriye yönelttiğim ve yöneltilebilecek eleştiriler, farklı düzeylerde bütün bilimler için sözkonusudur. Ama, psikiyatrinin gerçekten ayrılabilir bir yanı var: Çünkü, insanı en zayıf anında yakalıyor'!

Psikiyatrist olması, hatta pek öğrenim görmüş olması da gerekmeyen, ancak beynini safsatalara karşı dikkatli tutmayı becerebilen bir kişi, en azından K.A.'nın hiç kuşkulanmadığı- şu soruyu soracaktır: Nasıl oluyor da, Dünya Sağlık Günü'nde, konunun uzmanı (!) altı kişi, daha sağlık nedir, bunun üzerinde anlaşamıyor ve o uzmanlardan birinden şu vahim tanım gelebiliyor: Kişinin yetenekleri ve seçenekleri elverdiği halde, geri duruyorsa (yani bir çamura göbeğinden dalmıyorsa) o kişi sağlıksızdır?

K.A., bir meslek fetişizmi içindedir. Bu fetişizm, onu, tartışma konusu her ne olursa olsun, kendini savunmaya dönüştürecektir. Bu fetişizm, K.A.'yı parçalı (eklektik) bir dünya görüşüne götürmektedir. Yani, kendisinde -özgül sentezin nedenini, nasılını, sonucunu açıklama gereği duyulmadan- bir yamalı bohça dünya görüşü ortaya çıkarır. Ayni nedenle, K.A., hem, "üstelik geneli bilmeden özeli kavrama olasılığına ne ölçüde bel bağlanabilir," (Kaan Arslanaoğlu, Yanılmanın Gerçekliği, s. 71) der, hem bu yamalı bohça halini sergiler.

Dolayısıyla, K.A.nın bana yönelttiği eleştirileri, yalnızca ve yalnızca K.A.'nın bugüne kadar yazdıklarına başvurarak çürütme olanağı vardır. Burada, onun parçalı dünya görüşüne değinmekle yetiniyorum.

Ben, kendi öğrenim dalım olan iktisadın, öğreticilerince hiç bilinmediğini* yakından görmüş birisiyim. Bu kadarı dahi, diğer disiplinlerin profesyonelleri hakkında kuşku duymam için yeterli değil midir! * Meraklısı, bu bilgisizliğin evrensel olduğunu vurguladığım şu yazıma da bakabilir: "Nobel Ödülü ve Oyun," Cumhuriyet, 16 Şubat 1995.

Yazısı boyunca hep sorduğu bir noktaya da değinelim: "Deli"ye müdahale edilip edilmemesi değildir konu, müdahalenin niteliği, ne adına yapıldığı ve ideolojik karakteridir. Ama, K.A.'nın hiç de böyle bir problematiğinin olmadığı sorduğu şu sorudan da belli oluyor: "Eğer yardım etme olanağınız varsa, ayağı kırılmış bir köpeği yardım istemedi diye kendi haline bırakabilir misiniz?" (nesneye dikkat!)

K.A.'nın bütün yazdıklarının bir özelliği var: Ele aldığı konuyu sınırlayamamak gibi. İnsancıl' da yayınlanan hiçbir yazısı çerçevelenmiş değil. Konu, hele bilimsel bir konu olduğunda, ilk yapılması gereken çerçevedir. Bu çerçeve, rafine bir ele alışta, ister istemez -açık ya da örtülü, bilinçli ya da bilinçsiz- bir model olur. Yazarın söylediklerinin bir mantıksal bütünlük gösterdiği bir model olur. İşte o zaman da, K.A., "Psikiyatri, egemen ideolojinin aracıdır," yollu benim -ya da başkasının- bir yargısını eleştirmeye kalktığında kendi modelini ortaya koymuş olur. K.A., şu an, bundan yoksundur. Seçtiği çizgide -ve üsluptaherşeyi söylemek -ama hiçbir şey söylememekhep mümkündür.

Ben de bu toplum okullarından mezun değil miyimşim! Evet, öyle! Ama formasyonum, o okulların vermek istedikleri formasyonun tam karşısında duruyor. Yani o okulların programlarıyla benim pek ilgim yok! Ayrıca, bu soru, K.A.'nın, süje merkezli dünya görüşüne ne denli uygun düşerse düşsün, bana hiç anlamlı görünmüyor.

Burada, K.A.'yı yalnızca içeriden varolan durumla yanyana koydum. Genel bir saptamadır ki, doğru algılama ve çözümleme, kişinin, bir ayağını dışarıya koyarak yaptığı/yapacak olduğudur. Bunun anlamı, bilim yöntemi tartışmalarıdır. Buradaki sözlerimizin böyle bir rezervasyonu da elbette vardır.

Bazı kişilerin, karaciğer ya da böbrek hastalığından acı çekmeleri gibi, bazılarının da, zihin ve kişilik hastalıklarından acı çektiklerine ilişkin pek yaygın bir inanç vardır; böyle bir akıl hastalığına tutulan kişiler, tutulmayanlara göre psikolojik ve toplumsal olarak daha aşağıdırlar, "çıkarlarını gözetmede" yetenekleri yetersiz kabul edildiğinden, onlara dayatılan iradelerine aykırı müdahaleleri ya da akıl hastanesine kapatılmayı gerektirse bile, akıl hastaları, aileleri ya da devlet adına tedavi görmelidirler Kavramları, inançları ve uygulamaları birbirine karıştıran bütün bu sistemin, yanlış ve ahlak dışı olduğunu düşünüyorum. Daha önceki, Akıl Hastalığı Söylencesi (The Myth of Mental Illness) adlı yapıtımda, akıl hastalığı kavramının niçin ve nasıl hatalı ve aldatıcı olduğunu göstermeye çalışmıştım Bu çalışmada ise, bu kavrama dayanan ahlaki inanç ve toplumsal düzenlemelerin, ahlak dışı bir hoşgörüsüzlük ideolojisini nasıl ve niçin belirlediğini göstermeye çalışacağım. Daha özel olarak, büyücülük inancı ve cadılara yapılan zulüm ile akıl hastalığı inancı ve akıl hastalarına yapılan zulümle karşılaştıracağım

Akıl sağlığı ve hastalığı ideolojisi, açık seçik ve

ısrarlı bir ahlak gereksinimine hizmet eder Hekimin klasik otoritesinin kaynağı, zarar gören hastaları, onların izni ve yine onların çıkarları uğruna tedavi etmek olduğundan bireylerin, onların izni olmadan ve onların çıkarlarına ters olarak "tedavi edildiği" durumları açıklamak ve meşrulaştırmak gerekmektedir Delilik ya da akıl hastalığı kavramı, bu gereksinimi karşılamaktadır. bu kavram, toplumun "sağlıklı" üyelerine, "deli" olarak kategorize edebilecekleri hemcinslerini bulur bulmaz onları tedavi etme imkanını verir Deliyi, kişisel çıkarına neyin uyduğunu yargılama hakkından yoksun ederek, insanlar, özellikle, delilik üzerine tıbbi ve hukuki uzman olan psikiyatristler ve yargıçlar- kendilerini, diyaloğun düzeltici etkisinden yoksun bırakmışlardır Sözümona deli, hasta olmadığında boş yere ayak direr; "kabul etmede" gösterdiği yetersizlik, hastalığının ayırıcı özelliği gibi görülür İşkence ve hastaneye kapatılma biçimlerindeki tedaviyi boşuna reddeder, psikiyatri otoritesine karşı durması, onun hastalığının daha ileri bir işareti olarak görülür Öteki' nin deli kabul edilerek, tıbbi bu reddini, biz, günümüzün anlambilimsel ve teknik giysisiyle ancak sapkın kabul edilerek yapılan ilk dinsel redden de pek değişmemiş olarak alt düzeyde görüyoruz.

Mesihçi Hıristiyanlık ve bugünün mesihçi Psikiyatrisi gibi, iyi çerçevelenmiş ideolojiler, şüphesiz kolayca yanlışlanamaz. İdeolojinin temel öncülleri bir kez kabul edildiğinde, yeni gözlemler onların yansımasından çıkarılabilir ve sözcük dağarcığına katılabilir Yeni gözlem, inanç sistemini sarsamazken, ideolojinin yarattığı yeni "olgular," ona hep ek destekler sağlama sonucunu verir Bu, geçmişte, büyücülük inancıyla, bu inanca uygun, cadıların buiunmasında doğru olduğu gibi, günümüzün akıl hastalığı inancıyla, buna uygun akıl hastalarının bulunmasında da doğrudur

Ne yazık ki, eskinin hatalarını görmek, çağdaşlarımızın hatalarını görmeye göre daha kolaydır Hepimiz biliyoruz ki, cadı diye birileri yoktur; ne var ki, hepsi topu birkaç yüzyıl önce, en büyük ve en soylu kafalar, onların varolduklarına derinden inanmışlardı. Öyleyse, benzer biçimde, akıl hastalığına inancımızın yanlış bir inanç olması mümkün müdür Yine, bu kavrama dayanan uygulamalarımız, benzer biçimde, kişisel saygınlık ve siyasal serbestliğin yıkıcıları mıdırlar?

Bunlar değersiz ya da önemsiz sorunlar değildir Yalnızca, akıl hastası damgası vurulmuş milyonlarca Amerikalının yazgısı değil, dolaylı olarak hepimizin yazgısı bu sorulara verilecek cevaplara bağlıdır. Çünkü, defalarca söylendiği gibi, bir kişiye karşı yapılan adaletsizlik -özellikle özgür olma arzusundaki bir toplumda- herkese karşı yapılmış demektir Bana göre, Amerikalıların -ruhsal mutluluk anlamında- "akıl sağlığı," sloganlarla, ilaçlarla, toplum akıl sağlığı merkezleriyle ve hatta "akıl hastalığına" savaşa haracanan milyonlarca dolarla düzeltilemez. Psikiyatrinin temel problemi her zaman ve bugün hep şiddet olmuştur "Delinin tehdit edici ve korkutucu şiddeti ile ona karşı toplumun ve psikiyatristin karşı şiddeti. Sonuç, "akıl hastası" olarak damgalanan yurttaşa insanlık dışı işlem yapılması, baskı ve zulümdür Bu böyleyse, John Stuart Mill'in şu uyarısını daha çok dikkate almalıyız: " kurbanı celladın gücüne terketmekle tutarlı olarak, vahşetin gerçek bir denetiminin olabileceği varsayımı akla ve deneyime aykırıdır " "Akıl hastalığı" problemini çözmede en iyi ve gerçekten tek umut, Kurumsal Psikiyatri'nin gücünün -artırılması değil- zayıflatılmasıdır * Yalnızca, bu özgül kurum ortadan kaldırıldığında, baskısız psikoterapinin ahlak güçleri serbest bırakılmış olacaktır Ancak, o zaman, kurumsal bağlılıklar ve toplumsal tabularla kırılan yaratıcı insan diyaloğu olarak, bireye, yalnızca güdülerin zorlamalarını aşmada değil, söylencenin zorlamalarını aşmada da kendini yükseltme savaşımında yardımı yükümlenen Sözleşmeli Psikiyatrının** potansiyeli ortaya konmuş olacaktır

Özetle, bu kitap, Kurumsal Psikiyatrinin -Hıristiyan dinbilimindeki kuramsal köklerinden, tıp retoriğine giren ve polis gücüyle desteklenen günümüzdeki uygulamalarına kadar gelen- tarihi üzerinedir İnsanoğlunun kendi tarihini anlaması, belki hiçbir zaman bugünkü kadar önemli olmamıştır Çünkü, Collingwood'un bize hatırlattığı gibi, tarih, "insanın kendine ait bilgisi 'için' gereklidir Kendinizi tanımak demek, ne yapabileceğinizi bilmek demektir; hiçkimse, gayret göstermeden neler yapabileceğini bilemez, insanın ne yapabileceği konusundaki tek ipucu, daha önce yaptıklarıdır Bu bakımdan, tarihin değeri, bize, insanın

* Kurumsal Psikiyatri ile kastettiğim, kişiler üzerine başkalarının dayattığı müdahalelerdir Bu müdahalelerin karakteristiği müşteri ya da "hasta"nın, uzmanla ilişkisinde, denetimi tümüyle yitirmesidir Kurumsal Psikiyatrinin paradigma hizmeti, akıl hastanesine gönülsüz yatırmaktır Daha ayrıntılı tartışma, elinizdeki kitabın Giriş bölümündedir

** Sözleşmeli Psikiyatri ile kastettiğim, genellikle, kişilerin kendi acı ve zorluklarının yönlendirmesiyle kabul ettikleri psikiyatrik müdahalelerdir Böyle müdahalelerin karakteristiği, müşteri ya da "hasta"nın, uzmanla ilişkilerinde, denetimi tümüyle elinde tutmasıdır Sözleşmeli Psikiyatrinin paradigma hizmeti özerk psikoterapidir Daha ayrıntılı tartışma, Giriş bölümündedir yaptıklarını, dolayısıyla insanı öğretmesidir " İnsanın yaptıklarını ve yapmayı sürdürdüklerini hemcinsine yardım adına göstererek, insanın olduğu, nerede baskı kurduğuyla ilgili anlayışımıza katkıda bulunmayı umuyorum, bununla birlikte, tam meşruluk kazandırılmış ve kendine tapan bir retorik onu yönetir ve onun olabileceği şey, Ötekini denetlemenin yerine özdenetimi geçiren bir kişi olmaktı

Bu kitap, okuyucuda, zihninin açık oluşu dışında özel bir yetenek ya da eğitimi gerektirmemektedir Ancak, bir şey daha gereklidir ki, o da, okuyucunun, Samuel Johnson'un "cehenneme giden yol, iyiniyet taşlarıyla döşelidir" sözünü ciddilikle düşünmesi ve bunu ideolojiye, retoriğe ve çağımızın siyasal örgütlülük karakteristiği olan Terapi Devleti'nin ritüellerine bilinçle uygulamasıdır

Thomas S. Szasz

Eleştirel Gerçekçi Bir Sinemacının Rahatsızlığı: Hazır Giyim

Sedat YILMAZ

Eleştirel gerçekçi sanatçı, kapitalist sistemin bazı özelliklerini beğenmez. Rahatsızdır. Bu, bazen tamamen beğenmeme de olabilir Eleştirel gerçekçi, sistemi eleştirmesiyle sistemden yana değilmiş gibi görünür. Ama onun sisteme karşı olması, sadece itiraz etme şeklindedir. Onu değiştirme, dönüştürme kaygısı yoktur "Bu yaptığın iyi değil" der, ama, "bunu şöyle yapmalısın", demez. Yani eleştirel gerçekçi, adından da anlaşıldığı gibi eleştireldir, alternatif değil. Eleştirdiği şeyin, alternatifini ortaya koymak onun sorunu değildir. Ya da eğer bir çözüm üretecekse, aslında bu çözümsüzlük olacaktır.

Bu yazıda üzerinde duracağım, -bana göre eleştirel gerçekçi olan- sinemacı Robert Altman. Sanatıyla ne yapmak istediğini şöyle anlatıyor. "Ben yalnızca ortada olanları göstermek istiyorum. Doğru olanları ya da olması gerekenleri göstermek değil amacım." (bir sinema salonun film için hazırladığı tanıtım broşüründen) Bu, sadece Altman'a özgü değil, eleştirel gerçekçilerin tipik sanat anlayışıdır. R. Altman 1992'de çektiği "Oyuncu" adlı filmde Hollywood film piyasasını kıyasıya eleştiriyor. Filmin yapımcısı olan şirket, Altman'ın eleştirdiği ve "yedi kızkardeş"(seven sisters) adıyla anılan yedi büyük film şirketinden biridir. Tam da eleştirel gerçekçiliğe uygun bir durumdur bu: eleştirilen şeye göbekten bağlı olmak.

Eleştirel gerçekçi her ne kadar muhalif, değiştirici dönüştürücü olmasa da, onun ortaya çıkardığı gerçeklikler bizim işimize yarar. Çünkü eleştirel gerçekçilerin genellikle ayaklarını bastıkları toprak, burjuvazinin saflarıdır. Dolayısıyla ele aldıkları konulara içerden baktıkları için, bizim dışarıdan bakarak fark edemeyeceğimiz önemli ayrıntıları açığa çıkarırlar. Eleştirel gerçekçiler, bize, burjuvaziyi karşı kullanabileceğimiz bir cephane sağlarlar. Ama bu cephaneyi, kendileri asla burjuvaziye karşı kullanmazlar. Hatta ürettikleri cephaneyi, bizim, çıkarlarının bağlı olduğu sınıfa karşı kullanmamızı pek hoş karşılamazlar. "Ben bunları demek istememiştim, sen kötü niyetli sonuçlar çıkarıyorsun", diyebilirler. Ama eleştirel gerçekçinin söylemek istemediği şeyleri, biz, onun eserinden çıkarabiliriz. Çünkü o rahatsız olduğu bir gerçekliği ortaya koymakla kendini sorumlu tutar. O gerçeklikten farklı sonuçlar çıkarmak bizim elimizdedir. Lucien Goldmann bu konuda şunları söylüyor. "Bir yapıtın açıklanmasında yazarın yaşamöyküsü, yapıtın anlaşılmasında temel bir öğe değildir; yazarın düşünce ve niyetlerinin bilinmesi de bu yapıtın anlaşılmasında temel bir öğe olamaz. Yapıt, önemli bir yapıt olduğu ölçüde, kendi gücüyle yaşar ve anlaşılır, ve çeşitli toplumsal sınıfların düşüncelerinin çözümlenmesiyle de doğrudan doğruya açıklanabilir " (Türk Dili, Eleştiri Özel Sayısı II, Mart 1971, s. 532)

Bir eleştirel gerçekçinin eserine, onun içerden baktığı gözle değil de, sömürülen sınıfların gözüyle baktığımızda, doğal olarak eleştirel gerçekçinin anlatmak istediğinden farklı sonuçlar çıkarırız. Hakikate en yakın değerlendirme, toplumsal ilişkileri gözönüne alınarak yapılan değerlendirme olacaktır Çünkü sanat eseri, bir sanatçının kendi bireysel yetilerinin, özelliklerinin dışavurumundan çok, toplumsal ilişkilerin o sanatçıda açığa çıkmış halidir

Robert Altman'ın yeni filminin adı Hazır Giyim(Ready to Wear). Filmin konusu ve olayların geçtiği mekan, Paris'in moda dünyası. Filmde, alışılagelmiş olan zincir gibi ardarda sıralanan olaylar dizisi yok. Küçük küçük yan olaylarla beslenmiş bir durum filmidir Hazır Giyim. Filmin çok gürültülü, karmaşık, hareketli atmosferi hem moda dünyasının atmosferine hem de R. Altman filmlerine özgü kaotik atmosfere uygun düşüyor O yıl neyin moda olacağını belirleyecek defileler dizisi yapılacaktır Filmin başında Moda Konseyi Başkanı garip bir şekilde -yediği jambonlu sandeviç boğazına takılır ve- ölür Bu garip ölümün suçu Rusya'dan gelen, filmin en olmadık sahnelerinde görünen Marcello Mastroianni'nin üzerine kalır. Ünlü modacılar kreasyonlarını sergilemek için biraraya gelmişlerdir Hani Moda Konseyi Başkanı'nın ölmesi kimsenin umrunda değildir Başkanın karısı rolündeki Sophia Loren -dışarıya ve kameralara karşı üzüntülü görünse de- bu ölüme sevinmiştir Ölen başkanı kimse sevmemektedir. Hatta Başkan'ın gizli aşkı olan kadın bile ondan nefret etmektedir Bu durum, sadece ölen Başkan'a özgü değildir İnsanlar arasında sevgiye ve dostluğa dayanan ilişkiler yoktur. Onun yerine, çıkarların belirlediği ilişkiler vardır Paris'in moda dünyasında.

Robert Altman'ın filmde ortaya koyduğu temel sorun, "neden çıplaklığımızı örtüyoruz"dur Sistemle bir sorunu yoktur onun. O, insanların neden giyindiklerini sorgulamaya çalışıyor Altman, filmdeki Çinli şoförün ağzından şöyle konuşuyor: "Benim için bütün beyazlar birbirine benziyor Onları elbiselerinden tanıyorum." Elbiseler insanları birbirinden ayırmaya yarıyor Ama

bu ayrım, kişiler arası bir ayrımın yanısıra, hatta daha fazla sınıfsal bir ayrımdır

Yönetenle yönetilen ayrımı ortaya çıktığından bu yana, yöneten kendi toplumsal statüsünü sürekli görünür kılmak için her türlü görünüşünü yönetilenlerinkinden farklılaştırmıştır Afrikalı bazı kabilelerde, yönetici olan aile üyeleri vücudlarına diğer kabile üyelerinden farklı renkte boyalar sürermiş Bu, onların ayrıcalıklı olduğunun gözle görünür bir farklılığıdır Sıradan kabile üyelerinin o boyaları vücutlarına sürmelerini engelleyen kabile normları vardır Bugün bir emekçi çocuğunun Levi's giymesini engelleyen kurallar olmasa da, emekçinin alım gücü çocuğunun o pantolonu giymesine yetmez. Pahalı markalar giyenler, sadece modaya uygun giyinmekle kalmazlar, aynı zamanda da toplumsal konumlarına uygun giyinmiş olurlar

Filmde görünen ilk defile, köpeklerin defilesidir. Elbise giydirilmiş köpeklerin hali çok komiktir Elbiseler içindeki köpeklerin komikliğini ve saçmalığını filmin başında göstererek, seyirciyi şartlandırmaya çalışılır. R. Altman, köpekler defilesi ile insanlar dünyasına gönderme yapıyor; neden giyiniyoruz, giyinmemiz köpeklerin giyinmesi kadar saçma değil mi? Bu sorusunu yönetmen, filmin sonunda iyice açığa çıkartıyor.

Filmin kaotik havasının nedenlerinden biri de, seyirciye televizyon seyrediyormuş hissi vermek. Bunun için sürekli röportaj yapan girişken televizyon sunucusu Kim Bassinger sayesinde filmde bir haber programı havası da yaratılmış. Böylece seyirci, sadece televizyondan ve gazetelerden tanıdığı "büyük" ünlüleri, kameraya karşı konuştuktan birkaç sahne sonra (süzgeçten geçirilmiş olsa da) gerçek hayatlarındaki çirkinlikleriyle görür İki farklı gerçeklik ardarda gösterilerek, medyanın yarattığı sahte imajların asıl yüzleri etkileyici bir şekilde ortaya konuyor

Bütün bu kirli ilişkilerin arasında olumlu olarak sunulan üç karakter var Moda muhabiri Julia Roberts ve yanlışlıkla defilelere gönderilen spor muhabiri Tim Robins ve filmde olumlu karakterlerdir. Oteldeki tek boş odayı paylaşmak zorunda kalırlar Daha doğrusu sıkışır kalırlar otel odasına. Çünkü ikisi de bavullarını kaybetmiş üzerlerindeki elbiselerini de temizleyiciye göndermek zorunda kalmışlardır Bir Amerikan filminden beklendiği gibi, birbirlerine aşık olurlar. Ama bu çiftin ilişkileri, filmdeki diğer ilişkilerin en iyisidir Çünkü üzerlerinde elbise yoktur! R. Altman, gerçekten de bu çiftin olumlu olmasının tek nedenini elbiselerin sahte dünyasından kurtulmalarına! bağlıyor Elbiseleri gelince de ilişkileri biter Tekrar elbiselerin dünyasına girilmiştir artık. İnsanlardaki çürümenin, yozlaşmanın nedenini elbiselere bağlamayı, ancak pusulasını şaşırmış bir eleştirel gerçekçi yapabilir

Üçüncü olumlu karakter, Anouk Aimee'nin canlandırdığı moda evi sahibesi karakteridir Modadan hiç anlamayan Teksaslı zengin bir kovboy çizmesi üreticisi ile ortaklığa yanaşmaması bir başkaldırı gibi gösterilmiş. R. Altman'ın modaya karşı olması, aynı zamanda da bir modacıyı olumlu karakter olarak göstermesi çelişki gibi görünüyor Tişörtünde Che resmi olan "under ground takılan" modacı ve "postmodern takılan" eşcinsel modacının yanında, Anouk Aimee Fransa'nın köklü burjuvazisini temsil ediyor Hala bazı güzel değerlerin taşıyıcısı olarak burjuvazi gösteriliyor. Üstelik Anouk Aimee herkesin merakla beklediği defilesini protestoya dönüştürmesi Altman'ın onu diğer modacılardan ayırma çabasının göstergesidir Defileye mankenler çıplak çıkar. Üzerlerinde bir mendil dahi yoktur Defilenin olmazsa olmaz koşulu elbise ya da takı gibi bir şey yoktur. O halde mankenler neyi sergiliyorlar? Doğallığı. R. Altman modanın da ötesinde giyinmeyi sorguluyor Filmin sonuna kadar sevimli görünmeye çalışan televizyon sunucusu, artık dayanamaz, burada patlar Moda denilen şeyin ne olduğunu anlamaya çalışmış, ama bir türlü bu saçmalığı anlayamamıştır Çıplak defile, bardağı taşıran son damla olmuştur Filmde moda, yüksek sınıftan bir avuç insandan başka kimsenin ulaşamayacağı giysiler ve konum olarak gösteriliyor Kimsenin sokakta giyemeyeceği ucube, garabet giysileri kim ne diye hazırlar? Televizyon sunucusu için bu anlaşılmazdır Sosyeteyi ilgilendiren modanın dışında, bir de kitlesel olan moda var. Yığınların nasıl giyineceğini belirleyen kitlesel olan moda. Filmde sadece birinci tür moda söz konusudur.

Eleştirel gerçekçi Altman, Oyuncu filminde sadece olanı göstermekle yetinirken, Hazır Giyim'de olanı göstermenin yanında çözümde öneriyor Doğal olun Doğallığı engelleyenlerin başında elbiseler geliyor Bu yüzden doğal olmak için elbiselerden kurtulmak gerekiyor. Yani çıplak olun. Altman aslında çözümsüzlük öneriyor

Bu sorunu incelerken, öncelikle sorunun özünün elbiseler olmadığı bilmek gerekiyor. Altman'ın yaptığının tersine, elbiseler değil moda veya tüketim ideolojisinin üzerinde durmak, işin özüne yaklaşmamıza sağlayacaktır. Yönetmen, moda ile giyinmeyi aynı şeylermiş gibi kabul ediyor Halbuki zorunlu bir ihtiyaç olan giyinmek ile yapay ihtiyaçlara dayanan moda farklı şeylerdir Moda sadece giysi demek değildir Bir yaşam tarzı olan moda, saç kesiminden müziğe, konuşma şeklinden düşünceye kadar her şey, hayatın her alanı modanın da alanıdır Moda, kapitalist tüketim ideolojisinin ürünüdür.

Psikiyatrinin Günahkeçisi Modeli: Eşcinsel(*)

Thomas S. SZASZ
Çev. Kadir YERCİ

Toplum, bir katili, eşcinselden daha kolay kabul eder
-Abby Mann 1

Laik toplumumuz, eşcinsellikten, atalarımızın dinbilimsel toplumlarının sapkınlıktan korktuğu tarz ve yoğunlukta korkmaktadır Bu hoşnutsuzluğun niteliği ve boyutu, eşcinselliğin hem suç hem de hastalık olarak düşünülmesiyle ortaya konmaktadır 2

Yasal tanımına göre, her eşcinsel davranış, "cinsel suç"tur. Bu bakımdan eşcinsel, cinsel psikopat yasaları denen cezalarla karşılaşır ve bir akıl hastalığı kurumunda ya da "cinsel suçlar" bakımından özel bir uygulamadaki belirsiz bir mahkumluğa hükmedilebilir. Bu ceza, eşcinsellerin yalnızca çok küçük bir bölümüne verilmiş görünürse de, ne ahlaksal anlamı ne de uygulamadaki önemi ortadan kalkmaz.

Tıbbi tanıma göre, her eşcinsel davranış, "akıl hastalığının" semptomudur Eşcinsel, bu bakımdan, akıl sağlığı yasalarındaki cezaların da konusu olur ve rızası dışında akıl hastanesine konabilir. Örneğin, Massachusetts'te, bir kişi, eğer "kurulu düzene, yürürlükteki yasalara, toplumun gelenek ve ahlak değerlerine" açıkça tecavüz edici bir tarzda"3 davranacak olursa, tam tamına, rızası dışında akıl hastanesine konmanın konusu durumunda sayılır Eşcinsellerin tutuklanması, salt cinsel davranışları dolayısıyla pek seyrek olsa da, bu, ne yasa koyucunun böyle bir tutuklama amacını ne de konunun toplumsal önemini ortadan kaldırmaz. Kısaca, eşcinsel, yalnızca, suçlu sınıfına girdiği için değil ayni zamanda akıl bakımından hasta olduğu için de baskı altına alıcı mevzuatın konusudur O, göreceğimiz gibi, psikiyatrik günah keçisi modelidir.

Devletlerimizin yasaları; eşcinsel davranışı, on beşinci yüzyıl İspanya'sının, Yahudi dininin vecibelerini yerine getirmeyi yasaklamasına benzer tarzda, yasaklar Sonuçlarda da benzerlik vardır. İspanya'da, Yahudiliği kabul etmiş kişilerin sayısında hızlı bir düşüş görülmüşse de, "Judaizer"lar denen çok sayıda insan, yasak dinin gereklerini gizli olarak yerine getirdi. Benzer biçimde, toplumumuzda eşcinselliğini itiraf etmiş pek az kişi varken, çok sayıda kişi, yasaklanmış cinsel etkinliklerini gizlice yürütüyorlar. Genellikle yapılan tahmin, Amerikalı erkek ve kadınların en azından yüzde 10'unun eşcinsel olduğudur. Ayrıca, sapkın davranışa girmek isteyen ancak sonuçlarından korkup çekinik duran ve uyumlu yaşamayı seçen çok sayıda başkalarının da olduğu düşünülmektedir

Eşcinsel kimliğin itiraf edilmemesinin nedeni, bunu ortaya koymanın getireceği cezalar nedeniyledir Silahlı Kuvvetler'de, kamu hizmetlerinde ve özel kesimde görev alma, bir okul ya da üniversiteye kabul edilme -bu ve benzeri iktisadi ve toplumsal yaşam imkanları, kimliği bilinen eşcinsele genellikle kapalıdır "1 Columbia Üniversitesi'nde, Stephanie Harrington, Öğrenci Homofil Ligi'nde yakın günlerdeki bir makalesinde, pek doğru olarak şunu belirtiyor: "Bu azınlık, kötülük dolu bir çemberde.. kapana kıstırılmıştır Federal hükümet ve eyaletlerin, üyelerinin ayağa kalkıp sayılmaya hazır oldukları örgütlü bir hareketle talep edilen medeni hak ve özgürlükleri gözardı etmeleri pek kolay değildir; çoğu eşcinsel için ise, medeni hak ve özgürlükler iyice yerleşene değin ayağa kalkıp sayılmaları olasılığı yoktur Bugünkü koşullarda, şöhret sahibi olmanın, kariyer yapmanın ve ailelerin önündeki riskler pek büyüktür. Hatta, homofil örgütlerinin kimi heteroseksüel üyeleri, eşcinsellik korkusu yüzünden, dernek dolayısıyla tanımlanmaya istekli değillerdir

Yine de, eşcinsellere karşı yapılan bugünkü ayırımı, Zencilere yapılanla karşılaştırmak aldatıcıdır Zenci, geçmişte kurban edilmiş olsa da bugün, kara renginden ötürü hiçbir koşula bağlı olmaksızın tam bir insan olarak kabul edilmektedir Eşcinsel ise, tersine, ne böyle bir konnuma ne de kendi cinsel ilgi ve uygulama hakkına sahip değildir Onun yerine, eşcinsel, kusurlu bir insan -heteroseksüelin vebaya tutulmasına göre daha fazla bir hak getirmeyen bir hastalığa

1951'de, A.B.D. Sivil Hizmetler Kurulu'nun bastığı, Eşcinseller ve Öteki Cinsel Sapıkların Kamuda Çalıştırılması başlıklı 2 No.lu Belgede kısmen, şöyle belirtiliyor: "Yasaları ya da kabul edilmiş ahlak standartlarını çiğneyen kişilere, B.D. hizmetlerinde yer yoktur eşcinsel ilişkiler ya da başka sapık cinsel etkinlikler içinde olanların Federal Hükümette çalıştırılmaları uygun değildir" (Cory, The Homosexual in America, s. 275.) "tutulmuş" kişi olarak- görülür "2 Burada, çağdaş A-

merika'daki eşcinselin durumuyla, on beşinci yüzyıl Ispanya'sındaki Yahudilerin durumu arasında bir başka paralellik vardır Yahudi dinindeki bir kişi, Hıristiyan olmadığı için tam bir insan olarak kabul edilmezdi -eşcinsel de, heteroseksüel olmadığı için tam bir insan olarak kabul edilmezdi. Her iki durumda da, birey, kendi gerçek kimliği ve kendiliği içinde, ayni nedenle inkar edilir Her ikisi de, egemen grubun inanç ve değerlerının dibini oymuşlardır. Yahudi, yahudiliğe dayanarak, İsa'yı Tanrı'nın Oğlu olarak görmeyi reddeder; oysa Roma Katolik Kilisesi, onu, Tanrı'nın Yeryüzündeki temsilcisi görür Erkek eşcinsel, eşcinselliği dolayısıyla, kadını, arzulanabilir cinsel nesne olarak görmeyi reddeder; oysa, kadın, heteroseksüel için normal cinselliği temsil eder Bu ise, eşcinselin heteroseksüelle ayni haklara sahip olarak kabul edilmemesının, tıpkı, Yahudilerın, çok sayıda Hıristiyan toplumunda tam bir insan olarak tanınmamasının ve akıl hastasının çağdaş Amerikan toplumunda kabul edilmemesi gibi, nedenini gösterir Bu adaletsizlik, "eşcinsel Amerikan yurttaşlarına, Bağımsızlık Bildirisi haklarının henüz verilmediğini protesto eden"45 Öğrenci Homofili Ligi'nin bir gösterisinin de kanıtladığı gibi, yavaş yavaş tanınmaktadır.

Bu ülkeye göç etme arayışındaki eşcinsele hiç de öyle hoşgeldin denmiyor Yüksek Mahkemenin, eşcinselliğin bir tür dindışı (cinsel) sapkınlık olduğu yolundaki tezime kanıt getiren, bir yabancının yalnızca eşcinselliği dolayısıyla sınırdışı edilmesi konusunda 1963'deki bir kararını inceleyeceğim.

Olay, Göçmenlik ve Yurttaşlığa Alınma Servisi'nce sınırdışı edilmesine karar verilen, Kanada uyruklu Clive Michael Boutilier ile ilgilidir.6 Sınır dışı edilme kararı alt mahkemelerce onaylanmış, Boutilier, Yüksek Mahkemeye başvurmuştur. Mahkeme altıya üç oyla, alt mahkemenin kararını benimsemiştir

Boutilier ilk olarak 22 Haziran 1955'te ABD'ye kabul edildi. Annesi, üvey babası ve üç kardeşi ABD'de yaşıyorlar "1963'te yurttaşlık için başvurdu ve Yurttaşlık Müfettişliğine yazılı bir ifade sundu; buna göre, Ekim 1959'da New York'ta, sodomi suçlamasıyla tutuklanmıştı, daha sonra suç basit saldırıya dönüştürülmüş ve sonra, avukatsız olarak işten çıkarılmıştı "7

Bundan ötürü, Boutilier, daha sonra, yasal süreç çerçevesinde eşcinsel olarak tanınmadı. Ne var ki, o, -en azından bu ülkeye sürekli kabul edilmeyi sağlama açısından- eşcinsel olduğunu kabul edecek kadar aptaldı "1964'te, müracaat sahibi, dilekçesinde başka bir ifade kullandı; cinsel sapma davranışının tam öyküsünü [sic] ortaya koydu."8 Boutilier, bu ifadesinde, ilk eşcinsel deneyiminin on dört yaşında olduğunu ve on altı ile yirmi bir yaşları arasında, "yılda ortalama üç ya da dört eşcinsel ilişki yaşadığını" kabul etti. Boutilier, bu arada, "listesinde önceliği, yaşadığı üç ya da dört heteroseksüel ilişkiye vermektedir "

Açıktır ki, bu ABD Hükümetini tatmin edecek bir heteroseksüel frekans değildir Benzer olarak, 1964'te, hükümet, "Kamu Sağlığı Hizmetleri'ne, giriş sırasında, herhangi bir nedenle, dilekçe sahibinin dışlanıp dışlanmayacağı ile ilgili olarak"9 yazılı görüş bildirdi. Bu isteğin yasal nedeni, "Psikopatik kişilikli, saralı ya da akıl kusuru olan yabancıların, Birleşik Devletlere girme izninin verilmeyebileceği"ni hükme bağlayan 1952 tarihli Göçmenlik ve Uyrukluk Yasasının 212 (a)(4) no lu paragrafıydı (Kanun no. 182,8 A.B.D. Anayasası 1182 [a][4] no lu paragrafı) Kamu Sağlığı Servisi'nın önüne, eşcinselliğin, "psikopatık kişilik oluşturup oluşturmadığı sorunu geldi."

Kamu Sağlığı Servisi, Boutilier'yi hekimlerinin denetimine almasından sonra, imzalayan hekimlerın görüşüyle, başvurucunun, kabul edildiği sırada, başlıca özelliği psikopatik kişilik, cinsel sapkın olan A koşullu bır sınıfta bulunduğunu gösteren"10 bir sertifika bastırdı. Hekımlerin ve alt mahkemenin yargısını onaylayan Yüksek Mahkeme, "Yasanın yasalaşma tarihinin, Kongrenin, 'psikopatik kişilik' deyimini, müracaatçı gibi eşcinselleri de içermek maksadıyla kullandığı üzerinde bir kuşku bulutunu gösterdiğine"11 dikkat etti "Müracaatçının, giriş sırasında eşcinsel olduğunu Devletin açık seçik koyduğu," 12 Yapılan dışlama, yargıçların çoğunluğuna hakim olduğundan hukukun gereklerine uymaktadır ve onaylanmak zorunluğu vardır

Boutilier, Yüksek Mahkemeye başvurusunda, başka şeyler arasında, dışlanmasına yolaçan yasa maddesinin "anayasal bakımdan kusurlu olduğunu, çünkü, giriş sırasındaki cinsel eğiliminin; sınır dışı edilmesi sonucunu vereceği konusunda onu uygun biçimde, uyarmadığını"13 iddia etti Mahkeme, bu iddiayı dikkate almadı. Kararda şu savunuldu: "Anayasanın isabetli uyarı yapması gereksiniminin, yabancıların Birleşik Devletlere kabul edilmesiyle ilgili paragraf 212 (a)(4)'te yer alan standartlara uygulanabilirliği yoktur Kongre'nin, yabancıların kabulü ile ilgili kurallar koyma ve yasakladığı karakteristikleri taşıyanları dışlama konusunda sınırsız gücü olduğu uzun zaman savunuldu Bakınız, The Chinese Exclusion Case, 130 B.D. 581 (1889), Burada, Kongre, eşcinsellerin girişine izin verilmemesini istemektedir

Çoğunluk görüşünün burada belirtildiği Çinlilerin Dışlanması olayı, Çinli işçilerin girişini yasaklayan Kongre'nin bir Yasasının geçerliliğine meydan okuyan Yüksek Mahkemeye bir başvuruyu da içerir dışlanmasında, devletin yasama organının gücünün bir hükümranlık olayı olduğunu"15 savunmaktadır

Çinlilerin Dışlanması olayında görüş bildiren Yargıçlar, "Ulusun, o topraklar içindeki hukuk düzeninin, ister istemez dışlayıcı ve mutlak olduğunu" iddia eden Baş Yargıç Marshall'ın sözlerini ve "Her toplumun, kendi üyelerini belirleme gibi tartışılmaz bir hakkı olduğunu ve gerek savaş gerekse barış zamanında bütün ulusların bunu uyguladığını"17 iddia eden Başkan Pierce'in Dışişleri Bakanı William Leonard Marcy'nın sözlerini, onaylayarak andılar

O zaman, Boutilier olayındaki Yüksek Mahkemenin çoğunluk görüşünün yasal güvenilirliği konusunda küçük bir kuşku olabilir "Kamunun çıkarı gerektirdiği zaman, Kongre'nin, yabancıları bir karar ile dışlamaya hakkı olmadığını savunmak imkansızdır "18 Yine de, Kongre, Birleşik Devletlere girmekten kimin alıkonacağını belirlerken, ahlaki maksadını, ortaya koymaktadır. İngiliz ve İrlandalı göçmenlerin girişi savunulurken, Çinli işçilerin dışlandığı geçmişte, renkli insanlara karşı bir önyargı ortaya kondu. Kuşkusuz ayni düşüncelerle anarşistleri, komünistleri, bıgamları, -eşcinselleri- dışlayan göçmen yasaları savunuldu. "4

Elbette, 1776'daki Amerika Yerlileri ve Zenciler ile 1967'deki eşcinsel yabancının durumu arasında önemli bir fark vardır Birinde, yeni örgütlenmiş bır grupta, belirlenen üyelik ölçütleridir; ötekinde ise, zaten oluşmuş bir gruba kabul için kural formüle edilme-

sidir Özel olarak Boutilier olayı, bir göçmene, yurttaşlık ayrıcalığını bahşetme sorunudur Buradaki görüş noktam, bir ülkenin iyi tanımlanmış bir göçmen politikası olduğunda, bu politikanın düzenlemelerinin, ulusal karakter açısından bir tür ahlaksal ve siyasal "çerçeve testi" oluşturacağıdır; bu düzenlemeler, ulusa ne tür insanın sokulmasının ve ne tür insanın dışlanmasının istendiğini gösterecektir.

Boutilier'nin eşcinsel olarak tanımlanmasının hekimlerin uzmanlığına ihtiyaç göstermesi özel yorum getirmeyi gerektirir Böyle bir durumda, hekimin, muayenenin ve hekim yükümlülüklerinin konusunu ve amacını patronuna bildirmek gibi bir ahlak görevi var mıdır? Batı toplumlarında hekim, önemli bir güvenilir konumdadır Polisten, vergi müfettişinden ya da savcıdan farklı olarak, doktor, -iktidara sahip devletin bir ajanı değil- hasta bireyin destekçisi olarak görülür.19

Ardından şu gelir Hekim her zaman, muayene ettiği kişinin çıkarından başka bir çıkarı temsil ediyorsa, durum hakkındaki örtülü varsayımlar düzeltilmedikçe, konu yanlış bir yön alacaktır Başka bir deyimle, Boutilier'yi devlet adına muayene eden hekimler ona şunları anlatıp anlatmama konusunda bir seçim yaptılar 1) Onlar, Boutilier'nin eşcinsel olup olmadığını bulup çıkarmakla görevli devlet ajanlarıydılar 2) Eğer Boutilier eşcinselse bunu patronlarına söyleyeceklerdi 3) Boutilier'nin eşcinsel olduğunu bildirirlerse, o, Birleşik Devletlere girmekten alıkonacaktı 4) Bu koşulların ışığında Boutilier, kendini suçlamak istemezse, pekala bunu yapabilir Boutilier'nin doktorlarının bu seçenekleri onun önüne koyup koymadıklarını bilmiyoruz. Koymadılarsa, onlar "hasta"larını aldatmışlar demektir.

"Tıp" sürecinin bu tür ahlaksızlığı bir yana, Boutilier'nin Kamu Sağlığı Hizmetleri hekimlerince muayene edilmesi ve onların raporları, ancak, bir yalancı bilimin ritüellerindeki davranışlardır.20 İlk olarak; muayenenin kabul edilebilir geçerlikte bir amacı yoktu: Boutilier, eşcinsel olduğunu zaten kabul etmişti: o halde, "tıbbi muayene" daha başka neyi ortaya çıkaracaktı? İkincisi; rapor, Mahkeme'nin zaten bildiğine yalnızca güvenilirlik sağlayan, resmi tıp imzalı bir rapordu: Eşcinsellik, Devletin uygun ajanlarınca, "cinsel sapma" ve "psikopatik kişilik" olarak tanımlanmıştır: O halde, "tıbbi muayeneciler" nasıl daha başka bir şeyi rapor edecekti?

Yine de, tifo ateşi gibi, eşcinselliğin de tıbbi bir tanı olduğu ve bu tanıda bulunan hekimin ahlaki sorumluluğunun da, başka herhangi bir yurttaşınkiyle ayni olduğu ileri sürülebilir Ben bu görüşte olamam. Tanıda bulunan sıradan bir kişi değil bir hekimdir; dolayısıyla polisin silah kullanması gibi onun sorumluluğu bir seyircininkiyle mukayese bile kabul etmez.

Eşcinselliğin tıbbi bir tanım olduğu argümanı başka bir açıdan da hatalıdır Boutilier'yi muayene eden hekimler, bir tanıda bulunmaları için değil, bir kişiyi yurttan çıkarılabilir olarak tanımlamak için davet edilmişlerdi. Bu yalnızca benim görüşüm değildir; Mahkeme Yargıçlarının çoğunluk görüşüdür Psikopatik kişiliğin çok belirsiz bir terim olduğunu iddia edenlere karşı, Mahkeme, şu görüşteydi: "psikopatik kişiliğin" tıbbi belirsizlikteki bir terim olduğu iddia edilebilir, buna birkaç ayrı ve farklı etkiye psikiyatristleri farklı düşündürebilen bir test değil, Kongre'nin amaçladığı bir testtir. Bir klinik test değil, eşcinsel ve dönme özellikleri olanların dahil edilebilir olduğunu ilan eden dışlayıcı bir standart getiren bir testti."21 (İtalikler eklenmiştir.)

Bu bakımdan, Boutilier'yi muayene eden ve bulgularını Devlete bildiren hekimlerden sujeleriyle ilgili bir tanı değil, onun, Kongre'nin koyduğu bir "dışlayıcı standarda" uyup uymadığına karar vermeleri bekleniyordu. Bu, hekimler adına ahlaksal meşruiyeti olan bir etkinlik midir? Eğer göründüğü gibi, onlar, tıbbın dışındaki kişilerce alınan kararların yalnızca bir onaylayıcısı iseler, gerçek işlevleri nedir? Bu sorunun cevabı, eşcinsellerin Amerikan hukukunda, itibar yitiren konumuna daha çok aydınlık getirmektedir

Byrne ve Mulligan, eşcinsel yabancının konumu ile ilgili hukuki çalışmalarında, böyle bireylerin tıbbi muayenelerini incelemekte ve bu muayenelerin gelişiguzel olduğunu belirtmektedirler Yine de, muayenelerin kavrayıcılığının başarısız olması, yeni gerçekler keşfetme amacına dönük olmamalarından ötürüdür, kısaca, onlar teknik eylemler değil, simgesel ritüellerdir"5 Sonuç olarak, kendi tıbbi muayenecisi ile vis-a-vis eşcinsel yabancının gerçek, toplumsal konumunu yanlış anlamışlardır Byrne ve Mulligan "Yurtdışı edilme süreçlerinde" diye açıklıyorlar, özel araştırma görevlileri, genellikle Kamu Sağlığı Servisinden tıp elemanı talep ederler Bu 'görüş,' tıbbi bir muayeneye dayanabilir ise de, ancak, girişten önceki cinsel davranışın itiraf edilmesi ya da keşfedilmesi gibi tek bir kanıta dayanabilir Böyle olaylarda, bu, hiç tıbbi muayene yapılmamasına denktir (İtalikler eklenmiştir)

Byrne ve Mulligan'ın burada söylediklerinin örtük varsayımı, eşcinselliğin bir hastalık olduğudur O, yalnızca bir hastalık ise, hekimlerin o hastalığın tanısına gereksinim duymalarını savunmak, anlaşılabilir bir şeydir "Böyle olaylarda" -yani, göçmenlerin, sözümona eşcinsellik muayenesinde- tarihe göre psikiyatrik muayenenin tek başına "hiç de tıbbi muayene olmadığını " iddia eden Byrne ve Mulligan, başka psikiyatrik yöntemlerle yapılan sınamanın, içtenlikli bir tıbbi muayene olabileceğini örtük. olarak itiraf etmektedirler Ben, hem, eşcinselliğin tıbbi bir hastalık olduğu varsayımını, hem de, psikiyatrik muayenenin kabul edilen yöntemlerinin bir tür tıbbi muayene olduğu görüşünü reddediyorum. Eşcinsellikle ilgili hastalık kavramı, daha önceki bir bölumde eleştirel olarak incelendi 24 Psikiyatrik yöntemlerin doğalarına bakacak olursak, bu yöntemlerin yalnızca, "hasta" denilen kişiyle konuşup onu dinlemekten ya da ona psikolojik testler uygulamaktan oluştuğunu, o kişinin bedensel bir hastalığının olup olmadığını belirlemede hiçbir zaman tatmin edici olmadığını ya da kişinin özel türde bir davranış içinde olup olmadığının, yasal amaçlar açısından soruşturulmasının uygun olmadığını anımsamalıyız 25 Kuşkusuz, kişi, örneğin, eşcinsel olduğunu kabul edebilir Ancak bu, öyle olduğunu göstermez, onun inkarından daha fazla bir şey, eşcinsel olmadığını gösterecektir Aşağı mertebedeki kişinin yüksek mertebedeki otorite tarafından muayenesinde, birinci kişinin, yanıtlarını, ikincisinin beklentilerine göre belirleyeceğini varsayabiliriz: Kısaca, bu kişi yalan söyleyebilir

Eşcinselliğin hastalık olduğuna inandığımız sürece, bunun resmi tanısı için hekimlere ihtiyaç duyacağız. Byrne ve Mulligan, bunun hukukta rehber varsayım olduğunu göstermek üzere adli görüşü zikrediyorlar Örneğin, Le Blanc adlı bir adam, "kişisellığı bakı-

mından yabancı olarak kendisine değil, yalnızca askeri rapora ve dilekçe sahibinin itiraflarına göre muayene eden Kamu Sağlığı Hizmetleri doktorlarının tıbbi sertifikasına dayanarak"26 sınırdışı edildi. Le Blanc'ın, alınan kararı temyiz ettiği bölge mahkemesi, ironik olduğunu düşündüğüm, "sınırdışı etme yasası, örtük olarak, başvuruculanın kişisel [sic] tıbbi muayenesini talep etti ve böyle bir muayenenin, gerekli anayasal sürecin asgari standartlarıyla yetinmek zorundaydı "27 Böylece, Le Blanc, sınırdışı edilmeden önce, kişisel olarak muayene edilme yönündeki "anayasal hakkı"na kavuştu. Gerekli biçimsel süreç üzerindeki bu vurgu, bireylerin hak ve onurlarının korunmasının peşindeki başarının ritüel karakterini bütünüyle gözden kaçırmaktadır

Diyelim ki, Kongre, "büyücülük" denen akıl hastalığına tutulmuş kişilerin göçmenliğini dışarıda bırakan bir yasayı kabul etti. Mahkemeler, bir hekimin cadı tanısını koyduğu bir kişi hakkında, uygun süreç gereksiniminin karşılandığında tatmin olacaklar mıydı· Bu tanının, onun itirafına ya da "kişisel muayenesine" dayalı olması arasında bir fark yapılacak mıydı? Açıktır ki, cadıları tanımlamanın uygun sürecini neyin belirlediği üzerinde, cadı kategorisi değerlendirilmeden kaygılanmak saçmadır Bunun, eşcinselleri (ya da herhangi bir tip "akıl hastası" olan kişileri) tanımlamanın uygun sürecini neyin belirlediği üzerinde, eşcinsellik (ya da akıl hastalığı) kategorisi değerlendirilmeden düşünmeye benzer bir saçmalık olduğuna inanıyorum. Bu kategorileri değerlendirmede başarısızlık, yalnızca, -yasa koyucu, yargıç ve psikiyatrist gibi- kategorileri toplumsal olarak kullananların bunları bilişsel olarak geçerli gördükleri, stratejik olarak kullandıkları ya da ikisini birden yaptıkları anlamına gelebilir Bu bakımdan gözlemci, Byrne, Mulligan'ın, hukuk ve psikiyatrinin en çağdaş uzmanlarının yaptığı gibi "psikopatik eşcinsel" kategorisini geçerli olarak kabul etmek ve böyle kişileri tanımlamanın güvenilir yöntemlerini aramak ya da benim yaptığım gibi, kategoriyi geçersiz kabul etmek ve bir kimseyi böyle bir etiketle etiketlendirmeyi reddetmek arasında seçim yapmak zorundadır

Boutilier'yi sınırdışı eden yasa, giriş-sonrası davranışa uygulanmamasına karşın (yoksa, Birleşik Devletlerdeki heteroseksüellik sınırdışı edilmeye karşı en isabetli savunma olacaktı; şimdi ise öyle değildir) Byrne ve Mulligan pek doğru olarak "Göçmenlik ve Uyrukluk Servisinin, giriş yapan bütün yabancıları, giriş-öncesi eşcinsel davranışlarda bulunup bulunmadığına göre sorgulamadığını"28 vurguluyorlar Bunun yerine, servis, eşcinselleri tanımlamanın bir aracı olarak, giriş-sonrası etkinliğe güvenmektedir "Çünkü giriş-sonrası etkinlik, sınırdışı edilme sürecinde böyle önemli bir rol oynamaktadır " Byrne ve Mulligan, "gerekli sürecin, Birleşik Devletlerdeki eşcinsel davranışın sonuçta sınırdışı edilmeye götüreceği konusunda, yabancının önceden uyarılmasına ihtiyaç göstermek zorunda olduğunu sezdirmektedirler "29

Bu, makul bir öneri gibi görünmektedir Gerçekten, çok açıktır ki, Birleşik Devletler Hükümeti, göçmen yabancıların eşcinsel olup olmadığını bilmek isterse, onları araştırmak yerine bunu kendilerine sorabilecekti. Byrne ve Mulligan kendi sağduyulu çözümlerini önerirlerken, kendilerinden önce, problemle ilgili temel yanlış anlamayı göstermektedirler· Onlar eşcinseli, ya da böyle suçlanan bireyi, kişi olarak görmektedirler; oysa Hükümet onu bir şey olarak görmektedır Bu, Göçmenlik yetkililerinin, eşcinsel olduğundan kuşkulanılan kişiye yaklaşım tarzlarından ayrı bir tarzdır Yetkililer onu -eski İbranilerin Tanrı'sının, Sodom'lu eşcinsellerı tuzağa düşürdüğü gibi- tuzağa düşürmüş ve herhangi bir bastırma yöntemini meşrulayan bir tehlike oluşturuyormuşcasına onunla ilgilenmişlerdir Byrne ve Mulligan'ın düşüncelerine itıbar edilseydi, Hükümet, eşcinsele, herhangi bir insana davrandığı gibi davranmak zorunda olacaktı Ancak öyle bir durumda da, sınırdışı edilmenin gerekçesi ortadan kalkacaktı

Göçmen yabancıların, Birleşik Devletlerdeki eşcinsel davranışın, sınırdışı edilmeye götürebileceği uyarısının sonucu ne olacaktı? İlk olarak, bu, bazı bireyleri böyle bir davranış içine girmekten caydırır Apaçıktır ki, yasakoyucularımız, bunu teşvik etmek istemeyeceklerdir İkincisi, eşcinsel davranış içindeki bireyleri, bu davranışlarını kamuya açık yerlerde yapmamaları aksi halde cinsel davranışı yöneten yasalara çarpacakları yolunda caydırıcılık getirebilir Açıktır ki, yasakoyucumuz bunu da teşvik etmek istemeyecektir Üçüncüsü, Byrne ve Mullıganın da belirttikleri gibi, "Eğer giriş yapan yabancılar, [eşcinsel davranış dolayısıyla] sınırdışı edilebileceklerine değgin yeterli bir uyarı alırlarsa, kendi ülkelerinde kalmayı ya da başka bir ülkeye gitmeyi seçebilirlerdi "30 Açıktır ki, bu da, yasakoyucunun arzuladığı bir şey değildir Sonuç, onların, eşcinsele zulmetmek istemelerinin kaçınılmaz olduğudur İlk olarak, yeterli uyarıda bulunarak, girişleri düşürmede başarısızdırlar; sonra, ona özelliği dolayısıyla saldırarak taciz ederler, incitici etiketler yapıştırarak onu aşağılarlar; son olarak, ülkelerinden kovarak onu cezalandırırlar Böylece konan cezanın aşırı sert olduğunda kuşku olmayacaktır "6 Örneğin, Boutilier, Birleşik Devletlerde sınırdışı edilmeden önce on yıl kaldı -bu da, onun bütünüyle yetişkinlik dönemiydi

Bu yanlış davranışla çelişerek, Byrne ve Mulligan, "Boutilier'nin, ikameti sırasında, giriş öncesi davranışın sınırdışı edilmeye yolaçabileceğini bildiğine, ülkeyi daha erken bir tarihte kendi iradesiyle terkederek sınırdışı edilmekten kaçınabileceğine ve böylece yaşamını başka bir yerde kurmak için daha çok zamanı olabileceğine, Birleşik Devletlerde, resmi makamların soruşturmasına konu olmayan bir yaşamı sürdürerek ikamet etmeyi sürdürebileceğine," oysa Boutilier'nin, sınırdışı edileceğini bilmeden yurttaşlık için başvurduğuna"31 karşı çıkmaktadırlar Kongre'nin, eşcinsellerin sınırdışı edilmelerini getiren yasayı bütün bunları düşünmeden kabul ettiğini varsaymak zordur Amerikalı yasa koyucuya, eşcinseller karşısında katı olduğunu söylemek, bana, engizisyonculara, sapkınlar karşısında katı olduklarını söylemek gibi geliyor Kuşkusuz, katıdırlar Bunun, tıbbi-yurtseverlik görevi olduğuna inanıyorlar

Byrne ve Mulligan'ın, eşcinselin gerçek konumu ve kötü durumu ile ilgili iyi niyetli yanlış algılamaları, makalelelerinin son paragrafında görülmektedir "Hükümdar ile giriş yapan yabancılar arasında bir toplumsal sözleşme olsun ya da olmasın, bu, sıradan insanların hangisinin özel olduğuyla benzerdir, diye yazıyorlar, dürüstlük, ulusal refah, dışarıdaki Amerikan yurttaşlarına karşılıklılık içinde davranılması v b gibi konular da dahil, değer önceliklerinin titiz bir incelemesine dayanmalıdır İhtiyaç hissedilmesi gereken en az şey, yine de, giriş yapan yabancılara, sözleşmeleri bakımın-

mından yabancı olarak kendisine değil, yalnızca askeri rapora ve dilekçe sahibinin itiraflarına göre muayene eden Kamu Sağlığı Hizmetleri doktorlarının tıbbi sertifikasına dayanarak"26 sınırdışı edildi. Le Blanc'ın, alınan kararı temyiz ettiği bölge mahkemesi, ironik olduğunu düşündüğüm, "sınırdışı etme yasası, örtük olarak, başvuruculanın kişisel [sic] tıbbi muayenesini talep etti ve böyle bir muayenenin, gerekli anayasal sürecin asgari standartlarıyla yetinmek zorundaydı "27 Böylece, Le Blanc, sınırdışı edilmeden önce, kişisel olarak muayene edilme yönündeki "anayasal hakkı"na kavuştu. Gerekli biçimsel süreç üzerindeki bu vurgu, bireylerin hak ve onurlarının korunmasının peşindeki başarının ritüel karakterini bütünüyle gözden kaçırmaktadır

Diyelim ki, Kongre, "büyücülük" denen akıl hastalığına tutulmuş kişilerin göçmenliğini dışarıda bırakan bir yasayı kabul etti. Mahkemeler, bir hekimin cadı tanısını koyduğu bir kişi hakkında, uygun süreç gereksiniminin karşılandığında tatmin olacaklar mıydı· Bu tanının, onun itirafına ya da "kişisel muayenesine" dayalı olması arasında bir fark yapılacak mıydı? Açıktır ki, cadıları tanımlamanın uygun sürecini neyin belirlediği üzerinde, cadı kategorisi değerlendirilmeden kaygılanmak saçmadır Bunun, eşcinselleri (ya da herhangi bir tip "akıl hastası" olan kişileri) tanımlamanın uygun sürecini neyin belirlediği üzerinde, eşcinsellik (ya da akıl hastalığı) kategorisi değerlendirilmeden düşünmeye benzer bir saçmalık olduğuna inanıyorum. Bu kategorileri değerlendirmede başarısızlık, yalnızca, -yasa koyucu, yargıç ve psikiyatrist gibi- kategorileri toplumsal olarak kullananların bunları bilişsel olarak geçerli gördükleri, stratejik olarak kullandıkları ya da ikisini birden yaptıkları anlamına gelebilir Bu bakımdan gözlemci, Byrne, Mulligan'ın, hukuk ve psikiyatrinin en çağdaş uzmanlarının yaptığı gibi "psikopatik eşcinsel" kategorisini geçerli olarak kabul etmek ve böyle kişileri tanımlamanın güvenilir yöntemlerini aramak ya da benim yaptığım gibi, kategoriyi geçersiz kabul etmek ve bir kimseyi böyle bir etiketle etiketlendirmeyi reddetmek arasında seçim yapmak zorundadır

Boutilier'yi sınırdışı eden yasa, giriş-sonrası davranışa uygulanmamasına karşın (yoksa, Birleşik Devletlerdeki heteroseksüellik sınırdışı edilmeye karşı en isabetli savunma olacaktı; şimdi ise öyle değildir) Byrne ve Mulligan pek doğru olarak "Göçmenlik ve Uyrukluk Servisinin, giriş yapan bütün yabancıları, giriş-öncesi eşcinsel davranışlarda bulunup bulunmadığına göre sorgulamadığını"28 vurguluyorlar Bunun yerine, servis, eşcinselleri tanımlamanın bir aracı olarak, giriş-sonrası etkinliğe güvenmektedir "Çünkü giriş-sonrası etkinlik, sınırdışı edilme sürecinde böyle önemli bir rol oynamaktadır " Byrne ve Mulligan, "gerekli sürecin, Birleşik Devletlerdeki eşcinsel davranışın sonuçta sınırdışı edilmeye götüreceği konusunda, yabancının önceden uyarılmasına ihtiyaç göstermek zorunda olduğunu sezdirmektedirler "29

Bu, makul bir öneri gibi görünmektedir Gerçekten, çok açıktır ki, Birleşik Devletler Hükümeti, göçmen yabancıların eşcinsel olup olmadığını bilmek isterse, onları araştırmak yerine bunu kendilerine sorabilecekti. Byrne ve Mulligan kendi sağduyulu çözümlerini önerirlerken, kendilerinden önce, problemle ilgili temel yanlış anlamayı göstermektedirler· Onlar eşcinseli, ya da böyle suçlanan bireyi, kişi olarak görmektedirler; oysa Hükümet onu bir şey olarak görmektedir Bu, Göçmenlik yetkililerinin, eşcinsel olduğundan kuşkulanılan kişiye yaklaşım tarzlarından ayrı bir tarzdır Yetkililer onu -eski İbranilerin Tanrı'sının, Sodom'lu eşcinsellerı tuzağa düşürdüğü gibi- tuzağa düşürmüş ve herhangi bir bastırma yöntemini meşrulayan bir tehlike oluşturuyormuşcasına onunla ilgilenmişlerdir Byrne ve Mulligan'ın düşüncelerine itibar edilseydi, Hükümet, eşcinsele, herhangi bir insana davrandığı gibi davranmak zorunda olacaktı Ancak öyle bir durumda da, sınırdışı edilmenin gerekçesi ortadan kalkacaktı

Göçmen yabancıların, Birleşik Devletlerdeki eşcinsel davranışın, sınırdışı edilmeye götürebileceği uyarısının sonucu ne olacaktı? İlk olarak, bu, bazı bireyleri böyle bir davranış içine girmekten caydırır Apaçıktır ki, yasakoyucularımız, bunu teşvik etmek istemeyeceklerdir İkincisi, eşcinsel davranış içindeki bireyleri, bu davranışlarını kamuya açık yerlerde yapmamaları aksi halde cinsel davranışı yoneten yasalara çarpacakları yolunda caydırıcılık getirebilir Açıktır ki, yasakoyucumuz bunu da teşvik etmek istemeyecektir Üçüncüsü, Byrne ve Mullıganın da belirttikleri gibi, "Eğer giriş yapan yabancılar, [eşcinsel davranış dolayısıyla] sınırdışı edilebileceklerine değgin yeterli bir uyarı alırlarsa, kendi ülkelerinde kalmayı ya da başka bir ülkeye gitmeyi seçebilirlerdi "30 Açıktır ki, bu da, yasakoyucunun arzuladığı bir şey değildir Sonuç, onların, eşcinsele zulmetmek istemelerinin kaçınılmaz olduğudur İlk olarak, yeterli uyarıda bulunarak, girişleri düşürmede başarısızdırlar· sonra, ona özelliği dolayısıyla saldırarak taciz ederler, incitici etiketler yapıştırarak onu aşağılarlar; son olarak, ülkelerinden kovarak onu cezalandırırlar Böylece konan cezanın aşırı sert olduğunda kuşku olmayacaktır "6 Örneğin, Boutilier, Birleşik Devletlerde sınırdışı edilmeden önce on yıl kaldı -bu da, onun bütünüyle yetişkinlik dönemiydi

Bu yanlış davranışla çelişerek, Byrne ve Mulligan, "Boutilier'nin, ikameti sırasında, giriş öncesi davranışın sınırdışı edilmeye yolaçabileceğini bildiğine, ülkeyi daha erken bir tarihte kendi iradesiyle terkederek sınırdışı edilmekten kaçınabileceğine ve böylece yaşamını başka bir yerde kurmak için daha çok zamanı olabileceğine, Birleşik Devletlerde, resmi makamların soruşturmasına konu olmayan bir yaşamı sürdürerek ikamet etmeyi sürdürebileceğine," oysa Boutilier'nin, sınırdışı edileceğini bilmeden yurttaşlık için başvurduğuna"31 karşı çıkmaktadırlar Kongre'nin, eşcinsellerin sınırdışı edilmelerini getiren yasayı bütün bunları düşünmeden kabul ettiğini varsaymak zordur Amerikalı yasa koyucuya, eşcinseller karşısında katı olduğunu söylemek, bana, engizisyonculara, sapkınlar karşısında katı olduklarını söylemek gibi geliyor Kuşkusuz, katıdırlar Bunun, tıbbi-yurtseverlik görevi olduğuna inanıyorlar

Byrne ve Mulligan'ın, eşcinselin gerçek konumu ve kötü durumu ile ilgili iyi niyetli yanlış algılamaları, makalelelerinin son paragrafında görülmektedir "Hükümdar ile giriş yapan yabancılar arasında bir toplumsal sözleşme olsun ya da olmasın, bu, sıradan insanların hangisinin özel olduğuyla benzerdir, diye yazıyorlar, dürüstlük, ulusal refah, dışarıdaki Amerikan yurttaşlarına karşılıklılık içinde davranılması v b gibi konular da dahil, değer önceliklerinin titiz bir incelemesine dayanmalıdır İhtiyaç hissedilmesi gereken en az şey, yine de, giriş yapan yabancılara, sözleşmeleri bakımın-

böyle yapması için güvenilen "bilimsel" destek türü bakımından da önemlidir Çok sayıda ayrı otorite, kendilerini eşcinsellik konusunda ortaya koydular; halen, erişilen görüşler tayfının dışında, Mahkeme, Yargıçların önündeki harekete taraf olarak Birleşik Devletler Hükümetinin tıp ve psikiyatri çalışanlarının yargılarını seçti. Eğer Mahkemeye getirilen olay, din özgürlüğü ya da basınla ilgili olsa idi, Mahkeme, ölü ya da diri, Amerikalı ya da yabancı bütün otoritelere pek iyi bakacaktı. Bunun bu olayda niçin yapılmadığına değgin ancak spekülasyon yapabiliriz. Belki, bulunacaklardan korkulduğu içindir; özellikle, bir insanı tıbbi olarak değerlendiremeyen ancak hukuksâl olarak insan dışına koyan korku dolayısıyladır

Eşcinsellik konusunda bilgiyi, Birleşik Devletler Kamu Sağlığı Servisi için değil, Lindner için arayan Mahkeme, toplumumuzda "uyumsuzluk ile akıl hastalığının eşanlamlı kullanıldığını görecekti." " Bu bakımdan, başkaldırıcı Protestan'ın -kısaca, uyumsuz- hasta ve "hastalığından" onu kurtarmak üzere bilimin toplayabildiği ya da biçim verebildiği tüm sanatlara konu olduğu düşünülür Bu bakımdan, eşcinseli akıl hastası olarak açıklamak, onu, geriye dönüş eğilimli görüşün çerçevesine ve onun toplumla uzlaşmasını sağlamak üzere tasarlanan bütün "terapilerin" sırasına koymaktadır. Bu, tarihsel önyargı ve nefretin tersine çevrilip insancıl bir biçimde değiştirilmesinde kolaylık sağlayabilir; bu, gerçekte, bizim o tehlikeli taşlaştırıcı kurumlar talebimize uyum sağlamanın bir yoludur -bu kez, cinsel davranış alanında-.

Ya da, Mahkeme, Sartre'a bakarak, "Tıpkı bir kadınla bir erkek arasında olduğu gibi, eşcinseller arasında da insan ilişkilerini mümkün görecekti. Eşcinseller, sevebilir, verebilir, başkalarını ya da kendilerini yüceltebilirler Şurası kesindir ki, bir erkek arkadaşla yatmak, Fransa bozguna uğradığında Nazi Almanyasına geziye gidip boğazlanmaktan daha iyidir"42

Ancak, Lindner'in ya da Sartre'ınki gibi görüşler, eşcinseli, toplumsal bakımdan tehlikeli bir psikopat olarak gören mahkeme çoğunluğunun görüşünü, ya da korkulu bir hastalığa tutulmuş hasta bir adam olarak gören azınlık görüşünü desteklemeyecekti.

Yüksek Mahkeme'nin Boutilier olayındaki kararı, Sartre'ın, şu görüşünü doğrulamaktadır: "Eşcinsel; bir nesne, bir çiçek, bir böcek, eski bir Sodom'lu ya da Uranus gezegeninden biri, genel kabul içinde zıplayan bir robot, benim arkadaşım dışında, benim imgem dışında, kendimin dışında istediğiniz bir şey olarak kalmalıdır. Bir seçim yapılmalıdır: Eğer herkes, bütün insanlıksa, bu kara koyun ya yalnızca bir çakıl taşı olmalı ya da ben olmalıyım."43 Bu, ona kusurlu bir şey gibi davranma koşuluyla yardım etmeye çalıştığımız hasta bir kişi olarak eşcinsel hakkında konuşmaktan daha az açık seçik değildir; onu kızdırmak yerine onun ne olmasını istediğimizin faydalı ve bizim için nesne olduğunu ve hoşgöreceğimiz şeyin onun kendisi için güvenilir bir kişi olmayı istemek olduğunu davranışlarımızla gösteriyoruz.

Boutilier'yi sınırdışı eden yasanın tarihi, eşcinselin günahkeçisi olduğu görüşüne daha çok destek sağlamaktadır Farklı görüşten öğreniyoruz ki, psikolojik [sic] kişiliği sancılı kimselerin dışlanmasının sağlanması, "yapısal psikolojik aşağılık durumları olan kişileri" dışlayan 'da yer aldı."44 Bu maddenin amacı, "Tıbbi özellikleri olan ve bu özellikler ne yazık ki çok etkilenecek olan bu ülkedekilere eklenecek olursa Birleşik Devletler halkına zarar verecek olan kişileri"45 dışarıda tutmaktı Yasa koyucu ve yargıçlarımızın, modern ve liberal bir psikiyatri biliminin bulgularını, ulusal bir refah politikası kurmak için uyguladıkları inancıyla, eşcinsellere karşı ayırım yaptıkları iddiası, daha gaddarca bır hatadır

Yine de, "hata" sözcüğünü burada yanlış olarak kullanıyor olabilirim Bu tür bir yasayı hem çıkaranların hem de yürütenlerin ne yaptıklarını iyi bildiklerine inanmak için neden vardır Boutilier'i Birleşik Devletlerden dışlayan göçmenlik yasası, Kongrede, "Saray'ın yeni konularda görüş talebine" cevap olarak düşünüldü, Kamu Sağlığı Servisi şunu belirtti: "Psikopatik kişilikler grubu içinde sınıflanan koşullar, sonuçta, kişilik bozukluklarıdır Böyle bozukluğu olan kişiler, zati bir kişilik rahatsızlığı trendini açıklayabilirler ya da toplum ve yaygın kültür bakımından birinci sırada hastadırlar

Bütün bunu, toplumsal uygunsuzluğun hastalık olarak düşünüldüğünün açık itirafıdır diye sunuyorum, Birleşik Devletler Hükümetinde çalışan hekimler, böyle bir hastalığı tanılamaya muktedir kılınmışlardır; daha sonra Kongre, bu hastalıktan muzdarip olanlara özgül cezalar koyabilir; ve Yüksek Mahkeme, böyle ayırıcı mevzuatın anayasaya uygunluğunu, özgül bır hastalığa "tutulmuş" ya da öyle suçlanan bireyleri bastırmak için ayırarak meşrulaştıracaktır Kısacası, bu, doktorların, "hastalarına", sözde ya da gerçek tıbbi sapkınlar olmaları dolayısıyla zulmettikleri bir tür tıbbi cadı- avcılığıdır Dolayısıyla, insanları; kişileri sürünün bir üyesi olmaktan çok birey olarak tanımlayan arkadaşlarından ayırarak, bu insan karakteristiklerini kesin olarak yıkma yönündeki toplumun sürekli savaşım dramında, hekim, rahibin; hasta, cadının yerini almıştır

(*) Thomas S SZASZ'ın **The Manufacture of Madness A Comparative Study of the Inquisition and the Mental Health Movement** (Deliliğin İnşası, Engizisyon ve Akıl Sağlığı Hareketinin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi) adlı yapıtın 13. Bölümünün çevirisidir

*1 Belge için bknz. Donald Webster Cory, Homosexuality: A Cross- Cultural Approach, özellikle ss. 394-406; ve The Homosexual in America, özellikle ss. 267-299.

*2 Bu karşılaştırmada bir sınırlandırma gereği vardır Koyu pigmentli deriye sahip olmak, biyolojik bir durumdur Eşcinsel bir davranış içinde olmak ise, kişisel bir eylemdir Sonuncusu, bir seçim yapılmasını kavrar; oysa, ilki kavramaz. Başka bir deyimle, beyazlar, Zenciyi, insan ve siyasal bakımdan eşit olarak görebilir ya da göremeyebilirler; ne var ki, Zencinin kara derisi ile ilgili seçme hakkı yoktur Benzer biçimde, heteroseksüeller, eşcinseli insan ve siyasal bakımdan eşit olarak görebilir ya da göremeyebilirler; yine de, eşcinsel, yasaklı cinsel davranış içinde olsun ya da olmasın, seçimini yapabilir. Kısaca, eşcinsel -sapma olan- bir seçim yapar; toplum ise, onun "akıl hastası" olduğunu ve böylece "gerçek" bir seçim yapamayacağını ilan ederek mukabelede bulunur Eşcinsel,"özgürce" -"normal olarak"- seçim yapabilseydi, heterosekesüel olan başka biri gibi seçim yapacaktı. Bu, psikiyatri retoriğinin gerisindeki mantıktır Hastanın davranışı, karşı konulmaz zorlamalar ve itilerin, psikiyatristinki ise özgür kararların sonucudur Bu açıklamadaki bilişsel yapı, açıklama imgesinin, yalnızca, hastayı deli olarak aşağılamaya, psikiyatristi de akıllı olarak yüceltmeye hizmet ettiğini gizlemektedir

*3 Bu karşılaştırmada bir sınırlandırma gereği vardır Koyu pigmentli deriye sahip olmak, biyolojik bir durumdur Eşcinsel bir davranış içinde olmak ise, kişisel bir eylemdir Sonuncusu, bir seçim yapılmasını kavrar; oysa, ilki kavramaz. Başka bir de-

yimle, beyazlar, Zenciyi, insan ve siyasal bakımdan eşit olarak görebilir ya da göremeyebilirler; ne var ki, Zencinin kara derisi ile ilgili seçme hakkı yoktur. Benzer biçimde, heteroseksüeller, eşcinseli insan ve siyasal bakımdan eşit olarak görebilir ya da göremeyebilirler; yine de, eşcinsel, yasaklı cinsel davranış içinde olsun ya da olmasın, seçimini yapabilir Kısaca, eşcinsel -sapma olan- bir seçim yapar; toplum ise, onun "akıl hastası" olduğunu ve böylece "gerçek" bir seçim yapamayacağını ilan ederek mukabelede bulunur. Eşcinsel,"özgürce" -"normal olarak"- seçim yapabilseydi, heterosekesüel olan başka biri gibi seçim yapacaktı. Bu, psikiyatri retoriğinin gerisindeki mantıktır Hastanın davranışı, karşı konulmaz zorlamalar ve itilerin, psikiyatristinki ise

*4 Göçmenlik ve Uyrukluk Yasasının genel amacı, Birleşik Devletlerin sağlığını, refahını ve güvenliğini korumaktır Birleşik Devletler hukuku, tüberküloz gibi bulaşıcı bir hastalığı ya da akıl hastalığı ya da kusuru olan bir kişiye, uyuşturucu bağımlısı ya da satıcısına, bir suç işleyene, kamu ahlakına aykırı davranana, Komünist Parti'nin ya da herhangi bir örgütün üyesi ya da taraftarı olana, okuma yazma bilmeyene, olası bir kamu görevlisine vize verilmesini yasaklamaktadır (Birleşik Devletler Dış Servisi, Göçmenlik Genel Bilgi Formu [Form DSL-852, Ocak 1964].)

*5 Robinson kararı, bütünüyle, ancak özellikle Yargıç Douglas'ın da katıldığı görüşle, ortaçağ din mahkemelerinde bir cadı davasındaki görüşün çağdaş "bilimsel" bir karşılığı olarak okunabilir. Bağımlılık, tanımlanmış olmamakla birlikte, uygun tedaviye ihtiyaç duyulabilen ve belirsiz toplum sözleşmesini bütünüyle haklı çıkaran bir hastalık olarak açıklandı. Bağımlı diye iddia ediyor Douglas, hasta bir kişidir. Kuşkusuz o, toplumun tedavisi ya da korunması amacıyla hapsedilebilir Gaddarca ve alışık olunmayan cezalandırma, hapsedilmeden doğmaz, bir suçun bağımlısı olma suçlamasından doğar Suçlanan kişinin temiz adına bir damga ve onarılamaz zarar getiren bağımlılık kovuşturması, orada toplum sözleşmesinin de yapacağı gibi, toplumu korumanın bir aracı olarak meşrulaştırılamaz. Eğer bağımlılar, bağımlılıkları dolayısıyla cezalandırılabilecekler ise, o zaman, deli de, deliliği dolayısıyla cezalandırılabilir. Her ikisinin de bir hastalığı vardır ve her ikisi de hasta olarak tedavi edilmelidir" (Robinson v California, s. 674.)

*6 Douglas ve Fortas'ın, "iyi" eşcinselleri korumakta yolunu şaşırmış gayretleriyle geliştirdikleri argümanlar, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki kanıtlanmış Yahudi yurtseverliğine ya da Yahudilerin Alman kültürüne diğer katkılarına dayanarak, Nazilerin anti- Semitizminden muaf tutulmayı bekleyen Alman Yahudilerinin trajik argümanından ayrılamaz. Bu argümanlar, ne uygulanabilir ne de ahlaksal argümanlar değildir Fiiliyatta, eğer gerçekten ona karşı tutkularını daha ateşlendiriyor iseler, kurbanı korumada başarısız kalmaktadırlar Ahlaksal olarak, "yaratıcı" eşcinselleri ya da yurtsever Yahudileri savunarak, üstü örtük biçimde, "yaratıcı olmayan" eşcinsellere ya da yurtsever olmayan Yahudilere zulmedilmesinin uygun olduğunu onayladıkları için düşünülmüşlerdir.

özgür kararların sonucudur Bu açıklamadaki bilişsel yapı, açıklama imgesinin, yalnızca, hastayı deli olarak aşağılamaya, psikiyatristi de akıllı olarak yüceltmeye hizmet ettiğini gizlemektedir.

*7 Devlet, bunun, Boutilier'nin eşcinselliğinin gerçek tarihi olduğunu nasıl anladı bilmiyoruz.

*8 O zaman, bu, kesinlikle, bir ulusun, kendi ahlaksal ve siyasal karakterini en iyi biçimleyecek tarzda, üyelerinin bileşimini belirlemekteki hükümranlık hakkının kullanılmasıdır. Örneğin, Amerika Cumhuriyeti kurulduğunda, ulus, kara ve kızıl derili halkından, yurttaşlığı esirgemişti; bu hak, birincilere 1865'te, kincilere ise ancak 1924'te verildi.

*9 Teknik ve ritüel eylem arasındaki ayırım tam olarak, Bölüm 14'te, özellikle ss. 266-268'de tartışıldı

*10 1951'deki bir kararında, Yargıç Jackson, bir cezai sürece varan sınırdışı edilme kararını açıkladı. O bunu, "ömürboyu sürgün" ve "yabanıl bir ceza" olarak karakterize etti. (Byrne ve Mulligan, "psikopatik kişilik" ve "cinsel sapma": Tıbbi terimler ve hukuki tutamaklar, Temple Law Quart. 40:328-347 [Bahar-Yaz],1967, s.347)

1 Abby Mann, alıntılayan Vincent Canby, Buradaki kurguda bir adam ve onun arkadaşları: Sinatra, "Detektif" filminde kentteki çalışmasına başlıyor New York Times, Oct. 18, p. 37

2. Bknz. Thomas S. Szasz, Eşcinselliğin Hukuki ve Ahlaki Yönleri, Judd Marmor (Ed.), Sexual Inversion, içinde pp. 124-139.

3. Mass. Ann. Hukuklar, Bölüm 123 Paragraf I, 1957; a-lıntılayan Frank T Lindman ve Donald M. McIntyre, Jr.(Eds.), The Mentally Disabled and the Law, p. 18.

4. Stephanie Harrington, Eşcinsele hücum: Anonim bir atak, Village Voice, May 25, 1967, pp. 9-10.

5. Ibid , p. 10.

6. Boutilier v. Immigration and Naturalization Service, 387 U.s. 118, 1967

7 Ibid , p. 19.

8. Ibid.

9. Ibid., p. 120.

10. Ibid.

11 Ibid.

12. Ibid.,

13. Ibid., p. 123.

14. Ibid., p. 124

15. Çinlilerin Dışlanması Olayı, 130 U S. 581, 1889, 581

16. Ibid., p. 604.

17 Ibid., p. 607

18. Ibid., p. 606.

19. Bknz. Thomas S Szasz, Psychiatric Justice, özellikle pp. 56;82 ve 264-272.

20. Bknz. bu bölüm, p. 246. ve Bölüm 143. özellikle pp. 266;268.

21 Boutilier v. Immigration and Naturalization Service, p. 124.

22. Thomas R Byrne, Jr and Francis M. Mulligan, "Psikopatik kişilik" ve "cinsel sapma" Tıbbi terimler ya da hukuki tutamaklar Eşcinsel yabancının konumunun çözümlenmesi. Temple Law Quart., 40: 328;347 (Spring- Summer), 1967

23. Ibid., p. 335.

24. Bknz. Bölüm 10.

25. Bu bağlamda, bknz. Thomas S. Szasz, The Ethics of Psychoanalysis, özellikle pp. 11,45.

26. Byrne ve Mulligan, p. 336.

27 Ibid.

28. Ibid., p. 342

29. Ibid. 30. Ibid., p. 3435

31 Ibid., p. 344

32. Ibid., p. 347

33. Bknz. 2. ve 4. Bölümler; ayni zamanda Jack C. Landau, GI adaleti: 2. sınıf sistem, Syracuse (N.Y.) Herald American, Sept. 10, 1967, p. 69, ve 30.000 GI'nın "daha az onurlu" işlerle "etiketlenmesi"

34 Abe Fortas, Durham olayının çağrıştırdıkları. Amer. J. Psychiat. 113: 577;582 (Jan.), 1957

35. William O. Douglas, Düşüncede ittifak, Robinson v. California, 370 U.S. 660, 1961, pp. 668;678.

36. Boutilier v. Immigration and Naturalization Service, p. 125.

37 Ibid. p. 132.

38. Örneğin bakınız, Thomas S Szasz, The Myth of Mental Illness, ya da bu kitabın 8. bölümü.

39. Çinlilerin Dışlanması Olayı, p. 581

40. Boutilier v. Immigration and Naturalization Service, p. 129.

41 Robert Lindner, Uyanlardan mı olmalısınız? p. 65.

42. Jean-Paul Sartre, Saint Genet: Actor and Martyr, p. 225.

43 Sartre, p. 587

44. Boutilier v. Immigration and Naturalization Service, p. 133.

45. Ibid.

46. Ibid., pp. 134-135.

Muhlise Aydın: "Yaptıkları ve Söyledikleri Farklı Olan Şairler Beni İncitiyor"

Nihat ATEŞ

-Sayın Muhlise Aydın hoşgeldiniz. Şimdiye dek bir şairle ya da şairin kitaplarıyla ilgili söyleşiler yapıldı. Biz farklı bir yöntem izleyelim dedik. Şairi ve şiiri, bir şiir okuru nasıl görüyor, onu öğrenelim istedik. Daha önce böyle bir söyleşi yapılmadığına sanıyorum. En azından yapıldıysa ben yapılanları görmedim. Nasıl sorular sorulur, söyleşiye nasıl başlanır tam bilemiyorum. Evet Muhlise hanım nasıl ve neden şiir okumaya başladınız

-Şiir okumaya başladım çünkü şiir okumam gerektiği anlatıldı. Bunları sevmemiz gerektiği anlatılmadı. Neden okumamız gerektiği anlatılmadı ama öyle çok abartıldı ki, sanat, yazmak, o kadar çok abartıldı ki. Sanki bunu yapmasaydım artık, aşağılanacaktım, ben öyle çok sayılır sevilir insan olmayacaktım gibi şeyler hissetmeye başlamıştım. Biraz gururuma dokundu onları bilmemek, tanımamak. Onun içi biraz zorladım kendimi ve kitap okumaya başladım.

-Çok ilginç, yani isteyerek kitap okumaya başlamadınız.

-Hayır

-Şiir okumaya başlamadınız

-Sonradan sevdim.Büyüdükçe sevmeye başladım. Başlangıçta pek sevmedim. Biraz daha aklım başıma geldiğinde, biraz daha kendi fikirlerim oluşmaya başladığında kendim seçmeye başladım daha doğrusu.

-Bilinçli bir seçim miydi? Bilinçli seçtiğiniz şairleri mi yoksa her önünüze çıkanı okuyor muydunuz

-Başlangıçta hiçbir yöntem yoktu. Belki kitabın adı veya yazarın tanınmış olması, çok övgüsünü duyduğum kitaplara, yazarlara yöneldim. Ayıp olmasın diye okudum daha doğrusu. Daha sonraları, bilinçli olarak seçmeye başladım.

-Peki şiir okumaya başladığınız zamanlarda, size şiiri sevdirmek için çevrenizde bazı kişilerin özellikle etkisi oldu mu? Ya da şiiri sevmenize

-Çevremde özellikle bir yönlendirme olmadı. Çevremdeki etki az önce söylediğim gibi "ayıp olmasın okuyayım"a yöneltti. Fakat onları okurken şunu algıladım, tekniklere inmeyi, ses tınısı, çırpınışları, o yaratma isteğini, coşkuları, yani şairlerden insani duyguları, mesajlar aldım. Duygu aldım, düşünce aldım.

-Şairlerden

-Şairlerden. Özellikle şairlerden. Hayranlık başladı. Sevdim onları

-Bu hayranlık dediğiniz duyguyu biraz açar mısınız?

-Hayranlık, ilk başlarda yine bilinçsiz, farkında olmadan gelişti. Yani iç dünyamı yoklama şeklinde. Oturup kendi kendime açıklayamıyordum bu hayranlığı. Seviyordum sadece. Bilmediğim, tanımadığım bir müziği dinler gibi bunca sözcüğü nasıl yazıyorlar?

- Bunu mu merak ediyordunuz?

-Hayır nasıl yazdıklarını pek merak etmiyordum. Neden şiir yazdıklarını daha çok merak ediyordum. İşte o neden neyse, her neyse -her şairde başka nedenler var kesinlikle- ona çok şevkat duyuyordum.

-O nedeni bulabildiniz mi bugün? Neden şiir yazar bir şair diye düşündüğünüzde bir okur olarak. Çünkü şaire bile neden şiir yazıyorsunuz diye sorulduğunda zor çıkar işin içinden de onun için soruyorum. Siz bulabildiniz mi nedeni okur olarak?

-Bir sürü neden buluyorum aslında. Ama en önemli olan ben böyle varoluyorum veya ben bunu yapmak istiyorum demesi. Çoğunlukla da şunu hissettim. Bir yaşam biçimi haline getirmeleri olayı. Böyle bir adanmışlık bende hep şevkat, sevgi yaratıyor

-Sizi en çok etkileyen şairler kimler?

-Beni en çok etkileyen şairler, benim hatırlayamadığım, unuttuğum şairlerdir. Çünkü hatırlamak gereğini bile duymam. Bir şekilde çok kendim gibi hissetmişimdir. Onun için ne şiiriyle ne kendisiyle pek hatırlamam.

-Ben de böyle düşünüyorum. Mesela "Şairler aşk şiiri yazmasalardı insanlar aşık olamazlardı" diye bir sözü var Cengiz Gündoğdu'nun, siz ne diyorsunuz

-Bence olurlardı tabii ki. Oldukları için şairler var

-O zaman şöyle mi demeliyiz? Eğer "aşk şiirleri" okurlarsa daha iyi aşık oluyorlar öyle mi?

-Şair yazdığı "aşk şiirleriyle" daha iyi olanaklar sağlıyor insanlara. Daha çabuk yol almalarını veya güzelleşmelerini sağlıyor. Zenginlik katıyor tabii ki aşka.

-İnsanın insanlaşma sürecinde büyük katkıları var yani

-Kesinlikle

-Sizin de insanlaşma sürecinizde katkıları var yani

-Katkıları var. Dediğim gibi, iyice anladıktan sonra katkıları olabildi

-Şiir insan içindir diyorsunuz siz

-Tabii ki. İnsan için olmazsa kime yazılıyor, kime anlatılıyor ki. Paylaşmazlar, yapayalnız kalırlar

-Şiir şiir içindir diyenler var. Ona ne diyorsunuz

-Ben dediğim gibi şairleri, şiiri çok seviyorum. Şiir için de yazılmış olsa hep bir hayranlık hissediyorum. Fakat onları çok çabuk unutuyorum.

-Etkilemiyorlar sizi.

-Etkilemiyorlar. Bırakıyorlar sizi bir yerde. Yarı yolda bırakıyorlar. Ama ben onların yükünü çekiyorum. Nasıl oluyor? Hüzün oluyor. Acılardan söz ediyorlar, ulaşılmaz yerlerden söz ediyorlar. Büyük bir çırpınış görüyorum ruhlarında. Onu bende bir yük olarak taşıyorum. Ama onlar beni taşımıyor.

-Onlar beni hiç taşımıyor diyorsunuz. Biraz açar mısınız?

-Sonuçta ben şiir okurken ben de bir sanat öğreneyim, sanatın ucundan bucağından bulaşayım demiyorum. Bir insanı tanımak, anlamak istiyorum. Biraz da kendimi aşmak istiyorum. Sonuçta ben hepsini seviyorum.

-Şiir yazıyor musunuz?

-Sözümde duruyorum, gerçekten seviyorum onları. Fakat şiir için yazılan bir şiirde onların beni sevmediğini düşünüyorum.

-Tekrar soruyorum Şiir yazıyor musunuz?

-Çok az yazdım Herkes yazmıştır herhalde. Bense herkes kadar bile yazmadım diyebilirim size. Çünkü ben şair değilim onu anladım Bir de kendimi çok abartıyorum şiir yazmaya çalışırken. İstediğim gibi olmuyor bir türlü

-Ben başlarda bir yere takıldım. İsterseniz oraya dönelim Ayıp olmasın diye okumaya başladım dediniz. Eğitiminizde, arkadaşlarınız, öğretmenleriniz

-Şimdi "yeni yetişen insan" bir şekilde okumasa bile ondan haberdar oluyor Sanattan ve kültürden haberdar oluyor Çoğu zaman da bu ulaşılmaz, ilahi bir şeymiş gibi sunuluyor Yani sunulan şeylerin ağırlığı altında bir ezilme var bir kere Sanat, kültür, edebiyat, şiir altında bir ezilme var Eziklik duygusu yaratılıyor Öyle bir abartılıyor ki. Onlar sıradan insanlar değil bizler sıradan, tekdüze insanlarız. Benzer hayatlar yaşarız, benzer şeyler düşünürüz ama onlar farklıdır Bizim gibi değildir Çok daha üstünler, çok daha iyi düşünüyorlar Daha inceler, biz kabayız diye iletiyorlardı bize ve böyle algılatıyorlardı.

-Yani "yarın"ın bütün karmaşıklığını çözmüş insanlar gibi bir atmosfer mi yaratılıyordu?

-Ya da karmaşasının farkına varmış insanlar gibi. Biz böyle yaşadık öleceğiz, çok önemli değiliz doğrusu. Onlar daha önemli

-Sizi bu çok üzmüş olmalı

-Tabii beni üzen bu oldu Sonra yanlış yönlendirildiğimiz konusunda çevremdeki arkadaşlarda da bu kaygıyı hissediyorum Sıradan olmamak, tekdüze olmamak. Ama biz bunu oynuyorduk Yani biz halk deyimiyle "artistlik yapıyorduk. Bunu oynadığımız hissedilince de incinıyorduk

-Bu sizde bir çelişki yaratmış anlaşılan. Çünkü biraz önce "İnsan için şiir"deniz

-Yarattı. Çelişki yarattı Yarattığı zaman şairlerden çok hocalarımıza kızdım Onlar çünkü hep yücelttiler Fakat bunun insan için olduğunu,insani bir davranış. yönelme olduğunu aktarmadılar

-Siz bir edebiyat öğretmeni olsanız şiiri nasıl öğretirdiniz çocuklara?

-Ben öğretmen olsaydım,ilk önce çevremde şiirsel bulduğum şeyleri aktarırdım Şiirin hayatın dışında bir şey olmadığını anlatmaya çalışırdım. Şiirsel davranışlarda bulunabileceğini insanların.

-"Şiir gibi" yaşayabileceklerini mi?

-Yaşayabileceklerini öğretirdim. Gerçek hayatta gördüklerimden örnekler verirdim. En yakın örnekle geçen gün karşılaştım Sahilde çok güzel bir bahçe yapılmış Bahçenin hiçbir ticari tarafı yok. Sadece bir güzellik yaratılmış. Sonunda o bahçeyi kimin yaptığını sorduk. Yapılan bahçenin yanındaki lokantanın aşçıbaşısı yapmış Bu işi bilen, eğitimi almış biri değil İçi çoşkulu bir adam. O kadar güzel bir bahçe yaratmış ki. Bütün taşları sırtlamış getirmiş ve düzenlemiş. Böyle örnekleri gösterirdim. Daha sonraki bilme süreci daha disiplinli bir süreçtir En azından belli bir yöntemle bakmalarını ve düşünmelerini öğretmeye çalışır ve onu isterdim.

-Yöntem, düşünmek dedik Şiir felsefe ilişkisi konusunda ne dersiniz?

-Şiiri felsefeden daha anlamlı ve yoğun buluyorum Yani felsefi eserlerden daha anlamlı ve öğretici buluyorum.Öğretirken insanın duygularına da yöneliyor Bir sürü kitap yazılabilir ama bir şiirle o kitaptaki her şey anlatılabilir

-İnsani bir edim felsefe Şiirde insani bir edim Şair bir filozof da olmalı mıdır?

-Bir filozoftur şair

-Burayı biraz daha kurcalıyalım Muhlise hanım isterseniz

-Benim anladığım felsefe dünyayı, insanları, yanı gördüğümüz,bilmeye çalıştığımız şeyleri açıklar Şairin de farklı bir şey yapması düşünülemez

-İnsanı ve hayatı açıklar

-Bir dünya görüşü doğrultusunda yapar bunu Kimisi çok bireysel görüşlerini ortaya koyar

-Birey düzeyinde ele alsın şair Diyelim ki kendini ortaya koydu, kendini anlattı bütün şiirlennde Böyle bir şairi okuyorsunuz. elinizde kitabı var Şimdi burada bir felsefe var mıdır?

-Tabii. Benim için çok önemlidir Tek kendisini de anlatsa çok önemlidir Çünkü kaç insanı tanıma olanağımız oluyor ki Bir insanı biraz daha tanıma olanağı benim için çok önemli.

-İnsani edim dedik Sonuçta insan kültürel bir varlık Şair bu anlamda kendini anlatırken, birçok insanı anlatabilir diye düşünüyorum Onun için sadece kendi bireyselliğini anlatması açısından söylemiyorum İnsanı, insanlığın kültürel birikimiyle kucaklamlı şair Siz bir okur olarak bir şiire baktığınızda bunu ne derece hissediyorsunuz?

-Şair kendini anlatırken de bir çok şeyi kendiliyle anlatmak zorunda. Fakat kimi şiirlerde, şairlerde hep bir gördüğü, bilgidiği şeylere karşı kendi konumunu tayin etme, ona karşı kendini gösterme gibi bir tavrı oluyor Bireysel,bireyci şiir deyince de ben bunu anlıyorum.

-Örneğin Brecht Brecht'in şiirinde hiç kendisi yoktur Ayhan Ergün'ün şiirinde de bu vardır İnsancıl'da üç sayı "Huzur Evi" adlı üçlemesi yayımlandı Orda hıç Ayhan Ergün yoktur Orda insanlar var Şairin kendi süzgecinden geçmiyor o şiirler Anlatım şiiri diyorlar Duygu da vardır o şiirlerde

-Bence bu şairin kişiliğiyle ilgili bir şey

-Kişiliğiyle mi sadece?

-Bılmiyorum Aklıma bu konuda örnekler verecegim şiirler gelmiyor Gelseydi konuşmak daha kolay olurdu. Şiir olarak sözedersek genelde şairin kişiliği de çok önemli. Dünya görüşleri aynı olan şairler şiir yazar fakat orada kendini koyuş tarzları hissedilir Ayrı ayrı kişilerdir Bu biraz kışılık olarak gelişmiş olup olmamasına bağlı şairin Ben'ini ortaya koymasını ben gelişmiş bir kişilik olarak değerlendiriyorum

-Muhlise hanım, birçok şiir türü var elbet Bir şiire baktığınızda bu hangi tür şiirdir gibi düşünüyor musunuz?

Başlarken düşünmüyorum, bitirirken düşünüyorum

-Bitirirken hiç şöyle düşündüğünüz oluyor mu Ben didaktik şiirden hoşlanıyorum veya lirik şiirden hoşlanıyorum, epik şiirden hoşlanıyorum gibi.

-Hayır olmuyor Şiir güzelse tarzı ne olursa olsun güzel diye düşünüyorum.

-Anlatamadım Dünya görüşüyle ilgili demek istemiştim aslında Yani tutup da ben hem Brecht'in şiirini seviyorum ama Küçük Iskender'in de şiirini seviyorum demek mümkünmüş gibi gelmiyor bana

-Fakat ben şiire şairi ekleyerek düşünüyorum Küçük İskender'in şiiri bana çok hitap etmese de , beni açmasa da, sonuçta onu yazan bir insan.Emek vermiş. Şevkat ve sempati duyuyorum.

-Şunu anlatmak istiyorum Şairin, yazarın sorumluluğu var Tarihsel bir sorumluluğu var Gelecek kuşakları etkileyen bir yanı var sanatın Yanlış bilinç durumlarını estetize ediyorsa, çirkinliği estetize ediyorsa. Sınıfsal bakışı geriyse buradaki sorumluluk konusunda ne denecek? Tarihe de pek güvenmiyorum bu konu da "Tarih bu edebiyatı geleceğe taşımaz zaten" demek kolaycılıkmış gibi gözüküyor bu anlamda Küçük Iskender'in şiirine, Orhan Pamuk'un romanına sadece emek verdi diye şevkat ve sempatiyle bakamıyorum.

-Bu bir gerçek Böyle bir etki alanı var Bırakın gelecek kuşakları, şimdiki kuşakları da etkilemesi var Sorumluluk duyması gerektiği su götürmez bir gerçek.Ama böyle düşununce bizim o kadar gücümüz var mı? O zaman oturup program yapmamız gerekiyor bizim. Kendi dünya görüşümüze göre onu oku, bunu okuma diyemeyiz

-Onu söylemek istemiyorum

-Bir tavır almak gerek

-Işte bir okur olarak nasıl bir tavır geliştirebilirsiniz?

-Böyle bir gerçek hep de olacak ama Ben de okumaya başladıktan bu yana çok incindiğim zamanlar oldu, şairlerce Örneğin daha çocukluk dönemimde nasıl incindim Çok guzeldi okuduklarım. Ama şair yaşamında çok rezil bıriymış Yazdıklarının tam tersi bir hayat sürüyormuş Bu tip tutarsızlıklar beni çok incitmişti Hâlâ incitiyor ama artık o kadar duygusal davranmıyorum Beni yanıltmıştır Yanlış şeyler öğretmiştir Bunları dengelemenin, bu yaranlanmaları azaltmanın bir yolu yaratıcının bunda sorumluluk göstermesi ise de, başka bir yolu da hayatta sağlıklı ilişkiler yaratabilmek Sağlıklı anne babalar,iyi örnek ağabeyler Zaten burada sakatlıklar varsa insan daha kolay yanılabiliyor Kopukluk olmaması gerek.Bu çok da şairin elinde olan bir şey değil belki Ama göstereceği sorumluluk önemlidir Benim teyzem köylüydü Burada bir kültürel uçurum doğuyor Sonuçta insanı sevdiğiniz halde iletişim kuramıyorsunuz. Çok ciddi bir mücadele ve örgütlenme gerekiyor Bir şairin şeyi.

-Bireysel çabası yetmiyor

-Evet çok geniş bir örgütlenme gerekiyor

-Bir şairin, bir yazarın da daima toplumun önünde olduğunu söyluyordunuz Hatta ulaşılmaz insanlar olduklarını size öğrettikleri için çelişkilere düştüğünüzü söylediniz Çelişkileri şimdi aştığınızı söylüyorsunuz. Yalnız bu yeni toplumsal gelişmeyi yavaşlatan sanatçıların varlığı konusunda net değilsiniz ya da ben tam anlayamadım

-Kendi bireysel dunyamda aslında netim Kendi bireysel dunyamda her zaman şevkat ve sevgi duyuyorum Fakat aynı zamanda onları toplumsal olarak bir yerlere koyabiliyorum Kışisel' sempatilerimi orda bir kenara elbette kı bırakıyorum.O anlamda tutumlarını onaylamıyorum. Daha sorumlu daha iyi olmaları gerekir elbet.

-Daha iyi derken ne demek istiyorsunuz?

-Şimdi toplumsal olarak çok soyut kalıyor Fakat insan düzeyinde, kendisini ifade eder Bir insanı anlatırken "güzel bır insan", "iyi bır insan" derız.Onun bir insan olduğunu unutmadan Kendisini oluşturmalı Hoşgörülü, paylaşmaya hazır, insanları zedelemeyen güzel nitelikler

-Biraz şiire dönelim yine. Hep şiirin içindeydik de neyse Bir şiiri okuduğunuzda "ha burda beni anlatmış" dediğiniz oluyor mu?

-Evet bu da çok güzel oluyor zaten.

-O andaki duygularınızı biraz anlatır mısınız?

-Ya "ha beni anlatmış" oluyor ya da "ha bıldığim bir şeyi anlatmış" oluyor Çeşitli şekillerde orada sonuçta bir patlama yaratıyor bir dize Sonra neler düşünüyorum'Gülümsüyorum bir kere, içim ısınıyor, o an yoğun yoğun sevinç ve çoşku hissediyorum. Daha arındırıyor beni. Güçlenıyorum

-Sonra mektuplarınıza yazıyorsunuz onu.

-Hıç mektup yazmadım.

-Öyle mi! Hiç mi mektup yazmadınız?

-Hayır Yazdım fakat postalamadım.

-Yazdınız ama postalamadınız

-O da çok az. Belki üç dört kez.

-Yalnız bir insan mısınız?

-Hayır Hep birlikte yaşadık. Akrabalarım, ailem. arkadaşlarım yatılıydı.

-Hiç ayrılıklar yaşamadınız mı?

-Yaşadık. Ağabeyim yutdışındaydı. Onunla da ben mektuplaşmadım. O yazdı Öteki ağabeyim de yanıtladı.

-Birine aşık olduğunuzda da mı yazmadınız?

-Hayır

-Mektup bir örnekti aslında. Birden konunun esasına döndü. Şiir okumak için belli bir zaman kesitiniz var mı?Şairlerin yazmak için bazı zamanları olduğu gibi

-Şiir okumak için kafamı boşaltırım ilk önce şiire hazırlarım. Ya da çok doluyumdur biraz teselli bulmak için okurum. Çokça da akıl almaya ihtiyacım olur benim şiirden

-Akıl almaya mı? Neden bir denemeci okumuyorsunuz veya bir eleştirmen?

-Şiir onlardan çok daha büyülü, daha saran, daha sıcak

-Böyle şiir kitaplığınızda hemen seçtiğiniz bir şiir kıtabı var mıdır?

-Bazen oluyor Çoğu zamanda elimi atarım elime ne gelirse okuyorum.Okuduklarım arasından bir şeyler seçiyorum.

-Kezlerce okuduğunuz şairler var mı?

-Hayır yok.

-Mutlu olmak için mi şiir okursunuz?

-Mutlu ve akıllı olmak için

-Muhlise hanım bu söyleşi için size teşekkür ediyorum Son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?

-Şöyle bir şey düşlüyorum.Mahallemde şairler olsa, biz onları görsek onlarla karşılaşsak. Oturup kalksak Oyunlar oynasak. Türküler söylesek. Bu kadar uzaklarda olmasalar Ne yapıp eylediklerinden haberimiz olsa.

-Çok teşekkürler

Adana'nın Temmuzlu Söylemleri(II)

Hasan H. GÜNDÜZALP/Muhittin ÇOBAN

İnsancıl'da İnsan

Biliyorsunuz değil mi Adana'da **İnsancıl**'ın gülümsemeye başladığını? Evet bu gülümseme çoğalmalı, halka halka yayılmalıydı. Bunun için ne yapabilirdik? İlk usumuza gelen bir paneldi. Konu ne olmalıydı? **İnsancıl**'a yakışan, **İnsancıl**'la bütünleşen **İnsancıl**'ları kucaklayan, uslarda soru imleri bırakan, bu imlerin yanıtlarını aratan bir konu olmalıydı. Bu konu sadece temsilcilik düzeyinde belirlenemezdi; böylesi bir anlayışı taşımıyorduk. Tartışıldı, konu üretildi:

İnsancıl'da İnsan

Konuşmacıları belirlemeye geldi sıra. Kimler olmalıydı? Başladı arayış. Bir soru: Uzaklarda mı aramalıyız? Kendi panelistlerimizi kendimiz üretemiyor muyuz? Bizlerinde söyleyeceği çok şeyleri vardı. Kendi suskumuzu da böylece kırabilirdik.

Adnan Yücel, **Hasan Hüseyin Gündüzalp** ve ben(**Muhittin Çoban**) konuşmacı olarak belirlendik.

Yöntemimiz nasıl olmalıydı? Alışılmışlığın içinde gezintiler mi yapmalıydık? Yoksa kalıpları kırmalı mıydık? Doğrusu kalıpları kırmaktı. **Temmuzlu Söylemlerimize** katılan her insan birer panelistimiz olmalıydı. Bu sistem oturtulmalı. Birilerinin kükreyerek, çok bilmiş edalardaki konuşmalarını çoğunluğun kuzu kuzu dinlediği söylemler bize pek anlamlı gelmiyordu.

Burda sohbetin özetini aktararak sizlerle de paylaşmak istedik.

Nasıl bir insan istiyoruz?

Bu sorunun doğru yanıtını vermemiz için öncellikle bugünkü insan nasıl sorusunu sormaktan, yanıtını vermekten geçiyor. Şöyle ki: Denizlerin kirlendiğini görüyor ve diyoruz ki, bu denizler temizlenmeli. Doğru. Ardından nasıl temizlenmeli sorusu geliyor. Başlıyor çözümler üretilmeye. İşte, yanılgı burda başlıyor. Nasıl temizlenmeli sorusu sorulmadan, denizler nasıl kirleniyor sorusu sorulmalı, yanıtı verilmeli ki denizler bir daha kirlenmemek üzere temizlensin.

İnsanları da deniz olarak görelim. İnsanlar da kirli. Bu kirlilik devam ederken temiz toplum yaratma savaşı veriliyor. Bu yanlış. Önce neden kirlendiğini, nelerin kirlettiğini, kimlerin kirlettiğini bulmamız gerekmiyor mu?

İnsanın kirlenmesinin tek ve en önemli nedeni bugünkü sistem. Önce bunu görmeli, bunu kabullenmeliyiz. Sistem için çalışan, sistem, sistem için yaşayan, kendini düşünen, kendinden başkasını yok sayan bireyler haline geldik. Düğmeye basınca hareket ediyor, düğmeye basınca düşünüyoruz; yani bedenlerimiz otomatlaştı. Verilenlere razı olamaya çalışıyoruz. Bosna'daki katliama duyarlı olmamız istendi, duyarlıyız, doğuda yaşanan katliama duyarsız olmamız istenince duyarsız oluyoruz.

Tüm bunlara rağmen her insan bir şeylerden memnuniyetsiz, bunu her fırsatta ifade ediyor. Beğenmediklerimizi sıralıyoruz. Bu kadar beğenmediğimizin yerine beğendiğimizi koyma gibi bir istemimiz yok. İşte nasıl bir insan sorusu burda yatıyor. Sistemin dayatmalarını kabullenmeyen, beğenmediklerini yıkan, yıktığıyla bırakmayan, yerine beğendiğini koyan insan kuşağı yaratılmalı.

Başkalarını bırakın, kendine dahi güvenmeyen bunu nasıl başaracak? Burada sorgulama yeniden başlamalı. Kendini arayış. İçindeki güzellikleri bulup günyüzüne taşıma arayışı. Bu eylemi kaçımız yaptık, yapıyoruz? Yaptığını söyleyenler ne kadar yaptı. Bu arayışın yapıldığı kanısını pek taşımıyoruz. Yapılmış olsa içimizde yatan güzellik devini, güç devini gorur uyandırırdık. Böylece kendimize ve insanlara güvenirdik.

Biz ne yapıyoruz? Başkalarının virusunden kaçtığımız gibi kendi virüsümüzden de kaçıyoruz. Kaçış kurtuluş mu? Değil. Şöyle ki: O virüs eni sonu bizi yakalayacak. Kaçmak yerine savaşı seçsek, mikrobu tanısak, iyi huylu mu kötü huylu mu olduğunu bilsek, ona göre davransak daha anlamlı olmaz mı?

İnsanların kötü olduğunu söyleriz, bunu ifade ederken kendimizi aklarız "Herkes benim gibi olsa" deriz. Anne ve babalarımız sokakların kötü olduğunu söylerler. Sokakta kimler var, bizler. Demek ki bunu söyleyende kötü. Doğru mu? Siz de buna inanlardan mısınız?

Biz inanmıyoruz. Çünkü bize göre iyiler çoğunlukta, kötüler azınlıkta. Kötü kım? Sistemi elinde bulunduranlar, sistemden büyük paylar alanlar. Iyı kım? Sistemin hizmetkarları, yani sistemle barışık olmayanlar yani hoşnutsuzlar. Bir soru. Azınlıklar mı çoğunluğa uymalı yoksa çoğunluk mu azınlığa uymalı? Birincisi değil mi? Ama ne hikmetse tersi oluyor. Çoğunluk(iyiler) azınlığa(kötüler) benzemeye çalışıyor. Tum terslik burada. Bu gidiş tersine döndürulmeli. Bunu başarabiliriz, bu güç bizde var, yeter ki iyiler bir arada olsun.

Sonuç:

Yaşam bizleri tahmin edemeyeceğimiz kadar ciddiye alıyor. İnsanlar yaşamın altında ezilıyorsa, alamıyorsa soluk, umarsızsa, sevinçleri tükenmişse, kaderciyse yaşam bizleri ciddiye aldığı içindir. Ayakta durmak, sırtımızın yere gelmesini istemiyorsak en az yaşam kadar ciddiye almalıyız. Doğru mu?

Dünyayı değiştirenin sadece insanlar olduğunu düşünerek yeni **Temmuzlu Söylemlere** diyoruz.

Halit Ziya'nın Ölümü
Yaşanmış Olaylardan Kesitler

Mehmet Aydın

İstanbul Üniversitesi'ne bağlı, **Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü**'nde öğrenciydim. 27 Mart 1945 tarihinde, ülkemizin tanınmış yazarlarından Halit Ziya Uşaklıgil ölmüştü. Bir bölük arkadaşla, cenaze törenine katılmak için aramızda anlaştık. Cenaze, rahmetlinin Bakırköy'deki evinden kaldırılacaktı. Belli bir saatte Sirkeci'den kalkan banliyö treninde buluştuk. Bulunduğumuz kompartmanda şair Yahya Kemal, Rıza Tevfik ve birçok yazar çizer de vardı.

Bastonuna dayanmış olan iri kıyım Yahya Kemal, karşımızda oturuyor; Rıza Tevfik'de aramıza düşmüştü. Dergilerindeki resimlerinde görkemli olarak görünen Rıza Tevfik, yaşlılığı yüzününden eriyip bir çocuk gibi ufacık kalmıştı. Üşümemesi için de göğsüne kat kat pamuklar doldurmuştu. Sosyeteden bir kız, "Üstat bunlar nedir?" diyerek Rıza Tevfik'in göğsüne, birkaç kez hoyratça parmağıyla dürttü. O da, "Onlar pamuk kızım!... Yaşlılık insanı, işte bu duruma düşürüyor. Bir gün sizler de yaşlanacaksınız...", dedi.

Bakırköy'de banliyöden inip, Halit Ziya'nın evini bulduk. Cenaze büyük bir saygınlıkla gömütlüğe götürüldü. Ünlü yazarın hazırlanan gömütünün çevresi, çelenkler ve çiçeklerle donanmıştı. Dinsel törenden sonra Rıza Tevfik, kısa bir konuşma yaptı. Konuşmasının sonunda da gözyaşları içerisinde şunları söyledi: "Ne mutlu! Ülkesinin insanlarınca sevgi seline uğrayarak ölene..."

Yaşlı Rıza Tevfik, cenaze dönüşünde de yalnız bırakılmıştı.

Köylerde Denetim

1935'li ve 40'lı yıllarda ilçelerimizde ortaokul yoktu. Bir çok ilimizde lise bile bulunmuyordu. 1935'te ilkokulu bitirmiş; fakat bir üst okula girememiştim. İçim ise okuma tutkusuyla doluydu. Aradan iki yıl geçtikten sonra kasabanın pazarcılarıyla Afyon'a gidip ortaokula yazıldım. Afyon'un bir kenar mahallesinde ev tutmuş, okula oradan gidip geliyordum.

Bir süre sonra, herkesin kışlık yiyeceğini evinden getirmek koşuluyla, karma bir ilçeler yurdu açıldı. O yurda ben de katıldım. Yurtta etüt yerimiz ayrı, yatma yerimiz ayrı bir semtte bulunuyordu. Etüt'ten sonra geceleyin ellerimizde gemici fenerleriyle, bir han bozması olan yatma yerimize gidiyorduk. Yatak odalarında soba olmadığı için, yatakta kendi nefesimizle ısınıyorduk.

İki yıl sonra, sınavla daha düzenli bir yurda geçtik. Orada bana yazmanlık, konuk karşılama, yurdun ayakişleri ve köylerden bir ekiple yurda yardım toplama gibi görevler verilmişti. Yurtta hemen hemen boğazı tokluğuna emeğimle kalıyordum. Ara sıra yurt müdürünün kardeş ailesine ilişkin işlere de ben koşuyordum.

Yurt Müdürü, ilin ileri gelenlerine sık sık özel yemekler verir, onlarla yakın dostluklar kurardı. Bir ara Afyon Özel İdaresi'nce, il çevresindeki hamile kadınları doğumevine yetiştirmek üzere, yurdun emrine bir araba ile bir sürücü verildi. Ne var ki Müdür Bey bu arabayı genellikle özel işleri ve kaplıca safaları için kullanırdı.

Bir gün çobanlar kasabasından bir kadının, üç gündür doğum yapamadığı ve Afyon Doğumevi'ne yetiştirilmesi için yurda telefon geldi. Müdür Bey "Araba arızalı ! " diyerek telefonu arayıcının yüzüne öfkeyle kapattı. Biraz sonra İl'in yüksek bürokratlarından iki kişiyi davet edip Gazlıgöl Kaplıcası'na eğlenmeye gittiler.

2.

Her yıl harman sonu, Ekim ayıyla kasım ayının ortalarına değin Afyon köylerinden yurda yardım toplanırdı. Valiliğin bilgisi içinde bucaklara sırayla bir yaylı araba gönderilir; orada bucak müdürü, jandarma çavuşu -köy ihtiyar kurulundan bir iki kişiyi de yanlarına alarak- her evde hem öşür denetimi yapılır, hem de yurda yardım toplanırdı. Bu işler yapılırken de, elde savcılık buyruğu olmaksızın evlere rastgele giriliyordu.

1941 yılı Kasım ayının ortalarına yaklaşmıştık. Dışarda kar atıştırıyordu. Saat yirmi sularıydı. Öşür denetimi yapacak ekip, Sincanlı ilçesinin bir köyünde, dış kapısı arkadan sürgülü olmayan bir eve girdi. Karı koca yatakta yatıyorlardı. Çırılçıplak durumda bulunan ev sahibi, birden önünü elleriyle kapayarak ayağa fırladı. Kadın da bütün bedenini yorganla örtüp tortop olarak, iyice saklandı. Herkes gülüyordu. Ekip hiç bir denetim yapmadan gerisin geriye köy odasına döndü. Soğukta ve erken saatlerde yaşanan bu görüntü, günlerce dillerden düşmedi.

Tiyatronun Omurgasını Kuramdan Oluşturmak Gerekir

Hüseyin Hilmi BULUNMAZ

Her ne denli, kuram ikincil denilse de durup düşünmek gerekir Kılgısallığı (pratik olanı) yadsımanın ya da ikincilleştirmenin yanlış olacağı gün gibi orta yerde dursa da, günümüz dünyasında kuram denen sözcüğün içerdiği kavramı, dönüp dönüp yeniden yaratmak gerekir.

Uzun yıllardır yaptığım kılgısal ve kuramsal görmük (tiyatro) çalışmalarında gördüm ki, kuramsal olanı savsaklamak, son derece olumsuz sonuçlar elde edilmesine neden oluyor Ülkemiz insanı, bilinen nedenlerden ötürü kuramsal olana olabildiğince uzak yaşıyor! Başta televizyonlara tutsak olan "önemli" tiyatro sanatçılarına öykünmeden tutun, kısa zamanda köşeyi dönme kaygılarıyla; kuramsal olana önem vermiyor tiyatro sanatçısı adayları ya da özenci (amatör) tiyatrocular

Bunun yanında, salt siyasal nedenlerle tiyatro sanatıyla ilgileniyormuş gibi yapan kuruluşlar, tiyatronun olmazsa olmazı olan ön çalışmalara ve kurama hiç mi hiç önem vermiyor Varsa yoksa, Bertolt Brecht'in "epik tiyatro" kuramına göz ucuyla bakmanın dışına pek çıkılamıyor. Siyasal kaygılarla tiyatroyla ilgilenmek, önemli ve saygın bir tavır. Gelgelelim, günümüz dünyasında, salt siyasal boyut yeterli olamıyor Varsıllaştırmaktan çok kısırlaştırıyor

Her nedenli, zaman zaman ajit-prop tiyatrodan tutun, politik tiyatroya dek bir çok tiyatro akımından yararlanıp, kitleleri çoşturmak ve düzene karşıt duygularını, düşüncelerini bilemek gerekse de, alt yapının gereksindiği kuramsal çalışmalara önem verilmezse, yapılan iş topal olur. Belki de hiç yapılmasa daha yerinde davranılmış bulunulur.

Burjuvazinin bir sürü yanılsama yaratan uzam ve süremleri vardır Egemenliği elinde tutan ve doğası gereği bırakmak istemeyen burjuvazi, algılanan ya da algılanması olanaksıza yakın zorlukta bulunan savaşım taktikleri yaratmak durumundadır Örnekse, düzenin "sağlıklı" yürümesini sağlamak için, bir Devlet Tiyatroları oluşturmuştur. Zaman zaman, öyle oyunlar sahneye koyarlar ki, gözlerinize çekilen bağı (işkencede kullanılan somut ve siyah bağın, soyut ve renksiz olanıdır) çağdaş ve ilerici yapıtlar sunmalarını, halk yararına yapılan bir işlev olarak görmeye başlayabiliriz. Oysa ki, onların tek bir ereği vardır: bir saat gibi, tıkır tıkır işleyen düzeneğin aksamamasıdır Gelişen toplumsal boyutlu devrimci dalgayı, başta kültür ve sanat olmak üzere, birçok dalgakıranla iğdiş etmekten öte bir kaygı taşımaz anamalcı dizge. Doğal ki, Devlet Tiyatrosu sanaçıları da, ne denli iyi niyetli olurlarsa olsunlar, dizgenin tutsağı olmak zorundadırlar Kılgının yanlış ya da halka karşıt olduğu bir dizgede kuramsal bağlamda çağdaş, ilericiyim demekle bir yere varılamaz. İşte tam bu ve buna benzer konumlarda teori-pratik (kuram-kılgı) birlikteliği, eytişimi gerekir

Demek ki, ne salt siyasal olarak "kuramsal" bağlamda bakmak ne de salt sanat olarak "kılgısal" bağlamda ele almak yeterli ve eytişimsel olamıyor Bunun ideal ölçütü, kuram ve kılgıyı bıçak sırtı dengelerde yürütmek.

Bir tiyatro topluluğu ya da kuruluşu, sanatsal etkinliğine başlamadan önce (belki koşut bağlamda), kuramsal altyapısını oluşturmak zorundadır Dünya görüşünü netleştirmeli, bilimsel irdeleme yöntemlerini belirlemeli, uzamsal ve sürem boyutunu oluşturmalı, en önemlisi yaratıcı bir eğitmen-yönetmene sahip olmalıdır Yaratılmaya çalışılan ya da yaratılan ögeleri bir satranç ustası gibi yerli yerine yerleştirme gücü olan bir eğitmen-yönetmene sahip olmayan topluluk ya da kuruluşlar, günün birinde batmak durumuna gelir

Ülkemizde, ne yazık ki, yaratıcı zekaya sahip olan eğitmen- yönetmen yok denebilecek denli azdır Bu denli az bulunmasına karşın, elimizde bulunan yaratıcı insanlara tam anlamıyla ulaşabildiğimizi söyleyemeyiz. Çünkü, bizim tiyatro topluluk ya da kuruluşlarımızda egemen olan mantık, genellikle "küçük olsun bizim olsun" sav sözlerini kendine şiar edinmiş küçük burjuva mantığıdır

İklimsel yapımızdan mıdır nedir? Bilinmez Ülkemiz sanatçıları ya da sanatçı adayları her şeyin kolayını, yakınını, yalap şalap olanını yeğler durumdadır Hele bir de salt baba parasıyla üniversiteye dek gelmiş ve asal olarak dünyayı değiştirme/dönüştürme gibi bir sorunsalı yoksa, ağabey ve ablalarından duyduğu Bertolt Brecht'in ötesine geçemez O'nunda birkaç sözünü ezberlemiş ya da bir oyununda "görev" almıştır Örnekse, İspanya İçsavaşı'nı anlatan **Carrar Ana'nın Tüfekleri**'nde oynamasına karşın, ülkemizde yaşanan iç savaş hakkında duyumları olmamıştır

Anamalcı dizge, üniversitelerinde olsun, başka beyin yıkama merkezlerinde olsun, sanatsal çalışmaları, işine geldiği oranda destekler Dizgenin, sanatın "yüce"liği bir derdi yoktur Var olan statükonun yürümesinden gayri bir isteği yoktur anamalcılığın.

Başta konservatuarlar olmak üzere, hangi alanda yapılırsa yapılsın, tiyatro çalışmalarının düzene draje sağlamaktan başka işlevi olamaz. Dizgenin tekerine çomak sokmaya çalışmanın öncülü, kuramsal-alt yapıya sıkı sıkı sarılmaktır Başta siyasal seçimimizi çok net koymak olmak üzere, ideolojimizi keskinleştirme, bilimsel araştırma yarkurulları oluşturma, diğer sanatlarla alış-veriş yapma damarlarını yaratma, uygulayımsal boyutu varsıllaştırma... gibi birçok alanda milimetrik savaşım vermek gerekir

Yaşamsal ve siyasal olanda, hemen hemen her zaman geçerli olan: Pratik, teoriyi belirler sözü, sanata ve özelde tiyatroya gelince, düşünülmeden, olduğu gibi kabul edilmesi sakıncalar yaratacak bir durumdur Özellikle tiyatro sanatında, kuramsal çalışmalar, kılgısal çalışmaların tek yumurta ikizidir. Kuramsal boyut netleşmeden yapılan kılgısal çalışmalar, tiyatro sanatında yaralanmalara neden olabilir

Güngör Gençay "İnsan Olunmadan Hiçbir Şey Olunamıyor."

Yılmaz ELMAS

Başlangıçta Güngör Gençay'ı dergilerde çıkan şiir ve yazılarıyla tanıyordum. Türkiye Yazarlar Sendikası etkinlikleri içerisinde birbirimizi daha yakından tanımış olduk. Kendisinin bende ilk bıraktığı izlenim, güleç yüzlü ve içten biri olması. Benden bir çocuk kitabı istemişti. **Gerçek Sanat Yayınları** arasına giren **Güneşe Koşan Çocuk** kitabım daha yakından tanışmamızın ve dostluğumuzun başlangıcı oldu.

Geniş bir kültürü olan Güngör Gençay, çalışma ve araştırmalarında bir öğretim üyesi titizliği içerisinde konuların üzerine eğiliyor. En çok taşlamalı şiirlerini seviyorum. Şiir, öykü ve araştırma yazılarında toplumsal içerik ve marksist sanatsal estetiği hemen kendini gösteriyor. Öykülerinde duru bir anlatımı var. Özellikle çocuk öykülerinde toplumsal içerik ve estetik açısından çok başarılı. **Kuyu Başının Kuşları** bunun en güzel örneği diyebiliriz.

Kurduğu yayınevi **Gerçek Sanat Yayınları** bugüne değin ülkemiz yazarlarını temel almış ve kendi yazarlarımızı özendiren bir anlayışı kendine amaç edinmiştir. Yayınevinin yayınladığı 135'in üzerindeki yapıtların yalnızca iki tanesi çeviri. Öykü-Roman, Deneme-İnceleme, Anı-Seçki, Günlük, Oyun (tiyatro), Gezi, Röportaj, Şiir, Çocuk kitapları, çeviri türünde yayınlardan oluşuyor. Yayın ve yazın çalışmalarında en büyük desteği eşinden görüyor.

Kâr amacı gütmeden yayınevini bu aşamaya getirmesi büyük başarı. Sanatçı, yazar ve ozanlarla candan sıcak bir ilişki kurmuş Güngör Gençay. Anfizem, sağlıklı çalışmasını bir bakıma azaltıyor diyemem şimdilik. Sağlıklı kalması için yeterince özen gösteriyor kendisine. En büyük zevki gece yalnız çalışmak. Çalışma sırasında kaynak yapıtları masasının üzerine dizmek. Ele aldığı bazı çalışmalarını sonuçlandırdığında, araştırmacılara, yazın tarihine yeni bakış getirecek ve ışık tutacaktır.

Arkadaşlarıyla daha önce çıkardığı dergilere bir yıldır yeni birini **Gerçek Sanat Dergisi**ni eklemiştir. **Gerçek Sanat Dergisi** adım adım gelişerek kendini kanıtlamaya başlamıştır. Bunda en büyük katkı yine kendisinindir. Çalışma ve etkinliklerini birde kendisinden dinleyelim.

Özgeçmişini ilginç yanlarıyla anlatır mısın?

Bu soru, ilginç yanlarıyla anlatılacak bir yaşam acaba nasıl olur? Neler, ya da hangi olgular kimlere göre ne ölçüde ilginçtir, gibi birçok karşı soru üretti kafamın içinde.

Örneğin: Suyu oturduğu evden beş yüz metre ilerdeki bir çeşmeden getiren bir köylü kadına göre yaşamı ilginç değildir. Ama aynı şey, evinin içindeki musluğu açtığında sıcak ve de soğuk suyla buluşan bir kentsoylu için ilginçtir. Kuşkusuz, köylüye de kent soylunun yaşamı içindeki bu kesit ilginç gelir.

Bir kişinin yüzündeki doğal ifade; başka bir insanda kahkaha atmak isteği doğurabilir. Başka deyişle, ona ilginç gelebilir. Kiminin hüznü, acısı, korkusu, çektiği işkence ve benzeri birçok şey, başka birine ilginç gelebilir. Bu örnekleri dilediğimiz kadar çoğaltabiliriz.

Bu durakta durup, kendimin ilginç olan yanlarını düşünmeye başlıyorum. Oldukça zor bir iş bu. Çünkü, kendi yaşamımda; başkalarının ilginç bulacağı yanları seçip çıkaracağım. Doğduğum ülkeye, ülkenin geçirdiği sosyal- siyasi-ekonomik evrelere, bunların yanısıra bugünlere dek sürdürmeye çalıştığım şairlik ile yaşıma bakıyorum. Bundan sonra, yaşamımın başkalarına ilginç gelebilecek birçok yanının olabileceği kanısına varıyorum.

Bilindiği gibi, bizim ilkokula başlamamız, 2. Dünya Savaşı yıllarına denk düşer. Yani 40 Kuşağı acılı gençliklerini yaşarken, biz de acılı çocukluğumuzu yaşıyorduk.

Biz ana ihtiyaç maddelerini karneyle alan son kuşağız. Dahası var. Biz, on paraları, yüz paraları da son gören kuşağız. Ayrıca, hem ailesi, hem de sokaktaki büyükleri tarafından sopa yedikleri halde buna tepki göstermeyenlerin, ses çıkarmayanların da son kuşağıyız.

Bütün bunların arasındaki dolaşımı bırakalım da okuyucu yapsın. Çünkü o zaman, bu dolaşım içinde hem beni, hem de kuşağımın tüm insanlarını bulacaktır.

Şiire nasıl başladın, ilk şiirin nerede yayınlandı?

Çocuklukta yaşanılan hayatın, insanların toplum içindeki yerlerini belirlemede etkin bir rolü vardır, bana göre. Bu dönemde çocuğun maruz kaldığı her şey, kanala doğru iter. Tinsel ve düşünsel yapısının temellerini oluşturur. Onun için kendiliğindenlik içinde bir şair ya da sanatçı çıkmadığı gibi; papaz da, katil

de, hemşire vb. de, hemşire vb. de çıkmıyor. Çünkü, insan da dahil, her oluşumun önce maddi bir temeli olması gerekiyor.

Bu bağlamda söylemek gerekirse şiir beni ortaokula başladığım sıralarda dürtükledi. Önceleri hece ölçüsüyle, sonraları hece ve aruzla birçok denemeler yaptım. Bunlar çoğunlukla aşk, ölüm, kahramanlık ve çıplak doğa ekseninde dönenen şiirlerdi. Bu türdeki şiirlerimden birini ilk kez 1952 yılında, sanırım Afyon'da çıkan **"Türkeli"** adlı bir dergide yayınladım. Aradan uzun bir süre geçtikten sonra bu şiirlerimin tümünü yırtıp attım.

Şiir ve sanata bakışınız?

Önce insan yavrusu oluşumuzu anımsayalım. Bebek, yaşamsal ihtiyacının anasının memesiyle, manevi ihtiyacını da başta bilinçsiz olan bir duygu alış-verişiyle karşılar. Çocuğun maddi ihtiyacı zamanla gittikçe genişler, çoğalır ve özden bir değişikliğe uğrar. Memenin yerini başka şeyler alır. Meme ihtiyacı, yiyecek oyuncak, eşya vb. yerdeğiştirir. Ancak bu değişimler sırasında çocuğun mülkiyet edinme gibi bir endişesi yoktur. Ancak ailenin, çevrenin, toplumun giderek sistemin çeşitli dayatmalarıyla karşı karşıya kalınca seçimini yapmak durumunda kalır. Bu olgu, o kişinin bilinçli ya da bilinçsiz, sınıfsal olarak yerini belirlemesinden başka bir şey değildir. O nedenle, çeşitli etkilenmeler altında değişebilirlik özelliğini de içinde taşır.

Ne var ki manevi ihtiyaçlar öz olarak kökten bir değişikliğe uğramazlar. Örneğin ana sevgisine, insan sevgisine; geniş anlamda sevmeye-sevilmeye her yaş kademesinde ihtiyaç vardır. İşte insanın toplum içindeki mücadelesi, yukarıda kısaca değindiğim maddi tercih ve manevi sahiplenmenin doğrultusunda olur. Gerek sanat- siyaset, gerekse diğer konulardaki düşünceleri bu çizgide boylanır.

Ben yaptığım tercihte, emeğin- emekçinin halk dediğimiz ezilen büyük kütlenin yanında olmayı seçtim. Elbette şiiri de sanata da bakışım, seçimimin getirdiği ve gerektirdiği toplumcu-gerçekçi bir anlayış çerçevesinde olacaktır.

Bugüne dek hangi dergilerde şiir ve yazılarınız yayınlandı?

Yaşamımda, yazıp da yayınlamadığım yirmi yılı kapsayan bir zaman dilimi oldu. Bu dönemde hiçbir yayın organında görünmedim. Ama isteyerek bir tek Varlık dergisine ürün vermedim. Onun ötesinde zaman zaman bir çok sanat dergisinde değişik türdeki ürünlerimle imza koydum.

Bugüne kadar çıkardığınız dergiler. Gerçek Sanat Dergisi'ni hangi anlayışla, kimlerle çıkarmaya başladın?

Bugüne kadar çıkardığım ya da kuruluşuna katıldığım birçok sanat dergisi oldu. Çoğunun ömrü kısa. Ölümlerine de ya ekonominin ya da darbelerin dilleri fetva verdi. Bunlardan en çok sesini duyuranları **Göz Sanat Gazetesi**, **Gelecek** ve **Gerçek Sanat Dergileri**dir.

Gerçek Sanat'ın iki dönemi var. İlk kez 1986 yılında Ömer Nida, Çetin Boğa, Güler Bıçakçı ve ben birlikte yayın yaşamına soktuk dergiyi. Zamanla giderek yalnızlaştım. 12. sayının sonunda DGM yayını durdurdu ve hakkımda basın kanunu muhalefet ve 142/1. maddeden dava açıldı.

Derginin ikinci döneminde, bildiğin gibi on bir kişi yola çıktık. Şimdi, Hüseyin Dilmen, Osman Bozkurt, sen ve ben; yani kala kala dört kişi kaldık.

11. sayısını süren **Gerçek Sanat** kimliğinde sosyalist olduğunu belirten tek sanat ve kültür dergisi. Anlayışını ise birinci sayımızda ayrıntılı olarak belirttik. Ana hatları ve özetle:

Sanatla kitlesini bütünleştirmek. /Sanat kültüründe bilimsel sosyalizmin ışığı altında netleştirme çalışmaları yapmak./Sosyalist sanat kültürünün kuşaksal sürekliliğini sağlamak./Egemen güçlerce unutturulmaya çalışılan, sosyalist mücadele için sanat üretmiş ustaları yaşatmak, onları yeni kuşakların belleğine aktarmak./Sanat sorunlarının tartışma zeminini Marksist estetiğin alanında tutmak./Egemen güçlerin sanat üzerindeki oyunlarına fırsat vermemek./Sanatın ufuk genişliğini etik bir davranışa dönüştürmek" vb. ilkeler doğrultusunda dergiyi çıkarmaya başladık.

Gerçek Sanat Yayınlarına nasıl, hangi yıl başladın, amacını biraz açıklar mısın?

Yukarıda değindiğim gibi DGM birinci dönemde **Gerçek Sanat Dergisi**'nin yayınını durdurdu. Davalar sonuçlanmadan aynı adla dergi çıkarmak olası değildi. O zaman kitap yayını devreye girdi. Gerçek Sanat Yayınları'nın amacı, sosyalist anlayışa karşı olmayan Türkiyeli yazarların ürünleri basmak. Bu nedenle sayısı iki yüze doğru yol alan kitapların yalnız iki tanesi çeviri.

Kitap Yayınına Gerçek Sanatla mı başladınız?

Hayır. 1964 yılında, üretiminin çoğunluğu çocuk kitapları olan "Gürkal Yayınları"yla yayıncılığa başladım.

Dergi ve yayınevinin etkinliklerinde karşılaştığınız zorluklar? Bizde yayıncılık nasıl gidiyor?

Halk arasında anlatılan bir fıkra vardır, bilirsiniz; Her yanlış davranışıyla karşılaştığında babası oğluna: "Sen adam olmazsın oğlum" dermiş. Zaman geçmiş, oğlu hakim olmuş. Emrindeki iki polisi çağırıp: "Falan falanca adreste, falanca adında bir adam oturuyor, gidip onu getirin," buyurmuş. Polisler gidip adamı yaka paça hakimin karşısına çıkarmışlar. Hakim olan oğul: "Bak baba, bana adam olamazsın demiştin. Gördün mü şimdi adam olduğumu," diye sormuş. Baba gülmüş ve oğlunun sorusunu "Ben sana hakim olamazsın demedim ki oğlum, adam olamazsın, yani insan olamazsın dedim," diye yanıtlamış.

Yani aslolan insan olmak. Çünkü insan olunmadan hiçbir şey olunamıyor. Düzen ise insanımızı bir yozlaşmanın içine itmiş, içini boşaltmış. Siz, bir taşıt aracına sırasına razı olarak bineni gördünüz mü? Ya da saysanız, bin tanede kaç tane çıkar böyle insan? Dostluk ilişkilerinde de, ticari ilişkilerde de çoğunlukla yozlaşmış ilişkiler egemen. Bunun sonucunda da çeşitli zorlukların hep karşımızda durması, sanki kaderimiz oluyor. Elbette kavgaya devam da.

Toplumsal olaylara bakışınız?

Toplumsal olayları; ekonomik ve siyasal bir coğrafya bütünlüğü içinde görmenin gerektiğine inanıyorum. Bu bütünlük içinde ortaya çıkabilecek her so-

run, o ülkenin kendi özgün yapısı ve koşulları içinde çözülür. Örneğin ülkemiz, emperyalizmin güdümünde, feodal kalıntılarla çarpık kapitalistleşme sürecini, daha doğrusu karmaşasını yaşamaktadır. Bunlar, belirleyici örneklerdir. O nedenle, her olaya bu ışıldaklar altında ve taşları yerli yerine koyarak bakmak, bize doğru değerlendirmelerin yolunu açacaktır sanıyorum.

Bugüne değin yayınlanan yapıtlarınız, yıllarına göre. 1959 yılından başlayarak küçüklü-büyüklü birçok çocuk kitabı çıkardım. Sanırım bunların sayısı kırk adede yakındır. En son iki çocuk kitabım "Nasrettin Hoca-1992" ve Kuyu Başının Kuşları-1994" yılında Gerçek Sanat Yayınları'ndan çıktı. Diğer kitaplarım da şunlar:

"Genç Şairler Antolojisi I-II-III, 1954, 1955, 1960", "Cahit Sıtkı Tarancı-1956", "Sabah Rıhtımı/Şiirler-1965", "Oğul-Şiirler, 1967", "Balıklar Ovası/Şiirler) 67", Dövülü Yürek (şiirler,1968), "Vurgunsuz Sabahlara Uyanmak,1968", "Barut Yüklü Yıldızlar, 1988", "Annem Benim Yetiştirdi, 1989", Kısacalar/Şiirler, 1990", "Sataşmalar/Şiirler, 1993", Askercilik/ Öyküler,1994", "Ağlamalar/Şiirler, 1995"

Türkiye Yazarlar Sendikası'na ne zaman üye oldunuz, amacınız ve beklentiniz?

T. Yazarlar Sendikası'na 1980 sonrası üye oldum. Bana göre örgütlü olmak çağdaş olmanın ilk adımlarından biridir. O nedenle payıma düşecek görevi severek üstlenirim. Kişi olarak hiçbir özel beklentim yok. Ancak örgütümün işlevini yerine getiren saygın bir kurum olması, beni olduğu kadar tüm üyeleri gönendirir. Çünkü, ülkenin sağlam bir yapıya kavuşmasında yazar örgütlerinin vazgeçilmez bir yeri vardır.

Yazar, ozan ve sanatçılarımızın sanatsal mesleki, özlük sorunlarının çözümlenmesi ve güvence altına alınması nasıl olur?

Suyun kaynağında arıza varsa ya da suyu musluklara taşıyan yollardan biri bozuksa, elbette musluklardan su akmayacaktır. O zaman, musluklarla uğraşmak, boşuna zaman kaybetmektir. Böylesi bir uğraştan hiçbir zaman olumlu sonuç alınamaz. Bana göre sözünü ettiğin güvencelerin sağlanması sisteme karşı çıkmak, bu yolda mücadele etmek, sonuçta sistemin değiştirilmesiyle mümkün olabilir. Kaldı ki mevcut sistemin sanatçıları zaten güvence altındadır.

İleriye dönük ne tür çalışmalarınız ve düşünceleriniz bulunmaktadır?

En çok onurlandığım şeylerden biri de ezilen insanların zor'a, dar'a ve acı'ya karşı direnmeleri.

Neler mi istiyorum ve de düşünüyorum? Öyle fazla bir şey değil, istediğim. Dünyayı değiştirmek yolunda üstüme düşeni yapabilmek için yaşamak istiyorum.

Son olarak neler söylemek istersin?

Canların sağlığını değişen düzen içerisinde görmek istediğimi söylemek isterim. İnsanın insanca yaşayacağı sosyalist düzenin mutlaka gerçekleştirileceğine olan inancımı söylemek isterim. Sözümü kesmesen daha neler neler söylemek isterim...

Özledim

gürleşle yollarına düştüğüm
dar sokakların gizemli kokusunu
hani gölgemiz kesişirdi
yorgun kalabalıklarla
o kenti çok özledim

kaldırımları geliyor aklıma
papucu dama atılan kaldırımları
adımlarım adımlarım gelmez sonu
uzar gider uzar gider geceye doğru
o kenti çok özledim

meydanlar geliyor gözlerime
kaç köşede kaç pusu kaç mermi
kurumuş kanı izleri kaç köşede
karışmış delikanlı gençliğimize
o kenti çok özledim

martıların telaşını gönder
mavi kuş resimli uzun zarflarla
aman usul yapıştır
kırılmasın kanatları
o kenti çok özledim

iyot kokulu saçlarını gönder
çözülmesin at örgülerin seni de koklıyayım
anason kokusunu bir de
kaldırırken kurtuluş'a rakıları
kordon'da gazi ve arkadaşları
o kenti çok özledim

İdris ATMACA

Fadile

Zeki OĞUZ

Bozçal'ın kayalıkları parlıyordu çok çok uzaklarda. Ova, Bozçal'ın eteklerinden başlamış yanıyordu. Arada bir yerden göğe doğru sünen Şeytan minareleri de olmasa tek bir kıpırtı yoktu. Kangallar, ayrıklar çoktan kurumuştu tarlaların alanlarında.

Cemre, şalvarının cebinden mendilini çıkarıp alnına, boynuna biriken terleri sildi. Bir kangalın dibinde oturup derin derin soluklandı. İnsanın canını çıkarıyordu güneş. Bozcal'ın önüsıra yükselen dumanlara baktı. Yangını çıkaranlara küfretti, sıçtı sıvadı içinden. "Anız yakacağız derken onca börtü böceği de yakıyorlar" diye söylendi. Biraz ötede başak toplayan arkadaşlarına baktı. Onlar da yangını görmüşler gibiydi. Biraz daha hızlı topluyorlardı başakları. "Kalkayım" dedi içinden. "Az sonra ateş buralara kadar ulaşır, sonra toplayacak ne başak kalır ne bir şey. Kavrulur ot kök."

Biraz ötede dolanıp duran Fadile'ye baktı. Başak toplar gibi yapıyordu ama sanki başka bir şey aranır gibiydi. Avuçlasan iki avuç başak yoktu önlüğünde. Başka günler de gelmişlerdi başak toplamaya, herkes birer çuval toplarken o ancak önlüğünü dolduruyordu. "kocası kızmaz mı buna" diye söylendi içinden. Sessiz soluksuz bu yaban kızını severdi. Kimseye lafı olmaz, dinlenmeye oturduklarında bir kenara çöker eline bir çöp alır toprağı deşeleye deşeleye düşünürdü. Gömleği, şalvarı parçalanmıştı başak toplamaya çıkalı. Kabaca dikmişti yırtılan, parçalanan yerleri. Fadile'nin yanına doğru sokuldu Cemre. "Biraz acele et" diye söylendi. "Dağın orda anızları tutuşturdular, ateş birazdan buralara da gelir. O zaman toplayacak başak bulamazsın." Umarsızca bakındı Fadile. Yine de memnun olmuştu komşusunun ilgisine, uyarmasına. "Olurum" dedi usulca. Eğildi, biçerdöverlerden artakalan buğday başaklarını hızlı hızlı önlüğüne toplamaya başladı ama az sonra yine yavaşladı elleri. Doğrulup çevresine bakınmaya aranmaya durdu. Cemre az ötesinde onu izliyordu. Önlüğünü çıkarıp bir kenara koydu, Fadile'ye doğru yürüdü.

"Az oturalım kardeşim" dedi kolundan tutarak. "Topla topla bitmez. Çok başak topladık diye herifler de yüzümüze gülecek değil." Alnına biriken terleri silerek oturdu sararmış, kurumuş otların üzerine. Fadile'de sessizce çöktü yanına. Bir an bakıştılar. Dudakları titriyordu Fadile'nin. Bir damla yaş güneşin altında terlemiş, kızarmış yanaklarından dudaklarına doğru indi, toprağa düştü.

"Gurbetçi olmak zor", dedi Cemre. "Özlemişsindir köyünü, hısımlarını. Ben senin yerinde olsam dayanır mıydım bilmem" Ateş ve duman yaklaşıyordu onlara doğru. Fadile'nin yüreğini de başka bir ateşin yakmakta olduğunu düşündü. Fadile'nin terli parmaklarını tuttu, sevgiyle baktı. "Sizin oralar çok mu yoksul da baban seni o adama sattı?" diye sordu. "Bundan daha kötü değil" dedi Fadile başını önüne eğerek. Bir çöp almış toprağı eşeliyordu. "Buradaki insanların zengin olduklarını sanıyordu babam" dedi, zor duyulur bir sesle. "Benim rahat edeceğimi sandı. Böyle olacağını bilse satar mıydı bilmem."

Bilse satmazdı" dedi Cemre. "Analar, babalar çocuklarının kötülüklerini istemezler. Hiç gittin mi köyüne?"

Hiç gitmedim", dedi Fadile. Bozcal'a, yanan anızların dumanına bakıyordu. Bir güvercin sürüsü havalandı anızların arasından. "Onlar da rızklarını topluyorlar" dedi kendi kendine. Cemre'de başını kaldırıp güvercin sürüsüne baktı. Güvercinler Sille Gınna, yeşilliklere doğru uçuyorlardı. "Ateşten ürkmüş olacaklar", diye düşündü. Öteki kadınlar biraz daha hızlanmışlar, ateş, anızları, başakları yakmadan önlüklerini, çuvallarını doldurmaya çalışıyorlardı.

Küçücük bir esinti bile yoktu. Güneş tam tepelerinde asılıp kalmıştı sanki.

"Bizim köy de buralardan hiç farklı değil", dedi Fadile. "İnsanlar karınlarını doyurmak için kış yaz çalışırlar. Tek farkı dağlıktır, kar çok yağar. Bazı kışlar adam boyu yağdığı olur, evden eve çıkamayız. Bazı günler canavarlar köyün içine kadar inerler, kapıların önünde uluyup uluyup giderler.

Canavar acıkmıştır iyice, o yüzden kış aylarında köpeklerimiz bile korkarlar onlardan, duvar diplerine pısıp kalırlar. Delikanlılar onları vurmak için dışarı çıkarlar ama kapılar açılınca çoktan kaçıp gitmiş olurlar. Delikanlılar da kış günü açık araziye, dağlara gitmek istemezler, ne olur ne olmaz."

Cemre bir yaklaşıp gelen ateşe baktı, bir Fadile'ye. O dalıp gitmiş köyünde yaşıyordu. Seslenmedi anlatsın, içini döksün, diye.

"Bizim köy uzaklarda", dedi Fadile. Uzaklığını anlatmak için ova ile göğün birleştiği yere dikmişti gözlerini. "Güneşin doğduğu yönde köyümüz. Üç yıl oldu buraya geleli, ne ben gidebildim, ne babam, anam gelebildi.-Gelmez olasıcılar" dedi fısıldar gibi, Cemre'nin duymasını istemezmiş gibi. "Güneş ele de doğar, bana da. Bir de bana sor günlerimin nasıl geçtiğini. Her öğün aş mı kaynatırım, dert mi bir ben bilirim. Her öğün özümü kaynatırım kara tencerenin içinde, yüreğimi kavururum. Şu karşıdan bize doğru sünüp gelen ateş benim yüreğimdekinden daha yakıcı değildir.

"Seni bilmem, ben şaşırdım ne zaman nerede olduğumu. Kendi köyümde miyim buralarda mıyım. Çapa tarlasında, burçak yolmada, başak toplamada düş gördürmüyorlar insana. Yorulursun, beline ince sızılar girer, güneş kavurur bir yandan. Dinlenmeye otururum, aklıma güzellikler gelir. Düşlere dalarım yarı uyur, yarı uyanık. Ter bunaltır, amale çavuşunun düdük sesleri böler düşlerimi. Bazen ben de sizler gibi çok başak toplayayım diye yarışa sokarım kendimi, akşam bakarım iki avuç başakla gidiyorum eve. Kiminde kocamış kocam bağırır tepeme dikilip. Öfkeyle seğirir yanakları. Dinlenmeye oturmam bile aklını şaşırtır onun. Değneğini indirir belime. "Yine neler kuruyorsun kudurgun karı" diye. Ancak yemek pişirme zamanları birazcık rahatlarım. Ocağı yakarım, alevler göğe süner Bulguru salarım suyun içine. Sivriler de küme küme dalarlar suyun içine. Bırakırım düşsünler. Pilav pişer, üzerine sivriler dolarken ben başımı alır köyüme giderim."

"Burçakların erdiği günlerdi. Burçak işlemeye giderdik tarlamıza. Bir gün sabah kalkıp çorbayı vurdum ocağa. Azık torbamızı hazırladım. Baktım anam babam hiç oralı değiller. Sanki tarlada kurumaya yüz tutan burçak bizim değil. Burçağı alagök işlemez de kurutursan zor işlenir kardeş, sen de bilirsin ya. Kimi lime keser insanın avuçlarını, kanatır. Neyse, ben acele ederim sıcak çökmeden tarlaya varalım diye."

"Bugün sen git tarlaya", dedi anam azık torbasını elime tutuşturup. Evimize bir konuk gelecekmiş. Gelir de kapıyı kilitli bulursa ayıp olurmuş.

Gittim.

"Çayırlıktı tarlamızın önü. Çayırlığın ortasında, oluğunda serçe parmağım kalınlığında bir su akan çeşme vardı. Aşağılar kavaklık, söğütlüktü. Bizim dağları bir görsen kardeşim. Böyle yakmaz adamı. Bir solukluk yerde ya bir pınar vardır ya bir çeşme. Dere boyları kavak söğüt ağaçlarıyla doludur. Yorulunca gölgesinde soluklanacağın bir ağaç bulursun. Poyraz, karayel eser durur. Çocuklar çayırlıkta öküz otlatıyor, söğütlerin dalında bozacak kuş yuvası arıyorlardı. Arpalar ermeye başlamıştı.

Aklım evdeydi. Çok uzaklardan gelecek bir akrabamız yoktu. Bu iş zamanı köyde de kimsenin kimseye konuk gideceği zamanı yoktu. Hem köylümüz olsa akşam uğrar, bir soluk konuşup giderlerdi. Akşamı dar ettim. Eve döndüm ki aksakallı bir adam oturur baş köşede. Hoş geldin, dedim. Elini öptüm. Akşam sofrasında nemiz varsa önüne çıkardım yesin diye. İstedim ki konuğumuzun gönlü hoş olsun. Anam babam mahcup olmasınlar el adamının yanında. Bir yandan merak içindeydim. Bu adamın niye geldiğini, kim

olduğunu sorup duruyordum kendime. Sokaklara karanlık çökmüştü. Komşular, hısımlar gelip gidiyorlardı eve. Her gelen yüzüme garip garip bakıp, acıyarak "hayırlı, mübarek olsun" Allah bir yastıkta kocatsın" deyip gidiyorlardı. Gece oldu. Konuğumuz yattı. Yün minderler açtım altına, kaba yastıklar koydum başına, rahat etsin diye. Gaz lambasının alaca ışığında anam, babam, üçümüz kaldık. "Bak kızım, dedi anam. Biz bu adama sattık seni. Yarıp alıp gidecek. Seni düğünlü dernekli çıkarmayı isterdim amma gözü çıksın yoksulluğun. Baban da böyle uygun gördü. Kısmetin böyleymiş. Zengindir gideceğin yer. Bizim gibi it rezilliğinde yaşamazlar. Oralarda herşey boldur, bereketlidir. Böyle nice şeyler sayıp döktü. Çarpılmış gibiydim ben. Bir söz çıkmıyordu dilimden. Sonra onların yataklarını da açtım. Uyudular.

Damla uyku yoktu gözlerimde. Gönlüme bir keder düşmüştü. Kapı önüne çıkıp canavarlar yiyesice bedenimi duvara yasladım, oturdum. Karanlık gecede yıldızlar salkım salkım göz kırparlardı insana. Kurt kuş çekilmişti yuvasına. Bir ben vardım yalnız. Bir zaman öyle oturdum gecede. Yüreğimin acısını tesellilerle dindirmeye çalıştım. Niye acılar içindeydim sanki. Uzak diyarlara gelin giden ben değildim ya. Belki benim kocam da iyi bir insan evlâdı çıkardı. Varacağım yerde, dişi kuşuna toz kondurmaz bir yiğit bulurdum karşımda. Yakışıklı, sevecen olurdu. El içinde sözü dinlenir bir delikanlıydı belki de. Sonra, yaşlı babamın eli para görecekti benim sayemde. Bilirdim, köyümüze başlık parası almadan kapı dışarı salmazlardı kızı."

Fadile hem konuşuyor hem önlüğünün içindeki buğday başaklarını karıştırıyordu. Güneşten yarılan dudaklarını ısırıyordu. Başakları döküverdi.

"Odama girip bohçamı ortaya çıkardım. Odamın dört duvarına bakındım bir daha görmeyecekmiş gibi. Sanki içime doğmuş. Yıllardır göremedim işte. Ellerimle ak sıva vurduğum duvarları seyrettim. Al topraktan nakışlar vurmuştum dayama yastıklarının bir karış üstüne. Parmaklarımın izi vardı her nakışta. Adı bilinmedik çiçekleri işlemiştim duvarlara. Yaygılarımı bir bir çıkarıp koydum önüme. Söz kesilince nişanlıma armağan göndereyim diye kenarlarını işlediğim mendili çıkardım. Böyle, odanın içinde dolanıp dururken horozlar öttü, şafak yeri ağardı. Ardından gürültüye boğuldu köy Namaz kılmaya kalktı konuğumuz. Bardağı alıp abdest suyunu döktüm. Gelinler kayınbabalarının her işlerine koşarlarmış. Böyle öğretmişti anam.

Günışığı dağlara düşerken biz yollardaydık. Anam ağlıyordu bizi uğurlarken. "Selametle git" diyordu. Babam yüzüme bakmıyordu elini öperken. Karşımıza çıkan köylüler "Bahtın açık olsun" diyorlardı.

Yol boyu daralan yüreğime su serpmeye çalışıyordum. Serinlik veriyordum kendime. Kasabaya indik. Sonra otobüse binip düştük uzun bir yola. Köyden ilk çıkışım. Başımı otobüsün camına dayayıp geçtiğimiz yerleri seyrediyorum. Yolda inip binenler oluyor. İyi giyimlileri var. Benim gibi köylüler var. Tersleniyor kayınbabam, somurtuyor. O yana bakma, bu yana bakma, namahrem olur, günahtır, başın eğik dursun" gibi hiç duymadığım sözler. Bana söylemediği, bakmadığı zamanlar ağzının içi kıpı kıpır Durmadan bir şeyler mırıldanıyor. Bizim köyde dağ bayır gezeriz, tarlalarda gecelediğimiz olur, erkek, dişi yollardadır, böyle sakınmak kimsenin aklına gelmez.

O hiç bitmeyecekmiş gibime gelen yol bitti. Yeni köyümüz de, benim yeni evim olacak eve vardık. Baktım bizim evden hiç farkı yok. Ev akşama kadar doldu boşaldı. "Hoş geldin" dediler "Vah pek de gençmiş" dediler. Belki sen de vardın gelenlerin içinde. Ellerime kına yakıp, bohçamdaki yaygılarımı boş duvarlara çaktılar. Hem ağlıyor hem kapıdan içeri giriverecek kocamı bekliyordum. Merak içindeydim nasıl bir adam diye. Ya bir de kör, topal biri çıkıverirse bahtıma diye kuşku içindeydim. Sonra odadakiler tek tek çıktılar dışarı. Beni getiren yaşlı adam "bismillah" diyerek girdi odaya.

Ev yıkılır gibi oldu başıma. Dünya ters çevrildi. Bir akbaba dolanıyordu üstümde. Kocaman kanatlarını çırpa çırpa uçuyor sonra kurşun gibi geliyordu üzerime. Geliyor, geliyor tam pençelerini gözlerime batıracakken yitip gidiyordu. Bir uçurumun kıyısına gelmişim, atıverdim kendimi. Düş düş bitmez.

Sabah oldu. "Haydi yemeğimizi hazırla, çapaya gideceğiz" dedi yaşlı kocam. Meğer ben çapa yapacakmışım o başımda bekleyecekmiş. Yaşlı adam, çalışamaz ne de olsa. Ben çorba pişirirken o namazını kıldı. Benim bildiğim yüzaçımı olurdu gerdek gecesinin sabahı. Sanki yüzaçımı olsa ne göreceklerdi benim yüzümde, bir sıkım acıdan başka. Ekmeğimizi yedik, çapaya gittik. Güz geldi başak toplamaya çıktık. Üç yıldır gideriz. Geçen yıl bir çocuğumuz oldu. Yumruk kadar dermansız bir çocuk. Bir hafta yaşayıp öldü. Ölüme sevinilir mi? Ben sevindim. Yine de ağladım çocuğumun ardından. Yanımızdakiler azarladılar beni "Oncağız şeye bu kadar ağlanır mı, Allah sağlık verir bir daha olur" diye. Tarlaya bir çukur açıp gömüverdiler. İki gün sonra aradım, bulamadım mezarını."

Anızlar çıtırdayarak yanıyorlardı bir adım ötelerinde. "Haydi kalkalım diye" diye kolundan tuttu Cemre. Fadile ateşin ardında kararan tarlalara bakıyordu, bir şeyler arıyormuş gibi.

Resimleyen: Buket ÇETİN

Kafayı Değiştirmek

Şevket YÜCEL

Kolay mıdır insanın kafasını değiştirmesi? Elbet zor. Böyle bir değişim nice yılların çabalarına bağlı. Bizde henüz kişiyi çağın gereklerine uygun düşüren bir eğitim yok sayılır. Son yıllarda bağnaz görüşler karşısında savaşım verenler halktan, insandan yana sağlıklı bir eğitimin oluşmasını diliyorlar. Ancak Atatürk Devrimlerinden hoşlanmayanlar yüzünden Hasan Ali Yücel, Mustafa Necati, Tonguç'tan sonra boşlukları izlemiştir "Halk gerçekleri görmesin, yaptıklarımızı bilmesin" diyenler tutarsızlığın böylesini tutarlı gösterme yoluna gitmişler. Bunun adına sömürünün genişlemesinde izlenen bir yoldur demek gerekir.

Okullar, okullar, okullar... Sonuç yetersiz. "Bilgiliyim diyerek kuruntusundan geçilmeyenler karşımızda şişirilmiş birer keçi derisi gibi duruyorlar. Bakıyorsun, adam bencil, küflenmiş düşünceler içinde. Yargıları olumsuz. Olaylara bakarken nedenler, sonuçlar üzerinde durmuyor. Kendini eleştirmiyor. Başkalarını eleştirirken de duygularının tutsağı oluyor. Bu şudur diyerek bir çırpıda veriyor kararını. Salt kendinden yana. Ayrıca bu işin ustası. Sanırsınız yıllarca şeytanlık kursu görmüş. Kafasıyla sözleri arasında bağlantılar kopuk. Hiçbir şey duyurmadığı halde çok şey konuşur. Sevgileri el büyüklüğündeki yerlerde kalmış. Yeniye düşman Gösterişe bağlanmış. Düşünce doğurganlığına eremediğinden bunalımı da yok. Öğüt veren biridir. Gelgelelim öğütlerine kendisi uymaz. Daha çok kazanmanın yollarında gezinir. Çalımlıdır. Değer ölçüsü bir adımlıktır. Özgürlüğün değil, kaba gücün yanına sığınacak kadar alçalır.

Her türlü olanakları ellerinde bulunduran üst tabaka insanları eğitimle öğretimi kendi işlerine geldiği gibi ayarlamışlar. Oysa ne yana baksak bu biçim uygulamaları görürüz. Onlar düşünen kafaları neylesinler. O zaman beyefendilerin rahatları bozulur. Başkalarından kat kat üstün yaşama gidişini yürütemezler. İşleri güçleri ne yapıp yapıp olumlu sesleri susturmaktır. Kapalı, yahut açık baskı amaçlarının başında gelir. Ulusumuz çok çekti bunu, çekiyor da. İyi ki onların kimler adına çalıştıklarını görenlerimiz çoğaldı. Gittikçe de çoğalacak. Kendilerini açıkgöz, başkalarını budala sananların tekerlerinin böylece döneceğine inanmak dar kafalılığın ta kendisi değil midir?

Sivrisineklerin barındığı bataklık savunucularından çektiklerimiz yeter oldu. Ey gidi kör kafa! Kendine uygun ortamı bulduğunda nasıl da değişmiyor. Bilgisizlik, inatçılık, benlik, kin... Bir gün bunca zıtlıklar gidince ne yapacaklar bakalım? Işık onları boğacak mı? Yoksa değişerek ışığa uyacaklar mı? İsterse uymasınlar. Yenilecek olan gene kendileridir. Diyeceksiniz ki, "Onlarla uğraşmak zor. Çünkü arkalarında bir dev var. O devle destekleniyor onlar. Olsun. Dev karıncaların karşısında hiç olur."

Kişiler üzerinde durmanın gereği yok. Tüm sorun devi görmek, insana düşen görev devin ağzından yutulanları çekip almaktır. Onu alınca da güzelliğe uzanan köprüyü kurup öte yakadaki gariplere uzanmalı. Yapılması gereken bu. Buna göre kafadaki boşluğun yenilmesi gerekiyor ilkin. Nerede boşluk varsa orada devler de vardır ve onların yoksul insanları bu dünyada göremediklerini öbür dünyadan beklerler.

Şu kafa sözüyle neler düşündüm: Aydın kafa, siyasetçi kafası, ticaretçi kafası, zorbanın karşısında eğilen kafa, yılan, akrep, kertenkele kafası.. Bana gelince kendime kendi gibi değer vermeyen, ağzını damarıma dayayarak kanımı içen kafaların üstüne ırmak olup akmak istiyorum. Şu yaşanası dünya bizimdir. Öyleyse neden yaşanmaz ediyorlar? Ne dersiniz? Hiç mi sevgileri yok bunların? Öylesine rahatlarını sürdürmenin taşıdığı anlam ne ki? Yarın bir gün toprağın bağrındaki çukurda karınları şişecek, etleri ulum ulum ulacak, çürüyüp gidecekler. Ne bırakacaklar geride? Hiç... Yok, yok, kabaklaşmış kafalar, "bu böyledir, böyle gidecek," diye inatçılıklarını sürdürürler. Bir süre başarılı görünseler de toplumun direnci karşısında dayanamazlar. O zaman, "biz sizi seviyorduk," demeleri kimseyi inandırmaz.

Burada sorunların anadamarıyla karşılaşıyoruz. Dev, o damarı yakalayıp canımızı almaya çalışıyorsa biz de ağzını, burnunu kapar, görevimiz yaparız.

Ah şu eğitim!... Devin amaçlarına, dünyanın kimi kesimlerinde uygun düşen eğitim. İlkin bu değişecek. Değişmesi gerekiyor, değişecek. Hem de halk adına, uluslar adına.

Şu devi tutanların bir de dinden, imandan söz edip öğüt vermeleri yok mu? Sanki dinin-imanın tapusunu onlar çıkarmış. Her dinin içinde sosyal haklar, barış, dostluk, kardeşlik, iyilik bulunmaktadır. Onlar bunu kendi yararları sürsün diye kullanmakla düzmeceliğin her türlüsünü yapmış olmuyorlar mı? Yollarımız bile bu düzmecelerle kesiliyor. Ne olacak ya? Olacağı şu: İnsan adına türkü söyleyen güneşin kafalarda doğması. Bunu da gene insanın kendisi yapacaktır. Anlaşılıyor ki bilisizliği iyice sökmeden o güneşi de kafalarda doğdurmak olanaksızdır.

Diyecek çok söz var. Ne ki çok sözle yürümüyor bu tren. Trenin tekerlerini kırmışlar. İçini kirletmişler. Ne yapmalı öyleyse: Şimdiden bazı girişimler var. Zorluğu kolay kılarak bu tren değişecek. Değiştireceğiz. Ancak bu eylemle gelir mutluluk. O güzelim değişimle...

Türkçe'nin Kirlenme Kanalları ve Potansiyel Geleceği

Cafer YILDIRIM

Anadolu dışındaki Türklük olgusu, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki süreçte siyasal, ekonomik ve kültürel boyutuyla uluslararası ölçekte belirginlik kazandı. Belirginlik Azerbeycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgız ve Kazakistan'ın doğal kaynaklarının, pazar alanlarının emperyalist ülkelerce paylaşılması mücadelesini olduğu kadar, sözkonusu cumhuriyetlerin Türkiye ile her düzeyde gelişen ilişkilerini de yüklenen bir anlam kapsamı üzerine oturuyor

Dış Türkler olgusu devrimcilerin bilgisine kapılarını kapalı tuttukları konuların başında gelenlerdendi. Sosyalist sistem deneyinin çökmesi, Sovyetler'in dağılması sonrasında bu tutum kısmen değişse de, Anadolu dışındaki Türk toplumlarına ilişkin 'merakımız'ın yeterli düzeye ulaştığı söylenemez. Bu durum geçmişin siyasi konjoktüründe biçimlenen duygularımızın, hâlâ o dönemin etkisinden arınamadığını göstermekdir

Türkiyeli faşistlerin ırk izi sürerek Türk gerçekliğini, ideolojik bir mücadelenin odağına oturtmaları devrimcileri Türk toplumlarından uzakta kalmaya iten önemli bir etkendi. Faşizmin dehşetine, milliyetçilik duygusunun sömürü ve tahakküm aracı olarak insanları, insanlığı sürüklediği kanlı serüvenlere karşı gelişmiş olan tepki, enternasyonalizmin her toplumu kapsayan evrenselliği düzleminden bile Türkleri ayıklayıcı bir aşırılığa vardırır Çoğu Türk toplumunun sosyalist yönetimler coğrafyasında bulunması da devrimcileri bu toplumlarla özel tarzda iligili kılmaktan alıkoyan bir başka etmendi. Bizim uğruna mücadele ettiğimiz, ölümlerle yüzyüze kaldığımız, hatta öldüğümüz dünyanın cennetindeydi onlar ve bu anlamda devrim bayrağını göndere çekme kavgası veren bir Uruguay, Nikaragua, Filistin. .halklarının bilgisi daha çekici idi.

Siyasal terminolojide "reel sosyalizm" olarak ad alan sosyalizmin yaşanmış olan türü insanlığın kendini arayış serüveninde önemli bir dönemeç oldu. İnsanlık yönetim, hukuk, ekonomi, sanat, kültür alanında inkar edilemez kazanımlar sağladı. Daha önemlisi, yaşanan gerçeklik yeni bir sosyalizmin yol ve yöntemine ilişkin bir deneyim pratiği, bir bilgi hazinesi olarak emekçi yığınlarının mücadele tarihinde yerini aldı. Tarihin sosyalizm açısından şanlı, ama aynı oranda acı verici bir yaprağı kapandı.

Sözlüğümüze "Türki cumhuriyetler" diye bir kavram girdi. Bütün Türk cumhuriyetleri arasında yönetimsel düzeyde ilişkiler yeni bir ivme kazandı. Ekonomik ve siyasi içerikli işbirliği faliyetlerinin yanında, kültürel, sanatsal alışveriş süreci de boyutlanmakta. Yönetimler eliyle de olsa sürecin daha ileri noktalara taşınacağını şimdiden kolaylıkla öngörebiliriz. İlişkilerin giderek şoven bir içerik kazanması, böylesi bir hedefe doğru yöneltilmesi ise kapıdaki tehike. Oysa milliyetçilik hastalığının bulaşmadığı sağlıklı adımlar atılabilse, dilsel, tarihi, mitolojik birliğin avantajları her Türk toplumu için kültürel bir zenginleşme kaynağı haline gele bilir Karşılaştırmalı sözlüklerin hazırlanması, çevirilerin, yapılması, bu işin hızlandırılması, dil faliyetlerinde eşgüdümün sağlanması kültürel alışveriş kapsamında ortaya konabilecek pratiklerdendir

Türk dilleri arasında kurulacak köprülerin, sağlanacak yakınlaşmanın bütün Türk halkları için zenginleştirici bir işlev göreceği açıktır Dil bir düşünce biçimi olduğuna göre, yabancı diller tarafından kuşatıma alınmış düşünme biçimimizin önünün açılması böylece sağlanacaktır Bir bakıma düşünsel atmosfer dil boyutu ile özgürleşme şansını yakalamış, özgürleşme ortamına kavuşmuş olacaktır Tarihi Göktürk Yazıtları ile başlayıp 13. yüzyılda sona eren Eski Türkçe evresinden sonra çünkü hiçbir Türkçe lehçe doğal gelişimini sürdüremedi. Hazar denizinin doğusunda, Kafkasya ve Karadaniz'in kuzeyinde yaşayan Türklerin lehçesi Kuzeydoğu ya da Doğu Türkçesi özellikle 15 yuzyıldan sonra Arapça ve Farsçanın etki alanına girerek gittikçe doğallığından uzaklaştı 19 yüzyılın sonlarında ise Doğu Türkçesinin konuşulduğu bölgelerin Rus ve Çin hegemonyasına düşmesi ortak yazı dili karakterinin parçalanması sonucunu doğurdu Sonuçta Azerbeycan, Gagavuz, Malkar, Kumuk, Kazak, Karakalpak Türkmen, Özbek, Kırgız, Kırım Tatar, Kazan Tatar Başkurt, Nogay, Karaçay, Uygur, Hakas, Tuva, Altay Çuvaş ve Yakut dilleri ayrı birer yazı dili karakteri kazandı Rusça ile Çincenin egemenlik alanında bulunan bu diller egemen kültürün olanaklarından yararlanmakla birlikte, varlıklarını bu dillerin kuşatımında sürdürdüler,

11 yüzyıldan itibaren Asya içlerinden çıkarak Anadolu'ya yerleşen Oğuz Türklerinin kendi konuşma dilleri temelinde 13. yüzyıldan başlayarak oluşturdukları Batı Türkçesinin serüveni de Doğu Türkçesininkinden pek farklı olmadı. İslamlıkla birlikte başlayan Farsça ve Arapça etkisi 15. yüzyıldan sonra Osmanlıca diye adlandırılan melez bir dilin oluşması aşamasına dek vardı.

Kurtuluş Savaşı sonrası dönemde, dilde de yanımasını bulan uluslaşma süreci Arapça ve Farsçanın hegemonyasını kırmakla kalmadı Türkçenin yeniden ayağa kalkmasını da sağladı Türkçenin arınma ve gelişme süreci kapitalizmle ilişkilerin gelişmesine koşut, ve yine bu ilişkilerin bir sonucu olarak yeni bir dönemece girdi. Demokrat Parti iktidarının başlangıç alınabileceği bu yeni dönemde devrimin ilk yıllarındaki duyarlık soğutuldu. Dilsel bilincin karşısına, referansını İslamdan alan, halkın dini duygularını kendine araç edinen bir tarza sahip "karşı bilinç"le çıkıldı Demokrat

Parti ve ondan sonraki bütün sağcı partiler, yonetım-de bulunmanın sağladığı güçle Türkçenin gelişimi ö-nünde bir duvar görevı gördüler Doğal gelişimine bile izın verilmeyen Türkçe, ekonomının küçülttüğü dünya ilişkileri düzleminden yansıyan etkıler karşısında ta-mamen savunmasızdı Teknolojik dolaşım, iletişimin başdöndürücü hızı, askeri ve sanayi ölçekli kapitalist birliktelikler ise aynı zamanda dilsel bir dolaşım meka-nızmasıydı Batı dillerının terım, kavram ve her düzeyde sözcükler, anlatımı, tarzına ılışkin biçimleri-nin Türkçeye aktığı oluklardı

Kapıtalistleşme yolunda son on yılda alınan mesa-fe, kazanılan yoğunluk Türkçe açısından kirlenme ıv-mesinin artması oldu Kırlenme kanalları karşısında Türkçeyi koruyacak yeterli kurumlar bulunmadığı gibi kurumlaşma çabası da sözkonu değildi Bu gerçekliğe koşut olarak toplumumuzda dile ilişkin bir bilincin, bir duyarlığın gelişmemesi doğaldı Orhan Veli'nın I940'ta Garip'in önsözünde yazdığı gıbi, günümüzde de dil yi-ne edebıyatçılarla sınırlı, onların sorumluluğunda bir alan görünümü sunuyor "Edebi olmayan eserlerde di-lin düzgün olmasına lüzum var mı yok mu, çok defa düşünmüyoruz bile. Mesela bir ilim adamı ne demek istediğini bize ıyı kötü anlatıyor mu, yetıyor Cümlesi-nin düzgün, anlatışının rahat olmasına bakmıyoruz. Onun da bir edebıyatçı kadar dil üzerinde düşünmesi, hiç olmazsa yanlışlarla dolu bozuk bir dil kullanmaması gerektiğini aklımıza getirmıyoruz Bu yazı fen a-damları tarafından yazılırsa sorumsuzluk büsbütün ar-tıyor "

Orhan Veli'nin yakınma noktalarının bugün için masum kaldığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bır yanda teknolojik gelişim ve iletişimin hızıyla koşut etkisini sürdüren Batı kaynaklı kirlenme

Yabancı dil bilmenin avantajını gündelik konuşma-larda dahi kullanmaktan kendını sakınmayan, hatta fırsat kollayan bilim çevresi, aydınlar, sanatçılar

Diğer yanda İslami ideolojinin "kutsal lehçesi"yle konuşan tarikat alemi, dınsel kurum üyeleri,İslamcı kesim, İslamcı matbuat, radyo ve televizyonlar

Başladığı cümleyi biteremeyen, özne yüklem uy-gunluğu çerçevesinde cümle kuramayan yöneticilerin haber bültenlerını dolduran demeçleri.

Her gün geçtiğimiz yollarda, sokaklarda orada doğru yazımlısına bır rastlanan lokanta, şirket, dükkan, sokak adları.

Bütün anlaşılmazlığı ve hayatın dinamizmine u-zaklığına karşı üniversitelerce toplumsal yaşantı orta-mına sokulan köhnemiş hukuk tıp dili.. Bunlardan "daha elim ve vahımi" ise tolk şow'a "çene yarıştırma" şowmen'e "çene yarıştırıcı" türünden karşılıklar öneren bir dil kurumunun varlığı

Türkçenın ahvaline ilişkin yaptığımız belirlemelerin temelinde tarihi, sosyal, ekonomık kaynaklı bır dizi et-men bulunuyor

Türkçenin coğrafya komşuluğu nedeniyle diller a-rası ilişkiden payına düşen etkıyi bir yana bıraktığı-mızda, gelişımını engelleyen, doğal akışını bozan iki ana olgudan sözedebiliriz. Bunlardan birincisi Arapça ve Farsçanın Türkçeyı "kutsal" bır kuşatıma alarak yüzyıllar boyu bu kuşatımın sürmüş olmasıdır Bu ne-denle Türkçe gecikmeli bir gelişme izleyen sömürge dillerının yazgısını paylaşıyor İkinci olgu ise kapita-listleşme sürecinde toplumsal her kurumun olduğu gi-bı dılın de bu mekanizmanın kirine açık bir alan olarak tutulması biçiminde kendisini göstermektedir

Oysa dil herkes için gereklidir En başta herkesın bildiği o basit gerçeklik nedeniyle, iletişim yönüyle ge-reklidir Fakat onun gerekliliği bununla sınırlı değil.

Stalin dili üstyapı kurumları arasında görmez. Ona göre "üstyapı belli bir ekonomik temelin yaşayıp fali-yette bulunduğu bir devrin mahsülüdür, Bunun için üstyapı uzun ömürlü değildir, belli bir temelin tasfiyesi ve ortadan kalkması ile birlikte o da tasfiyeye uğrar ve ortadan kalkar.

Dil ise aksine bütün bir sıra devirlerin mahsülüdür, bu devirler boyunca billurlaşır, zenginleşir, gelişir ve incelir

Stalin'in diğer üstyapı kurumları ile dil arasında gördüğü bir diğer fark da üstyapı kurumlarının sınıflar-la girdiği ilişki biçiminde ortaya çıkmaktadır Üstyapı "aletlik rolünü oynamayı reddettiği" bütün "sınıflara karşı aynı tutumu göstermeye" başladığında anlamını yitirir "Dil bu bakımdan üstyapıdan esaslı surette ayrı-lır Dili doğuran, belli bir cemiyetin bağrında eski veya yeni, şu ya da bu temel değil, fakat cemiyetin ve muh-telif temellerin yüzyıllar boyunca tekmil tarihi seyridir Dil, harhangi bir sınıfın değil, bütün cemiyetin, cemi-yetin bütün sınıflarının eseridir " (*)

Dılın bir üstyapı kurumu olup olmadığı tartışılabilir Ayrıca onun hukuk, ahlak, politika gibi kurumlarla kı-yaslanarak benzeyen ya da ayrışan yanlarının tespit edilerek buradan sonuçlar çıkarılması çok anlamlı de-ğil. Konuyu Stalin'e getirmemin gerekçesi ulusallık kavramını telaffuz etmek istememde yatıyor Ulusal pazarların, ulusal piyasaların oluşturulması ile birlikte tasfiye edilen feodal yapılar, diller açısından ağız, leh-çe düzeyindeki bölünmüşlüklerin de ortadan kalkması sonucunu doğurdu. Eski kavim dilleri yeni birer ulusal dil haline geldiler

Sadece ulusal diller değil, kavim dilleri de onu ko-nuşan herkes için eşit olanaklar sunması, herkesin ih-tiyacına yanıt olması bakımından ulusal bir içerik taşı-yordu. Dile bu noktadan baktığımızda ulusallık özelli-ğinin onun özünde bulunduğunu görüyoruz. "Bu ne-denle dil" Stalin'in deyişiyle "sınıflara karşı bir nevi kayıtsızlık tutumu" gösteriyor Bu demek değildir ki dilin ideoloji ile ilişkisi yoktur Her ideoloji bizatihi kendi dili ile konuşur Fakat ideolojiler dillerini konuşmak için aynı dilin sözcük dağarcığına, soyutlama gücüne, söz-dizimine, anlatım tekniği ve imge zenginliğine muhtaç-tır Bu nedenle dilin zenginliği her sınıf, her taraf için bir zenginliktir

Bütün Türk dillerinin değişik ya da benzer süreçler, türlü etmenler sonucu birbirine muhtaç bir durumda bulunduğu gerçek. Köken birliğinin potansiyel zenginli-ğini pratiğe dönüştürmenin yolu ise bu diller arasında sistematik işbirliği sürecinin başlatılmasından geç-mektedir Karşılıklı deneyimlerden yararlanma bu sis-tematik konumda bir anlamı kazanacaktır Türk dilleri arasında işbirliği ortamının yaratılması, sağlıklı ilişki biçimlerinin üretilmesi ise öncelikle aydınların, bilim çevrelerinin çabasına bağlıdır

---

(*) J.V.Stalin. Marksizm ve Dil. Sosyal Yayınlar.

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

6 Haziran Salı

Burjuva ideologları bir tartışmada başı sıkışınca hemen ahlakı güdeme getirir. Burjuva toplumu, sanki sağlam ahlaki bir toplum kurdu. Bize düşen de burjuva toplumunun ahlakına uymak. Bakın ne diyor Deniz Gökçe " ünlü ABD'li yazar O' Henry veya diğer adıyla William Porter'ın 33 yaşında Teksas'ta çalıştığı bankadan zimmete para geçirmek suçundan mahkum olduğunu, sonra Honduras'a kaçtığını ve karısı tüberküloz olunca geri dönerek, karısının ölümünden sonra, üç yıl süreyle hapse girdiğini de bilmiyordunuz. Onun hikayelerinin bir çoğu da girdiği hapishanede etrafındakilerin anlattıklarının kaleme alınmış şekli." (**Yeni Yüzyıl**. 6 Haziran 1995)

Şimdi burda şunu sormak gerekiyor Banka ne. insanı sömüren önemli kapitalist kurumlardan biri değil mi. İnsanın emeğini zimmetine geçiren bankayı. banka kurumunu, burjuvazinin bütün değerlerini kesinkes doğru... iyi kabul etmeden hiç kimse ahlaki sayamaz.

Burda durum ne. Sen, insanın emeğini zimmetine geçireceksen... böyle bir tasarın varsa, bunu, burjuva hukuk kurallarına uygun yap. O zaman ahlaksız demeyiz. Ama sen bunu böyle yapmaz da burjuva hukuku dışında davranırsan biz senin ahlaksız olduğuna karar verir... seni suçlu ilan ederiz.

Durum aynen bu. Düşünce cesareti aynen böyle söylemeyi gerektirir Ama burjuva ideologları bunu böyle söylemez... söyleyemez. İnsanı öldürmeyi... insanı dolandırmayı... insan emeğini zimmetine geçirmeyi üst düzeyde hukuklaştıran burjuva, bu hukuku ahlak kuralları diye topluma dayatır

İşin doğrusu, burjuva toplumda tek bir suç olmalıdır tek bir ahlaksızlık..., haksız rekabet. Bu açıdan bakıldıkta O'Henry, bir banka kurup zimmetine para geçirmemiş. Böyle yapsaydı "zimmetine para geçirmek suçundan mahkum" olmaz... yıllar sonra bile Türkiye'de suçlanmazdı. O' Henry napmış. İnsanın emeğini zimmetine geçirmek için kurulmuş bir bankadan zimmetine para geçirmiş. Burjuva hukuku buna izin vermez. Bir takım adamlar milyarlarca harcıyor bir banka kuruyor insanın emeğini zimmetine geçirmek için büyük reklamlar yapıyor sonra sen gidiyorsun tek kuruş harcamadan zimmetine para geçiriyorsun. Bu olmaz. İşte burda haksız rekabet var

Her bir değeri metalaştıran. varlığını insan sömürüsüyle temellendiren burjuva toplumunun tek bir değeri insani açıdan ahlaki değildir İşte bundan ötürü Nietzsche "tüm ahlak değerleri karşısında kuşkuculuk yeni bir değerler tablosunun yoğun belirtisidir" dedi İşte bundan ötürü Andre Gide "hiçbir zaman, artık ahlaklı olmamaya yani artık ben kendi anlayışıma göre ahlaklı olmaya karar verdiğim andaki kadar ahlaklı duymadım kendimi" dedi.

Deniz Gökçe O'Henry'de durmuyor birçok konuyu "güneş ışığına" getiriyor Şöyle "Daha da mesela büyük sahtekar psikolog Cyril Burt gibilerine girmedik, Althusser'in boğazladığı karısından dem vurmadık Marx'ın hizmetçiden olan oğlunu, Engels'in ölüm döşeğindeki Marx'ın kızı Elenora söylediği zaman zavallı kızın intihara sürüklendiğini falan masaya koymuyoruz. Bertrand Russel'ın karısının zor durumdaki kadınlar için açtığı okulda Lord Russel'ın tüm hoca ve sığınanları elden geçirdiğini falan güneş ışığına getirmiyoruz."

Bertrand Russell'ın "tüm hoca ve sığınanları eldengeçiren" bu "performansı" burjuva erkeklerini gerçekten kıskandırır

İşte Türkiye'de kendine aydın sıfatını yakıştıranların "fikri performansı " Ama buna güneş ışığına çıkarmak denmez Karanlıkta vurmak denir buna. arkadan

9 Haziran Cuma

Dün Kaan Arslanoğlu yazısını getirdi. Siz bu yazıyı temmuzda okuyacaksınız. Yazının adı **Dürüstlük.. Dürüstlük.. Dürüstlük...** Yazıyı okurken daha ilk satırda anladım Arslanoğlu kızmış Şunu söyleyeyim Kızmak iyidir İnsan kızdıkça kanal bulursa çağıl çağıl akar Akarken belki sağa solu hırpalar Olsun. Kaan Arslanoğlu'da kızmış çağıl çağıl akıyor Çatmadık insan bırakmamış Severim böyle insanları Ne düşünüyorsa söyler Gizli. sinsi hesabı yoktur Kaan Arslanoğlu da böyle

Şımdı Kaan Arslanoğlu'nın yazısı üstüne benim de söyleyeceklerim var Önce, Kaan Arslanoğlu'nu alınganlıkla kim suçladı, bilmiyorum. Ama ben suçlamadım. Çünkü ben insanın şiddetle alıngan olmasını savunurum İnsan alıngan olmalıdır Alıngan olunması

için yazılar yazdım Arslanoğlu'nun romanına gelince Bu eserin basılamayacağını söylemedim, eylül ayında basılacağını söyledim. Birinci tartışma burda çıktı Arslanoğlu hemen basılmasını istiyordu. Şunu söyledim **İnsancıl**, her ay 50 milyon açık veriyor enflasyon nedeniyle. Bu açığı Berrin Taş karşılıyor Senin eserini hemen basarsak açık büyür bunu karşılayamayız

Biliyorum bunu söylerken Kaan Arslanoğlu üzüldü. Ama gerçekler bu. Önceki yıl olduğu gibi **İnsancıl**'ı mali bunalıma sokamazdım Ayrıca arkadaşlarım kimi vergi sorununu bilmiyor Maliye bize tüccar gibi davranıyor, kazanmasak bile şu kadar lira vergi isterim diyor KDV'nin bizler için büyük bir yük olduğu düşünülmüyor

Bizler burda ceza yasalarının. mali yasaların maddeleri arasında çarpılmamak için uğraşıp duruyoruz

Kaan Arslanoğlu **İnsancıl** için gösterdiği özverileri de anlatıyor yazısında Bütün söyledikleri doğrudur Ama bir doğru daha var **İnsancıl** birçok insanın özverisiyle çıkıyor Bu özveri derecelendirmesini.. özveriden ötürü bir hak istemini son derece yanlış bulurum.

İnsancıl Yayınları'nın durumuna gelince. Arslanoğlu yazmamış ama şunu söylemişti bana. "**İnsancıl** Dergisine gösterdiğiniz özeni... disiplini **İnsancıl Yayınları**'na göstermiyorsunuz." Burda şu kanı var Gündoğdu elini dokunduğu her işi düzeltiyor. Doğru değil **İnsancıl Yayınları**'nda sorun şu. Türkiye'de kitap dağıtımı son derece lagar Birçok kitabevinin bu lagarlık yüzünden heder olup gittiğini ben biliyorum İnsancıl da, bu lagar sistemde yokolur gider Onun için **İnsancıl Yayınları**'nı bu sisteme sokmuyorum **İnsancıl**, lagar dağıtıcıların oyuncağı olamaz. İşte bundan ötürü. Berrin Taş'ın dediği gibi **İnsancıl Yayınları**, şimdilik **İnsancıl** Temsilciliklerinde satılıyor. **İnsancıl** bu lagarlara dersini vermek için kooperatifleşmeyi başlattı Bu yol, yalnız **İnsancıl**'ın değil, birçok yayınevinin tabii birçok yazarın sorununu çözer

Dağıtım işine böyle bakmak gerekir Türkiye'de kitap dağıtım sistemi, **Sanatta Star Sistemi**'nin payandası kanalı Yıllardır söylüyorum. Bu payanda. bu kanal yerlebir edilmeli. İşte bunun için kooperatifleşme başlatıldı Sorun, birkaç kişinin **İnsancıl**'ın ya da Arslanoğlu'nun değil. Bu, iyice bellenmeli. Biz, bu ülkenin her köşesine her türlü eseri ayrımsız ulaştırmalıyız

İnsancıl okuruna gelince. Önce şu iyice bilince çıkarılmalı Türkiye'de insanın daha çocukluğundan başlayarak bilinci dumura uğratılıyor Türkiye'nin ailede sokakta. okulda öğrenimi.. eğitimi, insanın bilincini dumura uğratmayı hedefliyor Türkiye'de siyaset ticaret. sanat bilinci dumura uğramış insanın üzerinde yapılıyor Böyle olduğu için Tarkan Türk ronesansının başlatıcısı. Orhan Pamuk Türk romanının başyazarı ilan edilebiliyor Bunda şunu iyi bilmek iyi kavramak gerekiyor **Sanatta Star Sistemi** mücadelesi birkaç yazarı eleştirmek değil. **Sanatta Star Sistemi** mücadelesi, insanın insan bilincini ışıtma mücadelesi. İnsanın bilinci ışıdıkta Türkiye hızla aydınlanacak birçok kişi yerlebir olacak. Bilinci ışıyan insan birçok şeyi reddedecek. Politikada... ticarette sanatta yalapşalap iş yapanlar elenecek. Temel Demirer, ciddi bir kavrayışla bunu şöyle belirliyor. "Star Sistemine karşı olmak kapitalist "Kral(ın) Çıplak" olduğunu ve "Putları(ının) Yıkılması" gerektiğini dile getirmek ve Kültür Devrimi'ne bugünden hazırlanarak geleceğin "prototip"ini şimdi yaratmaktır "

Temel Demirer'in ciddiyetle kavradığı bu mücadale kolay başlamadı.. bugünlere kolay gelinmedi. Benlik davası gütmediğim için bu mücadelenin evrelerini. Temel Demirer'in "sarsıcı cüret" dediği başkaldırışın öyküsünü anlatmadım. Ama bu mücadelenin küçümsenmesi ciddi bir haksızlıktır Bu, beni kırar üzer Bunun bilinmesini isterim. **İnsancıl** okuru, bu mücadelenin içinden çıktı Kaan Arslanoğlu, mücadelenin içinden çıkan bu okur için şöyle diyor. "İkibuçuk yılda **Çağrısız Hayalim** yaklaşık beş yüz adet satmış. Doğrudan tanıdıklarımdan ve tahminlerimden bunun en az iki yüzünün **İnsancıl** Okuru olmadığını biliyorum. (..) yirmi bin **İnsancıl** okurundan taşpatlasa üç yüzü romanımı almış. (.) Bundan da şunu anladım. **İnsancıl** okurunun ya nicel ya da nitel olarak gözümüzde büyütüyoruz."

Kaan Arslanoğlu **İnsancıl** okurunu yanlış bile anlamamış. **İnsancıl** okuru kitap okuyor **İnsancıl Yayınları** 4,5 yılda 26 kitap yayınladı. Bu 26 bin kitap eder **İnsancıl** okuru, 4,5 yılda 13.000 kitap satın almış **İnsancıl Yayınları**'ndan. Kesirler hesaba katılmazsa, **İnsancıl** okuru, yılda 2.800 kitap satın almış bizden. Üstelik bu 26 kitaptan 10 kitabı bitirmiş.

Mücadele ettiğimiz alan düşünüldükte bütün bu göstergelere **İnsancıl** okurunun bilincinin ışıdığını. bu ışımanın sevindirici olduğunu anlarız. Bu göstergeler ayrıca **İnsancıl** okurunun nitelikli olduğunu gösteriyor **İnsancıl** okuru, **İnsancıl Dergisi**ni **İnsancıl Yayınları**'nı sisteme karşı yalnız bırakmadı Peki ama bunca desteğe karşın ayda 50 milyon açığın anlamı ne.

Şimdi bunu anlatayım. Herhangi bir dergiyi beğenmeyenler o dergiyi okumaz. Buna hiçbir diyeceğim olamaz. İnsancıl böyle olmadı. **İnsancıl** için gizlice. yeraltında.. sinsice okutmama kampanyaları açıldı. **İnsancıl**'a yazanlar sinisce korkutuldu. **İnsancıl** kitabevlerine sokulmadı. Bunu kırmak için maddi manevi sert bir mücadaleye giriştik. Sonunda yeraltında kampanya açanları kırdık ama mali bunalıma düştük.

Bakın ne anlatacağım size. Yıllar önce bizden dergi alan... sonra kaybolan biri, geçengün **İnsancıl** kitabevine gidiyor, evinde sakladığı eski 80 tane **İnsancıl**'ı verip kitap alıyor **İnsancıl** böyle boğulmak istendi. Daha önemlisi 5 nisan kararları Türkiye ekonomisi 5 nisana kadar kararlı bir çizgiye gelmişti. Bu çizgide sermaye sınıfı yeterince artı değere el koyamıyordu. 5 nisan kararlarıyla sermaye sınıfına artı değerin transferi yapıldı 5 nisandan sonra fiatlar yılda %150 yükseltildi. **İnsancıl**'ı oluşturan girdiler hesap edildikte bugün **İnsancıl**'ın 50 bin liraya değil, 130 bin liraya satılması gerekir Bu, mümkün olmadığı için **İnsancıl** her ay 50 milyon açık veriyor Bu açığı Berrin Taş kapatıyor Berrin Taş **İnsancıl** çıkmadan daha ilk gün bana "Siz doğruları savunuyorsunuz. Bu doğruların para karşısında yenilmesini içime sindiremiyorum" dedi. İşte Berrin Taş, bugüne kadar bütün maddi gücünü **İnsancıl**'a bu yüzden harcadı Milim dönmedi

Şunu da söyleyeyim. Kasım 94'e kadar kitap satışları ancak 4 bine yaklaşıyor Kasım 94'ten sonra kitap satışları hızlanıyor mali bunalımın aşılmasında **İnsancıl** okuru üstüne düşeni yapıyor

Peki bu yeterli mi. değil. Ama burda Kaan

Arslanoğlu'na düşen **İnsancıl** okuruna yüzünü azdırmak değil. Tam tersi, mücadeleyi genişletmek için... yeni okurlar için kırılmadan.. yüzünü azdırmadan uğraşmak. Kaan Arslanoğlu var gücümle mücadele edeceğim diyor Evet etmeli.

Kaan Arslanoğlu, yazısının bir yerinde şöyle diyor "**İnsancıl**'daki yazılarım nedeniyle birçok düşman kazandım. Hakkımda olumlu şeyler yazabilme potansiyelindeki pek çok çevre ve kişiyle köprüleri birer birer attım. Deyiş yerindeyse bir bakıma yalnızca **İnsancıl**'a muhtaç hale düştüm"

Bu konuda şunu söylemek gerekiyor **İnsancıl** uzak ütopyaların dergisi. Ama yalnızca böyle olsaydı tehlikeli olmazdı Uzak ütopyalara izin verilir sistemde. Ama **İnsancıl**, yalnızca uzak ütopyalar göstermiyor... hemen. şimdi olabilecekleri...insani mücadeleyle gerçekleşebilecek olanları da gösteriyor Sistem için esas tehlike bu. İkincisi, **İnsancıl**, bol sıfatlı yazılarla anlamsız sertlik yapmıyor Sistemin sanatını açımlıyor. Sistem için tehlikenin bir yanı da burda.Burdan şuraya geliyorum **İnsancıl**'da yazmanın bir bedeli vardır Bu, **İnsancıl**'da yazmak isteyene çok net şekilde söylenir. Kaan Arslanoğlu, bütün **İnsancıl** yazarlarının ödediği bedeli ödüyor Bu işin dahası da var **İnsancıl** başarısız olursa **İnsancıl**'da yazan herkes **İnsancıl**'a söverse sistemce bağışlanır Eylemli olarak **İnsancıl** mücadelesine katılan, öyle sanıyorum, sövse bile ayakta duramayacak. Bu hareketi başlatan benle... maddi manevi gücünü sakıntısızca **İnsancıl**'a veren Berrin Taş'a naparlar bilemiyorum. düşünemiyorum. Ama şunu biliyorum. Bu sistem değişmezse bizi edebiyat tarihinden silerler. Sistemin adamları... O Beyaz Adamlar, bizi yokeder yokedecek.

Kaan Arslanoğlu yazmasaydı bunun sözünü bile etmezdim. Çünkü insani mücadele beklentisiz olur Bu mücadelede gün gelir en yakın dostlar bile insanın yüreğine jilet atar tabii hasımlar asitle kurutur insanın kökünü. Bu mücadelede, bilincini ışıtmak istediğin kişi gelir kurşun sıkar sana.

"**İnsancıl** çevresi romanlarıma talebi kuruttu, roman yazma çoşkumu tüketti" diyor Arslanoğlu. Yanlış. Algıyla düşünceyi karıştırıyor Arslanoğlu. Şöyle. Arslanoğlunun, bu eleştirilerini yayınlayabileceği bir dergi var Adı **İnsancıl**. Bu eleştirilerini okuyacak insanlar var **İnsancıl** okuru. Ya 14 yıl önce benim konumumda olsa... tiyatro dünyası. Günay Akarsu ölmüş. Beni dinleyecek tek kişi yok.. tiyatro dünyasında herkes sırt çevirmiş. İşte insan böyle kurutulur böyle susturulur Kaan Arslanoğlu, **İnsancıl** okuruna yüz azdırmasın. **İnsancıl** okurunun değerini bilsin. Şunu da düşünmek gerekiyor Biz, **İnsancıl Dergisi** olarak bir gereksinimi karşıladık. Dahası bir gereksinim yarattık okurda. Ama bunu **İnsancıl Yayınları** olarak başaramadık. Maddi yetersizlik nedeniyle felsefe.. roman... sağlıklı çeviri dizileri başlatamadık. **İnsancıl Yayınları**'nın bu yetersizliğini okura yüklersek rahatlarız. Ama bu gerçekçi olmaz. Ne kadar tatsız olursa olsun gerçekliği doğru değerlendirmek gerekir Gerçekliği değiştirmek istiyorsak geçekçi olmak zorundayız.

Şunu söylemeliyim. **İnsancıl Yayınları** açısından eleştirilmem gereken nokta tam burasıydı. Napıp yapıp bu dizileri başlatmalıydım. **Eleştiri**lmem gereken bu noktada ne yazık kimse eleştirmedi beni.

Arslanoğlu'nu yazısı üstüne söyleyeceklerim bitmedi. Bu gece Kütahya'ya hareket ediyorum... Kütahya'da **Sanatta Star Sistemi**ni analatacağım

12 Haziran Pazartesi

Sabahın erken saatlerini seviyorum. sabahın erken saatlerinde kentleri seviyorum. Kütahya'ya cumartesi 5:30'da indim. Kirlenmemiş kahvelerde kirlenmemiş bardaklarda taze demlenmiş çaylar içtim Sonra Şeref Bilsel'le Deniz geldi. Kütahya'yı dolaştık Eski bir kahvede çay içtik. Kahvenin önünde selvi ağacı vardı. kocaman. Sobalı bu kahvelerin duvarı pehlivan resimleriyle süslü olurdu. Adalı Halil. Koca Yusuf Kurtdereli... Kütahya'daki kahvede bu resimler yoktu Ama güzel bir kahvehaneydi Daha sonra Hisar'a çıktık. Orda da çay içtik. Pesendi Babanın dilek havuzuna para attım. dilekte bulundum. Anadolu'nun her köşesi efsane. bu efsaneleri pek seviyorum Daha sonra Üniversite Kitabevi'nin sahibi İbrahim Beyle tanıştım. İbrahim Bey Kütahya'da bir kültür odağı oluşturma mücadelesinde Kitabevi yüzünden büyük bir borca girmiş. "Gece uykularım kaçıyor" dedi Üzüldüm

Söyleşi, kitabevinin alt katındaki salonda yapıldı Kırk kadar genç vardı. **Sanatta Star Sistemi**'ni kavramış gençler vardı. Sözgelimi Orhan Pamuk'u çözümlemişler... sistemin yazarı olduğu net bir şekilde söylendi. Düşünce özgürlüğünden yanaymışçasına giriştiği hareketlere inanmıyor gençler Memet Fuat'ın sansürcülüğü de biliniyor Ama buna karşı napılacağı bilinmiyor. Nazım Hikmet'in metalaştırılması ciddi bir üzüntü. Genco Erkal'ı.. Fethi Naci'yi sert bir şekilde eleştirdiler

Güzel bir söyleşi oldu. Kütahya'dan güzel izlenimlerle döndüm.

14 Haziran Çarşamba

Mustafa Bayram'ı düşünüyorum. gülümsüyorum Hani ailenin uzun yıllar çocuğu olmaz. Uğraşırlar didinirler, sonunda bir çocukları olur Teyzeler amcalar halalar. dayılar bütün akrabalar çocuğun üstüne titrer. Mustafa Bayram da **İnsancıl**'da böyle. Nereye gitsem Mısır soruluyor bana Kaç yaşında ne iş yapar öğrenci mi nereli. şunu da yazmalı bunu da yazmalı... bu çizgisini sürdürecek değil mi bozulmaz değil mi. Gelecek ayki yazısı ne

Soru şu. Mustafa Bayram'a bu ilgi neden. Çok uzun süredir marksist eleştirmen çıkmadı Türkiye'de Marksist eleştiri diye bol sıfatlı yazılar yazıldı tabii bir süre sonra bu doyurucu olamadı Türkiye edebiyatında bu sıkıntı yaşanırken işte tam bu sırada göründü Mustafa Bayram **İnsancıl** sayfalarında Şimdi birçok insanda Mustafa Bayram için büyük beklenti var Bugüne kadar yapılmayanlar Mustafa Bayram'dan bekleniyor İşi zor Daha da zorlaşacak. Tatsız politik taktikleri yüzünden dünyayı göremeyen marksistler Mustafa Bayram'ı farketmediler daha. Farkettiklerinde Mustafa Bayram'dan marksist edebiyat ansiklopedisi hazırlamasını isteyecekler Bakın Kaan Arslanoğlu başladı bile. Mustafa Bayram'dan tarihi-toplumsal dayanaklar üstünde inceleme istiyor Bu istek yerinde Sözgelimi 1950-1960 soğuk savaş edebiyatının Türkiye'si incelenmeli. Mutlaka. Bu inceleme yapıldıkta birçok edebiyatçı başını kaldıramaz Türkiye'de O zaman sözgelimi romancı Kemal Bekir'in nasıl susturulduğu görülür Adalet Ağaoğlu'nun. Selim İleri'nın Fürüzan'ın nasıl pazara sürüldüğünü anlaşılır Türkiye'de edebiyatın tarihi baştanbaşa değişir

Şu bilinsin. Bu olacak. Hayat hakkını alacak. Ama bunu bir tek Mustafa Bayram'dan bekleyemeyiz. Bu,

bir kadro işidir Hep söylüyorum. Bizler, yoklukta varlık yaratıyoruz. Şimdi yazarımız ev kirasını düşünecek... evden gelen.. ya da kazandığı birkaç kuruşla geçinmeye çalışarak. kitap... dergi... gazete alacak. uykusundan olacak. gece birkaç saatte Türkiye edebiyatını yazacak. Bu olmaz. Ama biz isteriz. Hem de bedelini ödemeden.

Mustafa Bayram'dan tarihi-toplumsal edebi inceleme bekleyenler size söylüyorum. Mustafa Bayram'ın başında on kişilik bir kadroyu, en azından beş yıl desteklemeye söz verin, bu iş hemen başlar.

Bayanlar baylar ne istediğinizi bilin. Mustafa Bayram Mısır'dan istenen en az 50 yılın bütün eserlerinin. bütün politik durumların ilk elden taranması... Bunun yıllık maliyetini söyleyeyim. 2 milyar Bu parayla çalışmanın hammadesi yaratılır ancak.

Özlemler dilekler ayaküstü konuşmalarda dillendirilebilir Buna söz yok. Ama iş yapılmıyor eleştirisine geldi mi ciddi tasarımlar yapılmalı. Çok kolay bir işi Mustafa Bayram yapmıyormuşçasına okura işmar edilmemeli. Ayrıca ben, Mustafa Bayram'a katılıyorum. "bugün hakim estetiğin deşifrasyonu önemli." Onların reklamı yapılıyor diye bundan vazgeçemeyiz. Şunu da söyleyelim. Mustafa Bayram'ın yazıları emek ürünü... kolay yollara sapma filan yok.

Kaan Arslanoğlu, yazısının bu bölümünde de yine **İnsancıl** okuruna yüz azdırıyor Önce şu. **İnsancıl** okuru roman okumasa bile roman eleştirisi yazılmalı. Aksi durumda gerçekliğe boyun eğmiş oluruz. Kaan Arslanoğlu şunu unutuyor. Bu ülkede Orhan Kemal'in romanları da okunmuyor Bunun nedeni Orhan Kemal'in eserlerinin dağıtımının yapılmaması değil... hakim estetiğin etkisi. Mustafa Bayram, bu hakim estetiği çatlatıyor **İnsancıl**'da

Kaan Arslanoğlu, fitneci olduğunu sandığım kişilerin sözüne kanıyor Neymiş. falanca kitabevine gitmiş de o kişi Kaan Arslanoğlu'nun romanını bulamamış. bulsaymış alacakmış. ne biçim yayıneviymiş. **İnsancıl** PTT ile çalışıyormuş.

Şunu bilmeli. Kemal Bekir'in romanlarının basılmadığı... Orhan Kemal'in yılda 500 sattığı... Beşinci Senfoni'nin çok az dinlendiği bir ülkede Kaan Arslanoğlu okunmaz. romanları bütün kitabevlerine dağıtılsa bile Çünkü burjuva estetiğiyle bilinci dumura uğramış.. neyin güzel, neyin çirkin olduğunu şaşırmış bir insanımız var Zülfü Livaneli bu ülkede müzikçi sayılırsa Orhan Pamuk yüzbin satar Zülfü Livaneli müzikçi sayılacak, Orhan Pamuk yüzbin satacak... Kaan Arslanoğlu okunacak. Bu mümkün değil.

İşin bir ters yanı da şu. Türkiye'de kendini solcu. marksist diye niteleyen ama burjuva değer yargılarıyla hareket eden bir dolu insan var Üstelik bilmeden oluyor bu. Tanınır ünlü olmakla değer özdeşleştiriliyor. Ben bu değer tepkileriyle çok yerde karşılaştım. Şimdi ben üç kez televizyona çıksam ertesi gün **Eleştiri** biter Ama onu okuyan **Eleştiri**'yi anlamaz **Eleştiri**'nin kullanım değerini alamaz. Bu kişinin **Eleştiri**'nin kullanım değerini alabilmesi için felsefeyle.. klasik müzikle. matematikle. kuantum fiziğiyle halhamur olması gerekir Şunu söylüyorum. **Eleştiri**'yi on milyon kişi okusa bile dal kıpırdamaz ülkede. İşte o söylediğim nedenlerden ötürü Dumura uğratılan bilinci hafife. kolaya almamalı Bugünden yarına biliçlenme son derece yanlıştır. Bu yanlış hesap... şunu yaptık olmadı diye diye hayal kırıklığına.., evde oturmaya.. dahası dönekliğe kadar gider Şunu hiçbir zaman unutmamalı. İnsanı bilinçlendirme mücadelesi milimetriktir yıllarca süren mücadelede bir milim mesafe alırsın Bakın Kaan Arslanoğlu, daha işin başında ilk engelde "ben de yokum" diyor

Olmaz. Sen varsın arkadaş. Var olmak zorundasın. Bu, senin borcun. Daha nitelikli okur diyor Arlanoğlu arkadaşımız. Buna hiç itirazım yok. Bunun mücadelesini veriyoruz zaten. "**İnsancıl**'dan kovulacağımı bilsem bile bunda ısrarlıyım" diyor

Kovulmak... son derecce tatsız bir kelime Kovmayı insana yakıştırmam. 52 yıllık hayatımda hiç kimseyi... hiçbir yerden kovmadım. Değil kovmak bunu düşünmedim bile. Ben olsa olsa ciddi bir şekilde kırılırım. Kırıldıkta da düzelmem... konuşmam. O kadar. Ama biri "Ben gidiyorum" derse. üstüne düşmem. Çünkü **İnsancıl**'da mücadele çok zor Bunun nedeni benim karakterim. Sert. geçimsiz. gerekçe kabul etmeyen.. inatçı kindar unutmayan unutturmayan... burjuvayla milimetirk ittifaka girmeyen düşündüğünü evelemeden pat diye söyleyen bir adam Aydın Öztürk benim için "Allahın gazabı" der Böyle biriyle çalışmak zordur, bilirim. İkincisi. **İnsancıl**'ın konumu. Şu bilinsin **İnsancıl**'da yazan biri, burjuvazinin hazırladığı edebiyat tarihlerinin tek birine giremez. tek satırla. Bakın, **İnsancıl** temsilcilikleri açılıyor Bir burjuva dergisi bunu başarabilseydi burjuva iletişim araçları o dergiyi yere göğe koyamazlardı Şunu da söylemem gerekiyor Hiçbir dergi hiçbir kurum **İnsancıl** kadar kapsamlı seminer yapamadı Ama burjuva basını tek kelimeyle söz etmedi **İnsancıl**'dan "**İnsancıl** çevresi içinde bulunman tanıtımı ve satışında engeller çıkartır **İnsancıl**'dan ayrılmayı düşünmüyor musun?" demiş bir yayıncı Arslanoğlu'na Yayıncının dedikleri son derece doğru. Hiçbir kültür-sanat dergisine son yirmi yıldır böylesine bir tavır alınmadı Ama **İnsancıl**'a alındı Alınacak. Alınmalı Almak zorundalar Çünkü **İnsancıl** yanıtları belli eski soruları sormuyor Yeni sorular soruyor Bu soruları cesaretle yanıtlıyor İşte burjuva ideologları bunun için **İnsancıl**'la uğraşıyor **İnsancıl**'ı susturmak ıstıyor Böyle bir konumda **İnsancıl**'dan ayrılmak isteyene "kal" diyemem. Bu hakkı göremem kendimde Çünkü **İnsancıl**, Temel Demirer'in deyişiyle "yığınların yanlışa boyun eğişini kaale almadan sarsıcı bir cüretle gelecekteki kültür devriminin prototipini yaratıyor uzun bir yolda mücadele veriyor Mücadele sürecinde üstelik **İnsancıl**, **İnsancıl Emekçi**siyim diyene hiçbir paye. hiçbir ödül vermiyor tam tersi hep istiyor Hele **İnsancıl**'ın merkezi İstanbul'da çalışmak çok çok zordur Çünkü bizler yokluktan varlık yaratıyoruz işte bunun için öbür insanlardan. burjuvadan daha disiplinli. daha özverili daha çalışkan daha az uyuyan.. daha çok okuyan bir insan olmalıyız. Bu mücadelede çok üzülsem. içim kan ağlasa bile kimseye "kal" diyemem. Kalan kalır giden gider

Bu mücadele hiç kimseye güvenmeden hiçbir beklenti ummadan insana ekmek borcunu ödemek için başlatıldı. Bu mücadeleden maddi-manevi bir kazanç elde edilmedi. rant üstüne oturulmadı Bundan sonra da bu böyle devam edecek. **İnsancıl** her ay insana gülümseyen yüzüyle Merhaba diyecek

19 Haziran Pazartesi

Ankara'ya gittik.. geldik. Berrin Taş Pelin Ayhan Ergün. ben. Kooperatif için Kooperatifle ilgili du-

şüncelerimi söylemeden önce tirende gördüğüm bir durumu anlatmak istiyorum. Tiren hareket ettikten bir süre sonra bira içmek için, tirenin lokantasına gittik. Yıllardır birçok kez tirenle Ankara'ya gittim, lokantayı böyle görmedim. Otuz kişinin oturabileceği yerde yüz kişi. İnsanlar güç durumda. Bir bölümü masada... bir bölümü yerde. bir bölümü ayakta. Döndük. Bir süre sonra su içmek için yeniden gittim. Durum değişmemiş. daha kalabalık olmuş. Bir anlam veremedim. İçeri girmek. su almak bile mümkün değil. Bunca insanın su alınmasını bile önleyecek biçimde lokantada mevzilenmesini anlamadım. İster istemez izin isteye isteye. sürtüne sürtüne.., ite-itile, kırgın... sert bakışlar arasında su alınacak yere gittim. Bu sırada biri "Merhaba hocam." dedi. Ben de "Merhaba" dedim. "Ankara'ya mı" dedi. "Evet" dedim. "Biz de" dedi. "kongreye. " O zaman anladım. SBP'nin kongresine gidiyorlar. "Buradakiler SBP'li mi.. " dedim. "Evet" dedi.

Birkaç saat sonra Ayhan'la tekrar gittik. Bira içme hakkımızı koruyacağız. Zorlukla iki bira bulabildik. ama sıcaktı. içilecek durumda değil. Lokantadan ayrıldık.

Şimdi şunu söylemek gerekiyor. Marksizm bir ülkeye arı biçimde girmiyor. Ülkenin binlerce yılda oluşmuş kültürüyle. yaşama biçimiyle halhamur oluyor. Bize geldikte. Sinoplu Diyojen'e kadar giden. hanı şu fıçıda yaşayan. çileci kültürün Anadolu insanında başat öge olduğunu görüyorum. Sinoplu Diyojen, insanın kültürel bir varlık olduğuna karşı çıktı. İnsan doğal bir varlıktı Diyojen'e göre. Bunun için mutlu olmak istiyorsa, gereksinmelerini en aza indirmelidir. Sözgelimi, avucuyla su içebiliyorsa tas. bardak kullanmamalı. 'Diogenes'in felsefesi mutluluğa giden en kısa yoldu. İnsan azla yetinerek kendini her şeyden mahrum bırakarak mutlu yaşar." (Kant. **Etik Üzerine Dersler 1** Çev. Oğuz Özgül. Kabalcı İstanbul 1994)

Anadolu'da oluşan azla yetinen. kendini her şeyden yoksun bırakma kültürü son derece etkin. Bu kültürün etkisiyle sosyalistler, otuz kişilik vagona yüz kişi giriyor. yerlerde oturarak sıcak bira içiyorlar. kan ter içinde.

Şu bilinmeli. Mücadelenin gerektirdiği sıkıntılara dayanmaktan söz etmiyorum. Söylediğim şu. Sosyalistin eğlencesi yerlerde oturarak kan ter içinde sıcak bira içmek olmamalı. Sosyalist azla yetinerek. burda soğuk bira yokmuş sıcağını içerim. kendini yoksun bırakarak yaşıyamaz. Sosyalistin felsefesi bu olamaz. Böyle bir yaşam. böyle bir felsefe eksikliğin. yoksulluğun marksizm adına kuramsallaştırılmasıdır.

Maddi imkanların elverdiği oranda yaşamayı kabul ederim. Ama elverişsiz maddi imkanların marksist yaşama biçimi diye sunulmasını. marksistler böyle yaşar. böyle yaşamalı diye sunulmasını yanlış bulurum.

Yaşanan şu. Türkiye'de kapitalist sistem yüzünden yoksulluk artıyor. İşte bu noktada çilecilik. azla yetinme özellikle islamda pekiştiriliyor. Tirende iki hanım vardı az ötemizde. İslamcı. Bizler yazlık. ince kısa giysilerimizle buram buram terliyorduk. Oysa iki hanım sıkı başörtülü. mantoluydu. Öbür dünya için yaşayan iki hanım bu dünyada çile çekmeyi seçmişlerdi. Tanrı'nın olup bitenleri gördüğüne. söz gelimi kısa kollu giyinen Berrin Taş'ın cehenneme gönderileceğine. bu sıcakta Tanrı için çile çeken kendilerinin mutlaka cennete gideceklerine inanıyorlardı.

Hadi diyelim, müslümanların çileli hayat için bir gerekçeleri var. Cennet. Marksistin çileli hayat için gerekçesi n'olabilir.

Eskişehir'de yoğurt yerken bunları düşündüm. Onca biradan sonra derin bir uykuya dalan sosyalistlerin kalkıp yoğurt yemelerini isterdim. Yoğurdun ayıktırıcı etkisi vardır da.

20 Haziran Salı

Önay Sözer'in **Felsefe'nin ABC**'si adlı eserini okuyorum (Kabalcı. İstanbul 1995) Şimdi şunu söylemem gerekiyor **Kabalcı Yayınevi**, benim yapmayı düşündüğüm, maddi yetersizlik yüzünden yapamadığım bir işe başladı. Vedat Çorlu yönetiminde **Felsefe Dizisi** başlattı. Felsefeyle iligli her eser geldikte içim sızlıyor. ah diyorum, bu eseri ben de basmayı tasarlıyordum. İşte bana, ah dedirten güzel eser. Capelle- **Sokrates'ten Önce Felsefe** (Çev. Oğuz Özgül) Betül Çotuksöken- **Nermi Uygur'un Felsefe Dünyasından Kesitler**· Ömer Naci Soykan- **Felsefe ve Dil. Wittgenstein Üstüne Bir Araştırma**. Kant-**Etik Üzerine Dersler** (Çev. Oğuz Özgül) Ben yapamıyorum diye içim sızlasa da Kabalcı Yayınevini. Vedat Çorlu'yu kutluyorum, güzel eserlerden ötürü.

Önay Sözer'in eserine geldikte. Önay Sözer, Aydınlanma ve Sorumluluk adlı bölümde şöyle diyor. "Kant'ın bütün görüşleri, onun Aydınlanma Çağı yorumunda en derin anlatımını bulmaktadır. XVIII yy 'ın insandan aklını otoritelere karşı kullanmasını isteyen, tüm modern çağdaş etkisini sürdüren (Örneğin bizde Atatürkçülüğün resmi ideolojisi haline gelen) aydınlanmacı görüşü Kant'ı ünlü Aydınlanma Nedir yazısının başında şöyle formüllemektedir. Aydınlanma insanın kendisinin neden olduğu ergin olmama durumundan çıkmasıdır (.) Kant'a göre insanın bilgisizliğinin altında (dinsel olsun, politik olsun, toplumda boş inançlar biçinde ortaya çıksın) otoritelere teslim olması, onları eleştirmemesi yatıyor."

Önay Sözer'in söylediklerini düşündükte şunu söylemem gerekiyor. Türkiye hiçbir zaman en azından 600 yıldır Aydınlanma dönemini yaşamadı. Öyle söylense bile Aydınlanma, Atatürkçülüğün resmi ideolijisi olamadı. Atatürkçülük, Türkiye halkını, dinsel otoriteden aldı, milliyetçi otoriteye bağladı. Türkiye halkının bilinci dumura uğratıldı. Aydınlanma, 1960'da marksizmle başlayabilirdi. Ama Türkiye marksistleri otorite geleneğini kıramadı. Marksizm bir yöntem. bir dünya görüşü diye alınmadı. Marx'a bir otorite diye bakıldı. Türkiye'de de kimi kişiler marksist otorite oldu.

En iyi düşüncelerin bile hayata geçirilmesi için otoriteye boyun eğilmesi. bilincin dumura uğratılması son derece zararlıdır. Böyle bir durumda bile en iyi düşünceler hayata geçirilemez.

İyi bir toplum düzeni için bilinçlerin ışıması gerkiyor. **İnsancıl**, işte bunu yapıyor.

22 Haziran Perşembe

Bu sabah yolda yürüken eskiyi düşündüm. Gezdiğim kentleri. dolaştığım sokakları. kıytırık çayevlerini. Bir taşıta atlar gece yarıları yollara düşer bilmediğim kentlere giderdim. Düşlerle yaşardım. İspanya'da boğa güreşçisiydim. Himalaya'ya tırmanırdım. Büyük denizlerde dalgalarla boğuşurdum. uzay adamı olurdum. aya gitmek için bindiğim uzay gemisiyle uzak yıldızlara giderdim. Annem ölmeyecekti.

hiç. Dünya güzel olacaktı. Mutlaka.

Şimdi gelinen noktaya bakın... yerimden kıpırdayamıyorum. Bitmez tükenmez... dur durak bilmez bir mücadele. Bu mücadele sürecinde on yıldır tasarladığım... birçok başarısızlığa uğradığım kooperatif işi sonuçlandı. Kooperatif kuruldu. Temel bir amacı var kooperatifin, kültürde burjuva egemenliğini kırmak. Augusto Roa Bastos, burjuvazinin kültürde yapıp ettiklerini Görüş dergisinde pek güzel anlatmış. Onun için bu yazıyı İnsancıl'da yayınlamayı düşünüyorum.

Aydınlar. yazarlar. şairler... ressamlar... müzikçiler Bastos'un söylediği sorunlar yokmuşçasına yaşadılar bu ülkede. Bu sorunlar söylendikte "Napalım" diye boyun büktüler

Şimdi napalım demek mümkün değil. Şimdi burjuvazinin egemenliğine karşı bir örgüt var. Karya. Karya'nın daha önce kurulan kooperatiflerden ayırıcı bir özelliği var Bu kooperatif okurları da örgütleyecek. Çünkü bir adıyla kimlik... öbür adıyla insanileşme sorunu, Bastos'un da söylediği gibi "sadece aydınlarca bazılarının toplumsal enerji ateşinde değil, yoksulluğa gömülmüş, kültürsüzlükleri geriliğin ve baskının özel bir yansıması olan işlenmemiş kitlelerin harmanlandığı ateşle de pişer."

Karya, burjuvazinin tanrılara karşı yakılmış bir kıvılcımı. Şimdi bu kıvılcımı yeri göğü aydınlatacak bir yangına çevirmek gerekiyor.

İnsancıl Emekçileri, bu çok zor işi üstlendiler şimdi.

23 Haziran Cuma

Augusto Roa Bastos, Görüş dergisindeki yazısına şöyle başlıyor. "Kültürel gücün felsefesi ve pratiği acısından edebi yaratıcılığın incelikleri pek önem taşımaz. Kültürel gücün reklam mekanizması, ortalama hatta çok sıradan bir yapıtı bile altın yumurtlayan bir tavuk haline gelebilir Bu açıdan bakıldığında kitap kitaptır Önemli olan bir metnin kalitesi değil, reklamı, dağıtımı ve getireceği kârdır."

Sanatta Star Sistemi'nin son derece özlü... doğru bir açımlanması. Selim İleri... Adalet Ağaoğlu... Orhan Pamuk, sermayenin kültürel güç odaklarıyla altın yumurtlayan bir tavuk haline geldiler... çok sıradan kitapları baş yapıt ilan edildi.

Bastos yazısının bir yerinde şöyle diyor. "Bu çarpık koşullar altında ortalama okuyucu kendisini aydınlatabilecek bilgiler edinememektedir. Seçimlerini genellikle, bilinçsizce, propagandaların koşullandırılmaları doğrultusunda yapmaktadır. "Aydın" denilen okuyucular bile tüketici içgüdülerinin baskı altına bu zorlamaların etkileri altında kalmaktadırlar."

Türkiye'de kültürel güç odaklarınca oluşturulan... Sanatta Star Sistemi'nce koşullandırılan... dumura uğratılan bilince girmek son derece zor Kültürel güç odaklarınca koşullandırılan bilinç, sözgelimi, Zülfü Livaneli'yi güzel sesli... estetik değeri yüksek bir sanatçı sanıyor bu bilince göre tabii başyapıtlar üretiyor Orhan Pamuk.

İnsancıl bu kişilerin eserlerini eleştiriyor. "Aydın" denilen. ama bilinci koşullanmış bu eleştiriyi anlamıyor "Güzel sesli estetik değeri yüksek Livaneli'yi.. başyapıtlar üreten Orhan Pamuk'u niye eleştiriyor İnsancıl" diyor Koşullanmış bilinciyle işin içinden çıkamıyor ama bu işi çözümlemek... rahatlamak isityor Rahatlamak için "İnsancıl çok sekter" diyor. Rahatlıyor

Livaneli'ye Pamuk'a gelince. Biz, onları kıskanıyormuşuz. Böylece rahatlıyorlar kıskanç İnsancıl diye diye.

Sanatın meta derkesine düşürülmesine karşı çıkmanın adı neden sekterlik oluyor Sonra İnsancıl meta piyasasında yarışmıyor Livaneli'nin Pamuk'un değerleri İnsancıl katında değer sayılmaz Bundan ötürü Sanatta Star Sistemi sanatçılarını kıskanmaz İnsancıl.

Burjuva, hayatın tek bir noktasını milim boş bırakmaz. İnsanın herbir gereksinmesini burjuva yöntemiyle karşılar Burjuva, Sanatta Star Sistemi'yle kültürel estetik gereksinmesini karşılıyor insanın Ama bunu açıkça söylemiyor İnsancıl, bunu açımlıyor Sanatta Star Sistemiyle mücadele ediyor

İnsancıl'ı sekterlikle. kıskançlıkla suçlamak haksızlık. Hiç kimse haksızlıkla uzun süre gidemez Göreceksiniz bunu haksızlıkla uzun süre gidilemeyeceğini.

29 Haziran Perşembe

Hani bir öğretmen vardı arada sırada gelen içimi karartan. O geldi geçen gün. Yöresinde olup bitenleri anlattı. içimi kararttı yine Sesinin tonunu hiç değiştirmiyor mırıl bir çizgide içimi kararta kararta anlatıyor olup bitenleri Onu dinlerken cigaranın birini söndürüp birini yakıyorum. yüzüm geriliyor bir dehlizde dolanıyorum karanlık.

İç karartıcı konuşması bittikten sonra sordu. "Sizin aydınlanma dediğiniz durum, ne zaman nasıl başlar." dedi. "Ne zaman. nasıl başlar, bilmiyorum. Ama beşyüz yıl sonra bu dediklerinizi bu tutarsızlıklar olmayacak" dedim. "Yırmi-yirmi beş yılda olup bitmez mi aydınlanma" dedi "Olur ama, çok kişinin canı yanar." dedim.

Öğretmen kimsenin canının yanmasını istemezmiş. "Olabilir" dedim. "Nasıl" dedi İçini karartan öğretmene anlattıklarımı burda özetlemek istiyorum Şöyle düşünelim Diyelim, bilinç ışıdı insanın bilinci ışıdı... yarın aydınlanma başladı Zülfü Livaneli, kendini dinleyecek tek kişi bulamaz Memet Fuat Nazım'ı sansürleyemez. Türkiye'de bütün tiyatrolar bütün sinemalar boşalır televizyonları kimse izlemez Gazeteler satmaz. Profösörler öğrencisiz kalır Parlemento derhal değiştirilir Bütün belediye başkanları istifa ettirilir. Bütün yazarlar okursuz kalır

Söylemek istediğim şu Bugün Türkiye'de bilinci dumura uğratan gerçeklik üstüne iş görülüyor Bu biliniyor. Bu bilindiği için aydınlanma bilinç ışıması istenmiyor Bu gerçeklik değiştikte hiç kimse ayakta kalamaz. İşte bu bilindiği için aydınlanma istenmiyor Bu bilinen kabul edildikte, sözgelimi Orhan Pamuk çıkıp "Ben güzel eserler yazmadım Ama büyük reklamlarla güzel eserler yazıyormuş gibi gösterildim" derse Zülfü Livaneli çıkıp "Aslında ben müzikten hiç anlamam Sesim de çok kötü" derse bu böyle bütün kişilere bütün kurumlara. yayılırsa söz gelimi, estetik diye, kadın göğüslerine çaput tıkıştıran hekimler "Biz hata ettik. bunun estetikle ilgisi yok" derlerse hiç kimsenin canı yanmadan Türkiye'de aydınlanma başlar

Bunu demedikleri bunu yapmadıkları için Türkiye'de 20-25 yıla sıkıştırılan bir aydınlanma hareketi son derece can yakıcı olur Kimsenin canı yansın istenmiyorsa aydınlanma sürece bırakılır bu süreç beşyüz yıl sürer Çünkü bir kuşağı kısa sürede aydınlatamazsın. Süre içinde aydınlanma 20 kuşak ister

20-25 yıla sıkıştırılacak bir aydınlanma hareketinde ben de tepeteklak olurum. Çünkü nolursa olsun ben de bu gerçekliğin insanıyım. Yeni gerçekliği bozarım. Yeni gerçekliğin. aydınlanmacı gerçekliğin insanı olamam. Orhan Pamuk'tan... Zülfü Livaneli'den.. Enis Batur'dan... Selim İleri'den farkım bunu görebilmem. Bunu söylemem. Aydınlanma için kendimi ateşe atmaya hazır olmam Aydınlanma için mezarımı kazmam..

Benim kendimi beğendiğim söylenir. Doğru. Pek beğenirim kendimi. Ya öbürlerine benzeseydim. Kendimi yetkin... yeni gerçekliğin insanı sansaydım öbürleri gibi. O zaman da beğenirdim kendimi. "Ah" derdim, "ne yetkin bir insanım ben. Ne bilinçli... hem en doğruyu görücü. Herkes bencileyin olsa dünya çok güzel olur... hemen başlar aydınlanma" derdim, onlar gibi.

Oysa ben eksikli gedikli... yanlışlı yunluşlu biriyim... köhnemiş gerçekliğin insanı. Aydınlanma için bencileyin kişilerin yerlebir edilmesi gerekiyor. Bunu görebildiğim için beğeniyorum kendimi.

Aydınlanma hareketi... yerlebir edilme hareketi mutlaka proletaryaya dayanacak. Yoksa karanlık gerçekliğin rantçılarına ne beni, ne **İnsancıl**'ı yerlebir etmesine izin verilmez tabii.

30 Haziran Cuma

Dün yağmurda yürürken Gaziantep'ten bana "Sayın Gündoğdu" diye mektup gönderen hanımefendiyi düşündüm. tabii mektubunu... Biliyorsunuz Gaziantep'te proflu. doçlu... mimarlı bir masaya oturmuştum. O masada bir tatsızlık yaşanmıştı. Bu tatsızlığı yazmıştım. İşte o masada oturan... o tatsız geceyi bilen hanımefendiden mektup geldi. Mektup şöyle başlıyor "Sayın Gündoğdu. Duyarlılığı ve aklı tekeline alıp, başkalarına paçavra muamelesi yapan insanlara katlanamam. İstersem ukalalıkta karşımdakinden pek de geri kalmam. Sizden bir farkım, bir insana önyargıyla yaklaşmaktan kaçınıyor olmam olabilir. Sözünü ettiğiniz o akşam eğer narsizminizi biraz aralayıp, insanlara söz söyleme fırsatı verseydiniz, konuşma başka bir şekilde seyredecekti eminim. "

Hanımefendinin deyişiyle ben, o gece, herkesin lafını "ağzına tıkamışım"

Önce şu. İnsanın gerçekliği doğru çözümlemesi gerekir O gece orda beni küçük düşürmek istediler Bunu önledim.. kendimi savundum. Kimsenin lafını ağzına tıkamadım. Aslında o gece orda olup bitenler Türkiye'nin ekonomi politiğine son derece uygun. Şöyle. Türkiye'de sistemin belli öğretim derecelerinden geçenler aydın sayılıyor. Bu aydınların büyük çoğunluğu sistemi yeniden üretiyor sistemi eleştirse bile bu konumdan çıkamıyor aydın.

Bana geldikte... ben öbür yakadan geliyorum... sistemin yağlı. kirli bir paçavra kadar önemsenmediği yakadan... o insanların içinden. Sistemin kişilerince adam yerine konmayan okusun da başımıza bela olmasın... okusun da hekim... avukat.. genel müdür olsun sistemi pekiştirsin. okusun da aslını inkar etsin dediklerinden biriyim ben.

Devam ediyorum. Ben, sistemin ödüllerini.. kandırıcı parlaklığını hiç önemsemedim. Onun için sizin taptığınız Allah benim ayağımın altında dedim.

Öğrenimle... ideolojiyle... propagandalarla sistemle bütünleştirilen aydınlarla mücadele etmek son derece zordur Çünkü onlar koca koca kitapları devirmişlerdir üstelik hepsinin ağzı laf yapar İşte bunu iyi bilen annem eliyle, sistemin aydınlarıyla mücadele edebilecek biçimde yetiştirildım. Ben, bugün **İnsancıl**'da ürünleri yayınlanan hamalların boyacıların ışportacıların... balıkçıların işsiz güçsüzlerin çaycıların. garsonların.. aşçıların işçilerin dairede kırık masada oturan tek gömlekli memurların. oto park bekçilerinin temsilcisiyim. Şunu da bılmenızı isterim Bir gün gelecek bu insanlar Türkiye'de sistemin edebiyatını. Türkiye'de sistemin kültürünü yerlebir edecek. aydınlanmayı başlatacak.

O geceye geldikte. o gece masanıza ne idüğü belirsiz biri oturmuştu adam etmek istediğiniz ama adam edemediğiniz bırı Ona haddini bildirecektiniz. onu Gaziantep'e geldiğine pışman edecektiniz. profların. doçların masasına oturmanın neye mal olacağını gösterecektiniz

O geceyi iyi anımsıyorum hıçbir zaman da unutmayacağım. Masaya oturur oturmaz "Muhterem" diye saldırıya bir anlam veremedim Şaşırdım Üzüldüm. Ama mücadeleye son derece alışkın olduğum ıçin masayı çözümledim. savunmaya geçtim. Burası önemli. Saldırıya geçseydim, o masada oturanlardan bir teki bile beş dakika sonra tek bir laf edemezdı Sonra ben size en azından bir saatlik bir insanlaşma süreci söylevi verirdim.

Hanımefendı mektubunda "Cengiz bey de mimar bey de en az sizin kadar duyarlı insanlar" dıyor Kabul ediyorum. Dahası benden çok daha duyarlı olabilirler Ama o kişilerle benim duyarlılığım arasında nitelik farkı var Onlar sistemin duyarlılığını geliştiriyor ben, sisteme karşı bir duyarlılık geliştiriyorum.

Ben kışkırtıcı bir ınsanmışım. İnsanda muhalefet etme isteği doğuruyormuş. Hanımefendi benim kışkırtıcı olduğumu anlayınca "byununuzu gördüm devam ettirmeye karar verdim" diyor Bu tam doğru değil Şöyle. Benim kışkırtmam karşısında hanımefendinin edilgin bilincinde bir dızüstü doğrulma oldu Şımdi bir ayaklanma olacak dedim. Sevindim. Ama ayaklanmak için doğrulmaya çalışan bilinç, az sonra dızüstü yere kapaklandı. Hanımefendi, ertesi gün tartışmak ıçın benim konferansıma gelemeyeceğini söyledi Üzüldüm. Edilgen bilinç böyledır şöyle bir kıpırdar sonra işin zorluğunu gorür yeniden kıvrılır yarı uyuklar dalgın dalgın sağa sola bakar lafımı ağzıma tıkadınız diye kırılır

Hanımefendi şoyle devam ediyor "lafı ağzıma tıkamasaydınız, kadın duyarlılığıyla tanışırdınız ve aşk konusunda pek de farklı olmayan düşüncelerimiz olduğunu anlardınız." Bundan sonra aşkla ilgılı düşüncelerini söylüyor Evet, aşağı yukarı bunları söyledim ben de ertesi gün. Ama şu eksik. Ben aşkın toplumsal mücadeleye katkısını da önemsiyorum Bir "de aşkı "gerçek mutluluk yaratmak" diye görmedim Sömürünün devam ettiği sınıflı toplumlarda gerçek mutluluk bir yanılsamadır

Hanımefendi mektubunu şöyle bitiriyor "Sonradan öğrendim ki benim söyleceklerime benzer şeyler söylemişsiniz. Ama nedense bu söylediklerinizde yeterince samimi olmadığınıza dair bir sezgim var Yeterince samimi olsaydınız, insanlara bu kadar kızgınlık duymazdınız. Söyledikleriniz değil, yaptıklarınız bana sizi gösteriyor Sezgilerim nedense sizin gerçek sevgi değil de "gibi"sini yaşadığınızı söylüyor "

Şımdi burda samimiyet, insanlara kızgınlık duru-

muna dayandırılıyor insanlara kızarsan samimi değilsin, kızmazsan samimisin Samimiyetle ilgili temellendirme doğru değil Üstelik ben, samimi insanların "gibi"li yaşadığını söylüyorum Çünkü samimiyet son derece yanıltıcıdır

Hanımefendi "ancak gelişmiş iki insanın sevgiyi yaşayabileceğini" söylüyor Tam bu anlamda "Gündoğdu sen gelişmiş bir insan değilsin. bu yüzden gerçek sevgiyi değil de "gibi"sini yaşıyorsun." demek istiyorsa, buna itiraz etmem Çünkü ben bütün bütün gelişmiş, "ben" olmuş biri değilim. Gelişmiş biri olsaydım, eksikli gedikli. yanlışlı yunluşlu. köhnemişli olmazdım. Ama kişiliğimde gelecekte oluşacağına inandığım... "ben" leşecek insanın yanları da var Bir yandan bakarsanız köhnemiş. "ben" olamamış biriyim bir yandan bakarsanız " ben" olmuş biriyim.

Erken davransaydım daha önce olup bitenleri anlasaydım belki "ben" olabilirdim. Bundan ötürü konferanslarımda bir anlamda bencileyin olmayın diyorum. Gibili yaşamı nasıl kırabileceklerini anlatıyorum

İnsanlara kızmama gelince Evet pek kızarım insanlara. Kendi yaratıcı gücünü göremeyip de ona buna boyun eğdikleri için boyun eğenlere kızarım. Bir de insanların yaratıcılığını dumura uğratıp, insanlara boyun eğdirenlere Bundan ötürü edilginleri gördüğüm yakaladığım yerde kışkırtırım ayaklansınlar diye. Öbürlerini de, bilinci dumura uğratanları gördüğüm yakaladığım yerde tuznan buz ederim. Böylelerine karşı, kökü binlerce yıl geriye giden tarihi bir kinle. öfkeyle doluyum.

Hanımefendinin mektubuna sevindim. Gerçi mektubun temelinde edilgenlik var Ama ayaklanma başkaldırı işaretlerini de gördüm Bunun için sevindim. Mektupta başkaldırı işaretleri gördüğüm için söylüyorum hanımefendiye. Bizler ayakkabıcılar terziler boyacılar hamallar işçiler işsiz güçsüzler balıkçılar ergeç yeni. güzel bir dünya kuracağız. Bu mücadelede sizi de aramızda görmek istiyoruz Proflarla hergün hergün Vişne Bahçesi'ni sahnelemeyin. İnanın bana Vişne Bahçeleri yerlebir olacak. Yeni. güzel bir dünya kurulacak.

Böyle düşüne düşüne yağmurda yürüdükte bir iyi ıslanmışım. 15 yıldır tanıdığım köfteci dostuma uğradım. Şurdan burdan konuşurken "Buraya hiç kodaman gelir mi" dedim. Güldü. "Olur mu abi" onlar uğrar mı buraya. bizi adam yerine koyarlar mı" dedi. Bir öfke fırtınası bütün bedenimi. bütün bilincimi diklendirdi "Kodaman sana dünyayı dar edeceğim" dedim

Köfteciden çıktığımda yağmur dinmişti.

Sabah geldikte Afşar Timuçin'in **Felsefe Sözlüğü'ne** baktım. Hanımefendi benim narsist olduğumu söylüyor ya. Narsizm insanın kendine aşırı hayran olmasıymış Güldüm Nereme hayran olsam acaba Yakışıklı güçlü kuvvetli zeki.. akıllı ince duyarlı değilim.. peki neyime hayran olacağım Hayran olunacak bir yanımı siz gösterin ben de hayran olayım Duyarlığı ve aklı tekelime almaya gelince. Lütfen yapmayın. buna heveslensem bile kim dinler beni Gerçekçi olun lütfen Ama herkesin beni dinlemesini en azından bir süre aklı tekelime almak isterdim O zaman estetik ameliyat diye kadın göğsüne çaput tıkıştıran profları hukukun noktasının kalmadığı bir ülkede kılını kıpırdatmadan yaşayan profları çalışanı sömürenleri daha birçoklarını tam anlamıyla paçavraya çevirirdim

Ah ne olur sizin dediğiniz doğru olsaydı çok değil, kısa bir süre tekelime alabilseydim aklı

İnsancıl Antakya Gülümsüyor

Konferans
Halit ERTAN
Yılmaz Öner'in Felsefi Yaklaşımı ve Kuantum Mekaniği - 9 Ağustos Çarşamba Saat 17 00 -

Sezgin SUNA - Mustafa ÇAKAL
Estetik Açıdan Müzik Bilinci
19 Ağustos Cumartesi Saat 11 00

Söyleşi - Tartışma - Dayanışma
Siyasal Tutsaklık ve Özgürleşme Mücadelesi
19 Ağustos Cumartesi Saat 16.00

Antakya Temsilciliği Silahlı Kuvvetler Cad No: 3 - Antakya Tel: (0326) 214 51 31

İnsan Gülümsüyor...
İnsancıl Gülümsüyor

Konya Gülümsüyor

İnsancıl Konya Temsilciliği: Kazım Oğuz, Sahaf Oğuz Rampalı Çarşı No: 37 Konya Tel: (0332) 353 01 61

İnsan Emekçisi
Mehmet Ali AYBAR

Kimsenin kimseyi ezmediği... kimsenin kimseyi sömürmediği güzel bir dünyanın kurulması için mücadele etti.

Zincirli Hürriyet adlı yazısından ötürü mahkum olduğu 1948 yılında Sebati Selimoğlu ile Toptaşı Cezaevi'nde)
(Zihni ANADOL'un albümünden

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi	
İnsana Gecikmeden Berrin TAŞ(Tükendi)	50.000.-TL.
İnsanın Ayak Sesleri Berrin TAŞ	50.000.-TL.
Seni Özledim Ayten MUTLU(Tükendi)	50.000.-TL.
Bir Ardıç Kuşuyum Ben Zerrin Taşpınar ŞAHİN(Tükendi)	50.000.-TL.
Ekmek Arası Umut İdris ATMACA(Tükendi)	50.000.-TL.
Pazar Resimleri Ali Ersin GÜNÇE	50.000.-TL.
Bir Gün Konuşur Rüzgâr Ali Ersin GÜNÇE(Tükendi)	50.000.-TL.
Cemreye Çağrı Cemile ÇAKIR	50.000.-TL.
Dinlenen Cadı Nihat ATEŞ	50.000.-TL.
Açık Gece Ömer BİLGE	50.000.-TL.
Öbür Yanı da Ateş Bozan YAMAN	50.000.-TL.
Gül Dikenini Öpünce Arif MADANOĞLU	50.000.-TL.
Saklı Süleyman Sırrı KAZDAL	75.000.-TL.
Havass'ın Sözleri Halid ÖZKUL	75.000.-TL.
Öykü Dizisi	
Arka Balkon Kezban ÖZBAY	50.000.-TL.
Uzaydan Gelen Kadın Fatma KETHÜDAOĞLU	50.000.-TL.
İnsan Eli D. Mehmet ŞEKEROĞLU	50.000.-TL.
Sengisemai Ölüm Lütfiye AYDIN(Tükendi)	50.000.-TL.
Roman Dizisi	
Proxima Centauri Ömer BAYTAŞ	80.000.-TL.
Çağrısız Hayalim Kaan ARSLANOĞLU	70.000.-TL.
Deneme-Eleştiri	
Rüzgar Cengiz GÜNDOĞDU(Tükendi)	60.000.-TL.
Ekmek Cengiz GÜNDOĞDU(Tükendi)	60.000.-TL.
İnsan Arayışı Sadık ALBAYRAK(Tükendi)	60.000.-TL.
Denemenin Kıyılarında Yusuf ÇOTUKSÖKEN	60.000.-TL.
Gerçekçi Düşünce-Gerçekçi Sanat Afşar TİMUÇİN(Tükendi)	60.000.-TL.
Yanılmanın Gerçekliği Kaan ARSLANOĞLU	100.000.-TL.
Eleştiri Cengiz GÜNDOĞDU	100.000.-TL.
Şiir Gündemi Sennur SEZER	75.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 1. Yıl Cildi (Tükendi)	600.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 2. Yıl Cildi	600.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 3. Yıl Cildi	600.000.-TL.
İnsancıl Dergisi: 4. Yıl Cildi	600.000.-TL.

Not: Posta masrafları nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi **İnsancıl** adresine gönderilmeli.